NICOLAI SANDERI

DE ORIGINE AC PROGRESSV Schismatis Anglicani

Libri Tres.

Quibus historia continetur maximè Ecclesiastica, annorum circiter sexaginta, lectu dignissima; nimirum, ab anno 21. regni HENRICI *octavi, quo primùm cogitare cœpit de repudianda legitima Vxore Serenissima* CATHARINA, *vsque ad hunc vigesimum octavum* ELIZABETHAE, *quæ vltima est eiusdem Henrici soboles.*

Aucti per Edovardum Rishtonum, & impresſi primùm in Germania, denuò locupletiùs & castigatiùs editi.

ROMÆ

Nunc iterum

OLIVÆ,

Reimpressi

Aō MDCXC.

CVIVSQVE LIBRI ARGVMENTA.

1. De causis & origine schismatis per Henricum octauum. Liber primus.

2. De progressu eiusdem schismatis, & de hæresis Zuinglianæ inchoatione, per Edovardum sextum Henrici filium; itemque de restitutione Catholicæ religionis ac regni reconciliatione per Mariam Henrici filiam primogenitam. Liber secundus.

3. De religione Catholica iterum abrogata, & hæresi Calviniana introducta per Elizabetham ex Anna Bolena natam. Liber tertius.

Additus est duplex index, vnus martyrum qui sub Henrico & Elizabetha pro fide Catholica passi sunt, alter rerum memorabilium, vnà cum Diario rerum in Turri Londinensi, per annos quatuor contra Catholicos gestarum.

EDOVARDVS RISHTONVS LECTORI,

De occasione & causis huius editionis.

CVM nuper ex Anglicano carcere in exilium emissus, in Gallias peruenissem, intellexi sermone multorũ D. Nicolai Sanderi Doctissimi viri opera, propter egregiam quam apud doctos habent existimationem, à Typographis vndique conquiri ad prælum, maximè verò ea quæ nondum impressa, sed ab illo sancto viro immatura morte erepto, vel *Opera Sanderi.*

apud amicos deposita, vel in adversarijs relicta fuissent. Ex quibus audiebam libros septem insignes de Iustificatione, iam esse Treviris sub prælo, alios nonnullos eiusdem authoris quæri, sed præcipuè opus quoddam excellens de ìnitio & progressu Anglicani Schismatis, cuius exemplaria aliquot (licet paucissima) extabant manuscripta, tùm in Italia, tùm etiam in Hispania, vbi opus absolvit, historia rerum ad sua tempora deducta.

Cùm autem Sanderus ex illo ingenti animorum zelo quem habebat, ex Hispanijs in Hiberniam, ad afflictos Catholicos, qui arma pro religione sumpserant consolandos concessisset (quo etiam in opere non ita mul

Mors Sanderi in Hibernia, ann. 1581.

multo post, ex continuis laboribus, rerumque necessariarum inopia, cæterisque difficultatibus ac angustiis animam sanctam creatori suo reddidit) reliquit hoc opus de Schismate Anglicano in tres libros divisum, sed nondum planè perfectum, ac prout voluerat perpolitum, eò quòd alijs occupationibus ac etiam scriptionibus perpetuò ferè d stineretur. Redeunti verò mihi superiori anno ex Anglia, cùm Parisijs obtulisset se, amicus quidam meus perantiquus, D. Iodocus SKarnhert Coloniensis, quem & Romæ cognoueram, & sæpè cum eo de huiusmodi libris contuleram (eramus enim vterque in rebus quæ ad historias pertinent, non indiligentes) cæpit a me summoperè con-

D. Iodocus SKarnhert.

contendere, vt horum D. Sanderi librorum copiam ei facerem. Sciebat enim me libros legisse, & exemplar aliquod apud me extare credebat. Dicebatque me eo facto non solùm ipsi & Bibliopolæ amico suo plurimùm gratificaturum, verùm etiam vniuerso orbi Christiano non parùm profuturum, qui ex huiusmodi historia de schismaticorum ac hæreticorum gestis (audierat enim quædam quæ in illa narrantur) non poterit (inquit) admonitionem non utlissimam capere.

Ego ab initio negare cœpi quod postulabat, excusare quòd operis exemplar non haberem, nec esse facilè reperire: deindè etiam nescire, an expediret rem prælo committere, viventibus

ventibus adhuc illis nonnulla ex parte, quorum res gestæ narrantur, & quorum turpitudines hac historia reuelantur. At ille contra contendebat, maiorem esse publicæ vtilitatis, quàm particularium hominum rationem habendam: nullam esse iam ferè relictam emendationis spem in illis, qui quotidie sceleribus noua scelera accumulant: animum authoris fuisse iam nonnullis ab hinc annis opus integrum publicasse, nissi alijs primùm occupationibus, deindè etiam morte ipsa impeditus fuisset: versari nunc in hominum manibus nonnulla exemplaria, & certum esse illa breui ab alijs edenda fore, eaque fortassè mendosè, nisi Anglus aliquis huius rei curam suscipiat: nullum au- Causa editionis.

tem poſſe commodiùs id præſtare dicebat, quàm me, qui eiuſmodi rerum iam vſum aliquem habebam, & ex iis quæ Londini in carcere ad quatuor ferè annos continuos obſeruaueram, non eſſet mihi difficilè, illa ſupplere de regno Elizabethæ, quæ poſt D. Sanderi mortem in Anglia contigerunt.

His alijſque rationibus permotus, promiſi D. Iodoco me eſſe facturum hac in re, quicquid poſſem. Et ſtatim cœpi in eam curam incumbere, vt exemplar aliquod per amicos obtinerem, quod non difficulter factum eſt. Deindè opus ipſum uniuerſum relegi, ac loca nonnulla quæ vel ſcribarum vitio deprauata, vel authoris feſtinatione minùs explicata fuerant,

correxi. Quædam etiam quæ longioribus diſputationibus implicata videbantur, vt hiſtoriæ ſeries meliùs teneretur, amovi; plurima quæ deerant, maximè verò poſt D. Sanderi mortem, adiunxi. Et quia magnitudo molesque operis uſque adeo magna non videbatur: vnius libri nomine vniuerſum comprehendi, & ſic tandem emendatum amico meo D. Iodoco vnà cum hac epiſtola tradidi, vt ad Bibliopolam ſuum qui illud tantoperè expetebat, tranſmitteret, hoc ſolùm ab eo petens, vt emendatè imprimeretur, quod ſpero ipſum curaturum; ſin minùs, noſtra ſaltem voluntas in eo non defuit, quam beneuolo lectori probatam fore non diffidimus. Diuinam autem bonita-

Quæ præſta ſunt in hac editione.

tem rogamus ut quantos cupimus, tantos percipiat Christianus orbis ex hac admirabili historia fructus, ad hæresis ac schismatis detestationem. Vale amice lector, & Deum pro me precare.

Edoar-

PRÆFATIO AVCTORIS

De Argumento huius operis & fœdo, Schiſmatis initio apud Anglos.

BRITANNOS ad fidem Christi primus conuertiſſe, primãq; Ecclesiam* in illa natione Christo erexiſſe perhibetur Ioſephus ab Arimathia, deinde eoſdem in fide confirmauit Eleutherius Pontifex Romanus, à Petro duodecimus, miſſis ad eos Fugatio & Damiano, qui Lucium Britanniæ Regem & permagnam populi partem baptizârunt, adeò vt Tertullianus vicinus eorum temporum, ſcripſerit; *Britannorum inacceſſa Romanis loca, Christo ſubdita eſſe.* Cùm autem Angli & Saxones Germaniæ populi, Britannis bello victis, & in remo-

An. Do 50.

* Polydorus probat ex antiqiſſimo Gilda lib. 2. & 4.

Circiter Annũ Do. 180.

In lib. aduerſ. Iudæos

remotiorem quandam insulæ regionem conclusis, regni fines longe lateque occupâssent, Gregorius magnus ad eosdem Saxones misit Augustinum, Melitum, & alios ordinis S. Benedicti Monachos, qui & gentem eatenus idolis deditam, fecerunt Christianam, & Regem Cantij Ethelbertum Christi baptismo imbuerunt. Ab illo die vsque ad vigesimum quintum ferè annum Regis Henrici octavi, per annos circiter mille, non alia fides in Anglia viguit, quàm Catholica Romana: adeò vt ipsum Angliæ regnum iam inde ab* Ina potentissimo Rege, usque ad Henrici octaui tempora, per annos plusquam octingentos, tributi ceu voluntariæ oblationis nomine, de singulis domibus, singulos argenteos Pontifici Romano, in honorem Diui Petri, & peculiarem suæ deuotionis erga sedem Apostolicam testificationem, persoluerit, vnde etiam Denarij Petri vulgò dicebantur. Henricus autem hac sola

Anno Dñ 596.

Anno Dni 1534.

* Hic Eccl. Vvellensis & insignis Monasterij Glasconensis fundator fuit.

ſola occaſione quam nunc exponam, & fidem Chriſti mutauit, & regnum Angliæ à multis, propter antiquiſſimam ſedi Apoſtolicæ præſtitam obedientiam, primogenitam Eccleſiæ filiam non immeritò appellatam, à Pontificis Romani communione diſiunxit.

Arthurus natu maior Henrici frater, cùm Catharinam Catholicorum Hiſpaniæ Regum filiam in uxorem accepiſſet, non modò absque liberis defunctus eſt, verùm etiam ob infirmam teneræ ætatis valetudinem, & ſecutam mortem, uxorem Catharinam minimè cognouit. Illam Henricus de Pontificis venia, ob pacem inter Hiſpanos & Anglos confirmandam, cùm duxiſſet, poſt annorum viginti cohabitationem repudiauit, ſpecie tenùs, quòd vxor fratris ſui fuiſſet, re autem vera, vt Annam Bolenam multis neceſſitudinum vinculis coniunctiorem, eius loco ſupponeret:

Totius operis argumentum.

*Regis concubina Annæ mater hic dicitur, etiamsi alteri viro nupta fuerit.

ret: Anna enim* concubinarum Henrici adhuc viuentium, alterius quidem soror, alterius filia erat: quin etiam, ipsiusmet Henrici propria filia non *sine multis indicijs habebatur.* Hanc ergò vt Henricus duceret, tùm Catharinam repudiauit tùm ex Ecclesia Romana exivit: nec interim aut ad ullam aliam Ecclesiam antiquiorem, aut etiam ad Lutheranorum vel Suinglianorum Ecclesiam recenter natam se contulit, sed novam erexit, cuius summum in terris caput seipsum nominauit, Annam verò Bolenam & ante nuptias cùm plurimis fornicatam, & post initas Regis nuptias, cum fratre suo concumbentem, & semper hæresi Lutheranæ addictam & demum a Thoma Boleno, qui Pater Annæ dicebatur, inter cœteros iudices considente, adulterij & incestûs damnatam, Henricus securi percutiendam curauit.

Basis & fundamentum religionis Anglicanæ.

Super hanc ergò Regis hypocrisim, qua se Catharinam ob Dei timorem

morem repudiare ſimulauit: ſuper hunc inceſtum, quo Annam duxit, inceſtum (inquam) Regis Henrici, quo, ſi non propriam filiam, at ſaltem concubinæ ſuæ filiam duxit, inceſtum etiam Annæ Bolenæ, quo à fratre ſuo ſe cognoſcendam permiſit: ſuper hunc Eccleſiaſticum Regis Primatum, quem primus mortalium Henricus octauus ſibi arrogauit, omnis illa religio quam Anglia ſub Principibus Henrico, Edouardo, & Elizabetha tenet ac profitetur, ædificata conſurgit. Et tamen quod Henricus poſt diuortium interpoſitum, quando iam ſupremum Eccleſiæ caput ſcribebatur, in fidei negotio ſtatuit, hoc ipſum liberi eius Edovardus & Elizabetha ſupplantârunt, & omninò deſtruxerunt, alio prorſus Euangelio in eius quòd Henricus condiderat locum ſuppoſito & ſurrogato. Hæc mira & ſtupenda quæ poſt Anglicanum ſchiſma inchoatum, Deus in illo regno, vt filiorum corda ad patrum fidem

dem reduceret, operatus eſt, intelligi perfectè non poſſunt, niſi perlecta ſchiſmatis huius hiſtoria, quam mira rerum nouitate conſpicuam & illuſtrem, ſecundùm ea quæ vel ex publicis monumentis excerpſimus, vel ex graviſſimorum hominum tàm ſcriptis quàm verbis hauſimus, vel ſaltem ipſi cognovimus & obſervavimus, bona fide iam exponemus.

DE SCHISMATE ANGLICANO PER HENRICVM INCHOATO.

LIBER PRIMVS.

DUm rebus Imperij Maximilianus, Hiſpanicis Ferdinandus & Elizabetha Catholici Reges, Anglicanis Henricus ſeptimus præeſſet, præclarè cum orbe Chriſtiano actum videbatur. Nihil enim Maximiliano Imperatore, ſeu bello ſeu pace illuſtrius: nihil Catholicis Principibus in vtroque genere fœlicius: nihil Henrico ſeptimo aut fortius aut prudentius, qui omnibus bellis victor, omni opum genere affluebat.

Status rerũ circiter an. D. 1500.

Iam ſuperſtitio Mahometana, per Iſmaelis Sophi, ex Aſſumcaſſani

Schiſma inter Mahometanos.

ni filia nati, nouam interpretationem, quam occupati Persici Regni maiestas commendatiorem populo reddidit, in varias sectas abibat. Iam Saraceni, post Bœticam octingentis ferè annis possessam, totâ Hispaniâ exterminabantur, iam nouus Orbis Principibus Christianis, ex infinita Dei misericordia patefactus, Christi Euangelio parere cœperat, Lusitanis versùs Meridiem, Hispanis versùs Occidentem, ex Alexandri Papæ sexti auctoritate, tam sui Regni, quàm Christianæ fidei gloriam propagantibus. Quæ res dum fœlici cursu progrederentur, anno ab incarnatione Iesu Christi millesimo & quingentesimo, inter potentissimos Henricum septimum Angliæ, itemque Ferdinandum & Elizabetham Hispaniæ Reges, actum, annoque sequente, transactum est, vt Arthurus maior natu filius Henrici septimi, Catharinam Catholicorum Regum filiam, locupletissima dote con-

Nouus Orbis

Anno Dni 1500.

Nuptiæ Arthuri & Catharinæ.

constituta, in vxorem acciperet. Nuptiæ Londini, apud Ecclesiam sancti Pauli celebratæ sunt, decimo octauo Calendas Decembris, qui dies apud Anglos, D. Erchenvaldo sacer esse consueuit. Principes summa nocte ad thalamum solenni ritu deducti sunt. Cæterùm Henricus septimus de medicorum consilio caverat, vt grauis quædam matrona in eodem cum illis thalamo sociata *videret, ne carne* coniungerentur, eò quòd Arthurus decimum quintum ætatis annum vix dum *attingens, ex lento* præterea morbo laboraret, cuius tabe post quintum mensem confectus, *ex hac vita migravit.*

Anno Dni 1501.

Anno Dni 1502.

Mortuo iam Arthuro, cùm Catholici Principes filiam suam repeterent, noua nuptiarum conditio ab Henrico septimo proposita, & post maturam deliberationem, à Regibus Catholicis accepta est, vt impetrata Summi Pontificis legitima dispensatione, Catharina Henrico Arthuri Principis fratri, duodeci-

Sponsalia. Catharinæ cum Henri.

decimum ætatis annum agenti desponderetur. Causa domi primùm per vtriusque regni theologos & iurisconsultissimos viros, an fieri honestè posset, examinata, deindè, cùm de iure constaret, per vtriusque Règis legatos relata est, primùm ad Alexandrum sextum, deindè ad Pium tertium. Sed cùm vterque priùs vitâ, quàm hoc negotio defunctus esset, demum Iulius Papa secundus, adhibitis in consilium doctissimis viris, ob pacis inter tanta regna confirmandæ publicum bonum, iuris humani, quòd solùm obstabat, vinculum, in hac quidem causa locum non habere declaravit, & nuptias contrahendi veniam potestatemque fecit.

Nuptias Catharinæ cũ Henrico iure diuino non prohiberi.

Nam diuinum ius, quod sacris literis consignatum extat, adeò his nuptiis non obstare theologi asserebant, vt siue status naturæ spectetur, Iudas Patriarcha iusserit secundò genitum suum Onan ad Thamarem primogeniti fratris absque liberis defuncti vxorem ingredi, vt semen

Gen. 38.

ſemen fratri ſuo ſuſcitaret: ſiue Mo- Deuter. 25.
ſaica lex conſulatur, idipſum fratri & Ruth 3.
ſuperſtiti, etiam ſub, infamiæ pœ- & 4.
na, præceptum reperiatur: fieri autem non potuiſſe, vt Deus qui legem naturalem totius naturæ humanæ perpetuam comitem, imò ducem & regulam eſſe voluerit, eandem in ullo vnquàm, nedùm in ipſo naturæ ſtatu, violari, non ſolùm permitteret, ſed etiam iuberet. Hoc enim perindè videri, ac ſi naturam, ab ipſo ita conditam vt nunquàm mutaretur, tamen ipſe mutaret, diſſolueret, ſibique ipſe ea ratione contradiceret, ac ſeipſum nega- 2. Tim. 2
ret. Quod cùm à Deo alieniſſimum ſit, nihil certiùs credendum, quàm quòd ſuperſtitis fratris nuptiæ cum alterius fratris abſque liberis defuncti uxore contractæ, nullo modo legi æternæ aut naturali repugnent, ſed tantùm impoſititiæ & eccleſiaſticæ, cuius ex iuſta cauſa relaxatio penes Pontificem Romanum ſit.

Levit. 18. Nam turpitudinem uxoris fratris quam reuelari lex vetat, partim in hoc matrimonio reipsa nullam fuisse, quoniam Arthurus Catharinam uxorem nunquam cognouerat, partim, si qua forsitan specie tenùs extitisset, tùm per mortem Arthuri iam dudum esse sublatam, tùm præterea etiamsi post mortem eius adhuc preseverare posset, non tantam esse, quin publico pacis bono satis abundèque cooperiatur & compensetur. Quæ omnia cum theologi gravissimis tàm scripturæ sacræ quàm sanctorum Patrum testimoniis corroborassent, nec per totam Ecclesiam vel unus quispiam vir qui contradiceret, in ulla natione quæ sub cælo erat, repertus esset: sponsalia ob immaturam adhuc Henrici ætatem, inter illum & Catharinam ineuntur.

An. 1504. An. 1509. Dum autem nuptiarum tempus expectabatur, Elizabetha Catharinæ mater in Hispania, itemque Henricus septimus in Anglia diem suum obierunt. At Henricus

Octa-

Octavus, eximiâ corporis formâ præditus, in qua etiã Regiæ Majestatis augusta quædam species elucebat, jam decimum octavum ætatis annum ingressus, cùm nec ipse judicii expers haberetur, nec defuncti Patris imperium ampliùs timeret, quanquam semel dixisset se à nuptiis Catharinæ abstenturum, tamen re accuratiùs perpensâ, & dispensati one Pontificis in omnium Optimatum conspectu publicè recitatâ, nullo mortalium vel tantillum scrupuli opponente, de totius consilii sententia, Catharinam in uxorem, tertio nonas Junii palàm accepit, ac die Joannis Baptistæ proximè subsecuto, non minùs uxori, quàm sibi, regium diadema cum ingenti omnium lætitia imponendum curavit, apud celebre S. Benedicti cœnobium, quod Londino ad solis occasum adiacens Vestmonasterium appellatur. Nuptiæ Henrici & Catharinæ, An. 1509.

Genuit Henricus ex Catharina filios tres, & duas filias, ex quibus major natu filius (cui etiam Hen- An. 1510.

rico nomen fuit) nono post nativitatem mense, è vita sublatus est. Cùmque cæteri etiam non diu postquam nati erant, vixissent, sola Maria, anno septimo Henrici octavi apud Grenuicum duodecimo Calendas Martias in lucem edita, utrique parenti superstes mansit.

Nascitur Maria anno Do. 1515

Fuit inter Henricum & Catharinam tùm aliqua ætatis, cùm longè major morum dissimilitudo. Superabat illa virum ætate, ad summum quinquennio: moribus verò, ampliùs quàm mille annis. Catharina surgebat media nocte, ut nocturnis religiosorum precibus interesset, manè hora quinta ornabat se quàm citissimè, nihil sibi temporis, præter hoc solùm in quo vestiebatur, perire dictitans. Sub Regio vestitu, D. Francisci habitu (ad cujus tertium ordinem sese adscripserat) utebatur. Omnibus sextis feriis & sabbathis ieiunabat, omnibus B. Mariæ vigiliis solo pane & aquâ vivebat, quartis & sextis feriis peccata Sacerdoti confitebatur, Domini-

Catharinæ mores & instituta.

minicis etiam ſumebat Euchariſtiam : officium B. Virginis quotidie recitabat, ſex horis continuis manè in templo ſacris officiis vacacabat, à prandio autem ſanctorum vitas, ancillis etiam aſtantibus, ad duas ferè horas legebat, inde templum repetens, ibi ferè manebat uſque ad horam cœnã, quam ſumpſit longè parciſſimam. Orabat ſemper flexis genibus, abſque pulvinari, aut alia quapiam re inter ipſam & pavimentum interiecta. Quis jam miretur, ſi tam ſancta fœmina, majori quodam tribulationis igne probanda fuit, ut virtutum ejus odor in totum orbem *Chriſtianum faciliùs diffundererur*;

Henricus interim omni luxu diffluens, ex ipſius Reginæ ancillis, nunc duas, interdum tres, concubinarum loco habebat : ex quarum una, cui nomen fuit Elizabethæ Bluntæ, genuit filium, quem Richmundiæ Ducem creavit. Admirabatur quidem uxoris ſanctitatem, ſed deteriora conſilia & inſtituta ſe- Henrici mores.

Maria sanctè educatur & regni hæres declaratur.

quebatur. Mariam vero filiam regio splendore educatam, & in disciplinam nobilissimæ sanctissimæque fœminæ Margaritæ Edovardi Regis quarti ex fratre neptis, Reginaldi Poli matris traditam, declaravit Britannorum seu *Vuallorum Principem*, qui populus & insulam primùm occupavit, & ei nomen Britanniæ imposuit, & linguâ propriâ, quam nemo ferè Anglorum intelligit, adhuc *utitur*. Germani autem exteros vocant Vvallos. Itaque cum Anglosaxones ex Germania in Britanniam ad fines Britannorum tuendos evocati, tandem in ipsos Britannos arma convertissent, eosque subiugâssent, ut suum populum ab alieno distinguerent, Britannos, vocârunt Vvallos, hoc est, non Germanos, sed præ Germanis, exteros & alienos. Hujus autem Provinciæ administratio & præfectura, ei tantum regis proli conceditur, cui proximum regnandi jus ex hæriditaria lege debetur. Quod enim Cæsar apud Romanos, quodque Delphinus apud

pud Gallos, hoc idem eſt *apud Anglos Vvalliæ Princeps.* In Vvalliam ergò quæ ad occidentalem inſulæ oram ſub quatuor Epiſcoporum diœceſibus longè latèque diſtenditur, Maria cum illuſtri Senatu & ſplendida familia delegatur, ut eam regionem ſuo jure moderetur ac gubernet. Mariæ nuptias vicini omnes Reges ac Principes magnis ſtudiis ambibant. Inprimis Jacobus quintus Scotiæ Rex, deindè Carolus Cæſar, totius ſuæ Belgicæ poſſeſſionem ſe illi confeſtim traditurum aſſerens. Tùm autem, Galliæ Rex Franciſcus, filiis ſuis duobus, hinc Delphino, indè Aurelianenſi Duci, eandem in uxorem petiit. Quorum teneram ætatem cùm Henricus non probaret, Rex Franciſcus ſeipſum obtulit Mariam ducturum, nec Henricus abnuit, ſi tamen, Carolus Clementem Papam quem eo tempore ſui milites Romæ in caſtro ſancti Angeli concluſum tenebant, liberum ac immunem quàm primùm non dimitteret:

(Quinque Principes ex petierũt Ma rie nuptias.

alioqui enim, & Mariam Gallo dare, & Carolo bellum indicere cogitabat. Ac filio quidem primogenito Regis Galliarum Maria tandem certis conditionibus desponsa debatur: quæ sponsalia cùm apud Grenuicum in Anglia, octavo idus Octobris, solenni ritu fuissent dedicata, Eliensis Episcopus in Gallias traiiciens, præclaram de ea re orationem apud Franciscum Regem Galliarum habuit. Hinc facilè apparet quàm constans apud omnes Principes Christianos fides ac sententia semper fuerit, de Catharinæ legitimis cum Henrico nuptiis, cùm earum nuptiarum prolem, quæ non alia conditione, quàm si legitima est, regnandi jus in Anglia consequi debet, tanto studio in cōjugem expetierint. *Jam ad Henricum revertatur oratio.*

Mariæ sponsalia cum Delphino.

Cùm ea Catharinæ gravitas & moderatio, eaque Henrici levitas & libido esset, ut nihil magis repugnans & contrarium facilè reperiri posset, atque ideo hominem petulantem

Henrici & Catharinæ dissimiles mores.

lantẽ & luxuriosũ tam venerandæ matronæ prorsùs tæderet, nec ea res latere Palatinos diu posset, Thomas Volsæus homo præter cæteros ambitiosus & audax, cujus etiam opera erant Regis, quàm Reginæ operibus similiora; omnes occasiones captabat, quibus & Regi placeret, & Reginam læderet, & suum negotium proveheret. Hic homo, non humili tantùm loco, sed & vili natus, cùm in aulam irrepsisset, Regique à sacello factus esset, tandem Ricardi Vintoniensis Episcopi operâ, Regiis eleemosynis præficitur: mox, Tornaco apud Morinos in potestatem Henrici redacto, Tornacensis Episcopatûs vectigalia ex Regis donatione capit: paulò post, fit & ipse Episcopus, primùm, Lincolniensis, deinde Dunelmensis, tùm autem Vintoniensis, ac simul etiam Archiepiscopus Eboracensis, (nam Vintoniensem & Eboracensem duos locupletissimos Episcopatus simul possedit,) demùm fit totius regni Cancellarius, addo

Volsæi mores.

Volsæi Ecclesiasticæ dignitates.

addo etiam Cardinalis, & ad univerſum Angliæ regnum de latere Legatus. Quid quòd, tùm Franciſci Galiarum Regis, tùm Caroli Cæſaris annuis præterea penſionibus, & muneribus augeretur, ut omittam locupletiſſimas Abbatias, in quas ubique terrarum involavit, quodq́ue omnium caput erat, ipſe Rex Angliæ totus erat in Volſæi poteſtate, omnia pro illius arbitratu diſtribuens atque adminiſtrans.

Volſæus ambit ſummũ Pontificatũ.

Et tanquam hæc omnia parùm eſſent, primam totius Eccleſiæ ſedem occupare, ac unitatis Sacerdotalis faſtigium conſcendere, conatu ſummo nitebatur. Quod cùm Carolus Imperator perſentiſceret, hominis ingenio ad ſuam rem abuſurus, Volſæũ tantâ obſervantiâ colere cœpit, ut crebras ad eum literas, nec alterius quàm Cæſarea manu perſcriptas, daret, ſubſcriberetque in hæc verba, *Filius veſter & cognatus Carolus*. Quin etiam ſpem maximam dedit, ſi Volſæus efficeret, ut Henricus Angliæ Rex perpetuum

Caroli Cæſaris erga Volſæũ obſervantia.

petuum fœdus cum Cæſare cole-
ret, Regemque Franciæ bello ſimul
petendum decerneret, ſe ex altera
parte effecturum, ut Volſæus mor-
tuo Leone decimo, fieret Summus
Pontifex. Implet Volſæus condi-
tionem, quàm cupidè. Sed cùm
Carolus tantùm ab eo quod obtu-
lerat præſtando abfuiſſet, ut potiùs
magna cum ſua laude, Adrianum
ſextum ei loco præficiendum cura-
ret (licet paulò antè fama eſſet diſ-
ſeminata per univerſam Italiam,
Volſæum eſſe Papam factum,)
Volſæus adhuc diſſimulandum ra-
tus, mortem etiam Adriani ex-
pectat. Porrò cum ne tunc qui-
dem rationem ſui à Carolo haberi
animadverteret, quinimò poſt
Franciſcum Regem Galliarum in
bello Ticinenſi captum, & duos fi-
lios loco patris deinceps in poteſta-
tem ejus redactos, Cæſar & rarò ad
Volſæum & non niſi aliena manu
ſcriberet, nec aliud quàm nudum
Caroli nomen ſuſcriptionis loco
apponeret: tunc Volſæus apertè
furere

Vide Iongolium in epiſt. ad Polum.

Volſæi à Carolo alienatio.

An. 1525.

furere, Carolo summis viribus adversari, ad hostes Caroli transire, & Christianissimo *Regi se totum cœpit* addicere.

Hac ergò de causa irâ inflammatus, cùm & Henricum Regem alieniore animo à Catharina, & ambitionem suam sanctissimæ fœminæ gravem ac molestam esse intelligeret, ratus consilium hoc suum & sibi utile, & Regi non ingratum, & Reginæ odiosum, & Carolo molestissimum fore, si materteram ejus à Regio thalamo penitùs disiunxisset, Joannem Longlandum Lincolniensem Episcopum, qui Henrico regi erat à confessionibus, ad se vocat: ei narrat, quantæ sibi curæ sit æternaRegis salus: nam nec sileri posse, quod tanti sit momenti, nec alteri priùs aperiri debere, quàm ei viro qui omnia secreta Regis optimè noverit. Quid multis? demum ait, matrimonium Regis cum Catharina parùm sibi firmum videri, & cur id sentiat, multas obtendit rationes. Longlan-

Anno Dni 1526.

glan-

glandus hominem ſincerè loqui arbitratus, nec auſus tanto viro contradicere, ſciens etiam hanc rem ingratam Regi accidere non poſſe, id tantùm reſpondit, par eſſe, ut Rex tantæ rei, non ab alio priùs, quàm ab ipſo Volſæo admoneatur. Hoc in ſe Volſæus recipit, quem ſimul ac Rex in eum ſermonem veniſſe audivit, Caue (inquit) ne rem ſemel *judicatam*, *iterum* in controverſiam voces.

Triduò autem poſt, Longlandus à Volſæo ad Regem ductus, id ſaltem petit ut ſua Majeſtas rem cognoſci & examinari permittat. Cùm Rex non abnueret, Volſæus intulit, ſpectatæ formæ ac nobilitatis fœminam in Gallia eſſe, Margaritam Chriſtianiſſimi Regis ſororem, quæ Duci Alinſonio aliquando nupta fuerat, hanc Regio thalamo inprimis convenire. De hoc (ait Rex) agemus poſtea: nunc ſilentium ante omnia neceſſarium eſt, ne res immaturè patefacta, honorem noſtrum aliquo pacto læſiſſe videatur. Ipſe enim ſciebat quam potiſſimùm fæminam,

Progreſſio inchoatæ rei.

Silentium.

nam, repudiatâ semel Catharinâ, ducturus esset.

Collatio. Cùm ergo silentium singuli promisissent, Rex in hanc de suo repudio quæstionem totus incumbens, cum certis Theologis ea scripturæ sacræ loca quæ ad rem facere videbantur, maximè, quæ in Levitico & Deuteronomio scribuntur, studiosissimè perlegit & contulit: diligenter etiam Iulii secundi literas discussit, quæ ipsius cum Catharina Matrimonium confirmabant.

Leuit. 18. Deut. 25.

Tempus deliberandi. Vbi autem in hoc genere quæstionis examinando, integrum ferè annum clàm insumpsisset, nec aut in sacris literis, quod eum juvare, aut in Pontificis diplomate, quòd justé reprehendi posset, quicquam reperisset, cùm præterea, si quid in Papæ literis ambiguum antè videbatur, id per novas literas, Ferdinandi Regis operâ postea impetratas, clariùs expositum, & planiùs expressum vidisset, visum est & Regi, & cæteris quos in consilium adhibuerat, nihil ampliùs in ea re tentandum esse. Atque ita sanè evenisset, nisi quòd, partìm Volsæus illum quiescere non patiebatur,

Desperatio.

tur, partim animus Regis Catharinæ pertæsus, Annæ Bolenæ potiundæ cupidus, & utramque ob causam divortii avidus, minimo quolibet momento, in novam semper spem atque opinionem inclinabat.

Accidit eo tempore, ut ex Francia Legati adessent, qui Mariam Vvalliæ Principem Delphino antea promissam, Aurelianensi nunc potiùs Duci secundo Francisci Filio, nuptum dari peterent. In iis erat Episcopus Tarbiensis. Rex igitur Henricus Volsæo auctor fuit, ut ipse, non quidem Regis nomine, sed tanquàm partis Gallicanæ fidelissimus amicus, huic Episcopo controversiam de Regis matrimonio nuper exortam insinuaret, diceretque, si fortè illud Matrimonium quo jam Henricus tenebatur, dissolvi posset, spem certam esse, Regem Henricum Regis Galliarum sororem in conjugem assumpturum. Fecit Volsæus quod imperatum est, addiditq; talem esse hanc causam, quæ ab Anglo quopiam tentari primùm & proponi non deberet, quem enim subditum posse invi-

Nova occasio.

Dolus malus.

vidiam tantam ſuſtinere, ut Regis ſui Matrimonium accuſet, aut in dubium vocet? æqvum eſſe, ut ipſe Tarbienſis, tanquàm, & ſui Regis cauſam agens, & commune utriuſque Regni bonum provehere cupiens, hoc oneris in ſe ſuſciperet.

Prima divortii patefactio.

Viſa eſt Tarbienſi honeſta oratio. Re igitur cum ſuis Collegis communicata, in ſenatu Regis Angliæ, ipſo Rege Henrico præſente, dixit, Non minùs inter Anglos quàm Gallos conſtare, nihil utriqueRegno magis expetendum, quàm pacem. Et hactenus quidem actum eſſe de nuptiis inter Ducem Aurelianenſem, & Sereniſſimam Vvalliæ Principem Mariam, ob commune hoc pacis bonum, ineundis, quas magnum utrique genti commodum allaturas non dubitet. Sed aliam ſubeſſe viam huic negotio expediendo infinitis partibus oportuniorem, ſi eam ſibi liceat proponere. Et cur (inquit) non liceat, cùm non ſolùm apud Chriſtianos, verùm etiam apud optimos, & prudentiſſimos viros agatur, qui omnia privata publico bono poſtponenda judicant?

Tarbienſis Epiſcopi oratio ad Regem & ſenatum.

cant? Quanto enim utilius futurum, ut viri quàm pueri, ut ſummi Regnorum Gubernatores, quàm inferiores aliqui Principes, deniqúe ut ipſe Regiæ Perſonæ, quàm Regum liberi, has inter ſe nuptias contrahant? Ac noſtra quidem ex parte, ſatis conſtat Chriſtianiſſimi Regis ſororem Duciſſam Alinſoniam, & viro maturam eſſe, & nihil aliud quàm talem maritum expectare, qui generis ipſius Regium ſplendorem potius illuſtret, quàm obſcuret. Jam ſi & in Anglia vir quidam primarius, imò primus omnium uxore careat, cur has Regias Perſonas ad ingentem utriuſque Regni utilitatem, nuptiarum fœdere conjungendas non curamus.

Tua, tua Serenitas, Henrice Rex potentiſſime, quem honoris cauſa nomino, ſi non quod apparet, ſed quod verum eſt ſpectetur, à nuptiarum vinculo non meo tantùm, ſed penè omnium doctiſſimorum hominum judicio libera eſt & ſoluta. Quanquàm enim Catharina tùm nobiliſſima, tùm ſanctiſſima fœmina exiſtat, tamen cùm fratris tui uxor priùs fuerit, ſatis admirari

Aggreſſio ad cauſam manifeſta.

ri

ri non possum, quo jure uxorem fratris tui, quam tibi habere juxta Evan-
Mar. 6. gelium non licet, habeas, & retineas? Equidem non dubito Anglos, qui tuo imperio subsunt, hoc idem Evangelium colere, quod nos colimus, & proterea idem etiam nobiscum sentire, licet id palàm profiteri non audeant, donec tua Serenitas liberam in hac causa eis fecerit dicendi potestatem. Nam
Mendaciũ. exteræ nationes liberiùs de his nuptiis semper locutæ sunt, vehementer etiam dolentes, Regiam adolescentiam tuam ab aliorum quibus fidebat consiliis in hanc fraudem esse inductam. Nunc si verum est, neminem posse fratris sui uxorem sibi in uxorem sumere, habet tua Serenitas modum longè optimum,
Conclusio. quo & se ab his quibus jam implicatur nuptiis, quàm primùm exuat, & Christianissimi Regis sorore in locum Catharinæ assumpta, pacem inter hæc nobilissima Regna firmam atque adeò perpetuam stabiliat. Ac de his quidem rebus tua prudentia maturiùs cogitabit, mihi satis sit, rem non minùs

utilem

utilem, quam honestam, Christiana libertate in medium protulisse.

Henricus hanc rem velut novam, & hactenus inauditam admirari se, atque etiam ægrè ferre simulans, tamen cùm ad honorem atque adeò salutem ipsius æternam spectaret, ampliùs deliberandum censuit. Tarbiensis verò ut rei tam lætæ insperatum nuncium Christianissimo Regi primus apportaret, in Galliam advolavit, Dissimulatio Regis.

Populus autem Anglicanus ubi hoc audivisset, statim & Galliarum Legatos maledictis, & Regis propositum omni vituperatione insectatus est. Nemo enim dubitabat quin de Regis consilio hæc res *excogitata, & proposita* fuisset. Populi Anglicani studia.

Hoc ipso tempore Burbonius Princeps (quanquàm sua morte eam perfidiam luerat) urbem Romam occupâsse, diripuisse, incendisse, sacra omnia prophanâsse, ipsumq; Pontificem Clementem septimum obsidere, imò & captivum tenere dicebatur. Volsæus, hac arrepta occasione, Regem Henricum ad auxilium Pontifici ferendum stimulat: nec aliter posse illum facere, Clementis papæ captivitas Ann. 1527.

quàm ut *defensorem fidei sese exhibeat*, cum nuper eum titulum (ob librum contra Lutheri hæreses conscriptum) *sibi & posteris suis* à Sede Apostolica donatum accepisset. Quid quod hac una re Papam in æternum sibi devinciret, quem ob eam rem in causa divortii sui non modò propitium judicem, verùm etiam diligentem patronum habiturus esset, imò & Franciæ Regem, ac præsertim liberos ejus perpetuò sibi demeriturus, quos in Cæsaris potestate constitutos, hac ratione in libertatem asserere posset.

Cur Henricus defensor fidei à Leone Papa dictus.

His verbis Rex adductus est, ut Cardinalem in Gallias cum trecentis aureorum millibus, & collegis duobus mitteret. Ac præter Mandata Generalia quæ tribus Legatis ex æquo dabantur, solus Volsæus Mandata quædam occulta seorsim accepit, de Catharinæ divortio procurando, de Matrimonio cum Ducissa Alinsonia contrahendo, & de filiis Christianissimi Regis ex Cæsaris manu eruendis. Ibat Volsæus*regiâ pompâ lætus, & triumphans, cùm eccè, dum Caleti agit, novas ab Henri-

Legatio Volsæi in Galliam.

*Equitibus 1200. stipatus, ut ait Guicerd.

co

co literas accipit, ut ne ullum de novo Matrimonio cum Regis Galliarum sorore ineundo verbum faceret, sed tantùm de cæteris articulis. Jam enim Rex omnino statuerat, si Catharinam reiicere posset, Annam Bolenam in locum ejus assumere. Indignari Volsæus, qui divortium Catharinæ non ob aliud magis urserat, quàm ut Regem Christianissimum per novas illas nuptias totum sibi obstringeret atque obligaret. Non ignorabat quidem Volsæus Henricum miserè amare Annam Bolenam, atque adeò deperire: sed illam putabat concubinæ tantùm, non etiam uxoris loco futuram; non secus ac ejusdem Annæ primùm mater, deindè & soror concubinarum loco jamdiù Regi fuerant, absque ulla spe uxoris *Regiæ dignitatem* consequendi.

Mandatorum revocatio ex parte.

Erat Anna Bolena, *uxoris* Thomæ Boleni, equitis aurati *filia*: uxoris dico, nam ipsius Thomæ Boleni filia esse non poterat, propterea quòd illo in Francia legatum agente, & biennium ibi commorante, Anna Bolena interim domi concepta est & nata. *Cùm

*Hæc narrantur à Gulielmo Rastallo judice, in vita Thomæ Mori.

enim Rex Henricus Thomæ Boleni uxorem adamaret, ut eâ liberiùs frueretur, virum sub specie honoris, in Franciã ablegavit. Interim Anna Bolena domi concipitur, & nascitur. Thomas autem Bolenus post biennium è Francia rediens, cùm uxorem suam peperisse filiam vidisset, ulciscendi hujus adulterii cupidus, uxorem apud Archiepiscopi Cantuariensis delegatos judices in jus vocatam, repudiare in animo habuit. Uxor hujus rei certiorem reddit Henricum Regem. Is Marchionem Dorcestriæ ad Thomam Bolenum mittit cum iis mandatis, ut abstineret à lite, condonaret uxori, eamque iterum in gratiam reciperet. Bolenus quanquàm à Regis ira sibi timendum videret, tamen priùs Mandatis ejus non paruit, quàm ab uxore audisset, ipsam à Rege solicitatam fuisse, nec Annam Bolenam alterius quàm Regis Henrici filiam esse: proinde in genua procumbens, rogabat virum, ut sibi parceret, de cætero se fidelem ei conjugem futuram: quod ipsum cum Marchio Dorcestriæ, aliique viri primarii,

Annæ Bolenæ pater.

marii, tàm ſuo, quàm Regis nomine peterent, Thomas uxori conciliatus, *Annam Bolenam* filiæ loco educat.

Jam priùs Thomas Bolenus aliam filiam ex conjuge ſua genuerat, cui nomen Mariæ imponebatur. In hanc Rex dum ad matrem ibat, oculos conjecerat, eandemque poſt Thomæ Boleni reditum, in aulam ſuam, imò & in adulterinum thalamum traduxerat. Cùm autem Henrici Regis domus ex perditiſſimo genere hominum conſtaret, cujuſmodi erant aleatores, adulteri, lenones, aſſentatores, periuri, Blaſphemi, rapaces, atque adeò hæretici: inter hos inſignis quidam nepos extitit Franciſcus Brianus, eques auratus, ex gente & ſtirpe Bolenorum. Ab illo Rex quodam tempore quæſivit, quale peccatum videretur, matrem primùm, deinde filiam cognoſcere? Cui Brianus, omninò (inquit) tale, ò Rex, quale gallinam primùm, deinde pullum ejus *gallinaceum comedere.* Quod verbum cùm Rex magno riſu accepiſſet, ad Brianum dixiſſe fertur. Næ, tu meritò meus es inferni *Vicarius.* Brianus enim jam

Maria Bolena Annæ ſoror.

Comites Regis domeſtici.

Brianus.

jam priùs ob impietatem notissimam, vocabatur Inferni *Vicarius*, post hoc autem, & Regius *inferni* Vicarius. Rex igitur cùm, & matrem priùs, & postea filiam Mariam Bolenam pro concubina tenuisset, demum ad alteram quoque filiam Annam Bolenam, animum adiicere cœpit.

Vicarius inferni.

Habitus corporis. Annæ Bolenæ.

Fuit Anna Bolena proceriore corporis staturâ, capillo nigro, facie oblongâ, colore subflavo, quasi icterico morbo laboraret, cui dens unus in superiore gingivo paululùm prominebat, in dextera manu sextus adnascebatur digitus, sub mento etiam succrescebat turgidum nescio quid, cujus deformitatis tegendæ causa, tàm ipsa, quàm ad illius imitationem, reliquæ Regiæ ancillæ, colli & pectoris superiora, quæ antè nuda gestabant, operire cœperunt: reliqua corporis proportio pulchrior videbatur, maxima venustas in labiis, in facetiis, in saltandi & fidibus ludendi peritia, denique in vestitu, quē quotidie & novum excogitavit, & elegantissimum gessit, omnium aulicorum in ea re exemplar & speculum.

Quod

Quod verò ad mentis imaginem atti- Habitus
nebat, plena fuit ſuperbiæ, ambitionis, mentis.
invidiæ, luxuriæ. Cùm quindecim
eſſet annorum, ab eo qui Thomæ *Bo-* Educatio.
leno à *poculis*, atque etiam ab altero, qui
eidem à ſacello *fuit*, ſeſe deflorari paſſa,
mox in Gallias mittitur, ubi Regio
ſumptu, non longè à Briero, apud no-
bilem quendam virum educata, paulò
poſt ad palatium Regis Galliarum ſe
contulit. Ibi tam impudicè vixit, ut
vulgo à Gallis appellaretur Hacnea, ſeu
Equa Anglicana. Cùm autem, & in Re-
gis Galliarum familiaritatem aſcita eſ-
ſet, cœpta eſt vocari Mula Regia. Hæ- Sleidanus
reſi etiam Lutheranæ addicta erat, ut lic. 9.
ne religio à vita diſcreparet. Nec ta-
men à ſolennibus Miſſarum Catholico
ritu peractis abſtinebat, quia Regis con-
ſuetudo, & ambitionis inſtitutæ ratio
id ab illa extorquebat.

In Angliam verò cum revertiſſet, at-
que in familiamRegiam cooptata eſſet,
facilè didicit, & quàm tæderet Regem
antiquæ uxoris, & quid Volſæus moli-
retur, & quantoperè Henricus tùm ip-
ſam deperiret, tùm alias concubinas
ſub-

subinde mutaret. Nam præter exempla externa, tùm matrem suam priùs, tum deindè sororem viderat, ex illa præcipua Regis gratia excidisse: quid ergo, & ipsi paulò post sperandum, nisi ab initio sibi ipsa consuleret? Quod consilii cùm cœpisset, quantó magis Rex ejus consvetudinem expetiit, tanto vehementiùs preces Regias illa repulit, sanctè dictitans, nemini se virginitatis florem, præterquàm viro suo dedicaturam. Colloqui, colludere, simul etiam cum Rege saltare, nunquàm à sua modestia alienum judicavit: tantùm à concubitu abhorrere se finxit. Quibus artibus ita Regem inescabat, ut jam ei magis magisque fixum, & constitutum esset repudiatâ Catharinâ, tam sanctam virginem in uxorem accipere. Is rumor cùm in Galliam perlatus fuisset, passim dictitabant Regem Angliæ *ducturum esse mulam Regis Galliarum.*

Annæ Astutia.

Sermones Gallorum.

Agebat etiam tunc in Galliis Thomas Bolenus, qui Pater Annæ putabatur, eò missus à Rege unà cum nobilissimo equite Antonio Bruno, ad certa Regis negotia expedienda. Is ergò ubi

ibi audisset Henricum perditè amare Annam Bolenam, atque adeò velle eam in Regni consortem assumere, inconsulto Rege, præter legatorum morem, citato cursu in Angliam venit, id Regi suggesturus, quod nisi tempore aperiret, posteà per alios revelatum ipsi Boleno periculum creare posset. Occurrit autem Boleno Henricus Noresius, qui Henrico Regi erat à cubiculis. Hunc Bolenus rogat, ut inopinatum ejus adventum apud Regem excuset, simulque secretam ei audientiam impetret. Introductus ad Regem Bolenus, rem ab initio repetit, dum ipse in Francia olim degeret, natam uxori suæ Annam Bolenam: ac se quidem voluisse uxorem ea de causa repudiare, nisi & Rex intercessisset, & uxor apertè fassa esset, Annam Bolenam esse filiam Regis. Tace, ò stolide (inquit Rex) centum *alii ex æquo tuam uxorem compresserunt.* Cujuscunque illorum sit filia, certè quidem erit uxor mea: Tu ad legationem tuam revertere, nec verbum cuiquã de hac re feceris. Hæc subridens

Thomæ Boleni de Anna testimonium.

ridensRex cùm dixiſſet, è loco diſceſſit, Thoma *Boleno* adhuc in genua *provoluto*.

Vt autem minùs homines mirarentur quæ cauſa tam ſubiti adventûs Thomæ Boleni extitiſſet, diſſeminatus eſt ſermo, eum ad Regem attuliſſe depictam Ducíſſæ Alinſoniæ imaginem. Poſtquam verò Thomas Bolenus animadvertit Regem omninò decreviſſe Annam Bolenam matrimonio ſibi copulare, tàm ipſe quàm uxor ipſius omnem curam, laborem, cogitationem, in Anna Bolena inſtituenda poſuerunt, ut ne quo errore à tanta ſpe deciderent. Contra verò qui erant in toto Angliæ Regno viri graves, pudici, bonæ famæ, ac Deum timentes, majorem in modum & à divortio Catharinæ, & ab his novis Annæ nuptiis abhorrebant. Præter cæteros, ii qui ex Regio Senatu erant, ſui officii putârunt eſſe, ut Regem tanti erroris admonerent. Et quoniam laici de jure divino judicium ſuum interponere noluerunt, viſum eſt illis non niſi de Annæ Bolenæ vel turpi vita, vel certè peſſima fama agendum eſſe. Ac ne ſolis vulgi ſermonibus duci

Fictio ad rē tegendam.

Senatus Regii ſtudia.

duci viderentur, ipsi putârunt in rem totam *inquirendum.*

Eminebat inter Palatinos insignis quidam aulicus Thomas Viatus, qui veritus ne si fortè Rex aliundè impudicissima Annæ Bolenæ instituta didicisset, ipsius, qui malè sibi conscius erat, vita in discrimen veniret, jamq; intelligeret Senatum Regis hoc ipsum agere, ad eum ultrò venit, ac se confessus est cum Anna Bolena rem habuisse, nihil minùs cogitantem, quàm Regem velle ipsam thori consortem facere. Thomas Viatus.

Senatus ita instructus, ubi apud Regem præfatus esset, officii sui esse, non tantùm vitæ, sed etiam honori, & famæ Regis consulere, subiunxit, Annam Bolenam magnis infamiæ maculis atque adeò apertis criminibus implicatam teneri, minimè ut ipsius Majestatem deceret illam in uxorem accipere: ac statim quid Viatus ultrò confessus esset, in medium protulit. Rex cùm paulisper tacuisset, tandem respondit: nihil se dubitare quin magna ipsius observantia, & amore adducti essent, ut ista

nunciarent, se tamen certò credere, omnia illa esse à nebulonibus conficta, atq; adeò jurato affirmare audere, Annam Bolenam esse castissimam virginem. Thomas Viatus ægrè ferens suo verbo fidem non esse habitam, quibusdam ex Senatu dixit. Si hoc Regi videretur, se curaturum, ut Rex ipse ex secreto quopiam loco videret Annam in amplexus ipsius ruentem: Valdè enim amabat Anna Thomam Viatum. Quam rem cùm Carolus Brandonus Suffolciæ Dux Regi exposuisset, Viatus (inquit Rex) audacem & suspiciosum lenonem se *ostendit, sibi autem non placere* talia *spectacula.* Quid multis? Rex Annæ totam rem narrat, Viatum comitatu suo abdicat: quæ tamen res post detectum Annæ Bolenæ adulterium & incestum, Viato *saluti fuit, qui* aliás unà cum cæteris mæchis neci *datus fuisset.*

Cæcus amor Henrici.

Jam verò Volsæus ex Galliis redierat confectis ex sententia negotiis, præterquàm eo quòd maximè omnium concupierat, matrimonio scilicet sororis Francisci cum Henrico, cujus tractationem cum summo ejus dolore, pro-

Volsæi in Galliis negotiatio.

prohibitam ei fuisse ab Henrico jam diximus. Capita autem eorum quæ confecerat, hæc erant. Primò, ut inter Henricum & Franciscum perpetua esset confæderatio; deindè, ut communibus viribus bellum inferrent Cæsari per Italiam, quoùsque Pontificem omninò liberum faceret & Francisci filios, quos apud se habebat, honestis cõditionibus dimitteret; universæ verò rei gerendæ Lautrecus Dux, Francisci, Casalis verò eques auratus Henrici nomine, præesset: contribueret etiam Henricus, triginta duo millia aureorum in sumptus bellicos uniuscuiusq; mensis. Quibus rebus confectis, Volsæus ingentibus muneribus à Francisco donatus, discessum parat; Priùs tamen de consilio Francisci, citato cursu Romam mittit Protonotarium Gamberum qui Pontificem doceat, quanta suâ causa fecisset, eiq; persuadeat, ut in grati animi testificationem Volsæum constitueret suum, & Ecclesiæ Generalem Vicarium, per Galliam, Angliam, & Germaniam, saltem quoad ipse Pontifex libertatem reciperet. Cui Peti-

tioni quanquàm Rex Franciscus apertè suffragabatur, occultè tamen vehementer resistebat; nec res Pontifici grata esse poterat, licet ei pro tempore dissimulandum fuerit, quousque in libertatem restitueretur, quod septimo captivitatis suæ mense jubente Cæsare factum est.

Volsæi reditus.

Volsæum jam ex Galliis reversum Rex monet, ut causam repudii, quantùm potest apud Pontificem provehat, tardiùs verò agentem duriùs aliquantò excipit. Si enim repudianda esset Catharina, quòd Volsæo videbatur, cur perindè sibi non licere civem, ac peregrinam, in matrimonium accipere? Volsæus, cui jam ab incœpto resilire integrum non erat, quanquám ingenti dolore corriperetur, tamen rem dissimulat, operam suam promittit, tàm Regem quàm Annam Bolenam ad Eboracense palatiũ invitatos epulo splendidissimo excipit.

Jam causa divortii per omnium ora ferebatur: jam omnes qui non nisi ex novis rebus crescere se posse animadvertebant, cùm ad summos honores

aditum

aditum sibi per hujus divortii speciem fieri viderent, id omni ratione provehebant. Contrà verò, quos solus amor veritatis ad fidem confitendam impulit, illi quidem Reginæ ab hominibus jam planè desertæ, æqvissimam causam tuebantur. Libri passim conscribuntur, alii pro Catharinæ matrimonio, alii contra illud. Qui autem Catharinæ matrimonium oppugnabant, eorum liber Henrico oblatus, cùm apud Cardinalem Volsæum præsentibus multis Episcopis lectus esset, nihil aut pro veritate clariùs, aut in Regem duriùs dicere plerique Episcoporum ausi sunt, quàm, ex iis quæ illic in medium proferebantur, justè posse Regem de matrimonio suo cum Catharina jam diu inito, scrupulum aliquem concipere. Non erat tàm hebes Rex, quin divortii sui causam (cui non ferè alii quàm impii atque indocti favebant, optimus autem, & doctissimus quisque maximè adversabatur) vehementer laborare atque afflictam esse intelligeret.

Libri scripti de matrimonio.

Thomæ Mori judicium.

Vocat ergò ad se Thomam Morum cujus, & ingenium esse maximum, & doctrinam excellentem, & integritatem summam probè sciebat: eum interrogat, quid ei de matrimonio Catharinæ videretur? Morus erat tunc quidem ex Regio Senatu, nondū autem totius Regni Cancellarius. Is ingenuè respondit, Regis divortium sibi nullo modo probari. Aegrè hoc responsum tulit Henricus, sed tamen ne quid intentatum relinqueret, tùm maxima illi munera, si Regiæ voluntati suam accommodaret, promisit, tùm præcepit, ut cum Doctore Foxio Regii Collegii apud Cantabrigiam moderatore, de ea re conferret. Hic enim Foxius in divortio provehendo facilè primas inter omnes tulit. At post collationem, cùm Morus adeò non mutâsset animum, ut jam multò liberiùs Regem hortaretur, ne uxorem suam repudiaret, Rex nunquam deinceps cum illo de ea causa locutus est, cujus tamen operâ in cæteris negotiis conficiendis maximè omnium utebatur. Dicebat verò apud suos, pluris se facturum si Thomam

Foxius.

mam Morum ad ſuas partes attrahere poſſet, quàm ſi præterea dimidiam Regni partem ſuo inſtituto aſſentientem haberet.

Illud his diebus perbellè accidit, ut Maria Bolena Major natu ſoror, cùm videret Annam Bolenam ſibi prælatam, ſeque non ſolùm jam à Rege, verùm etiam à ſorore contemptam, ad Sereniſſimam Reginam accederet, eamque juberet bono animo eſſe. Quanquàm enim Rex tanto ſuæ ſororis deſiderio flagraret, tamen fieri nunquàm poſſe, ut eam uxoris loco duceret. Cujus enim fœminæ ſororem (ait Maria Bolena) quis cognoverit, eam ipſam fœminam ab eodem in uxorem accipi leges Eccleſiæ vetant. Quod autem me (inquit) Rex cognoverit, neque ipſe negabit, & ipſa ego id coràm affirmabo, quoad vivam. Jam ſi ſororem meam non *duxerit*, *neque* tuam Serenitatem *repudiabit*. Henrici hæſitatio.

Sereniſſima Regina cùm gratias egiſſet, omnia ſe, quæ facienda aut etiam denuncianda viderentur, de Advocatorum conſilio facturam dixit.

Henrici hæsitatio.

Henricus verò, non tàm Ecclesiasticarum legum, quàm Caroli Cæsaris metu reprimebatur; Quòd pròbe sciret, nec illum æquo animo laturum Materteræ suæ repudium, & suos subditos indignè laturos, si relictâ Burgundicæ domûs antiquâ societate, quacum omnes jamdiù quæstuosa utrinque commercia exercuerant, cum Gallis nova, & dubia fœdera inirentur. Vidit præterea virtutes Catharinæ omnium bonorum animos in amorem ipsius & admirationem convertisse: Annam contra, pro meretrice passim haberi, Volsæum, cui totius Regni sui administrationem commiserat, jam non ampliùs divortii causam, ut antè solebat, urgere: denique, omnium quæ ageret Deo reddendam esse in ultimo die rationem. Quæ cogitationes ita illum nocte ac die fatigabant, ut incertus consilii, expers somni, dubius amicorum, certus hostium, addo, & conscientiæ suæ testimonio condemnatus, in suavem sibi vitam degere *videretur*.

Sed cùm Annæ Bolenæ amplexibus, præterquám si eam pro uxore haberet, frui

frui penitùs non poſſet, audiret autem à nonnullis illegitimum eſſe quòd cum Catharina inierat matrimonium, ſciret verò, ſe tàm bene meritum de Papa Clemente, ut certò ſperaret illum omnia facturum quæ ab eo poſtulâſſet, & per authoritatem ejus tàm vicinos Principes, quam ſubditos ſuos placatum iri: à concupiſcentia ſua victus, obfirmatiſſimo animo decrevit, Catharinam repudiare, Annam ducere, Cæſarem, cui Galli, Veneti, & Florentini eo tempore adverſabantur, contemnere. Et certè ſi non is eſſet Papa Romanus, quem ob Petri ſedem quam tenet, ipſius Chriſti potentiſſimæ preces in fide confirmâſſent, liquidò apparebat omnia facturum *Clementem, quæ Rex ipſe optâſſet.*

Spes Henrici.

Lucæ 22.

Dum Rex ita eſſet affectus, etiam Volſæus non diſſimili vexatus morbo, huc illucque rapiebatur, modò gaudens, Imperatorem ab Henrico negligi: modò Annam Bolenam ad ſummã dignitatem evehi dolens: modò timens, ne Rex, ipſo contempto, alios curandi ſui divortii modos quæreret: modò ſperans Regis animum ab Anna

Fluctuatio Volſæi.

na Bolena tandem avocari, & ad nuptias cum Christianissimi Regis sorore contrahendas adduci posse. Vtcumq; id eventurum erat, ipse à dominandi libidine superatus, omnem sibi ipsi vim attulit, ut Regis expectationi satisfaceret.

Stephani Gardineri legatio ad Papam.

De utriusque igitur sententia statuitur, tandem Stephanum Gardinerum jurisconsultissimum virum, qui priùs in familia Volsæi versatus, nuper cœperat à secretis Regi esse, ad Papam unà cùm Francisco *Briano mittendum.* Hi ut gratiores Pontifici essent, in itinere cùm Venetis, Henrici Regis nomine egerunt, ut Ravennam redderent Sedi Apostolicæ, quòd tamen Veneti facere tunc recusârunt. Indè ad urbem Veterem (hodie Urbietum) quò primum Pontifex ex Adriani mole liberatus se contulerat, accedentes, postquàm de libertate ei reddita gratulati essent, hæc duo capita proposuerunt, priùs, ut sua Sanctitas ad fœdus illud recens, quod inter Anglum, & Gallum contra Cæsarem percutiebatur, seipsam adiungere dignaretur; posteriùs, ut matrimonium

Legationis Capita.

nium Henrici cùm Catharina, fœmina quidem optima, & nobilissima, sed tamen quondam germani fratris sui coniuge præter legem naturæ (ut aiebant) contractum, authoritate sua irritum declararet. Nam in ea re obreptum Julio secundo fuisse, cui contra jus divinum dispensandi nullam fuisse potestatem.

Qui scrupulus quanquàm domi Episcoporum Angliæ judicio ab animo Regis eximi potuisset, tamen, ut ne qua suspicio Cæsari oboriretur, tanquàm in solius Regis gratiam Episcopi Anglicani hoc fecissent, maluisse Regem hanc causam ad summum totius Ecclesiæ tribunal referre. Posse verò suam Sanctitatem huic morbo facillimam adhibere medicinam, propterea quòd ea sit Catharinæ Sanctitas, tale austerioris vitæ studium, ut postquàm mutuo consensu divortium fuerit interpositum, illa non difficulter sit in monasterium aliquod sese abditura. Judices verò hujus negocii quos dari posse meliores, quàm lectissimos Cardinales Campegium & Volsæum, quorum alter in Anglia

Perterrefactio Papæ.

Mendaciũ.

Judices petiti.

glia degens, causam optimè perspectam habeat, alter sub Leone decimo in Angliam cum potestate Legati missus, res Anglorum non penitus ignoret. Adduntpræterea, Regem Henricum tàm grato Animo beneficium hoc acceptu-rum, ut stipendia sit persoluturus quatuor millibus peditum, ad perpetuam suæ Sanctitatis custodiam, quò minùs sit ei necesse, vel à Cæsare vel ab alio Principe vim timere, si fortè hac Pontificis declaratione offendantur.

Henricus muneribus tentat Pontificem.

Responsum Papæ.

Papa ubi gratias & Regi, & ipsis egisset, & cur in Gallicum fœdus intrandum sibi illo tempore non putaret, rationem reddidisset: quòd ad causam divortii attinebat, eos cum certis Cardinalibus, & Theologis de ea re agere voluit, Professus, si hoc quod Rex petebat, legitimè fieri posse constaret, se non modò idipsum libenter facturum, sed etiam seriò sibi gratulaturum; quòd occasio esset oblata tanto Principi gratias referendi, qui & libro doctissimo pro septem Ecclesiæ Sacramentis conscripto, de tota Ecclesia optimè esset meritus, & præterea Sedem Apostoli-cam

Prima causæ delegatio.

tam nuper propugnâsset, maximeq; omnium, suam ipsius Personam ex manibus hostium ereptam, & vindicatam perpetuò sibi devinxisset.

Cardinales & Theologi rationibus atq; Argumentis Legatorum perspectis, uno consensu responderunt: matrimonium Henrici cum Catharina ratum, & firmum esse, nec ullo divino jure prohiberi. Nam quicquid in Levitico, de turpitudine uxoris fratris non revelanda legatur, id necessariò ita interpretandum, ut ne repugnet ei legi quod postea in Deuteronomio præcipit superstiti fratri, ut fratris absque liberis defuncti uxorem ducat. Aut enim has leges pulchrè consentire, & posteriorem nihil aliud quàm prioris exceptionem quandam esse: aut si contrariæ essent, non priorem posteriori, sed posteriorem quæ in Deuteronomio extat, derogâsse priori quæ in Levitico traditur. Quòd verò verbum Joannis Baptistæ laudâssent, quo dixit ad Herodem: *Non licet tibi habere uxorem Fratris tui*, Joannem tunc egisse de tali Herodis fratre, qui & viveret, & Itureæ

Delegatorũ Cardinaliũ sententia.

Levit. 18.

Deut. 25.

Marci 6.

ac Traconitidis Tetrarcham ageret, & Filiam ex se genuisset: cùm Arthurus Henrici Frater nec jam viveret, nec prolem ex se reliquisset. In causa igitur tàm perspicua, judices dandos non esse, maximè in Anglia, ubi omnia in potestate Regis futura sint; & præsertim tales, qui ob multa beneficia de Regis Henrici manibus accepta, majorem in modum ei sint obstricti.

Lucæ 2.

Replicatio Legatorum

Cùm hoc responsum Doctori Stephano significatum esset, ad Pontificem reversus dixit, primùm, aliis Theologis in urbe aliud videri: deindè, si matrimonium Henrici jure divino interdictum non fuisset, tamen Regem ostensurum, ipsius Julii dispensationem minimè fuisse Canonicam aut legitimam. Illud se maximè omnium mirari, quòd judices qui privatis non negarentur, tanto & tàm bene meritò Regi dandos non esse dicatur; benignius responsum se à sua Sanctitate expectare. Faciam (inquit Pontifex) Regis causâ quicquid jure mihi facere licebit. Cæterùm agitur jam non de causa humani juris, verùm de matrimonio fidelium

Papæ interlocutio.

quod

quod cùm ſit Sacramentum à Chriſto
inſtitutum nihil in eo nobis innovare li-
cet: & agitur de matrimonio diſſol-
vendo, quod à Deo conjunctum homo
non ſeparat: & agitur de tali matrimo-
nio diſſolvendo, quod authoritate de- Matth. 19.
ceſſoris mei contractum, viginti anno-
rum cohabitatione munitum, etiam
prolis fructu ſit corroboratum. Quid?
nonne agitur etiam de honore tàm Ca-
tharinæ Principis, quàm Caroli Cæſaris?
Et quis præſtabit, ne hoc divortium
magni alicujus belli cauſam præbeat?
mei autem officii eſt videre, ne quid
turbarum, quibus obſtare queam, in
Eccleſia Dei oriatur.

Pontifex ubi hæc dixiſſet, iterum Re- Secũda cau-
gis cauſam aliis Cardinalibus, & Theo- ſæ delega-
logis cognoſcendam commiſit. Ibi tio.
quanquàm nonnulli dicerent æquiùs
hanc litem Romæ, ubi omnibus ex æ-
quo jus dicebatur, quàm in Anglia, ubi
Regis arbitratu omnia fierent, deci-
dendam eſſe: tamen alii, negotia *Ec-
cleſiaſtica politicis* rationibus *interpolantes*, Politicæ ra-
multis verbis queſti ſunt de hæreſibus tiones.
nuper in Germania obortis, deq; cæte-

rorum

rorum Principum, in propugnanda fide, nimia tepiditate: quare cum Henrico fidei Catholicæ accerrimo defensore clementiùs agendum, præsertim cùm dicatur, ipsam Reginam in monasterium ingredi paratam esse, Et sanè illud videri durissimum, ut ne judices quidem ii dentur, quos tantus Rex petit; cùm potiùs, dum lis apud eos agitatur, sperandum sit, Regis animum, si qua in re nunc sit depravatior, ad officium paulatim revocatum iri. Saltem quid obstare, quò minùs periculum fiat? Semper enim Pontifici integrum forè, ut causam ad se revocet.

Pontifex Henrico Judices concedit.

Hæc autem posterior sententia valuit apud Clementem, partim gratiæ Henrici nimiùm dantem, partim nihil omninò suspicatum, quòd falsa essent illa omnia quæ de Catharinæ vel assensu, vel monastica vita obtenderentur. Dati sunt ergò judices, Laurentius Campegius, & Thomas Volsæus, hic presbyter, ille Episcopus, Cardinales.

Regina verò licet de his qui ad Urbem mittebantur legatis, certior facta non esset, tamen simul ac tale quid

su-

ſuſpectum hebere cœpit, tùm à Ponti- Reginæ juſtiſſima petitio.
fice per literas petiit, ne qua legatio in
Angliam de hoc divortio cognitura
mitteretur: nam hoc nihil (eſſe aliud
quàm Regem in ſua cauſa judicem facere)
tùm Imperatorem tàm de Volſæi
ſuggeſtione, quàm de Regis inſtituto
certiorem fecit, ſummis precibus
contendens, ne materteram ſuam deſereret,
cui omnes iſtæ inimicitiæ ob ſolius
Cæſaris odium ſuſtinendæ ſint.

Queſtus eſt apud Pontificem Cæſaris Cæſaris legati oratio.
legatus, tàm de nunciis à Rege Angliæ
in Urbem inſciâ Reginâ, cujus tamen
cauſa hæc præcipuè erat, clanculum
miſſis, quàm de judicibus à Pontifice
datis, antequàm adhuc quid Sereniſſima
Regina pro ſe allatura eſſet, audiviſſet,
Quæ ſcandala hinc oritura,
cùm Cæſar materteræ ſuæ cauſam contra
injurias Henrici propugnaverit?
Quem ſtatum rerum in ipſo Angliæ Regno
expectandum, quando peſſimi
quiq; Regiam libidinem foventes, omnibus
honorum gradibus præficientur,
ſoli autem boni & fideles viri, ob
ſolius Dei timorem cauſam Reginæ

propugnantes, omni honoris gradu deturbati fuerint?

Animus Pontificis perplexus, & mandata ad Campegium.

Pontifex cùm intellexisset suggestionem Regis falsam fuisse, quatuor nuncios celerrimo cursu, diversis itineribus ad Campegium misit per literas ei mandans, primùm ut in itinere quàm tardissimè progrediatur, deindè cùm in Angliam venerit, omnem operam ad Regem cum Regina conciliandum interponat, in quo si non profecerit, Serenissimæ Reginæ Religionis ingressum persuadere conetur; quòd si neq; hoc obtineri poterit, saltem ne ullam pro divortio sententiam absque novo & expresso ipsius Pontificis mandato ferat. *Hoc* (inquit) *summum & maximum sit tibi mandatum.* Aliis verò literis Viterbi datis, planè significat, si de sua tantùm Persona ageretur, se omnia pericula in Regis Henrici gratiam subiturum: sed nunc illius voluntati absque iniustitia, & publico scandalo satisfieri non posse.

An. 1525. Mart. 19.

Campegii in Angliam appulsio. An. 1528.

Campegius nonis Octobris Londinum ingressus, & à Volsæo ad Regem deductus, omnia studia & officia Pontificis;

tificis, Cardinalium, Cleri, ac Populi Romani nomine, Henrico Regi tanquàm liberatori urbis detulit. Cui, Regis nomine cùm Foxius respondisset, Rex & duo Cardinales remotis arbitris, de suis rebus multùm diuque collocuti sunt. Adventus Campegii fuit universis Regni ordinibus longè ingratissimus, quòd passim dicerent eum accessisse, ut Regem à sanctisima uxore sua dissiungeret. Præcipuè autem Regina in luctu & lachrymis nocte dieque egit. Quam cùm per occultos nuncios consolari Campegius niteretur, eandemque, ut Religionem aliquam sponte susciperet, vitæ saltem tuendæ causâ hortatus esset, illa intrepidè respondit, sibi constitutum esse, matrimonium suum quod Ecclesia Romana legitimum semel judicâsset, constantissimè tueri; nec illum recipere judicem, qui per aperta mendacia potiùs à *Rege extortus, quàm à* Pontifice missus fuisset.

Reginæ mœror.

His verbis intellectis, Campegius ad Pontificem scribit, tùm quid animi Reginæ sit, tùm quantoperè instet Rex ut

Campegii literæ ad Papam.

causa absolvatur, itemque, collegam suum Volsæum, qui prior sit in ordine judicum scriptus, totum ad matrimonium separandum esse intentum: quare Sanctitatem suam debere primo quoque tempore, quid ei faciendum censeat, præscribere. Dissimulante autem Pontifice, nec aliud quàm dilationes quærente, ad sex ferè menses, hoc est à nonis Octobris, usque ad quintum calendas Julii, à causæ cognitione cessatum est. Rex autem videns populum indignari, quòd potiundæ meretriculæ causâ, uxorem tàm illustrem repudiare conaretur, sexto idus Novembris Principes ac plebem convocans, juratò affirmat, se non alicujus fœminæ amore captum, sed solo conscientiæ scrupulo adductum, ut hanc litem intenderet. Nam quid sua conjuge sanctius, quid nobilius esse? nec sibi aliud in ea displicere, quàm quòd fratris sui uxor priùs fuisset. Qui eum jurantem audiebant, *impudentiam viri satis admirari* non poterant. Tot enim stupra, & adulteria quæ passim committebat, facilè clamabant eum non tam Religiosè pium esse, ut in re

An. 1528.

Henrici simulatio.

uxoria

uxoria scrupulis conscientiæ suæ multùm torqueretur.

Campegius Regi suasit, ut hanc causam non inimica litigatione decidi, sed mutuâ gratiâ componi pateretur. Cùm Regi consilium placuisset, de illius voluntate accedunt Cardinales ad Reginam, acturi cum illa, ut aliquem Religionis habitum susciperet. Sed vix jam præfati erant se à Pontifice missos, ut cognoscerent utrum ipsius cum Rege matrimonium esset validum nec ne; cùm illa orationem ipsorum interpellans, Rem (inquit) actam agitis; & actam, non solùm iu Senatu duorum Regum prudentissimorum, sed & in Romano consistorio, itemq; à Papa Julio transactam, viginti annorum cohabitatione firmatam, fructu prolis stabilitam, orbis Christiani gratulatione, & judicio corroboratam. Sed hanc ærumnam meam tibi uni (Volsæe) acceptam fero, quam tu odio tanto prosequeris, vel quòd ego ambitionem tuam, & libidinem æquo animo ferre nunquàm potuerim, vel quòd Cæsar nepos meus tibi Papatum deferendum

Legati accedunt ad Reginam.

non curaverit. Cùm verò illam, & nimio dolore commotam, & mox in lachrymas resolutam conspicerent, ab ulteriore colloquio tunc sibi temperandum putârunt, cætera per nuncios confecturi.

Henricum, festa natalitia ludis, epulis, & spectaculis, ad quæ Cardinales invitabantur, splendidè transigentem, & Annam Bolenam toto populo aspectante, in maximis delitiis habentem, Volsæus admonuit, ut saltem honoris sui memor, interim dum lis ageretur, illam pateretur apud patrem suum educari. Vix tandem concessit Rex, ut saltem per solemnes Quadragesimæ dies à conspectu suo abesset. Quibus transactis, Rex Thomam Bolenum quem jam Baronem & Dominum Rupe-fortis creaverat, jubet Annam filiam secretò, ad aulam suam reducere: simùlque Rex ipse literas amoris plenas ad eam scribens, humanissimè ad se invitat. Cæterùm illa negat se ad illum, qui eam semel tàm indignè ablegârit, redituram, nec ullo modo mater potuit filiæ persuadere, ut ad Regem se con-

Anna ablegatur.

Anna revocatur.

conferret. Sed cùm Thomas Bolenus Principis indignationem mortis nuncium esse dictitans, monuisset eam, ut nisi & seipsam, & domum Bolenorum universam perdere in animo haberet, quàm primùm accederet: Veniam igitur (inquit Anna) sed ubi semel hominem intra ungues meos *conclusero, eum ut meritus est* tractabo. Tunc Rex ut iratam placaret, multò magnificentius quàm unquàm ante, nulla sui nominis aut honoris habita ratione, excipit. Vox meretricia.

In causa verò divortii sui, cùm animadverteret omnes Theologos & juris Pontificii Professores in eo convenisse, quòd absq; Julii Pontificis venia, qui leges Ecclesiasticas relaxabat, matrimonium Henrici cum Catharina nullo modo ratum fuisset: omnes nervos in Julii dispensatione infirmanda intendit.

Stephano igitur Gardinero, & Francisco Briano qui Romæ agebant, mandatũ est ante omnia, ne ulli pecuniæ parcerent, sed ingentia munera iis Cardinalibus, & Theologis quorum opera il- Diploma Julii Papæ oppugnatur.

Nova mandatorum Capita.

lis usui esse posset, ultrró offerent. Rex verò per legatos à Pontifice petiit, primùm, ut Julii Papæ dispensationem pronunciaret addulterinam, & ipso jure nullam: deindè ut potestatem faceret, quò Maria Henrici & Catharinæ filia cum Duce Richmundiæ ejusdem Henrici filio notho, successionis Regiæ stabiliendæ causâ, matrimonio conjungeretur. Quo quidem secundò postulato, manifestum fecit, se nullo conscientiæ scrupulo Catharinæ matrimonium impugnâsse, qui jam fratris cum sorore coniugium satis esse legitimum, accedente Pontificis dispensatione existimaret; hoc autem Regem petiisse, ex ipsius Pontificis ad Campegium literis cernitur. Tertium verò non legatorum ore, sed sua manu conscriptum, & consignatum Rex adjunxit, ut quanquàm ipse Henricus Mariam Bolenam cognovisset, ex eoque legibus Ecclesiæ prohiberetur, Annam Bolenam *ejusdem Mariæ sororem uterinam in conjugem assumere*: tamen sua Sanctitas, quæ leges Ecclesiasticas moderatur & relaxat, gratiam ei hujus rei autho-

ritate

ritate Apoſtolica faceret. Quod ita conſcriptum & petitum fuiſſe, non Caietanus modò inſinuat, verùm etiam Cardinalis Polus conſtanter affirmat, additque, Henricum ita demum hoc ultimum impetrâſſe, ſi antè conſtitiſſet, Julium Pontificem non habuiſſe jus, priore illa in cauſa (hoc eſt in nuptiis fratris) diſpenſandi.

Polus lib. 3. de union. Eccle.

De primo autem poſtulato, ea ratio inibatur, ut legati Regis peterent Julii decretum, in quo matrimonium Catharinæ cum Henrico ratum habuerat, circunduci, & abrogari. Quæ res ut ritè atq; ordine tractari poſſet, Clemens dixit, ſe acturum cum Imperatore, ut authenticum illud Julii decretum quod apud Cæſarem extabat, aut in Urbem Romam, aut certè in Angliam ad Legatos ſuos tranſmitteretur. Inſtabant Legati Regis, ut niſi Carolus intra duos menſes proximè ſecuturos decretum Julii exhiberet, ſua Sanctitas illud pronunciaret irritum, ac nullum. De qua petitione cùm Cardinales de Monte, & Quatuor Coronatorum, Epiſcopus Simoneta, & Theologi quidam ex mandato

dato Pontificis cognovissent: visa est omnibus iniquissima, tàm ob temporis præscripti brevitatem, quàm ob inusitatum edicti modum.

Itaque Pontifex interlocutus est, se hac de re ad Cæsarem scripturum, à quo non putabat se plus minis & summo jure, quàm solo æquitatis nomine obtenturum. Contra verò legati dicebant, nihil sibi curæ esse ut Breve Apostolicum exhiberetur, nisi ad constitutum diem id fieret.

Inter locutio Papæ.

Cùm autem hæc res magnam Pontifici molestiam afferret, per literas cum legato suo Campegio expostulat, quòd ejusmodi mandata Romam perferri passus sit, quæ in Anglia præcidi oportuisset, quòdq; spem ullam de rebus ejusmodi quæ concedi nunquam possent, à Pontifice impetrandis fecerit. In earum literarum extremo questus est (qui Papæ fuerat à secretis) Joannes Baptista Sanga, legatos Regis, præ orationis vehementia, magnum malum Sedi Apostolicæ minatos, nisi Rex voti sui compos fieret: quasi verò (ait) sua Sanctitas ab officio recedere debuit, ... tia

21. April. An. 1528.

Minæ legatorum Henrici

tiamsi totum orbem lucratura esset, aut quasi minarum istjusmodi executio, non primùm illis ipsis (qui minantur, plurimùm detrimenti sit allatura: si Rex videlicet, ob explendam libidinem suam, ut domi, suæ uxori, si foris, Sedi Apostolicæ, hoc est, radici & matrici Ecclesiæ Christianæ, libellum repudii daturus esset. Atq; hinc quidem certissimò constat legatos eò usque Regis animum exploratum habuisse, ut potiùs fidem unà cum uxore abiicere vellet, *quàm Annæ* amplexibus privari.

Quapropter cùm Henricus ex legatorum suorum literis intellexisset, Pontificem nihil eorum quæ peteret, absq; conditionibus adjunctis concessisse: inaudisset autem inter Papam, & Cæsarem recentem pacem Barcinoni factam esse, qua omnia quæ Burbonii milites eripuerant, Ecclesiæ restituerentur: timeret etiam ne inter eundem Cæsarem, & Galliæ Regem reliquosque Christianos Principes Generalis quædam pax (qua de re Cameraci tunc disceptabatur, quæq; paulò post confecta est) componeretur; qua fieret ut & Papa

Quare Henricus præpropere urget causæ cognitionem.

illi

illi minùs deberet, & Imperator Majorem potentiam acquireret, & Galliarum Rex filiis receptis, Henrici ope minùs indigeret; atq; ita undique desertus, nec veterem uxorem repudiare, nec Annam ducere, salvis rebus suis posset. Re priùs cū Volsæo, & advocatis communicata, Campegium renitentem, séque, ob decretum Julii nondum coràm exhibitum, justissimè excusantem, quin & à Pontifice absque novis mandatis, de causa illa ulteriùs cognoscere prohibitum: tamen minis, blanditiis, muneribus, importunitate eò adegit, ut cùm de vita etiam sua, nisi Regis voluntati satisfaceret, in dubium veniret, tandem, unà cum Volsæo, Londini, quinto calendas Junias, in cœnaculo fratrum ordinis D. Dominici, tribunal conscenderet.

An. 1529.

Legati judicialiter de causa cognoscunt.

Mandatis igitur Clementis Papæ ante omnia recitatis, nominatim evocant, primùm, Regem Henricum, cujus vice duo procuratores aderant: deindè Reginam, quæ ipsa in medium prodiens, cùm protestata esset, se in illos tanquàm judices suos non assentire, ad Papam pro-

rovocavit. Sed cùm appellationem
egati non admitterent, nisi Regina
cripto quodam Apostolico doceret,
nandata ipsorum esse revocata: pro-
ximo die quo in judicio consessum est,
Regina iterum affuit, ac tùm quidem, Appellatio
proposita solenni exceptione, rationes Reginæ ad
cur ad Pontificem provocaret, has ex- Pontificem, & cur facta.
pressit. Primùm quòd locus judicii 1
parùm æquus videretur. Nam se in Hi-
spaniis natam, ibi esse peregrinam:
Henricum qui hujus litis auctor sit,
eundem esse totius Angliæ Regem. De- 2
indè, Personas judicum non solùm Re-
gi devinctas, verùm & subjectas esse,
Volsæum, ob Vintoniensem & Ebora-
censem Episcopatus, ac multas Abba-
tias: Campegium, ob Sarisburiensis
Ecclesiæ ex dono Regis adeptum Epi-
scopatum. Postremò, sanctissimè ju- 3
rat, se non nisi timore justissimo addu-
ci, ut horum judicio hoc in loco, & hac
in causa stare recuset.

Quanquàm verò judices in Regis gra-
tiam nollent appellationem Catharinæ
recipere, tamen cùm sententiam repu-
dii non ferrent, nihil quòd Regi gratum
esset,

Henrici in judicio oratio mendax.

esset, facere videbantur. Itaque Henricus ipse in judicio seipsum sistens, palàm dixit, non odio Reginæ, sed scrupulo conscientiæ, & doctissimorum hominum judiciis se impulsum, ut, quanquàm domi haberet Cardinalem Eboracensem de latere legatum, cui soli potestas ad litem hanc decidendam delegari potuisset, tamen declinandæ invidiæ causâ, hos judices à Pontifice Romano, summo Ecclesiæ Capite, impetraret; quorum sententiæ quæcunq; illa futura esset, se acquieturum contestabatur,

Reginæ supplicatio ad Regem.

Postquám Rex peroraverat, Regina urgebat, ut appellatio quam interposuisset, judicibus probaretur, Illis negantibus, cùm ad lævam subsedisset, de loco suo surgens, Regem qui ad dexteram sub conopæo considebat, adivit, genibusque flexis ab illo supplex precata est, ut quoniam in suo Regno ageret, ipsa verò peregrina esse, liberam ei potestatem faceret, Romæ apud communem omnium Christianorum Patrem, atq; etiam judicem ipsi Regi probatum, litem istam persequendi. Assurgens

urgens Rex, & benigniſſimis oculis
am intuitus, hanc ſe illi poteſtatem fa-
ere dixit: populo interim qui vultum
triuſque conjugis, & geſtum ſpecta-
at, minimè ſibi à lachrymis tempe-
ante. Diſcedit ergò Regina ex loco
udicii. Cui, cùm ſtatim eſſet nun-
iatum, ipſam à Rege & judicibus re-
ocari, Parebo (inquit) marito meo,
on item judicibus. Sed cùm à procu-
atoribus ſuis admoneretur, ſi verba in-
erpoſitæ appellationis ſua in judicium
everſione oppugnaret, eam rem detri-
mentum cauſæ ipſius allaturam: hac
propoſita Regis nuncio excuſatione, ad
Bainardi arcem, undè illuc venerat, re-
verſa, toti conſilio ſuo dixit: hodiè
primùm, ne cauſæ meæ nocerem, Do-
mino meo Regi non parui, ſed cùm
proximè eum videro, flexis genibus, Humilitas
hanc culpam deprecabor. O conju- Reginæ.
gem meliori marito dignam: niſi quòd,
hoc perſecutionis genere, Deo viſum
erat immarceſſibilem illi gloriæ Coro-
nam præparare.

Henricus verò qui tantùm ne inur-
banus videretur, ad temporis momen-
tum

tum precibus Reginæ assenserat, è vestigio legatos ad sententiam ferendam, Juliiq; Papæ decretum abrogandum, omnibus modis premebat. Exemplum igitur Pontificiæ dispensationis, cùm in judicio exhibitum esset, Regis procuratores ex multis capitibus contendebant, id satis firmum ad statuendas Henrici & Catharinæ nuptias non fuisse.

Pontificis Julii diploma exhibetur & impetitur.

1 Primùm, quòd in eo Julii decreto de nuptiis quidem, non item de sponsalibus contrahendis, mentio haberetur: cùm tamen & Principes sponsalia primùm contraxerint, & in causa quæ à jure Canonico aliena fuerit, extensio nulla sit admittenda.

2 Deindè, quòd impubes Henrici ætas commemorata in decreto non fuisset; cùm is non nisi duodecim annorum tunc esset.

3 Tùm autem, quòd Henricus jam factus pubes, protestatus esset, se nolle Catharinam ducere.

4 Prætereà, quòd cùm hæ nuptiæ ob pacis bonum inter Ferdinandum atque Elizabetham Hispaniæ, & Henricum septi-

ptimum Angliæ Reges, retinendum
ermitterentur : eaque diſpenſationis
ontificiæ finalis cauſa fuerit; tamen
ec impubes Henricus octavus de bo-
o pacis cogitâſſet, nec Elizabetha &
Ienricus ſeptimus tunc vixiſſent, cùm
uptiæ celebrabantur.

Quid quòd Catharinæ & impuberis 5
Ienrici nomine, preces Pontifici offe-
ebantur, cùm tamen iſtorum Princi-
um nulla interceſſisſent mandata,
uorum vi parentes eorum, hoc pro
lis jure agerent. Falſam verò nar-
ationem totum id quod petitur, vi-
iare.

Poſtremò, cùm iſtæ nuptiæ duplici 6
bſtaculo impedirentur, uno affinita-
is, quod ex carnali copula Catharinæ
x Arthuri oriebatur: altero juſtitiæ pu-
licæ honeſtatis, quod ex ſolo earum
uptiarum contractu, etiamſi nulla co-
ula ſubſecuta eſſet, promanavit: in
ulii autem decreto ſolum affinitatis
mpedimentum relaxaretur, de impedi-
mento autem juſtitiæ publicæ honeſta-
is ablato, nulla fieret mentio: hinc
ajebant effici, ut hoc poſterius impedi-

mentum non ablatum, has Henrici & Catharinæ nuptias faceret illegitimas, & ipso jure nullas. *Hæc illi.*

Responsum procuratorũ Reginæ pro diplomate Julii.

Quanquàm autem Regina nihil sibi negotii volebat cum illis judicibus esse: tamen procuratores ipsius, ut ne jure aut æquitate destituti putarentur, omnibus adversariorum argumentis quàm primùm responderunt.

Ad 1. partẽ primæ obiectionis.

Dicebant igitur, sublato semel per Julii Papæ authoritatem, Ecclesiasticæ legis impedimento, effectum quoque omnem ex illo profectum, eadem opera sublatum fuisse; ut jam ipsis Principibus ex æquo licuerit, tàm sponsalia, quàm matrimonium, velut jure communi contrahere. Ubi enim quicquam ob gravem aliquam causam permittitur, omnia sine quibus ad illud perveneri non potest, simul permissa intelliguntur, nam alioqui nihil ageretur: impuberem verò Henricum non potuisse adhuc aliud quàm sponsalia inire. Quid quòd post matrimonium Pontificis venia ritè contractum, stultè dubitari asserebant, utrum licuerit Principibus sponsalia contrahere nec ne. Cùm

enim

enim ſponſalia, quæ matrimonium ſubſecuturum ſpondent, nec ad matri monii conſtitutionem neceſſariò requirantur, & tamen ſemel adhibita, eidem non adverſentur, ſed maximè omnium ſubſerviant; partim conceſſo matrimonio, etiam ſponſalia intelliguntur conceſſa, & ideò valebant: partim etiamſi non valuiſſent, nocere tamen ſubſecuto poſtea ſolenni matrimonio nunquám poſſent, cùm & hoc ſine illis per ſe conſtet, & *quod ſupervacaneè adiicitur, *nunquam id*, quod ſuo jure ſubſiſtit, vitiare *debeat*. Neque hanc cauſam à jure Canonico alienam fuiſſe, quin potiùs adeò plauſibilem, ut ſi canonis auctor de illa cogitâſſet, omnem operam daturus fuiſſet, ut tanto bono publico nuptiæ inter fratrem ſuperſtitem & defuncti uxorem inirentur: & tamen, in qualibet odioſa cauſa, permiſſo matrimonio, ſponſalia, cùm nihil aliud ſint quàm inchoatum quoddam matrimonium, non intelligerentur prohibita.

Sponſalia quid efficiant.

* l unica Cod. de rei uxor: act.

Ad 2 partē primæ objectionis.

Ad rem verò non attinuiſſe, ut impuberis Henrici ætas deſcriberetur, propterea quòd ea ſola cujuſque rei aut

Ad ſecundam Objectionem.

personæ qualitas necessariò exprimenda esset, quæ juri obsisteret, & cujus mentionem fieri manifesta juris ratio postularet. Ea fuit in hac causa, non impuberis ætas, quam ad effectum à natura pendentem, supplere Pontifex non poterat: sed affinitatis conditio, quæ nuptiis obstabat, & in diplomate expressa fuit,

Quis impuber habendus.

Adde his, quòd in causa matrimonii, in quo nihil aliud ad pubertatem necessarium est, quàm ut coire cum fœmina quis possit, certum non est illum esse impuberem, qui sit duodecim annorum. *Hieronymus enim ait, Salomonem & Achaz, ætatis undecimo ac duodecimoanno, filios genuisse. Imò etiam inter privatos prætermissa duodecim annorum ætas, decretum Papæ non vitiasset, quia tàm exigua & levis qualitas expressa, nunquàm Pontificem à majori aliquo bono provehendo retardâsset: quantò minùs putandum, quòd inter potentissimos Principes, Papa, qui pacis publicæ conservator existit, tàm ingens bonum pacis plurium Regnorum, ob hoc solum impediturus esset,

*Ad Vitalem ep. 132.

esset, quòd Henricus non nisi duodecim annorum haberetur? Principibus enim, quos Deus ipse communibus hominum legibus quodammodo videtur solvisse, majora quædam meritò à Pontificibus indulgeri solent. 1. Reg. 8.

Protestationem verò jam puberis Henrici, de qua Catharinam certiorem nunquam reddidit, nihil omninò Catharinæ obfuisse, cùm enim nuptiæ solemnes postea subsecutæ, priorem protestationem quamlibet solemnem, irritam reddidissent, perquàm ridiculè nunc, post nuptias contractas obtendi, quòd Henricus semel dixisset, se nolle Catharinam ducere. Dixit, at duxit tamen. Potiùs facto publicò, quàm verbo privato credendum esse, præsertim, cùm factum hoc, & posterius fuerit, & in Sacramentum Christi transierit, tot annorum cohabitatione, & nobilissimo prolis pignore, stabilitum fuerit & confirmatum. Ad tertiam objectionem.

Nam quòd putarent impuberem adhuc Henricum de bono pacis minimè cogitasse, cur eum qui ob duodecim annorum ætatem, pubertati proximus, & Ad 4 obiectionis primam partem.

 doli

doli capax erat, quinimò qui gravium etiam criminum reus esse poterat, solius virtutis, & sancti desiderii capacem negarent? Potuit commisso etiam homicido, mereri æternam mortem; & non potuit optare bonum publicum, aut ea quæ ad æternam vitam spectant? Hanc absurdam & irreligiosam opinionem boni mores condemnant, sanctæ leges reiiciunt, pii judices non admittunt, etiamsi quis illam se testibus atque instrumentis probaturum affirmaret. Præterea, si filius bonum pacis non optavit, at pater, in cujus potestate erat, id pro illo, & ad illius utilitatem fecit, sicut & pro illo credidit, cùm adhuc infanti Sacramentum fidei conferendum curaret.

Ad secundam partem 4. objectionis.

Nec in his nuptiis permittendis, Pontifex privatas Elizabethæ Hispaniarum Reginæ, atque Henrici septimi personas, sed publica officia, & Regiam conditionem spectavit, quæ unà cum illis non est mortua, sed ad hæredes eorum Henricum octavum & Catharinam, unà cum Regnandi jure in Anglia pertransivit. Nam bonum pacis non cer-

certarum personarum, sed populi totius bonum est. Populus autem & civitas non moritur. Plus dicimus: Satis est, quòd Henricus & Elizabetha impetrati Privilegii tempore vixerant, cùm illa quæ ex gratia conceduntur, statim atque sunt concessa, vim suam & perfectionem ex sola concedentis voluntate consequantur. Ut interim nec illud omittamus, Catholicum Regem Ferdinandum, contracti matrimonii hujus tempore, adhuc superstitem fuisse.

Ad 1. objectionis primam partem.

Quòd verò filii parentibus non mandaverint, ut hanc illis conjugii veniam impetrarent, nihil referre. Quanquàm enim Pontifex eum qui preces alterius nomine affert, nisi de mandato docuerit, repellere si vult, potest: tamen si non repulerit, verùm id quod petitur in causa plausibili & gratiosa concesserit, valet quod agitur, nec ampliùs quæretur, à quo sunt preces porrectæ, sed tantùm, an rescriptum sit impetratum: quod multò magis in parentibus locum habet, cùm pro filiis aliquid impetrant. Ipsa enim naturæ

 lex

lex docet, parentes filiis thesaurizare debere, maximeque omnium, in Regibus hoc eodem jure ac more utimur, qui multa suis liberis Privilegia per suos legatos impetrare solent.

Ad 2 quintæ obiectionis partem.

Nec fuisse falsam narrationem quæ his verba concepta est, *Oblatæ nobis nuper pro parte vestra petitionis series continebat, &c.* Pro parte enim Henrici & Catharinæ preces verè offerebantur, sicùt narratio ipsa refert, cùm ad eorum utilitatem id totum quod petebatur, constet relatum esse. Nec unquàm videri posse parentes, quibus ipse Deus filios commendavit, filiorum mandato in iis quæ ad rem eorum spectant, caruisse; cùm ipsa filiorum ratio & natura perpetuo quodam gemitu & clamore parentibus mandet, ut ipsis, omni qua possunt ratione, consulant. *Qui enim suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior.*

1. Tim. 5.

Veniamus jam ad illud ultimum caput, in quo vim maximùm adversarii sitam esse arbitrantur. In precibus

Pon-

Pontifici oblatis hæc verba continebantur: *Dudum inter Dominam Catharinam & Principem Arthurum Henrici fratrem, Matrimonium per verba de præsenti fuisse contractum.* Nonne his verbis satis expressè proponitur justitiæ publicæ honestatis impedimentum, quod ex solo nuptiarum contractu oriebatur? In iisdem verò precibus mox sequitur, *Illud matrimonium carnali copula forsitan fuisse consummatum.* Nonne hinc etiam affinitatis impedimentum elicitur, si fortè carnalis copula intercessisset? Propterea enim adjectum est illud *forsitan*, ut in omnem eventum matrimonio consuleretur, etiamsi carnalis copula, quæ revera non intercessit, casu quopiam intercessisset. Cùm ergò Papa ex re narrata intellexerit, duas ad summum res obstitisse, quo minùs Catharina Henrico nuberet; unam, quòd ea fœmina priùs Arthuro Henrici fratri nupta fuisset: alteram, quòd ab eodem Arthuro forsitan fuisset cognita: idemque Pontifex tota re intellecta, non modò affinitatis in toto genere, sed hujus ipsius affinitatis impedimentum,

Ad 6. objectionem de Julii dispensatione.

(quòd inter Henricum & Catharinam ex nuptiis Catharinæ cum Arthuro priùs contractis, & copula forsitan subsecuta consummatis, intervenerat) auctoritate sua sustulerit; nonne eo ipso, justitiæ etiam publicæ honestatis impedimentum, quod copulam carnalem præcedit, multò magis sustulit? Nam si Henrico Regi permittitur, ut fratris uxorem etiamsi carnali copula fuisset cognita, tamen ducat: nonne multò magis eam ducere permittitur, si nupta solùm, & non etiam cognita fuit? Hactenus Reginæ procuratores.

Adversariorum argumenta pro carnali copula.

Postquàm verò carnalis copulæ mentio facta semel esset, Regis procuratores nonnullas leves conjecturas in medium proferebant, quibus docere conabantur carnalem copulam inter Arthurum & Catharinam verè & absq; *forsitan* intercessisse: verbi gratia, quòd nuper ex ephebis ambo excessissent: quòd ab epulis & deliciis ad thorum
1 conjugalem summa nocte deducti essent: quòd mutuò inter se amarent:
2
3 quòd legitimis nuptiis conjuncti essent:
4 deniq; quòd Arthurus manè postridiè

votum flagitaret, idque (ut aiebant) 5
quoniam diceret se illa nocte in calida
Hispaniarum Regione peregrinatum fuisse.

At Reginæ advocati has [illegible]nas conjecturas multis & firmissimis argumentis confutabant; primum, quòd Henricus septimus curaverat, ut matrona gravissima in eodem cum sponsis thalamo adesset, quæ ob Arthuri morbum, & infirmam valetudinem, eos carne conjungi prohiberet. Deinde quòd Serenissima Regina, quæ omniũ optimè rem noverat, apud notarium quendam publicum, cui nomen erat Joanni Tolcarno, præsentibus multis Episcopis ac aliis testibus, jurato asseruisset, se post obitum Arthuri Principis, mansisse virginem; Tùm etiam, quòd cum Catharina palàm in judicio, præsenti Henrico Regi dixisset, ipsum scire, quòd is eam virginem cognovisset, Rex nunquàm id negâsset, atque ideò dum in re tanti præjudicii tacuisset; ei quod opponebatur assentiri præsumendus esset. Et hæc quidem illi dicebant.

Contra Carnalem copulam.

1

2

3

4

Sed nos etiam aliud insigne testimonium adjungamus ex eo libro

Regi-

Reginaldi Poli, quem Regi Henrico adhuc viventi scripsit, & inscripsit, in quo ait (Cæsaremq; in ejus rei testem tunc viventem citat) ipsum Henricum, nihil tunc minùs quàm de repudio cogitantem, Carolo quinto Imperatori ultrò fassum esse, quòd Catharinam adhuc virginem cognovisset.

Polus lib. 3. pro unio.

Ad aliam objectionem de Julii Papæ sermone.

Rursus cùm Regis advocati literas Adriani Cardinalis qui Pontificis quæstor in Anglia quondam fuerat, recitâssent, in quibus dixerat se ex Papa Julio audisse, cùm diceret, sibi non videri quòd in matrimonio Henrici & Cathatharinæ dispensationem posset interponere: Ex altera parte procuratores Reginæ in medium protulerunt ipsius Julii literas ad Henricum septimum, de hoc sermone, ejusdem Henrici rogatu conscriptas, in quibus hæc verba erant: *De dispensatione matrimoniali nunquàm negavimus, nec suspicionem præbuimus, quò minùs eam facere vellemus, ut aliqui minùs verè dixerunt, sed respondimus nos expectare in illa concedenda tempus magis accommodatum, ut consultiùs & maturiùs fieret, cum hu-*

jus

us sanctæ Sedis & utriusq; partis honore. Hæc Julius.

Erant autem Serenissimæ Reginæ advocati totius Angliæ viri optimi & doctissimi. Primùm Gulielmus Varamus Cantuariensis Archiepiscopus. Deindè quinque Reverendissimi Episcopi, Cuthbertus Tonstallus tunc Londinensis, posteà verò Dunelmensis; Nicolaus Vestus Eliensis, Joannes Clercus Bathonensis, Joannes Fisherus Roffensis, Henricus Standicius Asaphensis. Quibus Episcopis adjungebantur alii Theologi quatuor, Abelus, Fetherstonus, Povellus, & Ridlæus.

Advocati Reginæ qui & quales.

His ergò rebus quæ ad juris Ecclesiastici controversias pertinebant, ita constitutis, Joannes Fisherus Roffensis Episcopus, non Anglicani tantùm Regni, sed & orbis Christiani lumen, exemplar sanctitatis, populi sal, *Ecclesiæ* Doctor, in medium prodiit, *& librum pro* defensione matrimonii Regis & Catharinæ doctissimè scriptum, legatis exhibuit, gravissima oratione illos admonens ne in scirpo nodum quærerent, neve aut scripturarum manifestam veritatem

Joannis Roffensis ad legatos oratio.

ritatem, aut leges Ecclesiasticas jam satis in hac causa perspectas, everti permitterent: quinimò iterum atq; iterùm cogitarent, quanta mala ex hoc divortio secutura viderentur; videlicet, Henrici Regis & Caroli Cæsaris odia, Principum qui eorum partibus adhærerent, factiones; bella non tantùm externa, sed & civilia, quodq; omnium est gravissimum, dissensiones in causa fidei, schismata, hæreses & sectæ infinitæ. Ego (inquit) pro eo ac in ista re laboris & industriæ plurimum collocavi, affirmare ausim (idque non solùm hoc in libro testimoniis & scripturarum & sanctorum Patrum clarè docui, sed etiam* mei sanguinis profusione testificari paratus sum) nullam esse in terris potestatem, quæ hoc matrimonium à Deo ipso conjunctum, dissolvere possit aut disiungere.

*Locutus est Roffensis & fecit.

Hoc ubi Joannes Roffensis, famâ doctrinæ illustris, Sanctitate vitæ conspicuus, Episcopali dignitate honorandus, ipsaque canitie venerabilis palàm dixisset, quatuor utriusq; legis doctores librum etiam à se conscriptum obtule-

ulerunt, in quo matrimonium Henrici & Catharinæ, secundum leges Ecclesiasticas ritè contractùm esse planè faciebant. Mox item tres alii libri, singuli à singulis Episcopis compositi, coràm exhibiti sunt: quorum auctores fuerunt, Clercus Bathonensis Episcopus, Cuthbertus Tonstallus Londinensis, (qui tunc legatione pro Rege una cum Thoma Moro Cameraci fungebatur) & Vestus Eliensis. Libri legatis exhibiti

Hos Episcopos secuti sunt quatuor Theologi, Abelus, Pouellus, Fetherstonus & Rydlæus, qui affirmabant se Dei & veritatis amore adductos, nihil aliud pro matrimonio Catharinæ scribsisse, quàm quòd secundum scientiam ipsis datam, sciebant Evangelio & scripturis sacris consentaneum esse; id quod liquidò appareret, si libros ipsorum (sicuti eos non dubitabant facturos) legere dignarentur. Ridlæus autem vir Catholicus & pius; atque ab omni assentatione alienissimus, palàm questus est de legatorum iniquitate, quòd jusiurandum calumniæ, solis Reginæ procuratoribus & advocatis detulissent; Quatuor Theologi, quorū priores tres eâ causâ postea mortui sunt. Quærela de iniquitate legatorum.

tulissent; nihil eos aut dicturos aut scripturos, aut in hoc genere facturos, quod non & divinis, & Ecclesiasticis legibus consentaneum esset. Quòd si (inquit) Regis procuratores & advocati eadem jurisiurandi religione constricti fuissent, jam causa esset acta, nec vel adversarii veritatem à nobis stare negassent. Imò se quamlibet pœnam subiturum, nisi qui Regias partes tuebantur, ad Reginam statim transirent, si hoc illis jusiurandum imponeretur. Tacuerunt omnes qui erant ex parte Regis, ac verbum Ridlæi silentio suo confirmârunt.

Volsæi indignatio. Volsæus libertatem dicendi, qua usus est Ridlæus, indignissimè tulit. Tàm is verò quàm Cardinalis Campegius quemadmodum in causa progrederentur, non videbant, adeò cuncta jam erant clara & contestata pro Catharinæ matrimonio. Rex tamen more suo urgebat, ut ad sententiam secundùm se ferendam festinarent. Campegius verò cum nullam excusationem suam Regi probatam esse animadverteret, nec tamen contra tam claras probationes,

contra

contra certissimam Pontificis voluntatem, contra justissimam Reginæ appellationem auderet secundum Regem pronunciare: tandem audacter libereq; dixit, multis se annis in rebus agendis versatum, multis annis unum ex duodecim judicibus qui causas in Rota Romana cognoscunt, extitisse, nec unquàm in causa etiam mediocri (nedum tanta & tam gravi) tantam festinationem adhibitam vidisse: quin moris esse, ut cùm ad locum sententiæ deventum fuerit, triginta toti dies ad testimoniorum auctoritates & momenta examinanda vacui concedantur: nunc autem vix totidem præteriisse, à quo primùm die, causa Regis palàm publiceq; inchoata sit. Et qualis causa? quanti ponderis & momenti? quantæ offensionis & scandali? nisi fortè Sacramenti legitimi subita diruptio, matrimonii per viginti annos corroborati repentina dissolutio, prolis generosæ atque adeò Regiæ miseranda illegitimatio, *potentissimi Monarchæ irritata Majestas, Christiani populi divulsa concordia, auctoritatis Pontificiæ contem- Campegii excusatio.

pta dispensatio, parvi cuipiam ponderis aut levis momenti esse *videatur*. Sibi quidem constitutum esse in re tam gravi, lento potiùs & securo, quàm præpropero & præcipiti gradu incedere.

Varii hominum affectus.

Hæc ubi Campegius dixisset, subitò mutatos omnium vultus vidisses: alii ejus libera oratione delectabantur, alii contrà qui ex rebus novis crescere optabant, vehementer dolebant; alii cùm tacitè apud se lætarentur, tamen ore tenus dolorem simulabant, ex quibus erat Volsæus Cardinalis, qui licèt idem quòd Campegius sentire putaretur, nihil tamen perindè urgebat ac sententiæ ferendæ accelerationem.

Rex mittit ad urgendos legatos.

Rex cùm videret Campegium à re judicanda tam alienum, ut novas dilationes quotidiè interponeret, judiciumque præter omnium spem penè ad finem mensis Julii extraxisset, ac tùm quidem Romani moris esse diceret, ut à judiciis exercendis usque ad mensem Octobris abstineretur; Brandonum & Havardum Duces, hunc Norfolciæ, illum Suffolciæ, ad legatos misit, qui magno Principum virorum comitatu,

de-

deducti, cùm tertio calendas Augusti ad judices pro tribunali sedentes venissent, tàm Regis quàm suo nomine ab eis magnoperè contendebant, ne conscientiam Regis diutiùs implicatam tenerent, sed tandem aliquandù rem totam deciderent ac definirent. Hic autem Volsæus licèt priore loco sedisset conticuit; magno enim timore concutiebatur.

Campegius verò per eam fidem, qua Deo atque Ecclesiæ Romanæ obstrictus erat, contestabatur, moris esse Romanæ curiæ, cujus ipse membrum esset, ut à fine mensis Julii usque ad quartum nonas Octobris nullum exerceretur judicium. Sin contrà factum fuisset; quicquid in eo genere tentaretur, nullius roboris omninò futurum. Quòd si Rex illum diem pro sua patientia expectaret, nihil se dubitare, quin omnia ex ejus voto successura essent. Instare iterum Duces, ut eo ipso die, aut ad summum postridiè sententia ferretur. Iterum Campegius cum respondisset nullo modo id sibi facere licere, Carolus Brandonus Suffolciæ Dux, mensam

Campegii excusatio.

Brandoni Ducis iracundia.

quæ proponebatur magno ictu concutiens, per sacram (inquit) Missam, nemo unquam Legatorum autCardinalium quicquam boni ad Angliam apportavit. Quod ille quidem vel œstro quopiam percitus, vel fœdissimo adulandi Regi studio ductus, dixit; quàm seuerè autem Deus horum Ducum superbiam ac adulationem per eundem Regem & filios suos, maximèque per prolem eam quæ ex eo quod ipsi tantopere expetebant novo conjugio *orta est*, *ultus* sit: ea mala testantur, quæ ipsis ipsorumque familiis postea acciderunt. Duces autem ex judicio discedentes, ut ipsi omnibus iracundiæ flãmis urebantur, sic & Regem à libidine sua jamdiù ambustum, novis etiam furoris & insaniæ facibus incenderunt.

Papa causam ad se revocat.

Pontifex interim justissimam Reginæ appellationem superiùs commemoratam ratam habens, palàm Volsæo & Campegio interdixit, ne ampliùs huic negotio se immiscerent: causam verò totam Paulo Capisuccho sacri palatii Apostolici causarum auditori & Decano cognoscendam, ipsique Pontifici

demum

demum referendam & explicandam commisit: quem jussit tàm Regi quàm Reginæ diem certum præscribere, quo causam apud ipsum per legitimos procuratores suos dicerent. Quæ Pontificis constitutio non Romæ tantùm, sed etiam Brugis & Tornaci, ac in aliis vicinis Flandriæ Ecclesiis promulgata, imò & in Angliam ad Serenissimam Reginam transmissa est, ut per ejus operam Regi & legatis *patefieret.*

Regina illustrem Senatorem & tàm ingenio ac doctrina, quàm pietate celebrem, Thomam Morum, ad Regem legavit, qui diceret, Papam legatorum mandata sustulisse, ipsumque Regem & Reginam ad causam in Rota ipsius per procuratores suos dicendam evocasse: id se Majestati suæ significare, ut sciret, utrum hanc rem ipsi per Viatorem aut ejusmodi publicum præconem nunciari vellet, *nec ne.*

Thomas Morus. Pro Regina ad Regem legatur.

Rex quanquàm ingenti dolore afficiebatur, tamen cùm nihil aliud adhuc satis deliberatum haberet, cætera dissimulans, Thomæ Moro respondit: jam dudum constare sibi de his rebus,

Regis Hypocrisis.

nolle autem ut suæ personæ fiat denunciatio, non recusare tamen quò minùs legatis de more obnuncietur, Locum verò judicii, tanquàm utrique parti communem, vehementer sibi placere, daturumque se operam, ut causa Romæ decidatur. Hæc quidem Rex dicebat, sperabat verò, se per novos nuncios apud Papam brevi effecturum, ut legatorum mandata renovarentur, atque ea de causa, minùs iniquo animo id quòd agebatur tunc tulit. Hinc factum est, ut plures ex Reginæ procuratoribus, ex Regiis verò unùs, unà cum duobus notariis ad legatos, qui duodecimo á Londino lapide simul rusticabantur, sese conferrent, & hanc rem totam legatis exponerent: quo tempore is quem Rex miserat palàm testatus est, hanc Regis voluntatem esse, ut in Anglia jam deinceps nihil in hac causa fieret, Romæ autem omnia expedirentur.

Paruerunt legati Pontificis decreto, jamq; in spem venerant, Regem quoq; saniora capturum consilia, cùm ecce Campegius per literas Pontificis ad Ur- Campegius revocatur.

bem

bem omni cum festinatione revocatur. Tunc primùm Rex omni spe, rei ex animi sententia conficiendæ excidens, suprà quàm dici potest, excanduit; omnemque culpam in Volsæum hujus divortii primum auctorem meritò conferens, se malè illi velle non obscuris indiciis declaravit. Quod cùm multi ex Principibus viris (qui Volsæo Cardinali omnia pro eo ac ipse voluit administranti jamdiù invidebant) intellexissent, collatis consiliis, multa criminum capita in illum collegerunt, eaque suis chirographis obsignata Regi tradiderunt. Rex eam rem sibi jucundam esse testatus, tantisper tamen dissimulavit, donec Campegius è Regno discessisset, quod ad septimum idus Septembris accidit. Cujus etiam discedentis sarcinas excuti jussit, *non alia* magis de causa, quàm ut exploraret si quid fortè literarum Volsæi deprehendere potuisset, nullas autem deprehendit.

Volsæi fortunæ inclinatio An. 1528.

At Volsæus, qui nihil eorum quæ contra ipsum intentabantur sciebat, ad Regem jam propè S. Albanum in villa

quadam agentem accedens, multa cum illo ac Senatu ejus, de judicio quod Romæ suscipiendum erat, contulit. Stephanus autem Gardinerus, qui Regi erat à secretis, & Romæ divortii causam paulò ante egerat, cùm jam rei exitũ suspectum habere inciperet, seque videret in suspicionem vocari, tanquam Regi hujus divortii auctor fuisset, Volsæum præsens palàm rogavit, ut veritatis contestandæ causâ, dignaretur coràm Rege ac Senatu ipsius planum facere, qui fuissent hujus divortii primi authores. Nunquàm (inquit Volsæus) negabo me solum fuisse. Cujus rei adeò me non pœnitet, ut si ea jam ante inchoata non esset, nunc primùm inchoandam judicaren. Quod quidem posterius Volsæi verbum auribus Regiis datum *esse, nemo ignorabat.* Licet enim prima divortii causa verè fuisset, tamen cùm videret Regem ad Annam Bolenam animum adiicere, pœnituit hominem sui consilii, à quo nunc resilire integrum ei non fuit, qui gloriam hominum magis quàm Dei dilexerat:

Gardineri metus.

Volsæi confessio, & adulatio.

xerat: Rex autem eo tempore siluit.

At cùm Volsæus post Campegii discessum ad Regium comitatum reversus, ad colloquium illius non admitteretur, tunc demum sensit infensum sibi esse Regem. Nec ita multò post, jussu Regis à Thoma Duce Norfolciæ apprehensus, cogitur se abdicare primùm Cancellariæ magistratu, quem statim Rex insigni viro Thomæ Moro contulit, sperans fore ut hoc honore & beneficio ad partes suas pertrahi posset; deinde Vintoniensi Episcopatu, quem posteà Stephanus Gardinerus supra nominatus ex dono Regis accepit: tùm autem magnificentissimo à se Londini exædificato palatio Eboracensi, quod Rex ipse invasit *instructum* ut *erat* omni genere divitiarum ac preciosæ *supellectilis*; deniq; penè omnibus bonis exutus, quæ immensa erant, primùm relegatur in villam Asheriensem, mox in Eboracensem Ecclesiam cui præerat, dimittitur. Volsæus spoliatur.

Quis jam non putâsset Regem ab improbo illo incœpto suo desinere voluisse?

Rex obstinatè progreditur.

luisse? Nunc autem obstupescite cœli super hoc. Ob quod peccatum Henricus Volsæum tàm severè punit, in eodem ipse pertinacissimè progreditur. Propter quòd inexcusabilis es ò Rex, in quo enim judicas alterum, teipsum condemnas. Scimus enim quoniam judicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt.

Rex ergò partim certos viros ad Papam Clementem mittit, qui causam divortii sui Romæ sustineant (inter quos erat Thomas Cranmerus qui posteà factus est Cantuariensis Antistes) partim, per totum Galliæ Regnum Theologos & jurisconsultos conquirit, qui matrimonium ipsius cum Catharina constare non posse, obsignatis tabulis affirment: ut si fortè summus Pontifex (quod jam planè apparebat) sententiam contra Henricum ferret, tamen fucata quædam academicæ authoritatis species ad tenebras hominum oculis *offundendas non deesset.* Quod enim paucissimi quidam, & ii non doctissimi homunciones, Regiis pecuniis magna ex parte corrupti, in variis Academiis

Universitates tentantur ab Henrico.

miis censere visi essent, id Rex erat sub ipsarum universitatum nomine divulgaturus, tanquàm tot doctissimorum virorum tanta collegia, ab ipsius partibus intrepidè stetissent.

Commissa est hujus rei cura in Gallia primùm, Reginaldo Polo Anglo, qui tunc Parisiis studiorum causâ degebat, & Henrici Regis magna munificentiâ fruebatur: in quo viro nobilissimi generis splendor, cum probitate morum & doctrinæ præstantia certabat. Sed cùm ille minùs promptum se exhiberet, imò nullam in re tam turpi operam interponeret, adjunctus fuit ei quidam socius ex Regis senatu, ad Hominem extimulandum. Sed cùm nec hac ratione adduci Polus potuit, ut diligentiam adhiberet, sed potiùs per literas apud Regem se excusaret: delatum est negotium Gulielmo Langæo Gallo, cui cùm charior esset pecunia Regia, quàm propria fama, quos potuit leguleios & Theologastros in suas partes magno precio adduxit.

Poli integritas.

Hæc ipse de se polus testatur lib. 3. de unione.

Aderat tunc Parisiis Petrus Ferdinandus Brasiliensis Episcopus, qui ad

tracta-

tractatum Alvari Gomesii de conjugio Regis Angliæ cum relicta fratris sui, præfationem ascribens ait, se oculatum fuisse testem ejus largitionis, quæ Henrici nomine tunc Parisiis facta est. *Nonnulli ex Theologis* (inquit) *adulterantes verbum Dei, & ambientes favorem hominum, corrupti muneribus & largitione* * *Anglorum* (*quæ moneta est Anglis familiaris*) *inciderunt in laqveum Diaboli, & faverunt partibus Regis contra sui animi sententiam, neque vereor tàm apertè hæc proferre, quando testis hujus rei sum occulatus.* Hæc ille.

Largitio Henrici.

*Angli, alias Angelotti.

Id quoque simili largitione frustrà pertentatum fuisse in academia Coloniensi conmemorat* Petrus Leidensis, qui propterea, sicut illius universitatis Thelogos summoperè de spretis Regiis pecuniis laudat, sic aliorum quorundam gymnasiorum turpissimam adulationem non tacet. Ita enim scribit. *Et nullus unquàm casus potuit vestram labefactare innocentiam, auctoritatem deprimere, constantiam superare. Sic nuper cùm Rex quidam magnus & potens, multis auri pondo sperâsset à vobis quam petebat sententiam emere, spreto auro repulsus, sensit inexpugna-*

*Ep. dedicom. Dion. Cart. 4. sent.

Tentatur pecuniis academia Coloniensis.

ugnabilem animorum vestrorum constan-iam. Pudet referre quid interim ab aliis liquot per fraudem & pretium universitati-us impetraverit, quanquàm frustrà, vobis on accedentibus, neque in eandē vadentibus ententiam: tanta est vestra auctoritas, talis vester est candor, tale judiciū vestrū. Hæc ille.

In aliis item Germaniæ universita-ibus quid tentatum fuerit, ex his Joan-is Coclæi verbis colligi potest quæ ad Richardum Morisonum Anglum, par-es Regis defendentem scripsit: *Offere-batur,* inquit, *mihi his annis superioribus, ampla remunerationis & auri spes, si con-tra matrimonium Regis cum Catharina, vel ipse scribere, vel universitatum aliquot Ger-maniæ sententias, quales aliquot Galliæ & Italiæ academiæ dedissent, procurare voluis-sem. Sed cùm esset ea spes contra conscien-tiam meam, dixit, sicut dixerat in prima sui tentatione Balaam, si dederitis mihi plenam domum argenti & auri, non potero immutare verbum domini Dei* mei, *ut vel plus* vel *mi-nus loquar aut scribam quàm in lege Domini habetur.* Sic Coclæus. Tentantur universitates Germaniæ. In scopa cont. aran. morison.

Idem etiam auctor memoriæ prodi-dit, Huttonum quendam Regis Con-

siliarium

Corruptores malè pereunt.

filiarium Hamburgenses & Lubecenses solicitasse ad divortii probationem, eundemque paulò post diro mortis genere Bruxellis periisse; adjungens deinde hæc ipsa verba ait: *Arbitror præterea paucos jam superesse ex omnibus illis Doctoribus, qui prætexto academiarum aliquot nomine, venali ministerio divortium suaserunt.* Quidam etiam Crocus simili apud alias gentes largitione Regis nomine usus dicitur; adeò ut pestis hæc non modò Parisiensem, Aurelianensem, Andegavensem, Tolosanam, Bituricensem, verùm etiam Patavìensem, & Bononiensem academias pervaderet. Reginaldus Polus qui hæc omnia & optimè cognovit, & gravissimè deplorat, scribit se satis admirari amentiam Regis nunquàm potuisse, quòd tantam pecuniæ vim effunderet, ut infamiæ notam sibi ipsi inureret, hoc est, ut per annos viginti nuptias incestuosas coluisse existimaretur. Omitto cæteros, qui de his rebus questi sunt: etiam Sleidanus qui Annam Bolenam quòd hæresi Lutheranæ favisset, maximè laudat, tamen scribit Henricum illud divortium appro-

Crocus corruptor.

Academici quidam corrupti.

De union. lib. 8.

Sleida. hist. lib. 9.

approbari *curasse non sine largitionis* opinione.

Quid, quòd ne in suo quidèm Regno Henricus potuit liberas & gratuitas Theologorum subscriptiones impetrare: quòd & liberè ausus est, Polus qui rebus interfuerat, ad ipsum Henricum in hæc verba scribere: *Non erat dubium quin hæc tua causa in Disputantium scholas illata, fautores habitura esset, cùm Regem omni sua authoritate ac opibus propugnantem haberet. Invenit illa quidem aliquos, sed ex iis quos fames magis quàm fama moveret, nec tamen vel istos tàm promptos quàm vos speraveratis, ut quæ initio cum iis quæ ipsius patrocinium susceperant, in ipso tuo Regno ex omnibus scholis explosa sit: ipsis etiam defensoribus vario genere contumeliæ affectis. Nec certè ullo publico ullius Gymnasii Anglicani consensu, ubi consisteret, invenisset, nisi ea, quæ plusquàm preces valere solent apud multorum animos, minarum refertæ Regiæ literæ, aciem jam inclinatam sustinuissent. Quod si his copiis tibi domi pugnare necesse erat: nihil attinet me nunc dicere quibusnam foris uterere.* Hæc Polus.

Modus agendi Henrici in suo Regno.

Pol. lib, 3. de union.

Et

Et quidem ut de Cantabrigia alter Angliæ universitate nihil dicam, in qua plures aliquantò his mediis adducti (licet non ex doctissimis) Regi favebant, satis constat Oxoniensis academiæ publicum sigillum, communi doctissimorum hominum suffragio sæpiùs negatum, vix tandem partìm vi ereptum, partìm clam subreptum fuisse. Homines enim ad summum octo clàm convenerunt, effractisque sacri loci foribus, in quo moris erat causas communes decerni, & instrumenta publica obsignari, literis in quibus Regis divortium propugnabatur, publicum academiæ sigillum affixerunt: idque dicebant se in totius academiæ gratiam fecisse, ne Rex, si nemo ejus animo satisfecisset, florentissimam studiorum omnis generis universitatem iratus evertisset. Dùm hæc aguntur, & in dies magis cresceret Regis furor, admonitus est à suis, ut si eorum qui in Anglia à sua sententia abhorrerent, voluntates sibi adjungi vellet, illud in primis curaret, ut ad suas partes, Reginaldum Polum (qui illis ipsis diebus Lutetiâ re-

Cantabrigia.

Oxonia Regi refragata est.

Consilium Regis de lucrando Polo.

lierat, ſummæque eruditionis opinione lorebat) pertraheret : fieri enim poſſe, t hujus chariſſimi juvenis authoritate x exiſtimatione, magna pars nobilita-is adducta, in eam quæ Regi placeret ententiam tranſiret.

Probato Rex conſilio, per eos qui Polo propinquitate, ac neceſſitudine naximè conjuncti erant, rem aggredi-ur; ſimulque, ſi ſuam ſententiam pro-et, optionem dat, ut utram malit ex luabus Eccleſiis deligat, Eboracenſi & Vintonienſi : Ex quarum uniuſcujuſ-que fructibus, pluſquàm triginta millia ureorum eo tempore colligebantur. Pertentârunt Poli animum his mediis, ratres aliique quibus Rex ad eam rem tebatur. Contrà ille, quàm maximè oterat, nitebatur. Sed vehementer ontendentibus ſuis atque urgentibus, t aliquam tandem rationem iniret, qua x Regi ipſi, a quo tantopere diligere-ur, ſatisfacere poſſet, & ejus iram, quæ oti familiæ futura eſſet pernicioſa, a-erteret ; cùm multa priùs excuſaſſet, d unum tandem coactus reſpondit, ſe

Poli tentatio.

cogitaturum qua possit ratione Majestati suæ satisfacere.

Hoc accepto responso, renunciatur Regi Polum ad suam sententiam jam esse pertractum, certoque die affuturum, ut coram ipso Rege de divortio disserat, quo ille nuncio mirabiliter lætatus, Polum benignissimo vultu aspiciebat, avidèque diem constitutum expectabat, quo ille se venturum promiserat. Polus interim precibus se Deo commendabat, omnesque cogitationes suas in id unum conferebat, ut aliquam rationem aut viam excogitaret, qua nec Regi manifestè adversari, nec conscientiam suam lædere cogeretur. Eam invenisse cùm sibi tandem videretur, humanâ prudentiâ nixus magis quam veritate, Regem adit; à quo perhumaniter acceptus, ac jam familiarissimè in cubiculum interius deductus, cùm ea pararet dicere quæ cogitârat; (mirabile planè dictu) repentè sic hæsit lingua, ut aliquandiu nullum verbum effari posset; tandem verò cum loquendi facultas rediisset, ejusmodi fuit ejus oratio, ut secùs omnia diceret ac meditatus venerat;

Prudentia humana.

Mirum.

at; omni enim aſſentatione remota, ut bonum virum ac pium decebat, ſuam liberè ſententiam, ſummâ tamen adhibitâ modeſtiâ, Regi aperuit. Qua re jam inopinata, Rex mirabiliter ſe fuiſſe commotum, non ſolùm ex ore vultuq; commutato, manuq; frequenter ad pugionem appoſita declaravit, (ut Polus poſteà narrare ſolebat) verùm etiam ex verbis iracundis quibus ipſum dimiſit, maximèq; ex iis quibus Rex ſuis deindè affirmabat ſe cogitâſſe Polum inter loquendum occidere; idq; perfeciſſet, niſi orationis ejus ſimplicitate ac ſubmiſſione fuiſſet prohibitus. Polus autem cum vix triginta tunc annos ætatis haberet, amicorum interceſſione non ita multò poſt obtinuit, ut bona cùm Regis venia, penſione etiam retenta, iterum ſe Patavium conferret. Regis impatientia.

Pro matrimonio interim Henrici & Catharinæ ſcripſerunt apud Anglos plurimi per univerſum Regnum. De quibus autem ego audivi, Joannes Roffenſis, & Joannes Holimannus Briſtolenſis, Epiſcopi; Abelus presbyter, & ſeptem juriſconſulti, quorum anteà Qui ſcripſerint pro Catharina.

mentio facta est: apud Hispanos verò, Franciscus Royas, Alphonsus Veruesius, Alphonsus de Castro, & Sepulueda: Apud Lusitanos, Alvarus Gomesius; apud Germanos, Joannes Coclæus diversis operibus. Erasmus *autem Roterdamus* ut in cæteris rebus, sic in hac causa dubium se & vafrum præbuit. Initio enim ne Regis gratiam amitteret, in nullam partem quicquám affirmare voluit; posteà verò cùm Regem ab Ecclesia descivisse, & jam nec ipsum ut ante, magni facere cerneret, cùmque amici ejus in Anglia (ut ipsius verbis utar) *Nec literis nec muneribus ampliùs eum* dignarentur: Tunc lecto Coclæi libro quem pro matrimonio scripserat, his verbis ad eum rescripsit *Amice sincerissime; librum tuum de repudio legi, nec sine fructu: de quo si scribam quid sentiam, vereor ne videar actum agere. Utcumque sublevas Regem, in Consiliarios partem culpæ reiiciens, si fuissem ea instructus panoplia, ausus fuissem Regi dissuadere repudium, nam id temporis mihi Rex tantum tribuit, ut plus nemini.* Contuli cum

Erasmi tergiversatio.

Ludo-

Ludovico Bero Theologo Parisiensi, sed nihil attulit. Hactenus Erasmus.

Apud Belgas scripserunt Ludovicus à Schora; Apud Celtas, pauci quidem sed tamen judicium suum interposuerunt de ea causa, Egvinarus Baro, Francisci Duarenus & Connanus; apud Italos, Cardinalis Caietanus, Ludovicus Nugarola Comes Veronensis, & aliis in locis alii multi doctissimi viri. Fertur etiam per manus multorum Epistola quædam Philippi Melancthonis, in qua Regi suadet, ut retenta uxore legitimâ Catharina, *Annam Bolenam* concubinæ tantùm *loco habeat. Rex verò* ipse, & illustres aliquot Angli ad Pontificem literas dant, in quibus petunt, ut cùm Regni plurimùm intersit masculum Regni hæredem extare, saltem hac de causa litem maturè absolvendam curaret, quò integrum Regi fieret aliam uxorem accipere. Pontifex respondit, se officio satisfacturum: sed in manu sua non esse, ut masculum ex quacunque fœmina generandum promitteret.

Melancthonis consiliũ.

Ut autem Rex rei suæ meliùs consu-

leret, terrorem aliquem Pontifici Romano iniiciendum putavit. Itaq; mense Septembri proximo palàm edixit, ne quis suorum subditorum, seu Anglus seu Hybernus esset, quicquam in Romana Curia citra Regis voluntatem deinceps peteret aut procuraret. Idem cùm audiret Volsæum Cardinalem etiam Eboraci splendidè agere, epulis vacare, solemniq; pompa uti, ac mitram suam gemmis ornatam, quam Rex illi abstulerat, ad suam in eam Ecclesia inaugurationem repetere; Rex hoc Volsæi superbiæ imputans, nec ferendum judicans, jubet hominem, in ipso die inaugurationi designato, præsente nobilium ingenti multitudine, ab Henrico Northumbriæ Comite primùm apprehendi, deindè Londinum captivum duci. At is in itinere ipso ad Leicestriæ oppidum 4. calendas Decembris è vita migravit. Sermones dissipati sunt, eum sua sponte venenum sumpsisse. Illud verò constat, cùm tanquam reus læsæ Majestatis Regiæ apprehenderetur, eum dixisse: Utinam nihilò magis læsæ Majestatis divinæ re-

Prima initia manifesti schismatis. An. 1530.

Misera Volsæi mors.

us essem: nunc autem dum nulli rei magis incubui, quàm ut Regi penitùs inservirem, & in Deum peccavi, & Regis gratiam non obtinui. Ac Volsæus quidem dignam suæ præteritæ assentationis & superbiæ mercedem in hoc mundo accepit, idque (ut speramus) ne in æternum puniretur.

Vox pœnitentis.

Cùm verò Henricus multis Dei præclaris bonis anteà præditus, gratias Deo non ageret, sed in cogitationibus suis evanesceret, Annam Bolenam æternæ saluti suæ, atq; adeò ipsi Deo anteponeret: ne qui æternam mercedem contempsisset, hac saltem corruptibili privaretur, Deus ei permisit, ut suæ libidini quam pro Deo jam colebat, satisfaceret. Itaque Gulielmum Varamum excellentem virum, qui fuerat Archiepiscopus Cantuariensis, & summo studio Reginæ partes adiuverat, è vita illis ipsis diebus evocavit. Tunc Rex tanti honoris locum sibi perire nolens, omninò decrevit nemini eum præterquàm tali viro dare, qui suæ libidini summis viribus obsequeretur. Hoc Thomas Bolenus, qui putabatur Annæ

Henricus à Deo derelinquitur.

Bolenæ pater, subodoratus, ratusq; pulcherimam sibi nunc dari occasionem, suam suæq; filiæ causâ provehendi, Regē adit, sicq; affatur: jamdudum (ò Rex) domi meæ habeo presbyterum illum doctum, gravem, & modestum cujus fides abundè tuæ Majest. probata est, in ea quam apud Pontificem gessit legatione. Hic mihi à sacello jam diu fuit, eundemq; novi erga divortium hoc tàm sinceré affectum esse, ut si tua Majestas eum creaverit Archiepiscopum, in me recepturus sim, facturum illum quicquid à subdito quopiam expeti aut etiam desiderari queat.

Thomæ Boleni ad Regem oratio

Placuit conditio, maximè, quòd Anna Bolena in eandem sententiam Regi supplicâsset. Cranmerus ergò designatur ea conditione Archiepiscopus, ut etiamsi Romanus Pontifex secundùm Regis & Catharinæ matrimonium sententiam ferret, ille tamen ex adverso pronunciaret, Catharinam necessariò esse repudiandam. Cùm autem Rex communioni Sedis Apostolicæ nondum planè renunciâsset, ex eoq; Cranmerus necessariò deberet à Pontifice

Cranmerus fit Arhiepiscopus Canuar.

tifice Romano suæ dignitatis confirmationem petere: omnem porrò aditum ad solennem unctionem capiendam sibi videret interceptum, nisi ex canonum decertis Romanæ Cathedræ communionem se perpetuò secuturum, juratus affirmaret: eam verò mentem Regis perspiceret, ut potiùs Pontificis Romani communionem prorsùs reiecturus esset, quàm Annæ Bolenæ conjugio cariturus: ita se gessit homo vafer, ut duobus Dominis etiam contraria præcipientibus, per summam simulationem inservire conaretur. Vafricies Creanmri.

Et quia Regem sui simillium ex animo amabat, Pontificem verò duntaxat timebat, in Regis gratiam, voluntarium & præmeditatum periurium homo impius elegit, ut eò gravius posteà Pontificem nihil tale cogitantem vulneraret. Præmeditatum periurium. Tabellionem itaque accersit, ei denuntiat, se juratò quidem promissurum Pontifici Romano canonicam & consuetam obedientiam, sed priusquàm id agat, velle ac jubere, ut Tabellio per publica instrumenta contestetur, id invitum se facere, nec quic-

quam minùs in animo suo esse, quàm ut in Regis detrimentum Pontifici Romano fidem servet. Hac præfatione editâ, sigillisque ac testibus (ne forte perfidia ejus apud Regem in dubium veniret) munitâ, solenne jusiurandum Pontifici Romano, more majorum exhibet, simulq; Archiepiscopatûs possessionem invadit. Quibus rebus ita se probavit Regi, ut planè dignum patellâ operculum fuisse dicas: fuit enim non solùm depravatus hæresi, ut postea apparuit, (quam etiam ob causam, Maria deinde regnante, *flammis* traditum vidimus) verùm etiam libidini supra modum deditus, adeò ut ex Germania rediens, fœminam quandam ex hospitio in Angliam tulerit, eandemq: per multos annos, cum Archiepiscopus esset, circumferri secum in cista curaverit ad explendam libidinem, donec mortuo tandem Henrico, palàm in uxorem sub Edovardo *Rege* eam duxerit. Hic ergò dignis ab Henrico delectus est præsul, qui suæ libidini patrocinaretur: sic enim in omnibus rebus ad Regis nutum se componebat, ut

Cranmeri mores & libido.

ıt eſſent qui ab Henrico multis poſt Præſentatio Cranmeri.
ınnis audierint, cùm diceret, unum
ſſe Cranmerum Cantuarienſem præ-
ſulem, qui nulla unquàm in re ipſius
voluntati defuiſſet.

Hoc ipſo tempore, Carolus Cæſar periculoſiſſimo bello in Germania occupabatur: Solimannus enim Turca, Solimani Turcæ exercitus. intellectis Chriſtianorum Principum diſcordiis, & maximè Germanorum pro- *An.* 1532. pter Religionem, appropinquabat Germaniæ cum exercitu quingentorum millium militum, quorum trecenta millia, equites erant: jamque pluſquàm triginta millia Chriſtianorum per Ungariam Mæſiam & Auſtriam in captivitatem redegerat; & ſanè periclitari videbatur univerſa Europa, niſi Carolus maturè ſe oppoſuiſſe, adiutus egregiè Clementis Papæ pecuniis, quas ad caſtra uſque miſit per nepotem ſuum Hypolitum Medicem *Cardinalem* legatum. Qua temporis occaſione uſurus Henricus, Caletum petit, ductâ ſecum clanculùm Annâ Bolenâ; ſcienſq; Regem Galliæ exulceratiſſimo eſſe in Cæſarem animo, propter recentis pacis

Came-

Cameracensis conditionis, quibus filios suos non nisi ingenti solutâ pecuniâ receperat: colloquium cum eo magno apparatu init, loco certo inter Caletum & Boloniam maritimam constituto, ibique omnibus artibus Franciscum incendit, ut Carolum jam occupatum, bello adoriatur: qua in re illum *difficilem non invenit*; hoc solum impedimenti erat, quod eam rem Pontifex illo tempore non nisi iniquissimè accepturus videbatur. Hortabatur autem eum Henricus, ut aliquo terrore Pontificem ad ipsorum partes pertrahere conaretur, quod ille se facturum promisit, statimque duobus Cardinalibus Gallis, Turnonensi & Tarbiensi, decreta est ad Papam legatio, cum mandatis asperimis utriusque Regis nomine, nisi voluntati eorum assentiret. Franciscus tamen clàm eos admonuerat, ut humaniùs omninò suo nomine agerent, & suavitate potiùs quàm minis Pontificem movere conarentur: nominatim verò matrimonium proponerent Catharinæ Medices, Laurentii Junioris filiæ cum Henrico Duce Aurelia-

Henrici in Cæsarē ac Papam malevolentia.

Franciscus Henricum decipit.

relianensi secundo Francisci filio, quod posteà secutum est. Interim Henricus Franciscum omnibus modis urgebat, ut in contemptum Pontificis, Gallicano Clero decimas sua authoritate imponeret, ut aliquid saltem in offensionem Pontificis fecisse diceretur. Ipse autem Henricus statuerat eo ipso in loco, & in illo conventu, summa cum celebritate Annam Bolenam in uxorem ducere, nisi inopinatus nuncius de Solimanni regressu, & Cæsaris in Italiam adventu, illas cogitationes repressisset, & Franciscum minùs promptum ad Henrici consilia sequenda reddidisset.

Reversus ergo in Angliam Henricus, & ira fervens, voluit tanquàm robustus venator, primogenitos Regni cælorum filios, hoc est, Christi ministros, omnemque Domini præcipuam sortem suo imperio *subiugare.* Re itaque cum privatis quibusdam Consiliariis, quos voluntati suæ assensuros sciebat, communicata; per novam calumniam cujusdam prævaricatæ legis, quam Anglicè *Depræmunire* appellant, inau- Crudelitas Henrici inaudita in totum Clerū.

inaudita quadam tyrannide litem universo clero intendendam curavit, qua ob legatorum nimirum Pontificis Romani, qui paulò ante in Anglia fuerant, externam (ut tunc cœptum est dici) potestatem, contra placitum Regis agnitam & propugnatam, clericorum totius Regni bona in commissum cecidisse, fiscoque Regis obnoxia esse pronunciabantur. Cujus iniquissimi oneris terrore, Clerus omnis depressus, atq; ad terram usq; dejectus (nam omnibus omninò bonis ac fortunis, quin & libertate omni privandus, & perpetuis carceribus jam tunc addicendus erat) cùm quid ultro faceret aut speraret non haberet, à nobilitate laica desertus, & ab Archiepiscopus suis Metropolitanis, à quibus propugnari debuit, proditus, (nã & Cranmerus Cantuariensis, & Lejus, cui Henricus paulò antè Eboracensem primatum contulerat, cum Rege in hoc ipsum conspiraverant) reliquus Clerus resistendum non esse ratus, victas manus dedit, herbam porrexit, *conculcari se tanquàm infatuatum* salem *permisit*.

Indicto

Indicto igitur consessu quodam pro necessitate præsentis temporis, penè omnes omnium ordinum Clerici unâ voce Regi supplicârunt, ut aureorum *quadringenta millia, quæ* ad criminis commissi expiationem suæ Majestati offerebant, benignè accipere, reliquamque eis pœnam remittere & condonare dignaretur: idque pro summa illa potestate, quam in Regno suo, eum tàm in Clerum quàm in reliquum populum habere, jam primùm fatebantur. Ex qua dicendi formula artificio Regiorum Consiliariorum expressa, primam occasionem sumptam ajunt, ut Rex supremum caput Ecclesiæ Anglicanæ posteà diceretur. Jam etiam passim jactabatur in ore pessimi cujusque, nihil Romano Pontifici cum Regno Angliæ negotii esse, nisi Regi videretur aliquid ei potestatis in eo Regno concedere; nam alioquin omnem animam debere potestati Regiæ subditam esse, nec solùm in civilibus, verùm jam quoque in spiritalibus causis. Et hæc quidem omnia excogitata suscepta & dissemina-

Submissio cleri & mulcta.

Adulatio perniciosa.

Unde supremi capitis titulus.

ta sunt, ne Rex absque authoritate legitima uxorem repudiasse putaretur.

Quæ cùm viri nonnulli graves viderent, animoque jam prospicerent, quò essent hæc omnia tandem proruptura; paulatim nitebantur, aulæ se & negotiis publicis suptrahere. Inprimis Thomas Morus vir omni genere virturum præcellens, tempestates impendentes non solùm mente prævidit, verùm etiam suis particulatim prædixit, eodem planè modo quo posteà acciderunt. Is ergo cùm jam summus Regni Cancellarius ad tres ferè annos fuisset, Regem adiit, suæque senectutis ac laborum, quibus in confutandis hæreticis distinebatur, excusatione usus, supplex rogavit, ut cum Regis bona venia abdicare se magistratu liceret: Cui Rex assensit, licet non ignoraret quam ob causam illud Morus petiisset. Sed uti voluit Rex alio viro in summo illo magistratu, qui esset futurus ad desideria sua paratior. Constituit ergò Cancellarium Thomam Audlæum, hominem mediocris fortunæ & valde tenuem. Sed

Viri boni ab Henrico se subtrahunt.

Morus magistratu se abdicat.

An. 1532.

ut

ut haberet unde dignitatem ſplendidè tueretur, *dedit illi Rex monaſterium integrum unà cum Eccleſia*, ædificiis, & reditibus omnibus, Londini conſtitutum, cui nomen fuit Eccleſia Chriſti: Religioſos autem omnes illius loci, qui Canonici erant Regulares, in alia monaſteria ejuſdem ordinis diſtribuit; Atque hoc primum indicium extitit mali affectûs Henrici erga religioſos.

Audlæus Cancellarius.

Cùm autem hæc & àlia ad aures Pontificis Clementis perlata eſſent, ſimulq; didiciſſet ex Cardinalibus Gallis (quos ſuprá utriuſq; Regis nomine Legatos ad ipſum miſſos diximus) quàm impotenter in Annam Bolenam affectus eſſet Henricus, & quòd nihil eſſet dubii, quin eam brevi etiam publicè duceret: Pontifex pro paterna ſua ſollicitudine ingentem primo dolorem animo concepit; deindè ſtatuit literis iterum Henricum tentare, jam enim antea non ſemel eum privatim admonuerat, & per omnia ſacra obteſtatus fuerat, ne præcipitem ſe ferri in hac cauſa ſineret, expreſſè etiam prohibens ne quicquàm in prioris matrimonii præ-

Pontifex iterum Henrico prohibet novas nuptias per Breve apoſtolicum.

judicium pendente adhuc lite faceret. Nunc autem aliis literis, iisque magis publicis, Regi præcipere pro sua authoritate sub anathematis pœna statuit, ne ulteriùs progredi interminata lite, tentaret, id quod fecit in forma Brevis, quò res esset testatior. At Henricus cujus animus impudicis Annæ amoribus jam immersus fuit, tantùm aberat, ut hoc vel patris consilio, vel judicis præcepto, à proposito desisteret, ut ardentiùs multò quàm anteà in libidinem suam prorueret.

Cùmque jam nihil aliud ad nuptias cum Anna Bolena contrahendas deesset, præter publicam sententiam divortii: hanc Rex cùm à Pontifice Romano sperare non posset, à Cranmero suo, brevi pronunciandam certò sciens, Annam Bolenam ipsis calendis Septembribus, Pembruchi Marchionissam constituit, ne parùm nobilem Personam duxisse videretur, Ad decimum verò & octavum calendas Decembris proximè sequentis, Rex longioris moræ impatiens (quanquàm omnia necdum ritè disposita essent) omninò con-

Anna creatur marchionissa. An. 1532.

stituit

ſtituit cum Anna Bolena occultas nu-
ptias contrahere: nuptias quidem, quòd
aliàs illa ſui corporis poteſtatem Regi
facere nollet: occultas verò, quòd
nondum à Catharina per aliquam ul-
lius omninò judicis ſententiam ſepara-
tus eſſet.

Rolandus ergo quidam tunc Præsbyter
(quem poſtea Rex propter hoc obſe-
quium in Epiſcopum Lichefeldienſem
cooptavit) accerſitur, ac rem divinam
facere jubetur. Ei Rex narrat, ſenten- Rolandus presbyter occulte Annam Henrico tradit.
tentiam Romæ jam tandem ſecundùm
ſe pronuntiatam eſſe, factamque ſibi
eſſe poteſtatem novam uxorem ducen-
di. Rolandus Reges non ſolere men-
tiri arbitratus, primùm ſiluit, mox Re-
ligione tactus, ſpero (inquit) Maje-
ſtatem tuam habere diploma Pontifi-
cium. Annuente Rege, vertit ſe ad al-
tare: cùm ecce, adhuc dubius & timens
ne quid illicitum committeret, omninò
(inquit) ſacri canones poſtulant, no-
ſtraque valdè intereſt, ut literæ Ponti-
ficis palàm legantur & promulgentur.
Cùm Rex, habere quidem ſe literas af-
firmat, ſed recluſas eſſe in ſecretiore lo-

Henrici impudens mēdacium

co, nec ab alio præterquám à se afferr posse; parùm autem decere, ut eo tem pore (nec enim adhuc illuxerat) solu prodiret. Acquiescit Rolandus, at que ita completis ceremoniis, Henric secundam uxorem tradit, prima no solùm adhuc vivente, sed etiam per nul lam omninò auctoritatem in ullo ha ctenus judicio Ecclesiastico vel speci tenus interpositam, repudiata.

Anna multo propinquior Regi quàm Catharina.

Impedimentum affinitatis inter Henricum & Catharinam non fuit.

Impedimentum verò, cujus præ textu Henricus Catharinam repudia bat, tum in illam non omninò, tùm i Annam Bolenam certissimò cadere idem ipse Henricus explorate sciebat Nam eo statu rerum posito qui tun erat, certum est, non nisi duplex impe dimentum intervenire potuisse, cu Henricus Catharinam ab initio no posset ducere. Alterum esse potera affinitatis, si Arthurus Henrici frate Catharinam cognovisset: alterum fui justitiæ publicæ honestatis impedimen tum. Illud non intervenisse Rex Hen ricus probè sciebat: nam Carolo Cæ sari fassus est, se Catharinam adhuc vi ginem cognovisse, idque ipsum & Ca

thari

harina ſanctè ſemper jurabat, & res ipſa verum fuiſſe conteſtata eſt, cum & Henricus ſeptimus gravem matronam in eodem lecto apposverit, ne Arthurus Catharinam cognoſceret; & tanta fuerit in recente adhuc Arthuri pubertate infirmitas, & invaletudo, ut etiamſi maximè conatus eſſet Catharinam cognoſcere tamen una caro facti non fuiſſent. Ubi autem carnalis copula non intervenit, affinitas nulla contrahitur.

Et quamquam contracta fuiſſet, tamen per authoritatem clavium Regni cœlorum, id impedimentum ob majus publicæ pacis bonum ritè atque ordine ſublatum extitit. Neque enim illa in Levitico de non ducenda fratris uxore, ut doctioribus quibuſque placet, moralis eſt præceptio ex ipſo naturæ jure deſumpta, ſed judicialis tantùm, ut plæraque alia in illo libro, illis temporibus conſentanea. Et quomodocunque ſit, ita ne tunc quidem illud fuiſſe indiſpenſabile manifeſtum eſt, ut in ea ipſa lege Moſaica, non modo permiſſum, ſed etiam præceptum fuerit. Impedi-

Si affinitas fuiſſet, per Claves tamen ſublata fuit.

mentum igitur affinitatis nec ullum inter Henricum & Catharinam fuit, & quamquàm aliquod extitisset, *per claves Petri* rectè sublatum erat.

Jam verò justitiæ publicæ honestatis impedimentum, quòd solum restat, cùm (ut inter omnes constitit) non divini aut naturalis, sed tantùm Ecclesiastici juris fuerit, ne Henricus quidem aut advocati ejus negabant, potestatem clavium Petri satis virium ad illud auferendum habuisse. Cùm igitur nec affinitas ulla fuerit, & impedimentum justitiæ publicæ honestatis, per Julii Pontificis diploma idoneè ablatum constaret, nihil jam obstabat, quò minùs Catharinam Rex Henricus & ducere posset, & retinere deberet. Nam si quis ipsum Dei præceptum obstare dicat, quod fratris uxorem duci prohibet, quamquàm expedita sit responsio, idem jus divinum nominatim illam exceptionem addidisse, *Præterquàm si frater absque liberis defunctus esset*, ut in nostra causa contigit) tamen illud etiam prætermitti non debet, quòd verba divini juris in eodem ipso loco, talem rationem

Impedimentum publicæ honestatis.

Math. 16.

Objectioni occurritur.

Deut. 25.

ionem & præmittunt, & ubique adungunt, quæ totam Henrici causam abefactat. Sic enim legimus: *Omnis* Levit 19.
omo ad proximam sangvinis sui non accedet, it revelet turpitudinem ejus. Et post paua: *Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis, quia turpitudo fratris tui est.* Uxor enim fratris non ob aliud prohibetur duci, quàm quòd per copulam carnalem affinis alteri fratri jam priùs facta it. Quæ enim fit una caro cum fratre meo, ex ea re tam propinqua sangvinis mihi fit, quàm frater meus, qui mihi proximus sangvinis est, in primo nuptiarum gradu. Quanquàm igitur concederemus & Deum eo in loco non tantùm de illicito coitu, sed etiam propriè de nuptiis agere, (quod multis secus videtur) & per uxorem fratris, non solùm viventis fratris (ut*quibusdam ex sanctis patribus visum est,) verùm etiam defuncti fratris uxorem intelligi, & præterea legem illam non cæremonialem esse, sed juris etiam naturalis conclusiones quasdam explicare: tamen cùm ratio legis non semel expressa fuerit, semperque

Unde affinitas contrahitur & ratio ejus.

Levit. 18.

* August. in Levit.

ſangvinis proximitatem urgeat, quæ vel per cognationem vel per carnalem copulam (unde paritur affinitas) acquiritur; nulla verò aut cognatio, aut affinitas inter Henricum & Catharinam contracta fuerit, quia frater Henrici eam non cognovit; utique efficitur, ut divinum jus nullo modo prohibuerit Catharinam Henrico nubere.

Affinitas Henrici cum Anna multiplex.

At contrà certiſſimum eſt inter Henricum & Annam Bolenam, verum affinitatis impedimentum interveniſſe, idque ipſum Regem non ignorâſſe, eò quòd Clementi ſeptimo per literas ſuas confeſſus ſit, ſe Mariam Bolenam Annæ ſororem uterinam cognoviſſe. Ex qua carnali copula, Henricus toti familiæ Bolenorum factus eſt affinis ſeu proximus ſangvinis. Nam ut Paulus ait, *Qui adhæret meretrici, unum corpus cum ea efficitur.* Cùm igitur Maria Bolena fuerit proxima ſangvinis Annæ in primo gradu, nempe uterina ejus ſoror; Henricus qui fuit unum corpus cum Maria, factus eſt etiam proximus ſangvinis in primo gradu fratribus & ſororibus Mariæ, & ex conſequente, Annæ.

Cognovit Annæ ſororem.

1. Cor. 6.

Annæ. Quid ergò eſt, quòd is qui tantas turbas excitavit, ut à Cathbarina tanquàm ab affine ſua, cùm verè affinis non eſſet, diſſiungeretur, nunc non timet ad affinem ſuam accedere? & qui negabat Pontificis claves poſſe facere ut Catharinam retineret, nunc, ſine ullarum clavium authoritate, imò contra illarum authoritatem, Annam affinem ſuam in primo gradu ducit? fruſtrà ò Rex contra ſtimulum calcitraſti: Deus hypocriſin tuam detexit; & adulterinum cor tuum toti mundo *revelavit.*

Turpitudo Henrici revelata.

Quid verò quòd idem Rex Henricus etiam matrem Annæ Bolenæ priùs cognoverat, ut antè explicuimus? Ex qua ſanè copula tale affinitatis genus inter Henricum & Annam intercesſit, qualis eſt conſanguinitas inter parentes & liberos. At pater filiam ſuam ducere in æternum prohibetur, quia inter aſcendentes & deſcendentes nullæ unquàm nuptiæ permittuntur, propterea quòd in nuptiis eſt ſumma æqualitas & paritas (undè Eva ex latere Adami ſumpta eſt) cùm interim li-

Alia affinitas Henrici cum Anna, quia ejus matrem cognovit.

Gen. 2. Exod. 20.

beri parentes honorare debeant, seque illis tantò inferiores agnoscere, ut nunquàm sint referendo, & ideò nec illis quidem ulla ratione exæquari possunt. Itaq; ut Henricus Annam Bolenam, ejus mulieris quam semel cognoverat filiam duceret, res longè difficilioris dispensationis fuit, propterea quòd hoc affinitatis genus, ipsam nuptiarum essentiam propriùs attingere videtur, quàm ut in eo dispensari omninò deceat; maximè si concubitus matris sit multis manifestus. Quare cùm Henricus contra naturæ quodammodò legem, post matrem Annæ Bolenæ cognitam, ausus sit filiam in uxorem assumere: quàm impudenter obtendit, se non ausum esse Catharinam retinere, ne in Deum peccaret? quàm impudenter etiam prætexuit, se credidisse, quod Pontifex authoritatem non habuerit Catharinæ nuptias permittendi?

Hypocrisis Henrici.

Tertia & maxima sanguinis conjunctio inter Henricum & Annam.

Sed adhuc pergamus. Constat ex iis quæ diximus, non obscuris indiciis ipsi Henrico revelatum fuisse, quòd Anna Bolena esset ipsiusmet Henrici filia,

filia, & tamen eam duxit; is videlicet, qui timuit sui fratris absque liberis defuncti uxorem, à fratre suo minimè cognitam retinere: incredibilis quidem audacia, inaudita hypocrisis, non ferenda libido. Sed tamen unius hominis propria fuit hæc audacia, hypocrisis propria & libido propria. Nec tantopere mirandum est, si aut homo peccet, aut cum in profundum venerit, contemnat. Illud est mirandum, illud stupendum, si hominum infinita millia, non suam, sed alienam libidinem & hypocrisin, non tantum æquo animo ferant, sed etiam suspiciant, laudent, colant, & ita colant, ut supra hoc fundamentum, fidem, spem, salutemque suam exædificent.

Omnes enim Anglicani protestantes, Lutherani, Zuingliani, Calvinistæ, Puritani, & Libertini, cæteræq; omnes hæreticæ pestes, quibus Patria nostra miserè periit, has turpissimas ac incestuosas Henrici & Annæ Bolenæ nuptias adorant, velut fontem Evangelii sui, matrem Ecclesiæ suæ, originem suæ

fidei,

Turpe fundamentum novi Evangelii in Anglia. Anno 1573.

fidei. Jam pridem Calvinista quidam Anglicanus, Londini duos libros edidit, eosque tùm Elizabethæ Reginæ, astante Pseudoepiscopo Cantuariensi Matthæo, exhibuit, tùm etiam apud Joannem Dayum typis mandavit, in quorum posteriore de Henrici & Annæ matrimonio agens, hæc habet verba. *O verè beatæ, & non sine summo numine conciliatæ nuptiæ, cælestisque partus ac progenies, quibus patria à servitute & caligine plusquàm Aegyptiaca erepta atque liberata, & ad verum Christi cultum restituta est.* Hæc ille.

Cap. 11.

Turpis & absurda adulatio.

Nemo jam miretur aut Caianos olim fuisse, qui homicidam Cain adorarent velut ex potenti virtute procreatum; aut Ophitas, qui (ut Tertulianus ait) magnificarent serpentem qui primos parentes in Paradyso decepit, velut authorem scientiæ boni & mali: nam quid tandem olim factum credi non potest, cùm hodiè videamus tot millia hæreticorum, nuptias Patris cum filia propria adorare? Isti liberationem suam ex servitute plusquàm Ægyptiaca his nuptiis acceptam ferunt: isti ve-

Insania hæreticorum.

rum

rum Christi cultum per has nuptias restitutum gloriantur. Verum quidem est, per has nuptias aditum vobis patefactum esse ad omnem hæresim, omnemque nequitiam. Sed ò immensam Dei bonitatem; qui, quòd hæreses vestras non alio partu quàm per tàm nefandas nuptias in lucem exire permisit, eo ipso declaravit, illas turpissimarum tenebrarum filias esse, nec aliter quàm per opera tenebrosa procreari potuisse. Oportuit filiam cum patre, sororem cum fratre commisceri, (nam & hoc Annam Bolenam perpetrásse paulo post constabit) ut pulcher ille partus fieret, a quo vestræ Religionis fundamenta constituerentur, & Ecclesia vestra nō jam ex sanctissimo Christi latere, ut Catholica, sed ex impuris meretricis lumbis profecta, stabiliretur.

Protestantiū ecclesiae ex turpissimis initiis.

Sed jam pergamus in eo quod instituimus. Dùm Annâ jam Henricus ut uxore legitimâ palàm ferè uteretur, serenissima Catharina non tantùm à thalamo Regio, ut anteà diù, verùm etiam à cohabitatione Regisque palatio ex-

Reginæ Catharinæ ex aula discessio.

exclusa, in villam quandam cui nomen erat Cimbalton, in provincia Bedfordiensi, locum minùs salubrem tribus tantùm ancillis, parvaque familia comitata secessit; ibique orationibus, jejuniis, aliisque sanctis operibus, dies noctesque se exercuit; Deum etiam obsecrans pro salute adulterorum quos in aula reliquerat. Quod cum populus animadvertisset, nec ulli mortalium jam ampliùs esset dubium, quin Anna Reginæ locum brevi esset habitura; incredibile ferè dictu est (nisi quòd hæc sit mundi perpetua consuetudo,) quantus statim omnium ordinum concursus, ad Annæ gratiam ineundam fieret; alii quidem, ut per eam a periculis inminentibus se tuerentur, in quibus erant Sacerdotes & Abbates nonnulli, qui ideò Annæ inservire, & ei a sacello esse cupiebant, ut bona Ecclesiastica, ac *monasteriorũ, quibus jàm* tùm valde timere incipiebant, per ipsius authoritatem & *patrocinium conservarent*: sed res ex votis non successit, neque ad hoc idoneum erat Annæ, patrocinium, quàmuis illa omnibus omnia promitteret:

Concursus hominũ ad Annæ gratiam.

ret: alii autem, iique multò maxima pars, ideò confluebant, ut ex rebus novis ac perturbatis crescerent; in his erant primi, qui Lutheranam hæresim (cui etiam Anna clanculùm favebat) sectabantur. Itaque statim Henrici aula ejusmodi hominibus completa est, qui sacra omnia ridere, sacerdotibus illudere, religiosorum vitam in contemptum adducere, Ecclesiasticorum divitias ac potentiam carpere, ridiculas de monachis fabulas fingere, & supra omnia Pontifici Romano detrahere, invidiamque facere solebant: & qui in his se petulantissimos & audacissimos præbebant, ii primas apud Annam, & per eam etiam apud Regem obtinebant.

Thomæ Cromveli initia ac incrementa.

Inter cæteros quos Anna his initiis Regi commēdavit, fuit Thomas Cromvelus, homo vafer, crudelis, ambitiosus & avarus, hæresi etiàm deditus, eaque de causa universo nomini Ecclesiastico infestus: hunc Henricus ut hominem Annæ gratum, & suis consiliis ministrum aptissimum, sociare statuit Cranmero Archiepiscopo, *&* *Audlæo*

Cancel-

Cancellario, ut per illum quasi triumviratum, ex sua sententia singula gererentur. Primò igitur illum scriniis Regiis præfecit, deinde sibi a secretis constituit, posteà equitem auratum & Baronem, deinceps Essexiæ comitem creavit, magnum etiam Regni Camerarium & sigilli secreti custodem, ac postremò, non solùm primum suorum consiliariorum in rebus civilibus, verùm etiam Vicarium suum Generalem in causis Ecclesiasticis & spiritualibus effecit; adeò ut universa Resp. non minùs ferè jàm in Cromveli, quàm anteà in Volsæi potestate constituta videretur.

Hanc opportunitatem nacti hæretici, nihil quicquam sibi prætermittendum existimârunt, quo jam per tam illustrium fautorum patrocinia causam suam promovere possent. Totius autem negotii momentum in eo maximè positum esse judicabant, ut Regem ipsum, quem jam a Pontifice Romano alienum, & hæresi ab Anna aspersum sciebant, in clerum suum Anglicanum, cui ex Actis superioribus infensum jam intel-

Hæreticorũ studia ad Regem alienãdum à Clero.

ntelligebant magis magisque incenderent atque inflammarent. Cujus rei causà, spargebant in dies in uulgus, ac per aulas Principum disseminabant, libellos plurimos famosos, fraudis, impietatis, & nequitiæ plenissimos, quibus invidiam & odium Ecclesiasticis conflarent, & in iis, unus Henrico ipsi exhibitus fuit cujus erat inscriptio; Libellus supplex mendicorum. In quo post amplificatam rhetoricisque figuris invidiosè exaggeratam virorum pauperum ac mendicorum, cùm insignem multitudinem, tum extremam indigentiam; universam totius mali causam in mendicos quosdam robustos ac otiosos coniiciebat, quos appellabat Pontifices, Prælatos, Archidiaconos, Decanos, Canonicos, Parochos, Præbendarios, Abbates, Monachos, Moniales, ac Fratres mendicantes, quorum artificio in mendicando, & Purgatoriarum pænarum prætensione (quas tamen certè nullas esse dicebat,) plusquam mediam partem bonorum totius Angliæ absorberi, & alios omnes mendicos debiliores, ad extre-

Libelli famosi.

mam miseriam redactos esse, affirmabat.

Fraudulenta & seditiosa hæreticorum petitio.

Proinde mendicorum omnium nomine, suam Majestatem suppliciter rogabat, tamquam supremum Dei in terris ministrum, pauperumquè patrem, ut veros Christi pauperes a Pontificibus derelictos, & a Pontificiis oppressos, pro sua justitia ac misericordia sublevaret; quod illa ratione optimè ac facillimè fieri posse dicebat, si ex justitiæ distributivæ præscripto, unicuique generi hominum, quod justum esset, assignaretur; quò fieret, ut cum Clerus Anglicanus, ducentesimam partem aliarum personarum totius Regni non æquaret, mediam autem partem divitiarum omnium possideret; centesimam tantùm partem eorum quæ habebat permittendam ei esse, & nonaginta novem auferendas, fiscoque Regio applicandas, quibus reliquos pauperes suo Rex arbitrio sustentaret. Ex parte deinde omnipotentis Dei, supplicabat suæ Majestati hic pauperum Procurator, ut hanc etiam centesimam partem, quam aliqua justitiæ ratione ad Ecclesiastico

per

pertinere dixerat, tàm diu Rex apud se retineret, quousque Clerici Monachiqué præceptum illud Dei in Genesi positum exequantur, quo jubentur, *In sudore vultûs comedere panem*; quod si facere detrectent, tunc non solùm hac etiam parte privandos esse, verùm etiam pœnis gravissimis castigandos. Hæc ille.

Et quanquàm sanè nemini ferè esset dubium, quin hæc & ejusmodi, vel approbante vel connivente Rege ipso disseminarentur, Cromuelo autem cæterisque nonnullis Consiliariis non obscurè faventibus; visum est tamen viris bonis operæ precium, his initiis aliquo modo obsistere, ne hæretici audaciores facti, palàm debacchari ac dominari inciperent. Cùm autem nemo ex Clero sententiam suam commodè interponere posset, ne causam propriam videretur agere; Thomas Morus laicus, rem in se suscepit, librumq; doctissimum ac prudentissimum scripsit, quem, ut ad hæreticorum libelli inscriptionem alluderet, *Libellum supplicem*

Mori respõsum ad libellum supplicem mendicorum.

cem animarum in Purgatorio, appellabat,

In hoc, detectis primùm hæreticorum fraudibus ac mendaciis, quibus viam erroribus suis aperire solent, (quo etiam loco, universa illa mala quæ posteà ab his initiis secuta sunt, prædicebat) confutatis etiam infinitis maledictis falsissimisque calumniis quibus impii isti obtrectatores sortem domini, id est Clerum iniquissimè onerabant; demonstrat primo loco possessiones aliosque Cleri reditus, multis partibus minores ac pauciores esse, quàm isti ad invidiam excitandam affirmant. Deinde non solùm piò, verùm etiam necessariò hos reditus Clero à majoribus nostris assignatos fuisse, ad cultum Deo perpetuò persolvendum. Prætereà rempublicam sine his constare non posse, nec solùm Clericos, sed laicos, etiam infinitos, qui vel Clericis inserviant, vel ab iis dependent, his reditibus sustineri; pauperum omne genus, ab Ecclesiasticis maximam Eleemosynarum partem accipere; hospitia, Collegia, monasteria, xenodochia, cæteraque

Mendacia hæreticorũ.

1

2

3

raque pietatis opera ac paupertatis refugia, ab his præcipuè erecta fuisse, opibusquè ditata. Deniquè Cleri opes verè esse thesaurum, pauperum, non solùm in hoc mundo, verùm etiam in futuro, latissimè gravissimèquè contra hæreticos probat Morus, nec ullus postea de hoc ei argumento respondit. 4

Anna tamen ac Cromuelus, cæterique Cleri hostes, quiescere Henricum non patiebantur, sed inito Concilio Regi suggerebant, non mediocriter ad ejus negotia expedire, ut in illis ipsis Comitiis quæ tunc habebantur, juramentum exigeretur ab Ecclesiasticis omnibus, quo eandem suæ Majestati, quam antea Romano Pontifici consueverant, obedientiam promitterent: hinc enim forè dicebant, ut Cranmerus solutior jam factus ab obedientia Pontificis & Majori vinculo Regiæ Majestati adstrictus, liberiùs sententiam secundùm Regem pronunciaret. Placuit Henrico vehementer consilium, sed quia res nova atque inaudita erat, vir aliquis magnæ apud Clerum authori-

Novas jurisjurandi forma exigitur à Clero.

thoritatis, qui eam primò proponeret, deligendus videbatur. Nullus ad eam rem tam idoneus visus est, quàm Joannes Fisherus, Roffensis Episcopus, qui unus omnium facillimè propter summam authoritatem negotium posse conficere credebatur, si in se illud susciperet; Sin autem abnueret, gravissimam Regis iram sustinere necesse esset, quod Anna summoperè cupiebat; Valde enim oderat Roffensem Anna Bolena, ex eo tempore quo ille Catharinæ causam tàm acriter apud Legatos Pontificis defenderat, quemadmodum supra commemoravimus.

Anna Bolena Episcopum Roffensem veneno tollere nititur.

In cujus etiam rei ultionem, non multis inde mensibus, coquum quendam Richardum Riseum, proposita mercede conducendum curavit, qui veneno Roffensem tolleret. Sed cùm Riseus non alia ratione id facere tentaret, quàm ut ollam communem, in qua pro universa Episcopi familia jusculum coquebatur, inficeret; (sciebat enim Episcopum communibus cibis inter suos vesci solitum;) divinâ providentiâ factum est, ut eo ipso die quo

in ollam venenum eſt injectum, Roffenſis præter ſolitum in triclinium non veniret; famuli autem qui illi prandio interfuerunt, ſtatim correpti, fere omnes expirârunt, & Riſeus coquus confeſſione ſua proditus, publicè ſupplicio affectus fuit, unde & majus deinde exarſit Annæ Bolenæ in Roffenſem odium.

Ut ergo ad rem redeam; denunciata Roffenſi Regis voluntate, & quid eum facere vellet; etſi perinvitus rem audivit, animoquè mæſto ſe excuſaret, (ſciebat enim è quo fonte hæc omnia emanabant) tamen cùm Rex vehementiſſimè perurgeret, nullamquè excuſationem, aut dilationem admitteret, diceretque ſe experiundi cauſa hoc poſtulare, quo cerneret ſi Clerus tam malè affectus in ipſum eſſet, quàm multi affirmabant. adiiceretque præterea ad tollendum omnem conſcientiæ ſcrupulum, non alia ratione hoc obedientiæ juramentum exigi ab Eccleſiaſticis quàm ut explicatè adjungeretur, eouſquè illos jurare, quantum ipſis per Dei verbum, permiſſum eſſet

Roffenſis in magnis anguſtiis.

ac licitum: Ex altera etiam parte, cùm Roffensis animo perpenderet, immensam iræ Regiæ tempestatem, universo Clero impendentem, nisi hac in re illi satisfieret, speraret autem processu temporis Regis animum amoris Annæ pertæsum, revocari posse ab hoc incæpto, cùm viri doctissimi & Episcopi non essent defuturi, qui ipsum docerent hoc nulla ratione permitti aut licere; his inquam aliisque multis rationibus inductus ac deceptus Roffensis, (de quo posteà sæpissimè gravissimèquè doluit) necessitati præsenti cedendum ratus, persuasit reliquis qui firmiores adhuc erant in Clero, (nam plærique jam Archiepiscopis Cranmero & Leio, huic Eboracensi, illi Cantuariensi, qui ambo Regis negotium promovebant, adhæserant,) ut saltem, cum exceptione illa prædicta, (*Quantum per Dei verbum liceret*) obedientiam Regi in causis Ecclesiasticis ac spiritualibus jurarent. Cujus facti Roffensem posteà usque adeò pœnituit, ut publicè se incusans diceret, suas, id est Episcopi partes fuisse, non cum exce-

Roffensis decipitur & succumbit.

ptione dubia, ſed apertè & diſſertis verbis cæteros potiùs docuiſſe, quid verbum Dei permitteret, quidue prohiberet, quò minùs alii in fraudem incurrerent; nec unquam ſibi deinceps peccatum hoc ſatis expiâſſe videbatur, quoùſque proprio ſangvine, hanc maculam eluiſſet. Rex tamen hac ratione obtinuit, quod expetebat. Quibus rebus ſic conſtitutis, ordinumque ſuffragiis ſtabilitis, jam oportunum tempus advenerat, in quo Cranmerus à Rege, ut ante diximus, conſtitutus ad hoc ipſum Cantuarienſis Antiſtes, juramenti Religione quod Pontifici Romano præſtiterat, profanorum comitiorum authoritate, ut videbatur ſolutus, novoquè ſacramento Regi colligatus, liberè poſſet etiam contra Romani Pontificis præſcriptum, divortii ſententiam inter Henricum & Catharinam pronunciare. Is igitur ex Henrici arbitrio certos Epiſcopos, Procuratores, Advocatos, & tabelliones unà ſecum ducens, ad pagum Dunſtablenſem ſe contulit, qui proximè abeſt à Regia villa Amptilenſi, in qua eo tempore

Roffenſis pænitentia.

Cranmerus ſententiam fert de divortio.

re degebat SerenissimaCatharina, quam sæpius in jus vocatam, ubi per quindecim dies frustrà expectâsset, ad sententiam divortii ferendam se præparat, cùm priùs Regem velut, à divortio aliquantulùm abhorrentem (ita enim ut faceret, inter ipsos convenerat) admonuisset, ne fratris defuncti uxorem contra leges Evangelii diutiùs retineret : ni obediret, se quamuis inuitum, tamen pro ministerio quod in Ecclesia Dei gerebat, compelli, ut censuris Ecclesiasticis in Regem ageret. Mira dicendi libertas in subdito, inquiebant adulatores Regii : Jam verè videmus, quantùm interPapisticam Religionem & sincerum Dei Evangelium intersit. Hic Episcopus nisi ex Deo esset, Regem ipsum offiicii sui tàm audacter non admoneret. O diem beatum qui cælestem lucem primus ad nos attulit. Sic illi.

Hypocrisis Henrici nimis aperta.

Impia adulatio.

Porrò Thomas Cranmerus ex domo Annæ Bolenæ ad solius actoris arbitrium ea lege delectus Archiepiscopus, & judex, ut sententiam pro divortio ferret ; ne audita quidem altera

era parte, audacter pronunciavit, necessitatem jure divino impositam Regi esse, ut Catharinam repudiet, & libertatem concessam, ut alteram ducat. Sententia Cranmeri.

Cæterum Henricus qui & judicem & sententiam in manu sua habebat, quid futurum esset probè sciens; jam antè (ut supra commemoravimus) & duxerat Annam Bolenam, & cognoverat, & Regi etiam Galliarum per secretum nuncium idipsum significaverat; licet solennem nuptiarum pompam, ad quinque deinde menses, id est, in ipsam Dominicæ Resurectionis vigiliam distulisset. Anna igitur pridie idus Aprilis, qui dies sepulto Domino eo anno sacer fuit, publicè deducta, & postridie calendas Junii proximè sequentis, Regio diademate, longè insigniori ac celebriori pompa, quàm ulla unquam anteà Regina, coronata fuit. Nuptiæ Annæ in vigilia paschatis. An. 1533.

Cùm matrimonii hujus fama, fines Angliæ egressa, ad exterorum aures pervenisset, dici non potest, quantum admirationis, doloris & indignationis, in Christianorum Principum animis excitaverit, In primis verò Carolus Cæ-

sar

Fama rei apud exteras nationes.

sar qui per illa tempora in Italia fuerat, indignissimè rem ferens, Pontificem obnixè rogavit, ut pro summa authoritate à Christo sibi commissa, ad filios petulantes & rebelles castigandos, tàm insignem Henrici nequitiam impunitam esse non permitteret. Pontifex, quanquam ut rei ipsius indignitate, sic Caroli etiam justissima petitione vehementer moveretur, tamen, qua erat semper in Henricum indulgentiâ, rem eoùsque differendam censuit, donec iter suum in Galliam, quod tunc meditabatur, absolvisset: maximis enim de causis Franciscum Galliæ Regem, Massiliæ Clemens Pontifex convenire statuerat, per eumque, quòd summa esset cum Henrico amicitia conjunctus, Regis animum ab Annæ complexu, nunc saltem post expletam libidinem sperabat posse revocari. Atque illius quidem rei spem magnam faciebat ipse Franciscus, quò faciliùs Pontificem ad colloquium illud Massiliense pertraheret. At verò cùm Henrici oratores Massiliam posteà venissent, & in ipso Pontificis cubiculo audi-

Colloquium Clementis ac Francisci Massiliæ. An. 1533.

audiente Francisco Rege, tàm insolenter se gessissent, ut Pontifici palàm obloqui, & ab ejus authoritate ad concilium nescio quod futurum provocare, non desisterent, tùm & Franciscum Henrici pudere, & Pontificem indulgentiæ pænitere cœpit. Et Franciscus quidem Pontifici suasor fuit, ut Henrici causam deinceps ex legum Ecclesiasticarum præscripto decideret: se enim tantùm absuturum semper ab hac Henrici inobedientia defendenda, ut eidem se constanter adversaturum profiteretur. Idipsum respondit posteà aliis Henrici legatis, qui vi fœderis auxilium postulabant. *Aliis in rebus omnibus se fratris animum Henrico præstiturum, sed in iis quæ contra religionem fierent, non velle cuiquam associari.* Quam piissimam Regis Christianissimi vocem Polus qui tunc vixit, copiosissimè laudat.

Inurbanitas legatorum.

Franciscus Henricum deserit.

Pontifex igitur expeditis in Gallia negotiis, traditaque in matrimonium Aurelianensi Duci secundo Francisci filio, Laurentii Medices junioris filia, ob pacem inter ipsum & Franciscum firman-

Pōtificis in Italiam regressus.

firmandam, in Italiam revertitur, ubi causa Henrici ac Catharinæ iterum cognita ac diligentissimè examinata, sententiam tulit non longè ante mortem, in hæc ipsa verba quæ seqvuntur.

Sententia definitiva Clementis Papæ septimi pro matrimonio Henrici octavi Angliæ Regis cum Catharina, & contra secundas ejusdem nuptias cum Anna Bolena. Data Romæ Anno Domini 1533. Pontificatûs Clementis undecimo.

CLEMENS PAPA Septimus, &c.

CUM, pendente lite coram nobis, dilecto filio Capisuccho Capellano nostro, ac Sacri Palatii Apostolici causarum Auditore & Decano, à nobis in Consistorio Reverendissimorum commissa, inter charissimos in Christo filios nostros Catharinam & Henricum octavum Angliæ Reges, de & super validitate matrimonii inter eos contracti, præfatus Henricus dictam Catharinam eiecerit, & de facto cum quadam Anna matrimonium

Causæ moventes ad hanc sententiam ferendam.

ium contraxerit, contra mandata & decreta tàm admonitionis quàm inhibitionis in literis in forma Brevis, etiam de consilio fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium emanatis, contenta, temerè & de facto attemptando.

Idcirco nos de illius potestatis quam Christus Rex Regum nobis, licet immeritis, in persona beati Petri concessit, plenitudine, in throno justitiæ pro tribunali sedentes, & solum Deum præ oculis habentes, per hanc nostram sententiam, quam ex nostro mero officio, ac de Venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consistorialiter coram nobis congregatorum consilio, ferimus, ejectionem & spoliationem dictæ Catharinæ Reginæ à quasi possessione juris conjugalis, & Reginalis dignitatis, in qua tempore hujusmodi motæ litis erat, & matrimonium inter prædictum Henricum Regem & Annam prædictam contractum, cùm prædicta omnia notoria & manifesta sint, prout ita esse declaramus, nulla, injusta, & attemptata fuisse & esse, ac nullitatis, injustitiæ, attemptatorùmque vitio subiacuisse & subiacere: prolèmque susceptam seu suscipiendam illegitimam fuisse & esse, præfatàmque Catharinam Reginam,

Nuptiæ primæ approbatæ & secundæ reiectæ.

Elizabetha quæ nũc regnat declaratur illegitima.

ginam, ad suum pristinum statum & quasi possessionem juris conjugalis & Reginalis dignitatis restitui & reponi debere, dictumque Regem dictam Annam à cohabitatione sua & quasi possessione juris Conjugalis & Reginalis eiicere, & amovere debere in his scriptis pronunciamus, decernimus & declaramus, restituimus & reponimus, eiicimus & amovemus. Eademque nostra sententia & ex consilio & mero officio nostro prædicto, præfatum Henricum Regem majoris excommunicationis & alias censuras & pœnas in dictis literis contentas, ob earum non paritionem & contemptum damnabiliter incurrisse & incidisse, ac ab omnibus Christi fidelibus evitandum fuisse & esse, declaramus & mandamus.

Hẽricus excommunicatur.

Et nihilominus volentes cum eodem Henrico Rege, nomine pii patris benignè & clementer agere, censurarum prædictarum declarationem, usque, & per totum mensem Septembris proximè futurum, ad hoc ut sententiæ & mandatis nostris prædictis commodius parere possit, suspendimus. Et si infra dictum tempus parere distulerit, ac dictam Catharinam in pristinum statum, quo tempore litis motæ erat, non restituerit, præ-

Spatium pænitendi datur.

præfatamque Annam à sua cohabitatione & quasi possessione juris Conjugalis & Reginalis non abjecerit, & dicta attemptata cum effectu non purgaverit, ex nunc, pro ut extunc, præsenti declarationi locum esse volumus & decernimus.

Ita pronunciamus.

Henricus hac acceptâ sententiâ, cùm eam non aliter atque si ipsi injuria facta fuisset mira, interpretaretur, tantum abfuit ut eidem pareret, aut pænitentiam cogitaret, ut perditorum potiùs hominum more, pervicaciùs multò progrederetur, & doloris sui ulciscendi causâ, nihil aliud versaret animo quàm vindictam.

At primùm quidem iratus uxori Catharinæ, quod in illius gratiam hæc omnia facta à Pontifice affirmaret, sub pœnis gravissimis edixit, ne quis in posterùm illam Reginæ nomine vel Henrici uxoris appellatione dignaretur, sed ut tantùm Arthuri principis defuncti vidua ab omnibus vocaretur. Deinde admonitus ab Anna; quod

Catharina spoliatur reginæ nomine.

quòd gravida jam esset ac partui proxima, Mariam ex Catharina filiam, decem & septem annos natam, quam antea Uvalliæ principem regniq́ue hæredem universi ordines juratò professi fuerant, omni regio ornamento detracto, tanquam spuriam & illegitimam, ad Catharinam matrem remitti jussit, ut privatam cum ea vitam ageret. Simul etiam custodes & exploratores in ipsa Catharinæ domo, famulorum loco constituit, qui renunciarent quid ibi ageretur, quibus cum consilia Catharina conferret, qui domum illius frequentarent, quibusnam ipsa fideret Inquirebat etiam diligenter in Catharinæ amicos, eosq́ue levissimis de causis in custodiam tradebat.

Maria filia dignitatibus exuitur.

Et primo quidem loco ut cæteris timorem faceret. Reverendum admodùm doctumq́ue virum, Joannem Forestum, divi Francisci de observantia religiosum, qui serenissimæ Catharinæ à confessionibus fuerat, in carcerem conjicit, eo prætextu, quòd Hugoni cuidam Latimero hæretico, liberiùs in Papam, coram ipso Rege de-

Sævitur in Catharinæ amicos.

bac-

bacchanti, restitisset: deinde nonnullos alios, & in iis tres Sacerdotes ac Doctores Theologos, qui causam Catharinæ paulò ante apud legatos Pontificis defenderant, Thomam Abelum, Edovardum Povellum & Richardum Fetherstonum, recludi jussit in arctissimas custodias, ea criminatione, quòd cum Moniali quadam Cantuariensi (de qua statim dicemus) consilium habuissent contra Regis divortium. Atque hos quidem omnes posteà, aliosque plurimos diversis mortis generibus mactandos curavit Henricus, ut suis locis explicabitur.

Dum sic fureret, ac instar alterius Herodis sæviret Henricus, instigante eum sua impiissima Herodiade, voluit humani generis hostis, majorem adhuc ei occasionem sæviendi præbere. Nata est enim saltatrici filia, quæ ob innumeras Sanctorum cædes quæ illius causa factæ deinde ac perpetratæ fuerunt, non immeritò *Filia sangvinis*, à multis fuit appellata. Edita est in lucem septimo idus Septembris in ipso profesto natalis beatissimæ Mariæ Vir- Nativitas Elizabethæ An. 1533.

 ginis

ginis (quem illa postea delevit è Fastis) eodem ipso anno quo matrem ejus Henricus duxerat, id est, non totis quinque mensibus post solemnem nuptiarum celebrationem; necesse ut fuerit, Annam priùs cognitam ab Henrico vel ab alio fuisse, quàm publicè duceretur. Et certè non deerant qui eò ipso tempore dubitarent, propter notissimam Annæ Bolenæ incontinentiam, num proles hæc ad Henricum pertineret: non enim ignorabatur etiam tùm, quàm familiariter uteretur Anna amatoribus illis, quos postea prodidit, & unà secum perdidit: quam ipsam ob causam, Maria princeps quæ tum aderat, plurimaque quæ alios latebant, per matrem matrisque amicos expiscabatur, nunquam postea adduci potuit ut existimaret Elisabetham sororem suam esse; hoc est, ab Henrico genitam.

Dubitatur an Elizabeta fuerit Hērici filia.

Baptizandam tamen curavit Henricus Elisabetham summo splendore ac celebritate, apud Grenuicum, in Ecclesia fratrum Francisci de observantia quod universo illi ordini infaustum fuisse

Infaustus Elizabethæ baptismus in Ecclesia Franciscanorum.

fuisse deinde videtur, eò quòd undecimo post mense, nihil adhuc contra alios religiosorum ordines decreto, omnes illius instituti Monachi, per universam Angliam locis suis pulsi fuerunt, fratribus sancti Augustini in eorum ædes pro tempore substitutis. Elizabetha verò, cùm postea ad regnum pervenisset, illud ipsum Monasterium Grenuicense in quo baptizata fuerat, à Maria Regina paulò antè restitutum, iterum destruxit, & ad usus profanos sui palatii, cui adhærebat, ædificia destinavit.

Celebre erat his diebus Elizabethæ Bartonæ monialis nomen quæ propter famam sanctitatis, *virgo sancta Cantiana*, Vulgò appellabatur. Hæc asserebat Henricum non ampliùs jam esse Regem, eò quòd ex Deo non regnaret: Mariam verò Catharinæ filiam, quæ tunc minùs legitimè nata habebatur, ad regni gubernacula suo jure sessuram esse. Ob quæ verba in jus vocata, & in publicis regni comitiis unà cum duobus D. Benedicti Monachis, Edovardo Bochingo & Joanne

Bartona monialis. An. 1534.

Deringo, duobus etiam D. Francisci patribus Hugone Richeo, (qui conventui Cantuariensi præerat) & Richardo Risbeo: duobus etiam sacerdotibus secularibus, Richardo Mastero & Henrico Goldo (qui omnes eam spiritu Dei afflatam credebant) capitis condemnata fuit, & post ludibria publica omnes constanter supplicium ultimum subierunt, duodecimo calendas Maij. Quam fœminam, cùm inter cæteros Roffensis & Morus diligenter examinassent, confessi sunt se nullo indicio deprehendere potuisse, eam fanatico spiritu (quod in ejus invidiam tunc spargebatur) agitatam fuisse. Unde & ipsi in suspicionem apud Regem venerunt, quòd cum illa sentirent. Et Roffensis quidem nominatim de eo crimine in Comitiis accusatus fuit, & Joannes Adesonus, qui ei fuit à sacello, unà cum tabellione Cantuariensi; duo etiam nobiles laici, Thomas Goldus & Edovardus Thuatus, in vincula eam ipsam ob causam conjiciebantur. Constat tamen, illas res quas tunc, cùm nihil minus quã futuræ putaban-

Septem martyres.

Quatuor traditi carceribus.

taban-

tabantur, futuras illa prædixit, suo tempore posteà evenisse. Maria enim quæ tunc Elizabethæ postponebatur, ante Elizabetham postea jure suo regnavit. Quo verò die hæc Ancilla Dei cum sociis ad patibulum tracta est, eo ipso Londini optimates omnes jussi sunt coram Archiepiscopo Cranmero, Audlæo Cancellario, Crommuelo secretario, aliisque Regis consiliariis juratò profiteri, secundas ejus nuptias legitimas esse, prolemque inde natam, Elizabetham nomine, verum esse Regni hæredem, Maria Principe exclusa, tanquam ex matrimonio illegitimo prognata. Quam jurisjurandi formulam, ut multis de causis iniquissimam, cùm Episcopus Roffensis ac Thomas Morus, aliique nonnulli suscipere nollent, in custodiam conjecti sunt. Fratres autem minores qui de observantia vulgò dicuntur, cùm hac iniquitate permoti, liberiùs loquerentur, tam in publicis disputationibus quàm concionibus sacris; matrimoniumque Catharinæ acerrime defenderent, (præcipuè verò Londini duo patres doctissimi,

Nova persecutio propter Elisabetham.

Roffensis & Morus & 200. fratres minores in carcere.

Elstonus & Paytonus) ob hanc rem totus ordo in tanto apud Regem odio fuit, ut tertio idus Augusti, fratres isti ex omnibus ordinis sui Monasteriis, ut supra diximus, pellerentur, variosque in carceres conjicerentur: adeò ut plusquàm ducenti eodem tempore in custodiis numerarentur.

An. 1534. Regni Hen. 26. ætatis. 44. Henricus perspecta viorum bonorum voluntate cùm divortium suum non perinde ab omnibus approbari cerneret, atque ipse cupierat, occurendum ratus initiis, non amplius privato imperio, sed publica authoritate ac vi legum agendum esse censuit. Itaque Comitia publica regni indixit, ad tertium nonas Novembris futura, nequaquam dubitans, quin in iis, partim vi ac minis, partim adulatione ac artificiosa inductione illorum qui hæresi clàm favebant, obtineret ab ordinibus, quidquid ipse cupiebat ac jam animo designaverat. Sciebat enim inter Episcopos, Cranmerum & Lejum metropolitanos, totos esse suæ voluntati addictos: Gardinerum verò, Samsonem, aliosque juniores, quos ipse

Comitia, quæ Henricum & Angliam perdiderunt.

ipſe nuper evexerat, non admodùm repugnaturos: Roffenſem ſenem in carcere teneri; Tonſtallum Dunelmenſem (qui vir etiam magnæ authoritatis erat) Regis literis admonitum, à Comitiis abfuturum.

In principum verò conſeſſu, præter novam nobilitatem, quam Henricus ipſe creaverat, magnaque ex parte, Lutheranâ perfidiâ depravatam, erant primores duo, qui ſua authoritate cæteros facillimè ad omnem Regis nutum ac voluntatem inflectebant: horum primus erat Carolus Brandonus Suffolciæ Dux, qui ſororem Henrici in matrimonio habebat, homo perditæ vitæ, & Henrico ſimillimus, cujus tota poſteà familia, Deo vindicante, miſerrimè periit ac disſipata fuit. Alter, vir erat Catholicus ac bellica laude clarus, Thomas Havardus Norfolciæ Dux; ſed ne Regis gratiam amitteret, ad omnia ſe facilem, & obſequentem exhibebat: quam tamen gratiam obſequiis tám iniquis partam, Deus retineri diu non permiſit: nam & ipſe poſtea Thomas, perpetuis carcerceribus

Dux Suffolciæ.

Dux Norfolciæ.

bus ab Henrico damnatus fuit, & filius ejus primogenitus, Comes Surræus appellatus, eodem jubente, securi percussus.

Baro Dacrius.

His ergo instrumentis, aliisque artibus ac minis, (nam & Baronem Dacrium qui Catholicus ac potens erat, suæque voluntati non facilè consensurus, illis ipsis diebus, quò reliqui fierent timidiores, ad causam de capite dicendam ficta calumnia evocaverat,) obtinuit Henricus ut quæcumque ipse vellet, suffragiis ordinum decernerentur. Ac primùm quidem, ut Maria ex Catharina filia Natalium honore, ac omni regnandi jure privaretur; honores autem omnes ac successionis jura Mariæ antea attributa, in Elizabetham transferrentur. Deinde ut omnis potestas jurisdictio in Anglos & Hibernos, Pontifici Romano in perpetuum adimeretur, reusque perduellionis fieret, si quis deinceps quicquam honoris aut authoritatis Sedi Apostolicæ deferret: Anglicanæ verò Ecclesiæ Summum in terris caput ut solus Rex haberetur, cujus solius esset, au-

Impia comitiorum decreta.

autoritate plenissima, errores, hæreses, abusus omnes emendare. Ac illi propterea omnium sacerdotiorum integri proventus primi cujusque anni, quo quis beneficium aliquod sortitus esset, solverentur: illi omnium Ecclesiasticarum dignitatum decimæ redderentur.

Quinimò ipsum Papæ vocabulum persecutus, edici curavit ut de cætero nullus Pontificum Romanorum vocaretur Papa, sed tantùm Episcopus: quam legem tanta sævitia executioni mandavit, ut capitis damnaretur, si cujus in libro vel solum nomen Papæ non deletum extaret. Per Calendaria, per indices, per scripta patrum, per totum jus canonicum, per Scholasticos Doctores, Papæ vocabulum lituris undique obducebatur: imò in fronte òperum D. Cypriani, Ambrosii, Hieronymi, Augustini, Leonis, Gregorii, Prosperi, ac aliorum Ecclesiæ luminum, singuli scribere coacti sunt, si quid in eis operibus inesset, quòd Pontificis Romani primatum tueretur aut confirmaret, se illi verbo, sententiæ ra-

Ridicula crudelitas in nomen Papæ.

rationi, jam nunc renunciare, nec tanti criminis reos unquam esse velle, ut quibusuis patribus aut Doctoribus in ea re assentiant. Omnis etiam communicatio per literas cum Pontifice Romano ejusué ministris extra Angliam degentibus, sub pœna læsæ majestatis prohibebatur. Quo factum esse scribit * Erasmus, ut quasi sub omni lapide dormiat scorpius, ita nemo Anglorum ausus est deinde, aut quicquam scribere, aut ab externo quopiam literas accipere.

* Lib. de purit. cælest.

In litaniis præterea precibusque, quæ tùm privatim tùm publice in omnibus oratoriis, ecclesiis, monasteriis, aliisué in locis recitabantur, loco petitionis illius, quæ pro Domino Apostolico à Christi fidelibus per universum orbem fieri solet, Henricus hæc impia verba apponi imprimique præcepit: *Ab Episcopi Romani tyrannide, & detestandis enormitatibus, libera nos domine.* Atque ut his seriis nonnihil etiã ridiculi admisceret, nonis Maii edixit, ne quis imposterum, suorum aulicorum, aut barbam raderet, aut capitis capillis longioribus utere-

Imprecatio contra Papam.

iteretur, quod viri graviores in Anglia ad honorem & imitationem quandam Cleri facere consueverant. Ipse autem ut caput novum Ecclesiæ, quò aliis præluceret, Annæque oculis magis placeret, exemplum & formam præbere voluit: seipsum igitur novo ac elegantiori longè modo tondendum ac vestiendum curavit, omnibus ut iterum juvenescere & simul cum antiqua uxore veterique religione, veterem etiam animum, veteremque corporis habitum deposuisse videretur.

Henrici vanitas.

Neque contentus his quæ domi pro libidine constituerat ac fecerat, tentare etiam foris voluit, an externum aliquem principem ad furoris sui participationem pertrahere posset. Legatos igitur mittit, primùm ad Franciscum Galliarum Regem, in quo plurimùm spei habebat, propter communem utriusque cum Cæsare contentionem. Sed cùm sua Christianissima majestas tantùm abesset ab Henrici impietate probanda, ut ne legatos quidem ejus, ea de re audire voluerit: ad certos Germaniæ principes, qui jam dudum hæ-

Henricus frustra facta sua externis principibus probare nititur.

hæresi Lutheranæ se addixerant, profecti sunt. Illi, quamuis tùm Henrico, tum etiam sibi gratularentur discessionem ejus à Pontifice, quam & ipsi fecerant: dolebant tamen vehementer tam sceleratam ac turpem fuisse ejus discessionis causam, quam ita detestabantur, ut nulla legatorum * persuasione adduci potuerint ut approbarent. Quod & Henricum mirabiliter offendit, fecitque, (uti creditur) ne palàm ad hæresim Lutheranam desicaret, neve ipsius Lutheri submissionem ac palinodiam, quam abjectissimè paulò post ad eum scripsit, admitteret. * Caluinus etiam paulò post Henrici primatum ecclesiasticum oppugnavit.

Hoc testatur Cocleus lib. cont. Morison.

* Com. in Amos.

Desertus itaque ab externis, domesticis comprobatoribus contentus esse voluit, jubetque ut sui, tam concionibus, quàm libris editis, hanc novam authoritatem suam ecclesiasticam tueantur. Qua Regis voce, excitati sunt ad concionandum plurimi, ad scribendum etiam nonnulli; quorum aliquid id sponte faciebant, quód hæresi faverent, cujusmodi erant, Sam-

Scriptores Angli pro Henrico.

Sampſonus, Foxus, Moriſonus, cæ-
terique: alii verò coactè, ne Regem offenderent, ut Gardinerus, Vintonienſis, & Tonſtallus Dunelmenſis Epiſcopi.

Voluit etiam Rex adhuc iterum tentare Reginaldum Polum: eamque ob cauſam Comitiorum Acta per Curſorem ſuum Patavium uſque tranſmiſit, literis humaniſſimè ſcriptis petens, & quaſi jure quodam ſuo, tanquam ab alumno & conſangvineo poſtulans ut cùm Regi tam eſſet conjunctus ſangvine, regiaque penſione tot annos enutritus, in Regis & cognati gratiam, aliquid jam de nova Primatûs authoritate, Comitiorum ſuffragiis ſtabilita, ſcriberet. Polus acceptis literis Comitiorumque decretis, dubius hæſit aliquamdiu quid ageret: tandem, cùm audiret Regem indies magis ſævire, in ſanctorum hominum ſangvinem, excitavit ſe, quatuorque menſium ſtudio, quatuor illos elegantiſſimos de unione eccleſiaſtica libros abſolvit, quos Regi inſcripſit, eidemq; in manus proprias tradendos miſit. quibus, cùm

Henricus Polum ad ſcribendum invitat. Ann. 1534.

Poli libri contra Henricum.

&

& impium Regis Primatum doctissimè confutaret & scelera nefanda oratione libera detegeret, locumque pænitentiæ ac viam demonstraret: tantum sibi odium apud Regem concitavit, ut & patriæ proditor, reusque læsæ majestatis ab eodem sit declaratus, vitaque ejus multis insidiis deinceps appetita, mater fraterque & avunculus necati, & universa ejus familia, illius causâ afflicta & propè extincta fuerit. Sed ad Angliam redeamus.

Henrici furor in Polum ejusque familiam.

Animadvertit Henricus quàm plurimis indiciis, bonorum omnium animos vehementer abhorrere ab iis quæ faciebat, & quò quisque erat vir melior ac religiosior, eò alieniore animo ab eisdem esse. Sciebat autem in regno suo tres esse ordines religiosorum hominum, qui præcipua laude regularis observantiæ, præ cæteris omnibus florerent, summaque inde authoritate apud omnes valerent, Carthusianorum nimirum, sanctæ Brigittæ, & divi Francisci de observantia: hos ergo primò aggrediendos statuit; ut illis de-

Tres ordines religiosorũ à quibus Henricus initium persecutionis fecit.

debellatis facilior eſſet de cæteris victoria. Sed & in hoc ipſo mirabilis apparuit ſuaviſſimàque Dei providentia, ut ab his ſanctiſſimis viris initium faceret, quò & ipſius tyranni major eſſet confuſio, & ipſorum Martyrum, tum clarior triumphus, tùm illuſtrius etiam pro veritate teſtimonium.

Tertio igitur calendas Maij, quinque ſanctiſſimi viri, glorioſum pro Chriſto certamen injerunt. Quorum tres quidem fuerunt diverſorum ordinis Carthuſiani monaſteriorum Priores, Joannes Hogthonus Prior Londinenſis, itemque Robertus Laurentius & Auguſtinus Vebſterus Priores, alter Bevalenſis, Exhamenſis alter; confidebant enim lupi faciliorem ſe habituros ad reliquum ovile ingreſſum, ſublatis his Paſtoribus. Proponebantur his nova Comitiorum decreta, & jubebantur jurejurando affirmare, Regem Eccleſiæ ſupremum eſſe caput. Cùm illi nonnulla exciperent, & legis divinæ mentionem facerent; *Nullam* (inquit Cromuelus) *exceptionem admittam; ſive lex divina permittat ſive non,*

Quinque martyres. An. 1535.

Forma judicii contra martyres.

vos integrè, plenè, & catagoricè hæc affirmabitis. tùm illi; at Ecclesia Catholica istud hactenus (quod scimus) non docuit. *Non curo Ecclesiam*, respondit Cromuelus; *vultis consentire*, an non? Non audemus, inquiunt Martyres, ne dum Regi placere volumus, Deum offendamus. Quo audito, res duodecim-viris commissa est, secundùm regni consuetudinem, ut judicium ferrent. Illi verò cum nihil quicquam morte dignum invenirent, nec tamen eos absolvere propter iram Regis auderent; tempus extrahebant, quousque Cromuelus, Regis nomine, mortem ipsis certissimam denunciaret, nisi statim illos condemnarent, quod die postero fecerunt. Atque ad hanc judicii formam, reliqui deinceps omnes, qui hac de causa in quæstionem venerunt, condemnabantur. Sententiâ autem acceptâ, educebantur ad patibulum, eodem habitu quò in monasteriis utebantur; nec enim Henricus tantùm religioni tribuendum existimavit, ut ex legum Ecclesiasticarum præscri-

Religiosi in suo habitu suspensi.

pto

pto, vel gradu vel habitu, ante ſupplicium privandos curaret.

Auxit beatum numerum eodem ipſo die, Reginaldus Doctor, Brigittenſis Monachus ex Abbatia Sion, Theologus inſignis, Græcarumque & Hebraicarum literarum, quod illis temporibus paucorum erat, peritiſſimus. Qui ut ſæpe anteà populum diſertiſſimis concionibus, ſic tùm exemplo & patientiâ ſuâ erudivit. Is ubi ſe condemnatum ad mortem audivit, nec quicquam loqui permiſſum, niſi ut conſentiat vel non conſentiat Comitiorum decreto: *hoc eſt* (inquit) *verè judicium mundi*; nec aliud locutus, rogavit judices ut tridui ſpacium ei concederent, quo ſe ad mortem pararet: cui cùm illi non annuerent, ſed dicerent, illud eſſe poſitum in ſola Regis voluntate: attamen, *Credo* (inquit) *videre bona Domini, in terra viventium.* Idem ad ſupplicium productus, populum hortabatur ut pro Rege preces aſſiduas ad Deum funderent, ne, qui *Salomonem* initio regni ſui ſapientia & pietate repræſentaverat, unà cum illo,

Reginaldi monachi martyriũ.

in fine vitæ per mulieres seductus degeneraret. Ac quinto demùm loco Joannes Hailus presbyter sæcularis, ac pastor zelo plenus, idem supernæ vocationis bravium, quia legitimè certâsset, accepit. Passi sunt omnes eodem loco extra civitatem Londinensem quarto nonas Maij.

Hailus presbyter.

Atque hoc quidem terrore existimaverat Henricus, cùm cæteros plerosque tùm maximè Carthusianos Londinenses, à sua constantia dimoveri posse; ad eum enim finem, & Prioris Londinensis occisi membra, ut à reliquis cernerentur, in ipsa Monasterii janua affigi jusserat, & viros duos sæculares cœnobio præfecerat, qui tanquam superiores, partim blandiciis, partim minis, juniores monachos depravarent. Sed cùm isti non proficerent, dicerentque, seniorum quorundam Religiosorum exemplo inventutem impediri, ne Regis voluntati consentiret; Rex illos affligendos atollendos censuit. Unde ad decimum quartum diem calendas Julii, alii tres Carthusiani sacerdotes, Umfridus Midel-

Henrici nequitia.

Anno 1535. Martyres alii Carthusiani quinque.

delmorus, Gulielmus Exmeus, & Sebastianus Nudegatus, cùm priùs per dies quatuordecim continuos erecti stare coacti essent, injectis ad collum, ad brachia, ad crura, circulis ferreis, ita ut ob nullam omninò causam loco unquam dimoverentur, illustre fidei testimonium dederunt. Vimineis enim cratibus injecti, & per plateas Londinenses usque ad ultimi supplicii locum pertracti, postquam laqueo ad breve tempus suspensi fuissent, mox vivi demittebantur. Tùm autem carnifex pudendis præcisis & flammæ traditis, pectus & præcordia gladio aperuit, visceraque evulsa, in propositum ignem conjecit; demum capite abscisso, reliquum corpus in quatuor partes dissecuit, illasque partes elixas variis in locis à populo spectandas suspendit. Cum Joanne autem Rocestrio & Jacobo Valvero (ipsis quoque Carthusianis) tàm gratiosè dispensatum est, ut simplici suspendio in civitate Eboracensi quinto idus Maij ad cœlum commigrarent.

Crudele mortis genus.

Martyres alii Carthusiani decem

Sed cùm ne hac quidem ratione Henricus voti sui compos fieret, decem adhuc alios in teterrimum carcerem conjiciendos curavit, tantaque sævitiâ inter ipsos latrones tractari jussit, ut non multò post universi, unico superstite, fœtore & fame extincti fuerint; quod cùm ad Cromuelum perlatum esset, indoluit homo crudelis quòd sic evasissent carnificinam quam de ipsis cogitaverat, magnoque juramento affirmavit, illud sibi contigisse ingratissimum, quòd tam facili mortis genere periissent. Ij autem erant, Richardus Berus, Thomas Grenæus. Joannes Davis, Thomas Jonsonus, Gulielmus Grenuodus, Thomas Scrivanus, Robertus Salteus, Gualterus Personus & Thomas Redingus professi omnes Carthusiani ordinis. Decimus verò, Gulielmus Hornus, qui ex sancto illo numero superfuerat, Regis jussu ad patibulum pertractus, pridie nonas Augusti eodem genere mortis, quo primi, certamen absolvit. Ac de Carthusianis quidem hactenus; quanquàm enim non omnes eodem

lie vitam finierint, tamen quos eadem fides & religio conjunxit, visum est orationc mea non debere separari.

De Franciscanis, suus erit postea dicendi locus; nam quamvis Henricus, ut anteà monuimus, non paucos hujus instituti religiosos comprehensos teneret, variisque molestiis ac calamitatibus affligeret: tamen, post illos duos, quos supra cum Bartona moniali occisos retulimus, nullum alium adhuc publicè necandum curavit: cujus rei causam fuisse afferunt, vel quòd nihil amplius lucri ex eorum morte sperare potuerit, cùm antea ex monasteriis omnibus eos ejecisset, vel quòd * Thomas Urislæus, magnæ apud Regem authoritatis, (quem etiam postea Cancellarium fecit,) pro Franciscanis, quos præcipuè amabat, magno conatu intercederet, spem faciens eorum nonnullos posse fortassis adduci tempore, ut Regis voluntati se accomodarent.

De fratribus Franciscanis.

* Thomas Urislæus, postea sub Edovardo Rege Comes Suthamtoniæ factus.

Adhuc in custodia tenebantur Joannes Roffensis, & Thomas Morus, totius Angliæ duo splendidissima lumi-

Roffensis & Morus in carcere.

mina, in quos omnium oculi conjecti, mentesque erectæ fuerunt. Non latuit hoc Henricum, tantoque magis cupiebat eos ad suas partes allicere, ac præcipuè Thomam Morum, qui quòd laicus esset, laicis (quos Rex & amabat & timebat magis) gratiosior fuit, maximè quòd talem laicum Anglia à multis sæculis non peperisset.

Thomæ Mori patria & institutio.

Natus fuit Londini honestissimo loco, græcè ac latinè excellenter doctus, in republica per annos penè quadraginta versatus, legationibus honorificis perfunctus, summis honoribus summa cum laude potitus; nec unquam tamen cùm duas ordine uxores duxisset, pluresque liberos genuisset, de augenda re familiari solicitus fuit, adeò ut ad patrimonium suum à majoribus acceptum, ne centum quidem aureorum annuos census adjecerit.

Mori studium contra fures & hæreticos.

Ardens studium ejus fuit, ut tàm religionem quàm justitiam in republica tueretur; præcipuè verò, ut scriptis & authoritate sua hæreticos, quantum posset, arceret, qui tùm primùm è Germania in Angliam irrepere, librisque

que pestilentissimis regnum illud inficere conabantur: quibus Morus præ cæteris omnibus in Magistratu constitutis, diligentissimè se opponebat, & inde, ut viris bonis ac Catholicis maximè omnium dilectus, sic furibus, homicidis, & hæreticis supra modum fuit exosus.

Dum Magistratu bonisque omnibus exutus in carcere viveret, non ullum doloris aut tristitiæ signum dabat, sed, ut erat ingenio facetissimo summæque constantiæ, mira quadam suavitate, tùm se, tùm alios ad eum venientes recreabat; Solebat verò inter cætera dicere, universum mundum, in quem homines ex paradiso ejecti ob peccatum deturbantur, nihil aliud esse quàm carcerem, ex quo omnes ad causam dicendam, suis singuli diebus evocarentur. Quòd autem suus carcer, aliorum Principum carcere minor fuisset, id se beneficii loco habere, Deoque acceptum ferre, cùm è malis pluribus minimum sit semper eligendum. Mundus Moro carcer.

Ad hunc virum Henricus cùm multos ex optimatibus suis frustrà misisset,

ſet, incertus animi quid magis ſibi expediret, utrùm ut vivere pateretur tam illuſtrem ſui adulterii hoſtem, an ob extinctum orbis Chriſtiani tàm clarum lumen, tantam infamiæ notam ſubiret, tandem conſtituit Roffenſem Epiſcopum (quem jam in carcere jacentem, in Cardinalium collegium à Paulo Papa Tertio adſcriptum acceperat, & cujus conſtantiam ne ſperabat quidem aliquandò frangi poſſe) è medio priùs tollere, periculum facturus an Morum fortè poſtea de ſententia poſſet deducere.

Roffenſis Cardinalis mors deſignatur.

Ad decimum igitur calendas Julii, Joannes Fiſherus Epiſcopus Roffenſis, quo nihil aut doctius aut ſanctius Anglia protulit, penè jam decrepitæ ætatis ad judicium primò, deindè, quòd Henrici Primatum eccleſiaſticum nollet confiteri, ad mortem producitur: qui ſimul ac ſcenam, in qua glorioſum certamen conſummaturus erat, è longè conſpexiſſet, abjecto quo ſenex nixus eſt baculo; *Eja*, inquit, *pedes, officium facite, parùm itineris jam reſtat.* Conſtitutus autem in loco martyrii, ſuble-

Roffenſis ad tribunal ducitur. Ann. 1535.

va

vatis in cælum oculis, *Te Deum* (inquit) *laudamus, te Dominum confitemur.* Quem hymum ubi totum absolvisset, cervices securi subiecit, animam Deo reddidit, justitiæ coronam accepit. Caput hastili affixum, & in ponte Londinensi omnium oculis expositum quò diutiùs ibi suspensum manebat, eò magis floruisse, ac venerabilius factum esse dicitur, ob quam causam loco amotum traditur.

Roffensis martyrium.

Hoc homine, nullum, non modo Britannia, sed nec orbis forsan Christianus, tunc sanctiorem, doctiorem, aut vigilantiorem Præsulem, habuit. Omnium enim virtutum gloriâ, etiam Henrici septimi temporibus, ita celebris extitit ut Serenissimæ Principi Margaritæ Henrici Matri diutissimè á consiliis & confessionibus fuerit, eidemque author, ut duo amplissima Collegia in Academia Cantabrigensi (cujus universitatis postea Cancellarius etiam fuit) conderet; Lectiones quoque Theologicas duas, alteram Cantabrigiæ, Oxonii alteram, in perpetuum ut institueret. Hujus etiam viri im-

Roffensis authoritas ac merita in rempublicam.

imprimis cura, in universitates Angliæ asciti sunt sacræ Theologiæ & linguarum professores nostris temporibus peritissimi, adeò ut ejus beneficio permulti in Anglia exquisitam deinde sacræ scientiæ cognitionē sint consecuti.

Ab eodem Henrico septimo, nullius cujusquam interposito favore aut gratia, sed commendantibus eum sua sola incomparabili doctrina, & vitæ innocentia, ad Episcopatum Roffensem evectus est, ex quo postea (quod beneficium tenuius quàm pro viri tanti meritis videretur) cùm Henricus octavus, ad amplius promovere voluisset; nunquàm adduci potuit, ut sponsam suam, tenujorem quidem illam, sed Dei vocatione primam, & à se multorum annorum laboribus utcunque cultam, pro locupletiori quacunque dimitteret: illud adiiciens, se perbeatum futurum, si de hoc saltem minuto concredito sibi grege, de quo non adeò indè magnis acceptis emolumentis, in die Domini rectè respondere possit, cùm & de benè curatis animis, & de rectè expensis pecu-

Roffensis locupletiorem episcopatum admittere noluit.

nis

niis tunc reddenda ſit ratio exactior, quàm mortales ferè putent aut curent; in quo genere, quò quiſque pauciores ſibi commiſſos vel homines vel nummos haberet, eò futuros in altero ſæculo ſecuriores dicebat; ſeque facilè ſentire ex hoc tantilli paſtoratûs pondere, quantum futurum eſſet majoris muneris onus.

Henricus autem octavus, qui antea Roffenſem præ cæteris mortalibus (ut ipſe ſæpè profeſſus eſt) amaverat ac coluerat, poſtea datus in reprobum ſenſum, cùm intellexiſſet illum jam in vinculis renunciatum eſſe Cardinalem, mandavit judicibus, ſanctiſſimum virum ut interrogarent, an id ipſe procuràſſet, vel ſaltem reſciviſſet: Cui reſpondit ſe nunquam eum honorem vel alium quemcunque in reliqua vita appetiiſſe, multoque minùs hanc dignitatem in decrepita ætate, in vinculis, ac in ipſis mortis foribus expectâſſe: ita erat homo ab omni ambitione ac rerum humanarum admiratione alienus. Idem fuiſſe dicitur & author & adiutor Henrico librum illum no-

Roffenſis examinatur de Cardinalitia dignitate.

nominatissimum de septem sacramentis contra Lutherum edendi; quem quoque postea oppugnatum, eruditissimè defendit. Scripsit quoque ipse omnium illius temporis judicio, contra Lutherum, & Oecolampadium, cæterasquè pestes, doctissimè, Sacerdotium, Sacrificium, Sacramenta, Hierachiam Ecclesiæ, omnesque religionis partes, incredibili luce & methodo contra hæreticos, tàm libris quàm concionibus defendens.

Roffensis scripta.

Rexit Roffensem Ecclesiam triginta tribus annis, eamque sanctissimis institutis, vitæque suæ in continuis vigiliis, laboribus, jejuniis, Eleemosinis, omnibusque Episcopo dignis operibus transactæ memorabilibus exemplis ita ornavit, ut tanquam virum Dei, eum omnes ubique amarent & suspicerent. Charitate verò Episcopali ac planè apostolica ita ardebat, ut & sæpè aliàs, & maximè in celebrioribus jejuniis, ac singulis ferè sextis feriis, ipse non solùm carceres & publica Xenodochia visitaret, sed omnium in civitate sua pauperum, ægrotorum, ac quo-

Opera Roffensis in Episcopatu.

quovismodo afflictorum privatas ædes circuiret, consilioque, consolatione, ac copiosâ pecuniâ ubi opus esset singulos sublevaret. In quibus officiis, & in peregrinos, præsertim verò litteratos, hospitalitate, sua omnia lubentissimè expendit.

Cùm esset Regio mandato primùm apprehensus & in carcerem ducendus, satellites mox in omnem supellectilem involantes, in pecuniam quoque, quam putabant hominem senem & longævum Episcopum copiosam recondidisse inquirunt diligentiùs; cùmque omnes loculos, arcasque cæteras curiosè lustrâssent, nec quidquàm nummorum invenissent; tandem incidunt in cistam ferreis laminis benè munitam, variisque seris ac pessulis septam, quam magna spe & auiditate perfringunt; Ibique cilicium, flagellum, ac cætera disciplinæ instrumenta, tantummodò reperiunt, quibus vir Dei solebat corpus suum, alioquin senio ac laboribus satis confectum castigare, cum aliquot nummulis, quos semper post pœnitentiam factam, solebat pauperibus

Quid apud Roffensem cõprehensum sit repertum.

ero-

erogare; ita expectatione ac præda frustrati, cum magno pudore, ac admiratione abierunt.

Ætas Roffensis decrepita.

Vixit hic grandævus confessor, difficillimo in carcere, viribus etiam omnibus senio & solicitudinibus penè jam exhaustis, additis præterea voluntariis & assuetis castigationibns corporis sui, supra omnem expectationem, ac sanè non sine miraculo, quindecim totos menses, conservatus à Deo, ut tam glorioso martyrio, tamque sancti sanguinis effusione, Romanæ Sedis prærogativam contra iniqui Regis tyrannidem propugnaret.

Thomæ Mori certamen.

De illo die quo Roffensis ad mortem ducebatur, Morus, (quod tamen Rex vetuerat) certior factus, cùm vehementer timeret, ne fortè ipse martyrii coronâ excideret, ad Deum conversus, *Confiteor* (inquit) *tibi Domine, quòd tantam gloriam non sum meritus; non sum ego justus sicut Roffensis tuus, quem de universo regno isto tibi secundùm cor tuum elegisti; sed tamen si fieri potest, particeps fiam domine calicis tui.* Hæc & alia his similia cùm lachrymans diceret,

ret, nec vultu (quem alioqui placidissimum habebat) dodorem dissimulare jam posset, putabant illum filii hujus seculi mortem timere, & ideò ut Regi obediret, adduci posse. Venerunt ad eum hac de causa multi Principes viri, sed cùm nihil proficerent, ad postremùm uxori Aloysiæ mandatum est negotium, ut viro suaderet, ne ipsam, ne liberos, ne patriam & vitam, qua diu adhuc frui posset, pro derelictis haberet. Cùm ergò uxor Mori hæc apud eum occineret: Et quàmdiu Aloysia mea (inquit Morus) potero hac vita frui? Tum illa, totis viginti annis mi vir, si Deus voluerit. Vis ergò (ait Morus) ut æternitatem viginti annis commutem? Nonne tu imperita es mercatrix, mea uxor: nam si annorum viginti millia diceres, aliquid tu quidem diceres, sed tamen ad æternitatem quid essent?

Aloysia uxor Mori.

Prudens Mori responsum.

Itaque cùm Morus de sententia dimoveri non posset, ablati sunt ei omnes libri, tanquam instrumenta quæ illum ab amore seculi adductum, æternæ vitæ desiderio inflammabant, atra-

mentum quoque & calamos abstulerunt, ne cum ullo imposterùm, literarum haberet commercia. Tunc ille fenestris cubiculi perpetuò clausis, nihil aliud quàm Deo & sanctis meditationibus vacabat. Porrò cùm carceris custos ab eo quæreret, quid ita in tenebris sederet: *quid* (inquit) *facerem? nonnè sublatis mercibus, claudenda est officina?* Merces suas dixit libros suos; ac verè quidem officinam in carcere aperuitMorus,in qua proposuit omnia sua venalia, ut pretii loco cælum acciperet. Scripsit in carcere duos elegantissimos libros, unum idiomate Anglicano, quem inscripsit, *De solatio in tribulatione*; alterum latinè, *de passione Christi.* Cùmque ad illa Evangelii verba pervenisset, *Et iniecerunt manus in Jesum*, in ipsum quoque iniectæ sunt manus, nec ultra ei licuit quidquam addere.

Facetum Mori ingenium.

Libri in carcere à Moro scripti.

Postquàm enim quatuordecim ferè menses in carcere fuisset, calendis Junii ex arce Londinensi ad tribunal adductus, interrogabatur, quid ei de publica lege videretur, in qua omnis potestas Pontifici Romano abrogata, & summa

Mori responsa in judicio. Anno 1535.

ma Ecclesiæ gubernatio Regi concessa esset, quæ lex post Mori apprehensionem constituta erat: respondit, se nescire an ulla esset ejusmodi lex: Audlæo verò Cancellario ac Duce Norfolciæ qui primi in judicum consessu erant, subinferentibus, At nos tibi denunciamus talem extare legem, & eam suffragiis omnium esse comprobatam, quid ergò tibi de illa videtur? Si me, inquit Morus, pro cive habuissetis, ego vobis de vestra lege attestantibus credidissem. Nunc autem separâstis me à republica vestra, & in carcerem non modò tanquam peregrinum, sed & tanquàm hostem reclusistis; me igitur huic reipublicæ mortuum, quomodò nunc tanquàm ejus membrum, de reipublicæ vestræ legibus interrogatis? Iratus Cancellarius, jam inquit, dissentire à lege te video, cùm taceas. Si taceo (iquit) Morus, hoc vobis ac legi vestræ in lucrum deputabitur, nam qui tacet consentire videtur. Ergonè inquit ille, assentiris legi? Quomodò, inquit Morus id facerem, cùm nemo assentiatur ei

Graviter.

Acutè.

Consilium Mori in responsis.

quod ignorat? Destinato autem consilio in hunc modum respondit Morus, ut neque fidem negaret, neque mortis periculo temerè sese offerret. Quanquàm enim esset martyrii cupientissimus, tamen certò sciens hoc esse donum Dei, dubitans verò (ut sæpè dictitabat) utrùm Deus hac eum gratia donaturus esset necne, eam respondendi moderationem quam nunc exposui, tenuit.

Alia accusatio & cõdemnatio Mori.

Porrò accusabant eum multis verbis, quòd ex ipso carcere, nonnulla ad Roffensem scripsisset, eumque ad constantiam, contra hoc comitiorum decretum animâsset: quibus, aliisque nonnullis in hanc sententiam objectis, judex cùm ad duodecim viros, quorum est de capite omnium cognoscere ac interloqui, causam Mori detulisset, illi eum dixerunt reum esse mortis. Tunc Morus vocationis suæ certior & securior, liberè aperuit, quid ei de lege illa videretur. Ego (inquit) per Dei gratiam semper Catholicus, nec unquam à Pontificis Romani commu-

nione discedens, audiveram aliquandò Pōtificis Romani potestatem legitimam quidem & laudabilem, sed tamen humani juris, non divinæ præscriptionis fuisse. Itaque cum viderem statum hujus regni eò ferri, ut necessariò investigandum esset, qua ex origine Pontificis Romani potestas dimanaret, toto septennio hujus rei diligentissimæ indagationi me dedi, & deprehendi potestatem Romani Pontificis quam vos temerè (ut nihil dicam graviùs) abrogâstis, non modò legitimam, laudabilem & necessariam, verùm etiam divini juris & præscriptionis esse. Hæc mea est sententia, hæc fides, in qua per Dei gratiam moriar.

Ratiocinatio Mori ad judices.

Vix hæc dixerat, tum omnes magna voce conclamârunt, proditorem & perduellem esse Morum. Præter cæteros Norfolicæ Dux subintulit: Nunc More, apertè nimis malevolum tuum animum in Majestatem suam prodis. Cui Morus; non prodo malevolentiam, sed fidem meam ac veritatem profero, atque hoc tàm sincero

in majestatem suam animo, ut non cupiam omnipotentem Deum, aliter mihi fore propitium, quàm ut ipse fuerim semper Regi meo fidissimus & toto corde benevolus. Ergonè (inquit Cancellarius) tu vir melior aut sapientior haberi vis, quàm omnes simul Episcopi, Abbates, reliquique Ecclesiastici, quàm tota nobilitas, quàm cuncti Senatores, quàm Concilium integrum, quàm universum denique regnum? Ad quæ Morus: illustrissime Cancellarie, pro uno Episcopo quem vos vestræ opinionis habetis, mihi facilè sunt centum, iique ex illorum numero, qui inter divos sunt relati: & pro vestra nobilitate, habeo nobiliorem consessum Martyrum ac confessorum; pro unico etiam vestro Concilio (quod quale extiterit Deus optimè novit,) habeo omnia Concilia generalia, annis abhinc mille celebrata: & pro hoc uno exiguo regno vestro, habeo pro me Galliam, Hispaniam, Italiam, cæteraque spaciosissima Christiani orbis imperia. Quibus auditis, non existimârunt è re fore, ut plura hu-

hujuſmodi, audiente populo, loqueretur, unde ſententia mortis data, præceptum eſt ut à tribunali abduceretur.

Revertenti à judicio, filia ejus Margarita quam unicè dilexerat, quam Græcè ac Latinè docuerat, cui ex carcere multas literas dederat, in itinere occurrit, ut ultimum vale Patri ſuo diceret. Subſtitit pater, nec filiæ oſculum negavit, quin & benedictionem impertiit. Adfuit Margatitæ, Joannis Hariſii (qui Thomæ Moro à ſecretis fuerat) uxor. Illa cùm Morum filiâ jam oſculatâ diſceſſurum timeret, nec ei ſpacium valedicendi relictum iri, ſubitò rapuit ad ſe Thomæ Mori caput, quod jam filiæ humero eminebat, & dominum ſuum magno deſiderio palàm oſculata eſt, cui Morus, inurbanè (inquit) ſed tamen peramanter factum.

Filia revertentem Morum à judicio oſculatur.

In carcerem deinde reductus, uſque ad diem necis, orationi ac contemplationi vacans, variis Dei conſolationibus ſanctam animam ſuam recreavit: pridieque ejus diei qui ipſius morti fuit deſtinatus, commoditatem ſcri-

Mori exercitia poſt condemnationem.

bendi, & chartam suffuratus, literas paternæ pietatis plenissimas, carbone, (quia atramentum & calamos anteà ut diximus sustulerant) ad filiam exaravit: In quibus post cætera, ista subdit. *Ego te, dulcissima Margarita filia, nimium destineo, sed spero me post crastinum diem, nemini unquam futurum molestum, summo etenim desiderio cras moriendi, & Deum meum videndi teneor: est enim Octava Principis Apostolorum Petri, & profestum sanctissimi Thomæ martyris* (Nonis namque Julii Translationis S Thomæ in Anglia celeberrima tunc agebatur festivitas) *Hic dies*, inquit, *si ita visum sit Christo, mihi apprimè commodus esset.* Id dixit quia pro Primatûs Petri confessione erat oppetenda mors, & Divi Thomæ nomine & patrocinio peculiari, in vita semper sit usus; qua in re tam piis votis annuebat Deus.

Ultima Mori epistola.

Pridiè ergò nonas Julij ad locum supplicii productus, cùm ad imas scalas pervenisset, nec facilem ascensum videret, unum ex iis qui in scena constiterant, appellans, Da sodes (inquit) manum ut ascendam, nam ad descen-

ſum quod attinet, me mihi relinquas licet. Cùm preces abſolviſſet, populumque teſtem quòd in fide Catholica moreretur, invocâſſet, ac pſalmum *Miſerere mei Deus* percurriſſet, acceſſit ad eum carnifex, & veniâ de more petitâ, caput juſtitiæ, veritatis & virtutis amputavit, ingemiſcente Anglia univerſa, & non tàm Chriſti Martyrem, quam ſeipſam capite truncatam arbitrante.

Ejus diei ſummo mane filia Mori Margarita peragrabat ſanctas Eccleſias, & eleemoſynas pauperibus plena manu diſtribuebat, jamque omnibus elargitis, cùm in templo quodam orationi vacaret, Heu mihi (ait ad ancillam) oblita ſum ſyndonis qua patris corpus involvatur. Audierat Roffenſis Epiſcopi cadaver, ſine presbyteris, ſine cruce, ſine lumine, ſine linteis projectum fuiſſe in humum, nec adfuiſſe qui ſanctum Martyrem ſepeliret. Neque verò quiſquam ei hoc officium præſtare audebat, quòd ab Henrici tyrannide ſibi omnes timerent. Quod, ne patri quoque ſuo accideret, Margari-

Margaritæ Mori filiæ in ſepeliendo Patre ſedulitas.

garita cavebat. Consulvit ei ancilla ut de proximo acciperet linteum. Quomodò (inquit) id faciam, cùm nihil pecuniæ reliqui habeam? Credent tibi, ait ancilla. Quanquam (inquit Margarita) longè à domo absim, nec his hominibus nota existam, tamen periculum faciam. Accessit itaque ad vicinam tabernam, postulavit quantùm sufficere credidit; cúmque de precio convenisset, manum veluti quærendæ pecuniæ causâ, in perulam misit, eo animo, ut diceret, præter spem sibi evenisse, quò minùs adessent pecuniæ: sed si crederetur sibi, se quàm primùm id quod convenerat reddituram. Ecce autem, cùm certò ei constaret nihil omninò paulò ante reliquum fuisse; tamen jám in pera, justum syndonis precium reperit, nec uno teruncio plus minúsue, quàm eo tempore ex pacto persolui oportebat. Miraculo confirmata, linteum accepit, patris cadaver involuit, & quia fœminam ac præsertim filiam, nemo ab officio pio repulerat, Christi Martyrem honestè sepelivit.

Miraculum.

Præ-

Præſidebat Chriſti eccleſiæ hoc ipſo empore Paulus Papa Tertius, ex no- iliſſima Farneſiorum familia non nultò antè ad Pontificatum aſſumptus, (Nam Clemens Septimus jam mortem bierat) qui cùm vir magni animi ummæque prudentiæ eſſet, nec mi- oris zeli pro domo Domini; auditis Henrici Regis ſceleribus, & quòd Roſ- enſem Morumque in carcerem conie- iſſet; indoluerat ſanè vehementer, x quo Regem retraheret ab ulteriori urore, Roffenſem ipſum in carcere onſtitutum, ob egregias virtutes ac ingularia in Eccleſiam merita, Cardi- em creaverat. Nunc autem cùm ad ures ejus perlatum eſſet, Henricum àm Roffenſem ipſum, quàm Morum lioſque multos, ob veritatis ac con- cienciæ confeſſionem occidiſſe, nec ClementisSeptimi frequentibus litteris, iunciis, adhortationibus, juſſis, aut omminationibus quidquàm ab inſania evocari potuiſſe: re multùm diùque leliberatâ, Deoque per ſacrificia pre- eſque commendatâ, tandem ſtatuit, everiùs aliquantulùm cum eo agere,

Clementis VII. mors & Pauli III. electio.

Roffenſis Cardinalis.

Henrici ex- communi- catio Anno D: 1535. re- gni 27.

unde

unde ad tertium calendas Septembris Pontificatûs sui Anno Primo, Bullam edidit contra eundem Henricum, cujus hæc erat inscriptio.

Bulla Pauli, divinâ providentiâ Papæ Tertii, citatoria Regis Angliæ Henrici & sequacium, sub pœna excommunicationis, & privationis Regni, ac omnium aliorum bonorum, & sub nonnullis aliis gravioribus censuris.

Summa brevis totius Bullæ.

IN hac, Pontifex commemoratis prius (ut fit) impositâ sibi à Christo omnium Ecclesiarum & animarum supremâ curâ, ac solicitudine, & in cunctas gentes Apostolicâ concessâ potestate suoque in Henricum (propter varia ipsius in Ecclesiam officia, & contra hæreticos doctissimè scriptum atque à Sede Apostolca approbatum librum antiquo amore; ad se non sine summo animi sui dolore delatum esse dicit, eundem Henricum prioris in De-

im & Ecclesiam pietatis, honorisque ac salutis propriæ immemorem, nobilissimam ac lectissimam fœminam Catharinam conjugem suam legitimam, post multorum annorum cohabitationem, & prolem pluries ex ea susceptam, contra jus divinum, & Ecclesiæ prohibitionem, indignissimè dimisisse, & eadem adhuc conjuge sua vivente, cum quadam Anna Bolena muliere Anglica, matrimonium de facto contraxisse, atq; ad deteriora deinde prolapsum, impias atque hæreticas leges, contra Romani Pontificis Primatum tulisse, sibique ipsi capitis Ecclesiæ per ditiones suas inaudita novitate titulum arrogâsse, suosque subditos ad hæc impia facta & decreta sua approbanda coegisse, atque id facere recusantes tàm laicos & sæculares, quàm Religiosos omnium ordinum, adeoque sanctissimum Roffensem Episcopum Cardinalitia etiam dignitate fulgentem, carceribus ac miserabili morte mulctâsse, ipsumque propterea in anathematis, & cæterarumEcclesiasticarum censurarum pœnas gravissimas, etiam

Scelera nefanda Henrici.

secun-

Causæ justissimæ Pōtificem moventes. secundum antiquiores canones, damnabiliter incurisse, omnique regnandi jure excidisse: atque tandem, ex contemptis posteà prædecessoris sui Clementis Septimi paternis, admonitionibus, mandatis, comminationibus, ac definitivâ etiam pro Catharinæ cum ipso legitimis nuptiis, proque Anna expellenda, juridicè prolatâ sententiâ, in excommunicatione (obduratione planè Pharaonicâ) diu jam ita insorduisse, ut nulla penè de ipsius resipiscentia spes videatur esse reliqua: se tamen pro paterna ejus in Regem propensione, diu distulisse, & nunc non nisi invitum, suavissimo etiam modo ad ejus castigationem tandem processisse.

1\. Rogat & hortatur Regem. In hanc sententiam præfatus Pontifex, iterùm atque iterùm per viscera misericordiæ Dei hortatur & obtestatur, primùm, Regem ipsum, ut ad cor redeat, à prædictis sceleribus & erroribus resipiscat, iniquas leges abroget, suos ad impietatem comprobandam non cogat, ab incarceratione & mactatione innocentium abstineat.

De

Deinde Regios in his malis fautores consultores, ac complices, graviſſimè monet, ne impoſterùm auxilium, consilium, aut aſſiſtentiam Henrico præbeant. 2. Monet complices.

Sin autem vel Rex vel complices ipſius monitis ſalutaribus obtemperare contempſerint; utriſque ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ mandat, & Regi quidem ſub pœna etiam perditionis Regni & depoſitionis, ut per ſe, vel per legitimum procuratorem inter nonaginta dies; cæteris, ut perſonaliter inter ſexaginta, coram ſua Sanctitate ad tribunal Romanum compareant, ut de ipſorum cauſis & exceſſibus, legitimo judicio decernatur. 3. Tam Rex quã cõplices citantur.

Sin verò comparere contempſerint, & animo obſtinato ſuſtinuerint, præfixum dierum terminum elabi: Cenſuras omnes priùs incurſas in contemptores aggravat & ſucceſſivè reaggravat: Henricum prædictum Regno ac dominiis omnibus privatum eſſe, eundemque, ac omnes fautores præfatos, pœnas omnes legibus præſcri- 4. Rex ſi non obediat regno privatur.

ptas

tas incurrisse, ac cum bonis omnibus diffidatos, atque sepulturâ Christianâ privatos esse jubet ac decernit.

5. Interdictio regni. Omnia loca ad quæ Rex veneri aut sui, sub interdicto ponit, sub gravissimis pænis prohibens, ne in ulla Ecclesia, Monasterio, aliové loco qui Henrici subest imperio, officia divina sacrificia, aut sacramenta, (præterquàm in casibus jurè permissis) fiant aut celebrentur.

6. Sobolem illegitimam facit ac infamem. Omnem Henrici ex prædicta Anna Bolena sobolem, fautorumque suorum liberos jam natos aut nascituros, usque ad eum gradum ad quem jura hujusmodi pænas extendunt, omnibus possessionibus, dominiis, libertatibus, privilegiis, honoribus, officiis, bonis mobilibus ac immobilibus, quovis modo obtentis privat, ac infames esse decernit.

7. Prohibet obedientiam subditorum. Omnes quoque Henrici vasallos & subditos, tùm ab ipsius obedientia ac illi præstito juramento absolvit, tum etiam ne in ulla re deinceps obediant, mandat.

Cunctis fidelibus sub pæna excom-

mu-

municationis interdicit, ne ullum cum Henrico, aut cum hominibus, Civitatibus, Provinciis, & locis ipsi Henrico parentibus, commercium in mercatura aut in cætera vita communionem habeant, omnesque cum illis contractus factos aut faciendos irritos facit. 8. Prohibet commercium cum Anglis.

Prælatis ac personis Ecclesiasticis mandat ut Regno Angliæ aliisque locis qui Henrico subsunt, quàm primùm possint, exeant. 9. Ecclesiasticis regno exeundum.

Principibus viris ac Ducibus Angliæ, cæteræque nobilitati præcipit, ut vi ac armis se Henrico opponant, illumq; è Regni finibus eiicere nitantur. 10. Nobilitati præcipitur ut insurgat.

Cæterorum Regum & Principum cum Henrico confœderationes, contractus, pacta & conventa omnia quovis modo stabilita; irrita omnino facit & nulla; Eosdemque ut Henricum ac cæteros Ecclesiæ rebelles sacris armis persequantur, donec se Sedi Apostolicæ submiserint, erroresque agnoverint, in Domino hortatur. 11. Fœdera Principum cum Henrico dissolvit.

Ut prædictæ personæ rebelles & infideles, Henrici sequaces, ubicunque terrarum apprehendi ac intercipi possint, 12. Traduntur sequaces in servitutem.

sint, in servos ipsi, & omnia ipsorum bona capientibus, cedant.

13. In omnibus Ecclesiis denunciandi.

Prælatis omnibus mandatur, ut dictum Henricum & suos complices, in suis Ecclesiis publicè excommunicatos denuncient.

14. In impedientes.

Omnes deniqúe excommunicat, qui hujus Apostolici contra Henricum scripti præsentem publicationem sive executionem posteà, cùm assignatum tempus completum fuerit, quovismodo impediverint.

15. Quibus in locis publicari hæc Bulla debet.

Atque ne Henricus ac sui, ignorantiam ullam prætendant earum rerum, quæ in his litteris continentur, decernit, ut in vicinioribus Angliæ locis, præsertim Tornaci, Brugis, Dunkirki, quæ Belgii civitates sunt, & Ecclesiarum primariarum valvis affigantur, & in iisdem Ecclesiis publicè recitentur.

Quare hujus sententiæ executio dilata.

Evulgatis his Pontificis litteris, dum tempus in eisdem Henrico assignatum, quo vel delicta emendaret, vel Romæ causam diceret, expectatur; acciderunt in Anglia ejusmodi rerum mutationes, & inexpectatæ varietates, ut tàm Papæ quàm cæterorum omnium Prin-

Principum animos, ad novas ſpes de Henrici emendatione erigerent; quò etiam factum eſt, ut Pontifex, partim ſua ſponte, partim etiam multorum Principum rogatu, ab exequenda hac ſua ſententia, ad nonnullos annos ſe cohibuerit, plurimaque paternæ charitatis ac benevolentiæ officia in Henricum exercuerit, licet fruſtrà. Ille enim à Deo derelictus, quotidie labebatur in pejora conſilia, quorum primum, poſt occiſos Dei ſanctos, hoc fuit, ut Monaſteriorum bona ad ſe raperet; cui nequiſſimæ cupiditati cùm prætextum quæreret, ſuggeſſerunt ei Diaboli miniſtri multa reperiri in monaſteriis ſcandala, diſſolutiſſimos eſſe mores, factiones plurimas, quibus Rex ad ſuum commodum uti poſſet, ſi ingenioſum aliquem ac prudentem virum, viſitandi causâ, ad illa dirigat, qui vel monachos ad Regis ſententiam blanditiis miniſve pertrahat, vel commiſſis inter ſe partibus peccata omnium ſic propalet, ut ſua majeſtas non niſi juſtiſſimis de cauſis, eorum bona invadere videretur.

Visitatio Monasteriorum.

Placuit Regi nequam, consilium impium, mensèque octobri dixit se velle tanquam summum caput Ecclesiæ, sacra monasteria visitare. Leum igitur quendam juris civilis professorem, ac neque sacris ordinibus initiatum, ad inquirendum in monachorum & sacrarum virginum vitam ac mores misit. Cujus visitationis hæ fuerunt leges: primùm ut omnium peccata edisceret; deinde, ut qui minor viginti quatuor annis fuisset, è monasterio exire, & ad seculum reverti cogeretur; qui verò major esset, non cogeretur, quidem, sed tamen exire si vellet, impunè posset. Exeuntibus autem, loco religiosi habitus, togam sacerdotalem & aureos ferè octo Abbas daret; virgines verò sacræ ut secularium fœminarum more vestirentur. Denique omnes omnium ordinum viri ac mulieres, pretiosissima quæque Ecclesiarum ornamenta & sanctorum reliquias Regis quæstoribus traderent. Leus ergò iste ut commissum sibi officium rectè obiret, virgines sacras ad incestum solicitabat, nec de alia re libentiù

Sacrilegium Henrici.

tiùs unquam aut inquirebat aut loquebatur, quàm de ſtupro aut rebus venereis. Ea verò mente viſitatio hæc inſtituta eſt, ut Rex omnem evertendi Monaſteria, quorum bonis inhiabat, occaſionem captaret.

Itaque pridie Nonas Februarii, criminibus Religioſorum partim detectis partim confictis, obtinuit in publicis regni comitiis, ut minora quæque Monaſteria, quorum annui cenſus non niſi ad ſeptingentos ferè aureos æſtimabantur, libidini ſuæ dederentur. Initium fecit à minoribus, tanquàm reipublicæ minùs neceſſariis, & in quibus (ut ajebat) propter exiguum Religioſorum numerum, diſciplina minùs commodè obſervari poterat: re autem verâ, ut minori cum invidia ac difficultate ad majora deinde tranſiret, & ut Abbates cænobiorum opulentiorum, quorum ſuffragia in Comitiis non nihil poterant, eo ſegniùs voluntati ejus obſtarent, quò minus periculi rebus ſuis imminere exiſtimarent.

Minora monaſteria ab Henrico invaduntur. An. 1535.

Oppreſſit hoc primo impetu Hen-

Monasteria primo loco diruta.

ricus, monasteria trecenta septuaginta sex, ex quorum spoliis cesserunt in Fiscum Regium, annui census ad centum plus minus & viginti millia aureorum; in suppellectili verò bonisque mobilibus ad quadringenta ferè millia, præter ea quæ ministri Regii sibi quique rapuerant. Religiosorum autem utriusque sexus plusquam decem millia ad sæculum redierunt: ex quo conjici potest, quid triennio post acciderit, cum universa simul Monasteria totius regni everterit.

Valde notandum.

Illud etiam non minùs est memorabile, quòd statim post has primas Monasteriorum rapinas, tam vehementer Henricus egere cæperit, ut octavo deinde mense nonnullas provincias ad arma usque compulerit, ob gravissimas novorum tributorum exactiones, sed multo magis id ei postea contigit, cum universorum cænobiorum bona rapuisset, ut suo loco dicetur.

Catharinæ afflictiones.

Vivebat hoc tempore summis afflicta calamitatibus Serenissima sanctissimaque Regina Catharina; quæ præter

ter ingentes dolores quos indies, ex impiis Henrici factis, quem unicè dilexit, hauriebat; affligebatur etiam ab Anna æmula, quæ frequentes exploratores ad eam mittebat, ut aliquid saltem molestiæ inferrent, sed imprimis cruciabatur ex illa barbara & inhumana sævitia, quâ utebantur ministri Regii, in venerabilem senem Joannem Forestum, ordinis sancti Francisci, quem suprà fuisse Reginæ à confessionibus, ejusque causâ primum in carcerem conjectum diximus. Nunc autem post duorum annorum durissimam captivitatem, quâ inter latrones vir sanctus jacuerat, plurimosque cruciatus perpessus fuerat, cùm Regina audivisset sententiam hanc in eum latam esse, ut simul suspenderetur ac combureretur vivus; patrem suum ex animo commiserata, continere se non potuit, quin ad eum scriberet, quamvis illud non nisi magno suo periculo faceret; misit ergò ad carcerem Londinensem qui Nova Porta dicitur, literas in hæc verba. Joannes Forestus.

Exemplum literarum Reginæ ad Reverendum Patrem Joannem Forestum.

Mi venerande pater: qui dubiis aliorum casibus consilio adesse consuevisti, ignorare non potes, quid tibi nunc conveniat, ad certamen pro Christi causa vocato. Si paucas has brevesque tormentorum pœnas, quæ tibi decretæ sunt, pertuleris; æternam (ut scis) mercedem es recepturus: quam qui propter ullam vitæ hujus præsentis tribulationem amittere voluerit, eum ego omni ratione destitutum arbitrarer. Sed O te fælicem patrem meum, cui Deus dedit, ut præ multis ipse mortalibus hoc cognoscas, & ut sanctissimæ vitæ ac laborum tuorum cursum haud aliter, quàm his pro Christo vinculis, tormentis ac crudelissima morte consummares: Et O me miseram filiam tuam, quæ hoc tempore mœroris & solitudinis meæ, tali monitore ac tam adamato in visceribus Christi patre, sum privanda. Atque sanè si liceat mihi in hac re quid ardentissimè cupiam, tuæ charitati (cui arcana cordis ac conscientiæ meæ omnia, hactenus ut debui

Catharinæ prudentia.

sem-

ſemper revelavi) liberè confiteri, fateor me ſummo, vel tecum, vel ante te moriendi deſiderio flagrare; atque id quidem, modò divinæ voluntati, cui omnia vota vitamque meam lubens ſemper ſubiicio, non repugnaret, maximis quibuſque tormentis compararem: ita mihi non libet hoc infælici mundo gaudere, iis ſublatis, quibus dignus non eſt mundus.

Martyrii deſiderium in Catharina.

Sed tanquàm una ex inſipientibus mulieribus forſan locuta ſum. Quia igitur Deus ita videtur diſpoſuiſſe; præeas potiùs (mi pater) fæliciter ac fortiter, precibuſque tuis apud Chriſtum contende, ut per hoc ipſum, licet difficile iter, ego te citò & intrepidè ſequar, & interim ut tuorum ſanctorum laborum, ſuppliciorum, ac certaminum particeps eſſe queam; hoc ut poſtremam tuam in hac vita benedictionem habebo: poſt certamen autem tuum & coronam, è cœlo uberiores à te gratias expectabo. Nunc vero ad illam immortalem mercedem, præ omnibus omninò expetendam, & per quaſcunque pœnas interpoſitas capeſſendam, ut te, tanta generis nobilitate, tàm excellenti divinarum rerum cognitione, & quod primum eſt, tàm ſanctæ Religionis ac profeſſionis Franciſca-

Catharinæ humilitas ac pietas.

ciscanæ à puero institutione, horter, supervacaneum judico: tamen, quia hoc est summum à deo datum hominibus bonum, ut pro ipso patiantur, à sua divina Majestate continuis precibus, lachrimis, ac pœnitentiis postulabo, ut fæliciter cursum consummes, & ad immarcescibilem vitæ æternæ coronam pervenias. vale (mi venerande pater) meique in terra & in cælo semper apud Deum memor esto.

Filia tua mœroris pleniss. Catharina.

Hanc epistolam religiosus confessor summa cum animi lætitia accepit, & nactus chartam, ac aliquam scribendi commoditatem, in hæc ferè verba ex carcere respondit.

Reverendi patris Foresti ad Reginam Responsio.

Serenissima Domina Regina, filia mea in visceribus Christi longè charissima, Thomas minister vester mihi literas tuæ serenitatis tradidit, eæ in hac continua depositionis corporis mei expectatione & tristitia, non solùm incredibilem mihi lætitiam ac consolationem attulerunt, sed me etiam ad patientiam & constantiam mirificè excitârunt, licet enim ipse facilè videam, non modò mortalia omnia bona, sed & miserias ac mala

hujus

hujus mundi universa, præ futura gloria quæ revelabitur in nobis, si legitimè certaverimus, nihili computanda: tamen sentio dulcissimæ charitatis tuæ piissima verba, animam meam usque ad mortem aliquo modo (ut fit) subtristem, & de sua indignitate ac imbecillitate timidam ac sollicitam mirum in modum ad suppliciorum omnium contemptum, ac cælestium gaudiorum spem & contemplationem erexisse. Christus Iesus reddat bonitati tuæ (Domina & filia super omnes mortales dilectissima) pro hac consolatione, gloriam fælicitatemq; æternam: teque vehementer rogo, ut continuis precibus instantem agonem & certamen meum subleves; quod si feceris (sicut certè facies) nec de constantia mea velim dubites, nec de gravibus mihi designatis pœnis sis sollicita: non enim decet hos canos meos istis terriculamentis puerorum in causa Dei moveri, nec virum qui sexaginta quatuor annis jam vixit, mortem turpiter effugere, nec religiosum quadraginta tribus annis in habitu sancti Francisci discentem & docentem terrena contemnere, non amare & omni conatu aspirare ad cælestia. De te verò (filia & Domina mea unicè in Christo Iesu dilecta) vivus & mor-

tuus cogitabo, Deumque misericordiæ semper orabo, ut det tibi secundum magnitudinem dolorum tuorum, omnem è cœlo gratiam ac solatium. Interim pro me devotissimo servo & oratore tuo, digneris tùm instantiùs orare, cùm intelliges me in illis horrendis suppliciis mihi præparatis constitutum; mittoque tuæ pietati Rosarium meum, quòd triduum tantum vitæ meæ superesse dicatur.

Literæ ancillæ Catharinæ ad Forestum.

Scripsit quoque Domina Elizabetha Hammonia, fidelissima Reginæ ancilla, ad eundem patrem literas, quibus eum certiorem reddit, de continuis lachrimis & mœrore Dominæ suæ in quibus ex intellectis acerbissima morte, & pœnis intollerabilibus ad quas vir sanctus condemnatus erat, versabatur; eumque obtestatur, si Reginam velit hac vita diutiùs frui, ut per amicos & mediatores, si ullo modo fieri possit, inveniat aliquem modum evadendi supplicium sibi destinatum: forè enim sine dubio, ut Regina hoc luctuosissimo casu, in morbum mox insanabilem incidat; eoque magis, quòd jam cernat Regis furorem esse immoderatum, qui die (inquit) lunæ ultimo

mo elapſo, miſit in ædes Sereniſſimæ Dominæ noſtræ ſatellites ſuos, ut neſcio quid perquirerent, qui ſupra modum vultu & verbis iracundiæ plenis, nos omnes conſilio & ope humana deſtitutas; terruerunt.

Ad hæc pius Pater reſpondit, ſe ſatis mirari non poſſe, quod ea fide & religione fœmina, porrò ſanctiſſimæ Reginæ exemplo monitiſque tam diu jam edocta, inſinuare voluiſſet cupere ſe ut mortem ac pœnam quamcunque pro fide ac juſtitia inferendam ſubterfugeret; quaſi non eſſet (inquit) reſurrectio ad gloriam, tantoque majorem quantò per aſperiora tormenta & cumulatiorem patientiam, ad eam ex hac mortali vita tranſitur. Quod ad Sereniſſimam Reginam attinet, ſicut (inquit) lubenter ad ipſius qualemcunque conſolationem, (ſi Deus ita diſpoſuiſſet) in corpore manerem; ſic lubentiùs vellem (idque tàm ſua quàm mea magis intereſt) pro juſtificatione cauſæ ipſius, & debito Chriſtum ſervitio meo, mortem oppetere.

Reſponſum Foreſti ad ancillam.

Hæc & hujuſmodi plena pietatis

ſcri-

scripsit etiam ad Dominum Abelum concaptivũ suum, ac alios pientissimæ Reginæ domesticos, quæ brevitatis causâ omittimus. Et quidem cum hæc scribebantur, existimabat Christi Martyr brevi admodum se decessurum fuisse, multoque tempore sanctissimam Reginam ad gloriæ coronam præcessurum; sed longè aliter statuerat divina providentia; nam & hujus patris certamen ad duos deinde annos reservatum dilatumque fuit, & Catharinæ dies ex magna Dei misericordia abbreviati, adeò ut, ad octavum idus Januarii, partim ex aeris insalubris intemperie, sed præcipuè ex assiduo dolorum ac calamitatum concursu, (nec tamen sine veneni suspicione) ex hac vita discessit in villa quæ Cimbaltona dicitur anno Christi millesimo quingentesimo trigesimo quinto; ætatis verò suæ, quinquagesimo; trigesimo autem tertio postquàm in Angliam venerat.

Forestimors dilata ac Catharinæ accelerata.

Mors Catharinæ. An. 1535.

Corpus ejus mediocri honore, in vicina civitate, quæ Petri Burgum dicitur, sepultum fuit. Mirabilis planè fœ-

fœmina, ſive ſanctitatem ſive prudentiam, ſive in omni vita conſtantiam animique magnitudinem conſideres. Nullo unquam periculo adduci potuit ut vel monaſterium ingrederetur (cujus tamen vitæ erat avidiſſima) vel quicquàm aliud faceret in matrimonii ſui præjudicium; nec ulla ratione perſuaderi ei potuit, cùm, jam ex aula ejecta eſſet, plurimiſque injuriis ac periculis expoſita, ut vel in Hiſpaniam vel in Belgium concederet, quò tamen honorificentiſſimis conditionibus à Nepote ſuo Carolo Imperatore invitabatur. Aequiſſimo ſemper animo calamitates omnes ferebat, eaſque ſuis peccatis attribuebat, infælices ſui matrimonii ſucceſſus ex eo præcipuè pervenisse ſæpè dictans, quòd Henricus ſeptimus, ante nuptias Catharinæ cum Arturo, ut Regni ſucceſſionem ſecuriorem faceret, innocentiſſimum juvenem Edovardum Plantagenetam Ducis Clarentiæ filium, & Edovardi Regis quarti ex fratre nepotem, matriſque Reginaldi Poli fratrem, ſine omni crimine occidendum curaverit, quò

Inſignes Catharinæ virtutes.

Injuſta mors Comitis Varvicenſis. An. 1499. Novem. 28.

quò faciliùs & suis liberis prospiceret, & Ferdinandum Hispaniæ Regem ad filiam suam Arturo principi tradendam, induceret.

Catharinæ apothegma.

Solebat Catharina sæpissimè apud suos dicere, fortunam se nec asperrimam nec lenissimam si daretur optio, electuram, cum utraque suas tentationes ac pericula habeat, sed mediam potiùs ac temperatam; si tamen alterutra eligenda esset, malle se tristissimam quam blandissimam: infælicibus enim rarò deesse consolationem, fortunatissimis ferè semper mentem.

Catharinæ morientis ad Henricum epistola.

De lecto in quo decubuit, cùm mortẽ adventantem præsentiret Henrico Regi scripsit in hanc sententiam. *Domine mi Rex ac conjunx dilectissime, adventante jam mortis meæ hora, amor quo te prosequor facit, ut admoneam te paucis, æternæ salutis animæ tuæ quam universis hujus mundi bonis ac rebus mortalibus anteferre debes, neglecta etiam tui corporis cura, propter quam & me in calamitates multas, & teipsum in plures sollicitudines coniecisti. Sed ego tibi ex animo omnia condono precorque ut eadem condonet tibi Deus.*

Quod

Quod reliquum est, commendo tibi Mariam, communem nostram filiam, ut patris officium in illam præstes. Tres item ancillas, & ministros meos omnes, ut illæ nuptui commodè tradantur, his autem præter id quod jam eis debetur, etiam unius anni stipendium integrum, velut cumulus accedat, ne planè inopes deserantur: postremò, hoc unum testor, quòd oculi mei te solùm præ rebus omnibus mortalibus desiderant. Vale.

Harum literarum duo scripsit exemplaria, unumque Henrico, alterum Eustachio Capucio Cæsaris apud Regem oratori, misit, in quo etiam adjunxit, ut si Henricus quod petebatur pro famulis non faceret, Eustachius curaret ut vel Cæsar præstaret ipse, vel Henricum officii redderet memorem. Henricus autem acceptis Catharinæ literis, temperare sibi à lachrymis non potuit, Eustachiumque rogavit ut statim ad eam proficisceretur, multamque salutem suo nomine diceret. Sed priùs mortua est Catharina, quàm Eustachius Cimbaltonam perveniret, quo audito, præcepit Henricus ut omnes sui domestici pullis ve-

Eustachius Cæsaris orator.

Henrici lachrymæ.

ſtibus diem funebrem Catharinæ agerent; cui tamen præcepto, Anna Bolena parere noluit, ſed in ſignum potiùs lætitiæ, flavi coloris ornamentis ſe ſuasq; ancillas veſtiri curavit. Cùmque ei nonnulli de æmula è medio ſublata gratularentur; imò (inquit Anna) doleo, non quidem quòd ſit mortua, ſed quod tam honeſto mortis genere obierit: nimirum tantus extitit invidiæ livor, ut nec mors Catharinæ eum extingvere poſſet.

Annæ Bolenæ in Catharinam livor.

Cùm principes exteri Sereniſſimæ Catharinæ mortem accepiſſent, mirabile eſt dictu, quanto ſtudio, quanto honore, quantis etiam impenſis exequias ejus ubique ferè terrarum celebraverint; multæ orationes ac conciones habitæ, multi libri editi in laudem Catharinæ, & in Henrici ſuorumque Conſiliariorum deteſtationem, quòd fæminam tam illuſtrem, tam indignis modis ad mortem compuliſſent. Adſcribam huc apoſtophen unam ex oratione funebri doctiſſimi viri Frederici Nauſeæ Germani, qua Regem Regiosque miniſtros ſic alloquitur. *O vos ſangvi-*

Catharinæ exiſtimatio apud exteros Principes.

Nauſeæ apoſtrophe ad Regem Angliæ & ſuos conſiliarios.

ſanguinarii Regis Angliæ adulatores; o vos iniquiſſimi conſultores; o vos ſceleſtiſſimi homicidæ; o vos patriæ proditores nequiſſimi: plorate & ululate ſuper mortem juſtisſimæ & nobiliſſimæ veſtræ Reginæ, quoniam pluſquàm nequiter & impiè vendidiſtis Regem veſtrum ſceleratis aſſentationibus, ut faceret malum longè omnium peſſimum. O Rex Henrice, quondam fæliciſſime, plora luge, plange, ulula, pro tuo horrendo coram Deo & homine peccato, quo innocentiſſimam tuam conjugem, contra leges tàm humanas quàm divinas repudiaſti, iniquiſſimèque afflixiſti, cum qua nunc mortua, ſimul tua etiam apud omnes cæpit mori exiſtimatio, niſi piiſſima illius apud Deum interceſſione, tuaque emendatione, aliquando reſtituatur. Atque hæc foris.

Domi autem ingenti lætitia perfundebatur Anna Bolena, quòd jam tandem ſibi Regina eſſe, jam ſecura omnique metu alicujus æmulæ ſoluta videbatur. Sed fit aliquando, ut cùm maximè nobis ſecuri videmur, tunc ſummis inuolvamur periculis. Ecce enim qui juſtus eſt Deus, Annæ glorianti ac ſuperbienti, è veſtigiò aliam Dei vindicta in Annam Bolenam.

suscitavit æmulam, multò graviorem quám Catharina unquàm fuerat. Rex enim cæpit & Annæ tædio, & alterius puellæ quæ Annæ inserviebat, cui Janæ Seimeræ nomen fuit, amore affici, quod Annæ celerem interitum attullit. Res autem hac ratione quarto post mortem Catharinæ mense, contigit.

Aborsus Annæ Bolenæ.

Venerat tempus quo Anna iterum pareret, peperit autem informem quandam carnis molem, ac præterea nihil. Rex omninò videre volens quid Anna peperisset, ea de causa in cubiculum ejus mox à partu intrabat. Illa & de abortu dolens, & de Regis amore in aliam translato indignans: Ecce (inquit ad Regem) post illum diem quo meretricem illam Janam tuis genibus insidentem conspexi, quàm pulchrè uterus meus officio functus est: Bono animo sis meum corculum (inquit Rex) non erit post hac cur de me queraris: & exibat quidem mœstus.

Anna verò ubi Henricum nec hactenus masculum ex se generasse, ne jam

jam deinceps generaturum ſperaret, conſtituit experiri, an alia quapiam via, quæ Regis uxor jam eſſet, etiam Regis mater effici poſſet. Putabat autem adulterii ſui crimen eò magis occultandum, ſi potiùs cum fratre ſuo Georgio Boleno, quàm cum alio quopiam rem haberet. Quin etiam volebat ſuperbiſſima & ſui ipſus amori deditiſſima mulier, de genere & ſanguine Bolenorum ex utraque parte eſſe, qui regnum in Anglia occuparet. Sed cum neque ex illo ſcelerato inceſtu, quod maximè cupiebat, aſſecuta eſſet, cœpit animum ſuum ad vagam libidinem eò uſque applicare, ut præter Noreſium, Veſtonum, & Bruertonum homines non ignobiles, etiam Marcum quendam muſicum ſuum, in regium thorum pelliceret.

Inceſtus Annæ Bolenæ variaque adulteria.

Quæ tàm effuſa libido cùm Regem diu latere non poſſet, tamen ſe nihil ſcire ſimulavit uſque ad calendas Majas. Illo die, cum Rex Grenvici ludicris quibuſdam ſpectaculis intereſſet, atque Annam Bolenam vidiſſet è feneſtra ſudarium quoddam demiſiſſe,

Henricus ab Anna Bolena alienatus.

quo unus ex ipsius amasiis faciem sudore oppletam extergeret, è theatro statim prorumpens, nemine salutato Londinum ad Palatium Vestmonasteriense, quod quinque milliaribus Grenvico aberat, vesperi, sex tantùm comitibus assumptis, se contulit. Quòd cùm Annæ renunciatum esset, illa quoque se ex turba subduxit, nec hoc sine causa fecisse Regem suspicata, illam noctem magna cum animi sollicitudine traduxit.

Postera luce cimbas ac triremes parari jussit, quibus per Tamesim Londinum veheretur, cùmque medio ferè itinere esset, ecce in ipso flumine ministri Regii, qui eam operiebantur, ut captivam ducerent in Arcem, quæ ripæ fluminis imminebat. Ibi Bolena, primò mirari atque adeò indignari; deinde queri, ac cœlum clamoribus complere; postremò supplicare ac instantissimè petere, ut vel semel Regem alloqui, aut in ejus saltem conspectum prodire permitteretur. Verùm nihil horum concedebat Henricus, qui Jana Seimera potitus, Annæ mortem jam ani-

Anna in carcerem trudit.

animo deſignaverat. Unde paucis poſt diebus ad tribunal publicum educta, & ab ipſo Thoma Boleno, qui Pater ipſius putabatur, inter alios judices juſſu Regis conſidente, adulterii & inceſtûs condemnata, decimo quarto calendas Junias, capite feritur, cùm non totis quinque menſibus poſt Catharinæ mortem, Reginæ titulo potita eſſet, cujus rei dolore etiam Thomas Bolenus, è vita non multò poſt migravit. Georgius verò Bolenus Annæ frater, Henricus etiam Noreſius, Gulielmus Bruertonus, Franciſcus Veſtonus nobiles, & Marcus Smetonus muſicus, qui omnes ex Regio cubiculo fuerant, ob inceſtum & adulterium, quod cum Anna Bolena commiſerant, triduò poſt Annæ ſupplicium, ſecuri publicè percuſſi, meritas libidinis ſuæ pœnas dederunt.

Anna ob inceſtum & adulterium occiditur cum multis aliis. An. 1536.

Poſtridie quàm Annæ cervices amputatæ ſunt, Rex longioris moræ impatiens, Janam Seimeram in uxorem accepit, manifeſtum ut omnibus fieret, illud ita inter eos anteà conveniſſe, ut eo ipſo die Anna morti traderetur,

Die proximo poſt Annæ mortem Henricus iterum contrahit.

quò locum faceret Janæ; quam Henricus etiam priùs vivente Anna, adamaverat, & ipſi prætulerat; ut non minùs mira quàm juſta ſint judicia Dei, reddentis unicuique juxta opera ſua; ſicut enim Anna Catharinam ſupplantaverat, ſic & Jana ſupplantavit Annam.

Annæ mors nullo genere luctus aut doloris ſignificatione, vel à Rege ipſo, vel à civibus fuit cohoneſtata, ſed univerſis potiùs lætitiam attulit, propter inſignem vitioſiſſimi ejus tum animi tum corporis nequitiam. Exteri autem ut rem acceperint, ex his Coclæi verbis ad Moriſonum patet. *Miſera* (inquit) *Anna Reginæ pellex, funeſto exitu ſatis declaravit, & iniquum fuiſſe Regis cum Regina divortium, & inauſpicatum ſuum pellicatum potius quàm matrimonium extitiſſe.* Hæc ille. Infælix ergo Anna Bolena, quæ tanto cum opprobrio ſit nata, enutrita, nupta, & mortua; infelix, quod unà ſecum patrem, fratremque, multoſque alios perdiderit; infelix, quod cum æmula tantæ nobilitatis ac virtutis in contentio-

Lætitia de Annæ morte.

In ſcopa cont. Moriſon.

tionem venerit, cui ipſa erat omnibus in rebus diſſimillima; ſed infæliciſſima, quod prima ſchiſmatis, omniſque exitii cauſa ſuæ patriæ extiterit, filiamque poſt ſe reliquerit, quæ matris menſuram in omni genere iniquitatis cumularit. Atque hæc de Bolena.

Henricus verò cùm hac ratione ab Anna Bolena ejuſque ſequacibus, adulteris ac amicis ſe expediviſſet, paucisſimis interjectis diebus, hoc eſt, ad ſextum idus Junias, tàm Comitia publica quàm Synodum Epiſcopalem indixit. In quibus poſteaquàm non parùm ſibi diſplicere ſignificâſſet, quæ tam ſtudiosè antea pro Elizabetha Bolenæ filia, in Mariæ Principis detrimentum facta fuiſſent, eaque jam irrita eſſe velle; in utroque concilio diſceptari conſultarique juſſit, quænam fides, quæ etiam forma religionis ac divini cultus deinceps in Anglia teneri deberet; nam hactenus confuſa omnia ac perturbata videbantur, & Anna dominante, rerum omnium licentia ſubingreſſa, univerſa miſcuerat, nec quid quis-

Comitia indicta de fidei articulis

An. 1536.

quisque affirmaret, crederet, aut faceret, certum aut constitutum habebatur.

Primo tamen loco ne Rex Pontificem timere videretur, aut ad Sedis Apostolicæ obedientiam redire velle, præcepit, ne quisquam de Primatu suo in hac consultatione verbum faceret, quem ut magis etiam nunc exerceret, constituit Thomam Cromuelum supremum suum Vicarium generalem in causis Ecclesiasticis ac spiritalibus, eique sigillum quoddam peculiare assignavit, ad causas ejusmodi expediendas. Præsidere etiam illum voluit Episcopis omnibus in synodo ac prælatorum conventu, quod & sæpè fecit, cum laicus tamen esset, & omnis bonæ eruditionis expers. Septembri deinde mense sequente, auctoritate sua Vicaria, canones quosdam Ecclesiasticos, quos Injunctiones vocabat, sigillo Vicariatûs sui munitos, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, reliquoque Clero Cromuelus præscripsit in quibus præter cætera jubebantur Parochi sub gravissimis pœnis, ut oratio-

Cromuelus Vicarius in spiritalibus.

Canones Cormueli.

ionem dominicam cum salutatione Angelica, symbolum item fidei, & deinde Decalogi præcepta, aliaque huiusmodi, Anglicè in posterum in Ecclesiis docerent.

His ita constitutis, de aliis deinde rebus fideique articulis in utroque concilio disceptari cœpit, & post longam difficilemque altercationem tandem libellus quidam editus est auctoritate publica, qui vulgò sex Articulorum liber appellatur, cum hac inscriptione; Liber sex articulorũ.
Articuli per Regiæ majestatis serenitatem constituti. Horum primus in Eucharistiæ sacramento, transsubstantiationem credendam esse jubebat: Secundus, unam speciem sacramenti Eucharistiæ ad salutem sufficere: Tertius, cœlibatum sacerdotum omninò retinendum: Quartus, votorum castitatis & viduitatis non temerè factorum, necessariam esse persolutionem: Quintus, non modo Missarum celebrationem juri Divino consentaneam esse, verùm & Missas privatas fieri bonum & necessarium esse: Sextus denique auricularem confessionem in Ecclesia necessa- 1. 2. 3. 4. 5. 6.

riè

riò conservandam asserebat. Qui secùs doceret, aut crederet, post duodecimum diem Junii proximè sequentis, in illum tanquam hæreticum supplicia gravissima exercenda esse, Regis serenitas, cum utriusque Senatorii ordinis, & plebis in Comitiis adunatæ consensu decrevit.

Pœnæ assignatæ contravenientibus.

Sed frustrà sudat humana industria ubi nòn adest divina protectio: nec membrum à reliquo corpore & capite divulsum, vivere, nec palmes qui in vite non manserat, fructum facere potuit: rerumque eventus mox comprobavit, tàm Regem quam Episcopos in vacuum cucurisse, quamdiu nec cum Petri successore convenire, nec à cæteris Ecclesiæ columnis dextras societatis accipere dignarentur: Sectasque perditionis, ita non posse ullo modo sublata summi pastoris auctoritate (cujus peculiare munus est fratres in fide confirmare) arceri, ut non aliunde obortas hæreses aut schismata nata, verè sanctus * Cyprianus asserat quam indè, quod uni in Ecclesia Sacerdoti & judici vice Christi non obtemperetur.

Humanæ prudētiæ infirmitas in rebus divinis.

* Lib. 1. ep. 3.

Non

Non ergo his profanis legibus, aut quibuſuis ab Henrico conſtitutis ſupplicijs, ceſſerunt hæreſes in Anglia, ſed ruptis Eccleſiæ aggeribus, non modò palàm poſt Henrici obitum (ut in proximo libro dicemus) variæ irruperunt, ſed interea dum viveret clàm irrepſerant, multoſque paſſim tam ex populo & proceribus, quàm ex Clero & Epiſcopis infecerant: adeò ut totius Angliæ Primas Cantuarienſis Cranmerus, Cronvelus etiam Regis (ſi Diis placet) in ſpiritualibus Vicarius, aliique ex aula plurimi, occultè fuerint Hæretici, & Rex ipſe atque Epiſcopi plerique, quos vel ipſe creaverat, vel in partes ſuas traxerat, licet præcipuos quoſque fidei articulos adhuc confiterentur & defenderent, tamen ſpiritu Chriſti, ex hoc immani ſchiſmate deſtituti, & variis erroribus ſimplicitatem fidei contaminaverant, & Bibliorum falſa verſione, eorumque promiſcua curioſis hominibus propoſita lectione & tractatione, alliſque plurimis modis, omnibus ſectis viam aperuerunt.

Hæreſes in Angliã quo modò ingreſſæ.

Quin

Quin præterea & Henricus, cùm hæc ipsa in Lutheranos ac Zuinglianos tàm severè decerneret, hæretica multa tenebat, eaque cum Lutheranis & Zuinglianis communia; nec solùm cum fide Catholica, verùm etiam cum his ipsis suis articulis è diametro pugnantia. Primum enim ut omittamus Primatum Petri ac vitæ Monasticæ institutum, quæ utraque cum hæreticis contra Ecclesiæ Catholicæ doctrinam impugnabat; in ipsis sacramentis immutabat omnia pro sua libidine: nam primò affirmabat cum Catholicis, septem esse Ecclesiæ sacramenta, sed cum Lutheranis dicebat, tria esse tantùm à Christo instituta, Baptismum, Eucharistiam, & pœnitentiam; cætera quatuor ut minoris momenti minùsque necessaria, ab Ecclesia esse posteà adjuncta. Deinde in sacrificio altaris & in ipso canone multa pervertebat; nam expungebat ubique Pontificis nomen, & suum loco ejus supponebat: omnes etiam orationes in Missa pro summo Pastore prohibebat. In sacramento autem Pœnitentiæ, etsi Confessio-

Henricus hæretica multa tenebat & sibi invicem contraria.

1.

2.

3.

4.

feſſionem neceſſariam eſſe diceret; tamen à Christo inſtitutam eſſe negabat ſatisfactionis nomen omnino abolebat. Orare quidem pro defunctis jubebat, 5.
purgatorii tamen nomen nullo modo permittebat. Ordinis ſacramentum fatebatur, ſed in eo tractando & tra- 6.
dendo infinita permiſcebat, imò novam formam ordinandi Epiſcopos ipſe præſcripſit. Sacerdotes à conjugio prohibebat, Monachis tamen multis 7.
qui Sacerdotes non eſſent, uxores permittebat. Votorum caſtitatis & vidu- 8.
itatis neceſſariam eſſe perſolutionem volebat, cum ipſe nihilominùs omnes qui viginti quatuor annis minores eſſent, à Monaſteriis exire & ad ſæculum reverti cogeret, grandævos etiam quoſcunque permitteret. Poſtremò, ut plura hujus generis non percurram, 9.
cùm ipſe in ſancta ſanctoſque omnes, & in eorum memoriam benevolus ac devotus videri vellet, intereà tamen, Eccleſiarum ornamenta, ſanctorum reliquias ac donaria, & quicquid erat precioſum, expilabat, & ſuum in fiſcum redigebat, adeò ut vel nullam *Henrici religio.*
plenè

plenè religionem aut fidem coluiſſe eum reverea exiſtimes, vel ut alterum quendam Mahometem, profanum quoddam Alchoranum ex diverſarum opinionum ac religionum aſſuturis, ingenio proprio voluiſſe conſtituere.

Anglicana religio Henrici tempore.

Atque is quidem religionis ſtatus in Anglia tunc fuit, tùm à Catholica fide, tùm à proteſtantium dogmatibus alieniſſimus, nec quicquam aliud revera ab Henrici adulatoribus colebatur, quàm Regis voluntas atque libido. Quod cum populus Catholicus animadverteret, nec quicquam ampliùs ſpei de emendatione, (quam magnam tamen conceperant poſt Annæ Bolenæ mortem) relinqueretur. Lincolnienſis primùm provincia, deinde Northumbria, Cumbria, Dunelmenſis & Eboracenſis agri arma ſumpſere, ádeò ut quinquaginta virorum millia & ampliùs in aciem prodirent. Inſignia horum erant, quinque vulnera Servatoris, Calix cum hoſtia, & nomen Jeſu in medio expreſſum, quibus rebus demonſtrabant, ſe ob conſervandam fidem Chriſti bellum gerere.

Arma pro religione ſumpta. An. 1536.

Ad-

Adversus quos cùm Duces Norfolciæ ac Suffolciæ aliique Regis ministri se opposuissent, in ipso die prælii obtentum est, ut ad colloquium utrinque veniretur, in quo Henricus (quòd malè sibi timeret) Catholicis populis sanctissimè promisit, se omnia illa de quibus querebantur, emendaturum, nec eum tumultum cuiquam detrimento posteà futurum. Quæ omnia cùm non edicto solùm, sed & publicis tabulis confirmâsset, tamen per speciem novi tumultus, non quidem ab iisdem Optimatibus, verùm ab aliis nonnullis nobilibus, eisdem tamen causis posteà concitati, etiam illi quos Rex antea securos fecerat, ultimum supplicium subire coacti sunt. Fraus & perjurium Henrici.

Mensibus itaque Martio, Majo, & Junio, capite plexi sunt Barones duo, Darsius & Hussius: Equites verò aurati, aliique nobiles multi, Robertus Contestabilus, Thomas Percius, Franciscus Bigotus, Stephanus Hameltonus, Thomas Gilbius, Nicolaus Musgravius, Gulielmus Lomlejus, Nicolaus Tempestius, & Joannes Bulmarus Triginta duo occisi propter fidei defensionem.

simul cum uxore lectissima fæmina. Abbates sex, Fontanensis, Gerujensis, Riverius, Barlinghensis, Sauliensis, Vvhaliensis, & Prior Birlingtonus, quique omnium caput extiterat, Robertus Aschius. Quinque etiam Sacerdotes Lincolnienses, & septem laici. Monachi item multi, quorum nomina non habentur, præsertim Monasterii Sauliensis, cujus Abbas ideo fuit suspendio necatus, quod tam ipse quàm Monachi, qui mandato Regis antea è Monasterio ejecti fuerant, jam restituebantur ab his nobilibus, qui arma pro religione sumpserant; & quia horum Monachorum unus, qui fratrem Vvhaliensi in Monasterio habebat, eò confugerat, ingressusque fuerat inscio Abbate qui cœnobio præerat, ille etiam Abbas laqueo sublatus est, variaque strages in alios edita: quo etiam tempore mortuus est Henrici filius natus ex Elizabetha Blunta, quem plurimum diligebat, & quem supra ab illo Richmundiæ, ac Somerseti Ducem factum fuisse commemoravimus, adeo ut horum Catholicorum

Ducis Richmundiæ mors.

rum mors, non ſine aliqua præſenti Dei ultione ab Henrico tam perfidè ac ſceleratè perpetrata eſſe videretur.

Nonnullis & aliis etiam in provinciis valde deſævit hoc tempore Henricus, præſertim in Somerſetana quæ ad Occidentem jacet, ubi plurimos ob annonæ penuriam novorumque vectigalium impoſitionem nonnihil tumultuantes occidit. Londini etiam uno eodemque die, illuſtriſſimum virum Thomam Fizgarretum Comitem Childariæ Hibernum, ſimul cum quinque ejus avunculis lugubri planè ſpectaculo interfecit.

Henrici crudelitas.

Sexto autem idus Octobris natus eſt Henrico ex Jana Seimera filius, quem vocavit Edovardum. Sed cùm mater ægrè pareret, Rex interrogatus cui magis conſultum vellet, utrum uxori an filio, reſpondit filio, quòd alias uxores facilè reperturus eſſet, filios non item. Jana igitur cùm medicis chirurgicisque artibus ad partum laxaretur, ex dolore paulo poſt mortua eſt, & Vindeſoriæ ſepulta, ita ut

Edovardus naſcitur. Anno 1537.

Rex jam liber ad quartam uxorem ducendam existeret.

Pauli tertii in Henricũ indulgentia Anno 1537.

Expectaverat hactenus Paulus tertius Pontifex, tanquam pater indulgentissimus, Henrici Regis resipiscentiam, quam multa his ipsis temporibus certissimè illi polliceri videbantur Cùm enim jam Henricus Annam Bolenam malorum omnium fontem ac fotricem, supplicio digno castigâsset; edictis etiam ac Senatus consultis gratissimis declarâsset, Lutheri partes se nullo modo secuturum; intelligeret præterea ex his recentibus Angliæ tumultibus, universum populum suum ab hoc schismate vehementer abhorrere: quis non existimâsset, eum ad Ecclesiæ unionem fuisse rediturum, præsertim cùm Catharina, cujus depellendæ causâ hæc omnia incæperat, jam esset mortua, ex eoque impedimentum omne sublatum, quò minùs cum Cæsare convenire posset. Anna etiam & Jana è medio sublatæ, & Henricus iterum liber ut quacunque cum fæmina contrahere libidinemque suam explere posset: quarum rerum intuitu

Pon-

Pontifex, cùm ſententiam de Privationis, quam antea in Henricum tulerat, hucuſque executioni nequaquam mandaſſet; nunc, majori ſpe quàm unquàm alias fretus, multorum etiam Principum rogatu excitatus, tentandum iterum Henricum exiſtimavit.

Re itaque maturè deliberata, & tam Imperatori, quàm Galliarum Regi, quorum uterque ſuam opem lubentiſſime deferebat, communicatâ; decreta eſt Reginaldo Polo, (quem non multis antè menſibus Patavio evocatum Pontifex Cardinalem renunciaverat,) legatio ampliſſima in Belgium, ut ex eo loco, qui Angliæ vicinus eſt; tùm Pontificis, tùm aliorum Principum nomine cum Henrico ageret, ut ſaniora tandem ſequeretur conſilia. Venit ergo Lutetiam ampliſſimis mandatis & facultatibus inſtructus quem viri nonnulli præſtantes honoris causâ ex Italia comitabantur, & in iis Joannes Mathæus Veronenſis Epiſcopus, ſingulari rerum uſu & prudentiâ præditus. Ibi & à civitate ipſa Regis juſſu, & à cunctis Eccleſiaſtici

An. 1537.

Card. Polus Henrici cauſa legatur in Belgium.

ordinis hominibus honorificentissimè est exceptus. Quod cum Henricus audivisset, misit in Galliam citato cursu Franciscum Brianum, qui omnibus modis à Rege contenderet, ut in suam potestatem Polum traderet; ni faceret, actum esse de amicitia. Rex officio & religione prohibitus, quòd fidem Papæ de Poli incolumitate dederat, Anglum autem infensum habere nolens, cujus opera eo tempore erat ei utilis, exardescente inter ipsum & Cæsarem bello; Polo suo nomine denunciandum curavit, ut postridie abiret, si salvus esse vellet.

Poli difficultates & pericula.

Quo inexpectato rei nuncio perculsi omnes, cùm quid consilii caperent, non haberent, Polus, ne longiori mora majores difficultates incurreret, postera luce Deum piè precatus, illiusque patrocinio se totum committens, quàm potuit brevissimo itinere Cameracum, (quod est Cameracensis Episcopi ditionis oppidum in ipsis Galliæ Belgiique finibus positum.) contendit; quò tamen non sine summo vitæ discrimine pervenit, eò quòd univer-

niversum illud iter non solùm Cæsarianorum Gallorumque militum, verum etiam Anglorum, qui Gallis adhærebant, excursionibus perpetuis infestaretur; quo periculo territis Poli comitibus ac famulis, cùm crucem, quæ legatis Apostolicis anteferri solet, gestare ampliùs nemo auderet; Polus ipse invicto animo, insigne illud Salvatoris in manus assumpsit, magnâque constantiâ erectum gestavit, quousque famuli verecundiâ perfusi illud ipsum ex ejus manibus repeterent.

Poli constantia.

Cameraci cùm esset, intellexit se in Anglia ab Henrico proscriptum, & perduellionis reum declaratum esse, præmiumque aureorum quinquaginta millium, constitutum esse ei, qui necem ill inferret; qua ex re, majoribus adhuc periculis implicatus, (cùm inter milites versaretur,) quam in partem se verteret nesciebat. Sed ecce, summis in periculis constituto, Deus adfuit; Everardus enim à Marchia, Cardinalis Episcopusque Leodiensis, qui Senatui Belgico eo tempore præfuit, interposita fide publica, humanissimè Polum

Henrici insidiæ in Polum.

nihil tale cogitantem ad se Leodium invitat, & venientem summa cum benevolentia & honore accepit; quo audito Henricus statim cum Senatu Belgico egit, ut Polum traderet, se Galli partes relicturum, & quatuor peditum millia ad auxilium Cæsaris, suis sumptibus missurum, decemque mensium stipendia e vestigiò in Senatorum manibus depositurum, si id fiat. Quod cùm Everardus Polo renunciasset, miratus Regis amentiam dixit; iamdudum se vitæ hujus tædio affectum, mortem cupivisse corporisque depositionem, & proinde cum Henricus tanto studio & incommodo suo illud ipsum efficere conetur; nihil aliud facere, quàm si quis dormitum ire cupienti, vestem ipsam velit detrahere, se tamen sua in potestate non esse, sed Pontificis. Is Poli intellectis periculis eum statim Romam revocavit, eique publicam imposterum militum custodiam, contra Henrici furorem assignavit; Cardinali autem Leodiensi ob Polum hospitio exceptum universi Belgii legationem demandavit.

Poli pium responsum.

Hen-

Henricus cùm Polum ex insidiis omnibus elapsum vidisset, irâ percitus, in ejus amicos ac consanguineos furorem convertit, itaq; comprehendi jubet Margaritam Poli Matrem, Sarisburiæ Comitissam, Illustrissimam Heroinam Georgio Duce Clarentiæ natam, qui frater germanus Edovardo Regi quarto fuerat, hancque paulò post damnatam capite, quòd literas à filio accepisse diceretur, sacramque imaginem quinque Christi vulnerum clàm in pectore gestâsse, (quod Rex ad Eboracensium Catholicorum memoriam, qui sub illis insignibus arma pro religione paulò ante sumpserant, factum esse interpretabatur,) ad quintum calendas Junias, anni millesimi quingentesimi quadragesimi primi cùm jam ætate grandæva esset, & vitæ sanctissimæ decursu venerabilis, eâ solâ de causâ quòd talis filii mater esset & Catholicæ fidei integerrimè addicta, securi publicè percutiendam curavit. Cum ea eodem in judicio sententiam mortis acceperunt, Gertruda Marchionissa Exoniensis, Reginaldus Polus Cardinalis Adria-

An. 1538.

Sævitia Hẽrici in Poli amicos.

Poli mater.

Quinque ad mortem condemnati. Adrianus Fortescutus eques auratus, & Thomas Dinglæus eques ordinis sancti Joannis Hierosolymitani, quorum posteriores duo, sexto deinde idus Julii capite sunt plexi.

Quinque occisi. Una cum Margarita tradebantur in custodiam, filius major natu Henricus Polus Dominus de Monteacuto, Henricus etiam Curtenæus Marchio Exoniæ & Comes Devoniæ, Edovardi Regis quarti ex filia nepos; Edovardus præterea Nevellus eques auratus ex illustrissimorum Comitum Varuicensium ac Sarisbuensium familia progenitus, qui omnes, eò quòd impiis Henrici decretis adversari crederentur extremo supplicio affecti fuerunt, & duo Sacerdotes eodem die strangulati laqueo.

Cromueli nequitia & propositum. Atque hoc ipso tempore valdè desæviebat persecutio in Catholicos; instigante Cromuelo perditissimo homine, qui cum in animo haberet Henricum inducere, ut cum Germaniæ

An. 1538. hæreticis qui hoc ipso anno Smalcaldiæ conventum faciebant, contra Cæsarem se conjungeret, valde timuerat

adven-

adventum Poli in Belgium, ne consiliis suis impedimentum adferret: omnibus igitur modis Regem in Polum ejusque amicos incendebat, tanquàm Pontifici & Cæsari addictos, cujus in gratiam ac favorem, Polum esse factum Cardinalem affirmabat. Juvit Cromueli malitiam hæc quam modò exponam occasio. Mortem obierat his ipsis diebus Carolus Geldriæ Dux valdè Catholicus: ei successit Gulielmus Princeps Clivensis, qui partìm quòd clàm faveret hæreticis, partim quòd à Cæsare de statu Geldriæ timeret, occultum fœdus inierat cum Francisco Galliarum Rege Germaniæque Principibus qui Cæsari adversabantur, idemque cupiebat cum Henrico facere, traditâ ei etiam in matrimonium sorore suâ Annâ, quod & Henrico non ingratum, Cromuelo autem & Germaniæ Principibus summè utile & expetendum videbatur.

Dux Clivensis fit Dux Geldriæ.

Anna Clivensis.

Hac ergò spe Cromuelus Regem satis per se furentem, magis quotidie in Catholicos incitabat, modò huic modò illi calumniam struens, tan-

quam

quàm Cæsaris vel Pontificis amicis. Tenebantur autem in custodiis ab aliquot jam annis, Religiosi multi ordinis sancti Francisci de observantia, quorum vitam, (ut anteà notavimus) eousque produxerat Thomæ Urislæi favor qui Regi erat à consiliis; nunc autem, cùm eorum nullus adduci posset, ut voluntati Regiæ subscriberet, nec dubitaretur, quin eorum exemplo nonnulli alii constantiores fierent; propositum fuit Regi, ut aliquid tandem de eis statueret. Ille quanquàm omnes perdere cuperet, tamen veritus infamiam, quòd essent multi, aliquid etiam Urislæi gratiæ tribuere volens; ex eis qui remanserant (nam in carcere nonnulli diem suum obierant,) delegit quosdam ad varia supplicia; ex quibus Antonium Brorbeum venerandum Sacerdotem, tam græcè quam hæbraicè excellenter doctum, ad decimum sextum calendas Augusti funiculo quo cingebatur, strangulandum curavit: Thomam vero Belchiamum, virum etiam doctissimum, licet adhuc juvenem, fame enecavit in car-

Supplicia 36. fratrum sancti Francisci.

Antonius Brorbeus.

Thomas Belchiam.

carcere Londinensi qui Nova porta dicitur, tertio nonas Augusti. Reverendus autem pater Thomas Cortus generis etiam nobilitate conspicuus, squalore carceris extinctus est, sexto calendas Augusti. Triginta vero & duo alii ejusdem ordinis religiosi; bini, & bini emittebantur catenis ferreis inuicem colligati, ut in aliis Regni carceribus minori populi querela & murmuratione morerentur; atque hæc erat illa gratia, quam Henricus de Franciscanis amico suo Urislæo faciebat.

Thomas Cortus.

Insignem autem Christi confessorem Joannem Forestum, ejusdem instituti monachum, cujus antea non semel meminimus, voluerunt Rex & Cromuelus majoribus in cælum cruciatibus emittere, eò quòd & Reginæ Catharinæ dilectus fuisset, & reliquis confidentiùs restitisse Regis primatui dicebatur; unde ad decimum calendas Junias, in campum Fabrum Londini eductus, ad furcas duas duabus catenis ad brachia colligatis attollebatur, suppositoque lento ad pedes igne, miserabili

Martyrium Joannis Foresti. An. 1538.

rabili spectaculo, ad mortem usque crudelissimè torrebatur. In cujus etiam insigniorem contumeliam, imaginem quandam seu statuam ligneam magnæ molis, ex Vvallia allatam, eò quòd nimio populi concursu celebrari dicebatur, unà cum illo comburendam curârunt. Postremò ne quicquam eorum sævitiæ in hunc sanctum Christi martyrem deesset, variis carminibus jocis, & rythmis in caput ejus ludebant, quorum hoc erat unum, tam in ipso supplicii loco, quàm per diversa civitatis compita affixum.

Forestus frater, mendacii pater,
Qui mortis author voluit esse suæ;
Per summam impudentiam, negavit Evangelium,
Et Regem esse caput Ecclesiæ.

Henricus etiam amicos interficit.

Nec solùm in servos Dei, qui libidini suæ adversarentur sæviebat Rex, quacumque oblata occasione; verùm etiam & in suos, si quid minimum displice-

ſpliceret, omnem inhumanitatem exercebat, oblitus priorum officiorum quæ præſtiterant; ſic Nicolaum Careum præſtantem virum, quem non ſolùm ſibi à conſiliis, ſed equorum etiam præfectum & ordinis ſancti Georgii & Aureæ Periſcelidis (ut appellant) Equitem (quæ duæ magnæ ſunt apud Anglos dignitates,) creaverat, his ipſis diebus ſecuri percutiendum curavit, quod & paulò poſt, non disſimili ratione Leonardo Grajo Hiberniæ Proregi fieri præcepit. In ipſos etiam hæreticos nonnullam ſeveritatis ſuæ particulam (ſi quando articulis Regiis contravenire dicerentur) dispertiebat: nec adminiſtri ſui, licet ipſi etiam hæretici, indiligentes in eo erant; unde cùm Joannes quidam Lambertus zuinglianus, ab Archiepiſcopo Cranmero condemnatus, ad Henricum Regem, tanquam Eccleſiæ ſupremum caput appellâſſet; is cognitâ causâ, iterum condemnatum, remiſit hominem ad Cromuelum, ſuum in ſpiritualibus Vicarium, qui animo quamvis Zuinglianus etiam eſſet, pro officio tamen

Lamberti Zvingliani judicium, & mors.

tamen & auctoritate quam habebat, mortis sententiam in Lambertum recitavit, juxta quam, ad decimum calendas Decembris Londini publicè combustus est.

In cælites etiam sævit Henricus. An. 1536.

Ac ne in illos tantùm qui in terris agerent, jus habere Rex Henricus videretur, nonnihil etiam in cælites audendum putavit. Itaque cum videret Cromuelus, imagines quasdam sanctorum, itemque monumenta martyrum in honore apud plebem Christianam esse, plurimaque donaria quotidie offerri, Henrico auctor fuit, ut omnes Angliæ sanctorum imagines celebriores, ad quas præcipua erat hominum frequentia atque devotio, quasque Deus (velut diu piscinam Bethsaidæ, quæ ab Angelo Dei commota, eum qui prior in illam descendisset à quacunque infirmitate sanabat) præcipuis quibusdam miraculis populo suo commendaverat, unà cum memoriis martyrum auro & argento refertis è medio tollerentur. Atque hoc artificio dum se idola abominari fingerent, manifestum sacrilegium perpetra-

Joan. 5.

[s]trabant. Nam ut olim Jacob, cùm Dei visionem in somnis vidisset, evigilans, lapidem quem capiti supposuerat, erexit in titulum, fundens oleum desuper, locumque appellans Bethel, hoc est domum Dei, ac voto facto reversus posteà, decimas domino ibidem obtulit; & multis deinceps sæculis viri timentes Deum, ad Bethel, hoc est ad locum à Jacob Patriarcha Deo dedicatum, ascendebant, portantes hœdos aliaque munera ut ibi sacrificarent ac offerrent Domino: Ita populus Christianus in Anglia, ad certa loca sacra, in quibus, Beatissimæ matris Dei, aliorumque sanctorum statuæ imaginesque à majoribus nostris fuerant erectæ, & operibus Dei mirandis honorabiles demonstratæ, orationis ergò ascendebat. Hujusmodi erant eo tempore, Valsingamum, Ipsuicus, Vigornia, Vildesonum, Cantuaria & alia non pauca, quæ omnia Henricus, Cromuelo suggerente, disiecit ac deformavit, ut opibus quas ibi fideles obtulerant, potiretur.

Gen. 28.

1. Reg. 1. 10.

Angliæ antiquæ Peregrinationes.

Deinde ad tumulos martyrum pro-

greditur, quos omnes expilabat, reliquiasque indignissimis modis tractabat. Erant autem in universa Anglia, tres martyrum Anglorum præcipuæ, maximæque celebritatis ac venerationis memoriæ. Prima sancti Albani, qui primus (quod scitur) in illa insula, sub Diocletiano Imperatore anno domini trecentesimo, sangvinem pro Christianæ fidei confessione effudit, adeò ut meritò Anglorum protomartyr appelletur. Secunda erat Edmundi Regis, qui propter eandem fidem à paganis extinctus fuit, anno Christi octingentesimo septuagesimo primo. Tertia Divi Thomæ Archiepiscopi Cantuariensis fuit, qui pro justitia & Ecclesiasticæ libertatis defensione plurima passus, sub Henrico Rege secundo, martyrii palmam assecutus est, anno à partu Virginis millesimo centesimo septuagesimo primo. Horum trium martyrum præter cæteros insignia erant apud Anglos monumenta, Catholici populi & piissimorum principum liberalitate cùm instituta, tùm aucta & ornata, plurimisque donariis præ-

Tres præcipui Angliæ antiqui martyres.

præciosissimis cumulata; quæ omnia Henricus invasit ac diripuit, tanta feritate ac indignitate ut vir quidam doctus ac pius, qui sacrilegio interfuerat, his verbis de eò queratur.

Si una mecum lector adfuisses ac vidisses templorum profanationes, altarium eversiones, Donariorum seu oblationum direptiones, venerabilium reliquiarum ac imaginum indignissimos cum blasphemiis contemptus ac violationes; non tibi (credo) temperasses à lachrimis, à luctu, à singultu; cùm ea vidisses à Christianis viris fieri, quæ à barbaris tyrannis, ac Christi juratis hostibus nulla in historia perpetrata leguntur; ô si in vitam rediisset, hujus impii tyranni pius parens Henricus septimus, qui tot & tantis monumentis Ecclesiam Angliæ decoravit, vidissetque à filio, quem ille tantâ curâ educandum curaverat, ea omnia diruta, quæ non solùm ipse ejus pater, verumetiam omnes ante eum Christiani Angliæ Principes Deo dedicassent; maledixisset (scio) horæ in qua illum genuerat, & diei quo in lucem prodiit tam infaustum piissimæ familiæ monstrum. Hæc ille.

Richardi Hilliardi de Henrici sacrilegio querela.

Henricus autem, etsi in omnes An-

Henrici odium in D. Thomam Cantuariensem.

gliæ sanctos infestum bellum gereret, loculosque diriperet; præ cæteris tamen omnibus gloriosissimum Thomam Cantuariensem martyrem, ingenti odio persequebatur, tùm quòd in causa non planè dissimili, contra similem ferè Henrici secundi nequitiam, ac tyrannidem, licet infinitis partibus minorem, Ecclesiæ libertatem defendendo, mortem obiisset; tùm quòd monumentum ipsius tantis opibus ac thesauris refertum erat, ut occasionem quæri oportuerit, unde expilaretur. Qui enim Regius quæstor tunc erat, confessus est, tantam auri, argenti, ac lapidum præciosorum & sacrarum vestium vim, ex uno illo Divi Thomæ monumento ablatam esse, quanta viginti sex plaustra boum ingentia oneraverat, ut ex eo conjicere liceat, quàm innumerabiles thesauros ex cæteris sanctorum monumentis, atque adeò ex templis, oratoriis, & monasteriis omnibus idem Rex corraserit.

Impietas Henrici inaudita in D. Thomam.

Divum ergo Thomam Cantuariensem archiepiscopum, ab annis plusquam quadringentis pro fidei & justitiæ

tiæ defenſione occiſum, & ſanctorum Catalogo tàm in terris quàm in Cælo adſcriptum, atque infinitis miraculis illuſtratum, cauſam iterum ad tribunal ſuum contumelioſiſſimè dicere, poſt tot ſæcula coegit, ipſumque perduellionis condemnatum, inter Divos amplius cenſeri vetuit. Imò in comitiis publicis ſancivit, ut capitale crimen eſſet, ſi quis aut diem commemorationis ejus ſacrum celebraret, aut in ſacris precibus mentionem ejus faceret, aut omninò eum appellaret ſanctum, nomenve ipſius in calendario ſanctorum, ullo ſuo in libro non deletum extare permitteret, plurimaque alia hujuſmodi ſtatuit ac perpetravit, quæ ex ſequentibus Pontificis maximi litteris intelligi poſſint.

Pontifex enim Paulus tertius auditis his novis Henrici ſceleribus, cùm ampliùs quid faceret aut ſperaret non haberet, ſententiæ ſuæ in Henricum antea latæ publicationem & executionem, quam hactenus ob eas paterni affectus cauſas, quas ipſe ſuis litteris exponit, cohibuerat, omnino jam fa-

Pontifex iterum renovat excommunicationem in Henricum. An. 1538.

ciendam, & prosequendam decrevit. Itaque prænominatas literas suas, non solùm in Ecclesiis & oppidis Belgii, sicut antea, nimirum, Brugensi, Tornacensi & Dunkirkensi, (quæ ditionis Caroli Imperatoris erant) promulgari & affigi voluit, verumetiam in oppidis Boloniensi & Diepensi Galliæ, in Calistrensi etiam & Andreapolitano Scotiæ, illud idem fieri præcepit; ex quo manifestum evadit, illorum etiam duorum regnorum monarchas, simul cum Pontifice & Cæsare in hoc ipsum convenisse, ut sententia excommunicationis ac deprivationis in Henricum ferretur. Pontifex ergo repetitis ad verbum Prioribus suis longissimis admonitionis, jussionis, citationis, excommunicationis, damnationis, depositionis ac deprivationis litteris, quarum summam antea recitavimus, hæc statim subjungit.

Quare Papa executionem distulerat.

Dum autem posteà ad dictarum litterarum executionem deveniendum esse statuissemus; cùm nobis per nonnullos Principes & alias insignes personas persuaderetur, ut ab executione hujusmodi per aliquantum tem-

temporis superſederemus, ſpe nobis data, quòd interim ipſe Henricus ad cor rediret & reſipiſceret: Nos, qui (ut hominum natura fert) facilè credebamus quod tantoperè deſiderabamus, dictam executionem hucusq; ſuſpendimus, ſperantes, (ut ſpes nobis data erat) ex ipſa ſuſp nſione correctionem aliquam & reſipiſcentiam, non autem pertinaciam & obſtinationem ac majorem delirationem, (ut rei effectus jam docuit) proventuram Nunc autem reſipiſcentia & correctio hujusmodi, quam tribus ferè annis expectavimus, non ſolùm poſtea ſequuta non eſt, ſed ipſe Henricus quotidie magis ſe in ſua feritate ac temeritate confirmans, in nova eti m ſcel ra prorupit, quippe qui non contentus vivorum prælatorum & ſacerdotum crudeliſſima trucidatione, etiam in mortuos, & eos quidem quos in ſanctorum numerum relatos, univerſalis Eccleſia pluribus ſæculis venerata eſt, feritatem exercere non expavit. Divi enim Thomæ Cantuarienſis Archiepiſcopi & martyris oſſa, quæ in dicto regno Angliæ, ob innumera ab omnipotenti Deo illic perpetrata miracula, ſumma cum veneratione in arca aurea in civitate Cantuarienſi ſervabantur; poſtquam ipſum Di-

Henricus in pejora prolapſus.

vum Thomam, ad majorem religionis contemptum, in judicium vocari, & tanquam contumacem damnari, ac proditorem declarari fecerat, exhumari & comburi, cineres in ventum spargi jussit; omnem planè cunctarum gentium crudelitatem superans, cùm ne in bello quidem hostes victores sævire in mortuorum cadavera soleant.

Horrenda scelera.

Idem etiam Henricus, omnia ex diversorum Regum Anglorum & aliorum Principum liberalitate donaria ipsi arcæ appensa quæ multa & maximi pracii erant, sibi usurpavit; nec putans ex hoc satis se injuriæ religioni intulisse, Monasterium ipsum Divo illi Augustino, à quo Christianam fidem Angli acceperunt, in dicta civitate Cantuariensi dicatum, omnibus thesauris (qui etiam multi & magni erant) spoliavit: & sicut seipsum in belluam transmutavit, ita etiam belluas quasi socias suas honorare voluit, feras videlicet, in dictum Monasterium expulsis monachis, intromittendo, genus quidem sceleris, non modo Christi fidelibus sed etiam Turcis inauditum. Cùm itaque morbus iste à nullo quantumvis peritissimo medico, alia cura sanari possit, quàm putridi membri abscissione, nec valeret cura hujusmodi,

Henrici sacrilegia & impietas.

Sententia finalis de executione.

modi, absque eo, quod nos apud Deum causam hanc nostram efficiamus; ulterius retardari nolentes ad dictarum litterarum executionem, quas ad hoc ut Henricus Rex ejusque complices, fautores, adhærentes, consultores, & sequaces, etiam super excessibus per eum novissimè, (ut præfertur) perpetratis, intra terminum eis, per alias nostras litteras prædictas, respectivè præfixum, ut se excusent, vel alias pœnas in ipsis litteris contentas incurrant; extendimus & ampliamus publicationem, &c. Datum Romæ apud sanctum Petrum calendis Januarii, anno incarnationis dominicæ, millesimo quingentesimo trigesimo octavo, Pontificatus nostri, quinto.

Visa. I. Sauli. Blosius. Bap. Motta.

Dum hæc Romæ gererentur, Cromuelus in Anglia Henrico persuaserat, ut Comitia nova indiceret, quibus omnium monasteriorum quæ toto regno reliqua erant, jus ac possessionem ad se transferri postularet. Cui sacrilegio ac tyrannidi ut via fieret, Rex ipse sua authoritate Novembri mense, quatuor

Comitia indicta.

An. 1538.

Fratres mendicantes ejecti.

tuor ordines qui vulgò dicuntur fratrum mendicantium, univerſis ſuis ex ædibus ejecerat, eorumque monaſteria ac ædificia, cùm reditus non haberent ſibi applicuerat. Auguſtinenſium autem ædes Londini cum integra Baſilica ac univerſa ſuppellectile, Vicario Cromuelo in tam pii conſilii præmium aſſignavit donoque dedit; quo ille loco ſplendidiſſimum ſtatim palatium exædificare cœpit, ſed Deo non permittente finire non potuit.

An. 1539 regni Henr. 31.

Quarto igitur calendas Maji, convenerunt regni ordines, conventumque celebrarunt quem Parlamentum appellant; in quo cùm nemo auderet cum manifeſto vitæ ſuæ diſcrimine Regis ac Cromueli poſtulatis refragari, obtentum eſt, ut omnia religioſorum utriuſque ſexus monaſteria voluntati Regiæ permitterentur, bonaque univerſa fiſco cederent, quo ſenatusconſulto promulgato, vidiſſes illicò perditiſſimos quoſque homunciones, viris religioſis graviſſimis inſultantes, ac in ſacrarum virginum clauſtra ubique involantes, eaſque ad luxum ac libidinem

Omnia Monaſteria Regi donata.

nem

nem ſollicitantes; quæ, aſylis illis ſanctiſſimis ad quæ fugiendi mundi cauſa ſe receperant, excluſæ, quò ſe verterent aut ubi caput reclinarent, miſellæ non habebant. Londini quatuor fæminarum cænobia eodem tempore diſrupta, virgineſque ejectæ, miſerabili ſanè indigniſſimoque ſpectaculo; nemini tamen ſine ſummo periculo illud verbo vultuvè improbare licebat; quare cum duo presbyteri Londinenſes, quorum alter Rector parœciæ vandeſuorti fuerat, & famulus qui eis miniſtrabat, itemque monachus quidam cognomento Mairus liberiùs ſe geſſisſent, & audaciùs fortè locuti fuiſſent, in carcerem ſunt conjecti; omneſque ſimul octavo idus Julii, ob negatam Regi Pontificiam poteſtatem, laqueo enecti & Londini in partes diſſecti fuerunt.

Cænobia fæminarum diſrupta.

Quatuor martyres.

Nec contentus Henricus hoc uno impietatis genere, excogitavit aliud longè nequius, quo non ſolùm Monachorum bona ac poſſeſſiones, verumetiam & animas ſecum raperet in perditionem, perinde enim ac ſi iſta omnia,

Impiiſſima Henrici aſtutia.

omnia, non ab aliqua sua cupiditate, sed ab ipsorum religiosorum petitione profecta fuissent, instrumentum quoddam conscribi jussit monachorum nomine, in hanc sententiam: *Quòd cùm nunc tandem, ex sanctissimo Christi Evangelio, luce meridiana clariùs constaret, monachorum statum ac ordinem libertati spiritus repugnare, & eos omnes sub lege & non sub gratia esse, qui illam vivendi formam sequerentur, & ex consequenti illos adhuc sub peccato, morte & damnatione vivere: excellentissimam Regis majestatem (cui ob revelatum Evangelii splendorem, tot seculis ad infinitorum monachorum perniciem absconditum, ingentes agerent gratias,) omni qua possent animi submissione ac instantia rogabant, ut eos à tam manifesto animarum suarum periculo, & impia Monachismi servitute liberare dignaretur, permitteretque liberè monasteriis exire, quò spiritus libertate Deo imposterùm serviant; quam excellentem gratiam si obtinerent se summi beneficii id loco habituros, & in grati, devoti atque obedientis animi testificationem, se sponte, liberè, & ex mera conscientia, nulla vi coactos aut metu dolovè inductos, mona-*

Instrumenti forma.

naste-

asteriis omnibus bonisquè cessuros, sicut in ræsenti cedebant, omnia & singula eorum ura ac possessiones, (quæ injustè ac iniquè ujusque tenuerant,) in manus suæ majesatis, ad quam jure pertinebant plenè & inegrè resignantes. Hæc erat instrumenti orma.

Hoc impium scriptum transmisit Henricus ad omnia monasteria, per ertos homines qui accepta ab ipso otestate, religiosis persuaderent, ut oc idem tam Abbatum quàm singuorum monachorum manu propria ubscriptum, & publico monasterii siillo confirmatum, majestati Regiæ ommuni religiosorum omnium nonine exhiberent, quod ut faciliùs obineretur, apud singulos mentiebantur onventus, id ab aliis jam esse factum mò primam hujus rei cogitationem c mentionem à monachis optimis ac eligiosissimis ortam esse, & quanuàm sua majestas potuisset quidem ro sua in omnes religiosos suprema uthoritate, & exultimorum Comitirum decreto, monastica omnia pro uo arbitrio disponere; nolle tamen

Nequissimæ fraudes.

pro

pro sua bonitate quidquam nisi monachorum rogatu facere, ut omnes intelligant se divinum cultum ac religiosorum utilitatem, non suum commodum præ oculis habere: hac oratione si quis moveri videretur, illum laudabant præsentibus aliis, ut bonum pacificum, prudentem, rectèque conscientiæ virum & suo Principi benevolum; promittebant præterea, eo nomine commendatissimum eum facere suæ majestati: denique honesta pensione donatum dimittebant. Si qui verò negare, hærere, aut scrupulum facere inciperent, eos proteruiæ, superbiæ, supercilii pharisaici, naturæ seditiosæ, ac denique maligni in suam majestatem animi insimulabant, & aliqua statim quæsitâ calumniâ, in carceres trudabant; adeò ut nihil monacho miserius eo tempore fingi potuerit, cui ne bonis quidem suis cedere, sine animæ vel corporis interitu liceret.

Misera monachorum conditio.

Sed cùm his artibus res admodùm non succederet, aperta vi agi cœptum est: ad decimum enim octavum calendas Decembris, Richardus Vitingus

Martyres quinq; quorum tres Abbates erant insignes.

gus Glaſconiæ, & Hugo Feringdonus Redingi, Abbates ordinis ſancti Benedicti, unà cum duobus presbyteris Ruggo, & Oniono; ipſis autem calendis Decembris Joannes Becus Abbas Colceſtrenſis, eò quòd huic monachorum Libello ſupplici ab Henrico deſignato ſubſcribere nollent, variis in locis martyrii coronam aſſecuti ſunt. Ut autem intelligatur, quam viam Henricus tenuerit in hac cauſa proſequenda, quæ etiam fuerit eo tempore monaſteriorum ac Abbatum in Anglia conditio; nonnulla ſunt adiicienda de Vitingo Glaſconienſi quem loco primo poſuimus.

Glaſcona locus eſt in occidentali Angliæ parte, qui tàm traditione perpetua quàm antiquiſſimorum ſcriptorum authoritate, is eſſe creditur, quem Joſephus ab Aramathia, qui Chriſtum ſepelivit, Judæorum perſecutionibus Judæa ejectus, ſub Nerone Imperatore in Britanniam cum multis ſociis delatus, ab Aruirago Britannorum Rege obtinuit, in quo ſacellum Deo cœli conderet, anno Chriſti quinquageſimo:

Glaſconiæ antiquitas.

Joſephus ab Aramathia.

Gildas Sapiens. mo: ita enim Gildas Britannus, scriptor Christianus qui propter excellentem eruditionem Sapiens cognominatur, ante mille ferè & centum annos memoriæ prodidit, & omnes deinde Anglorum annales confirmant: hunc locum Postea Lucius Britannorum Rex baptismo Christi imbutus auxit, & Inas Vestanglorum Princeps potentissimus simul ac sanctissimus, qui primus Angliæ regnum Vectigale Pontifici Romano fecit, circa annum domini septingentesimum & quadragesimum, magnificum cænobium ibidem construxit, quod plurimi deinceps Anglorum Reges, tam opibus quàm privilegiis ornare studuerunt, locum illum *primam sanctorum terram*, appellantes.

Vitingus Glasconiæ Abbas. Hujus cænobii Abbas erat Vitingus, vir & propter ætatem ferè decrepitam venerandus, & propter vitæ religiosæ moderationem, in summa etiam rerum temporalium affluentia conservatam, planè admirabilis: id enim adhuc retinuerat Anglia, ut licet cœnobia opulentissima essent, non tamen nisi à monachis gubernarentur: omnes

omnes etiam religiosi communiter vivebant, diligentissimè choro vacabant, nec nisi rarissimè claustrorum septa egrediebantur. Vitingus igitur cùm Abbas esset, Monasterium integrum ac clausum, centum plùs minùs religiosorum habebat, ædibus verò separatis ac locis subvicinis, pro Abbatum consuetudine ad trecentos domesticos sustentabat, atque in iis multos nobilium filios: plurimos præterea ad litterarum studia in Academiis alebat: hospitalitatem in omnes peregrinos exercebat quâcunque causâ transeuntes; ita ut quingentos aliquando, eosque equites eodem tempore reciperet: quartis ac sextis feriis, eleemosynas amplas, certasque pauperibus undique ex vicinis pagis concurrentibus distribuebat; atque hæc etiam fuerat aliorum ferè Angliæ cænobiorum, ac Abbatum ditiorum consuetudo.

Abbatum in Anglia consuetudo

Cùm igitur ministri Regii qui monasteria obibant Henricum admonuissent, Vitingum adduci non posse ut instrumento à Rege proposito assensum præberet, responsum acceperunt,

Vitingus Londinum vocatur.

ut statìm eum Londini sisterent, nec prohiberent quò minùs honesto satis comitatu pro sua dignitate uteretur, viderent tamen, ne quidquàm de rebus monasterii disponeret; denique, ut eques quidam auratus qui familiæ ejus præerat, quemque ministri Regii jam ad partes suas traxerant, velut ad itineris solatium comes ei adjungeretur, reverà autem ut custos esset & explorator. Londini cùm esset, Regis consiliarii multis cum sene agendum non existimàrunt, cùm ex præfecto domûs ejus intellexissent, obfirmato eum animo statuisse libello illi supplici nunquàm subscribere, Rex autem videri nolebat hoc à quoquàm vi exigere, & jam perscrutatis Vitingi scriniis libellum quendam contra divortium suum scriptum repererat, inscio Vitingo ab ipsis perscrutatoribus illatum, quem satis esse ad mortis prætextum existimabat: Itaque leviter objurgatus, & nonnulla parte comitatûs sui exutus (equitibus enim centum circiter & viginti stipatus venerat) Londino dimittitur, voluntatem Regis domi expecta

ctaturus. Cùm autem ad civitatem Vuellensem pervenisset, quæ quinque passuum millibus Glasconiâ abest, intellexit nobilium conventum ibidem haberi sequè vocari, ut adesset, accessit statim, & curiam ingressus, locum suum inter primos accepturus ascendebat, cùm ecce præconis voce jubetur, subsellia tenere, ac de perduellionis criminibus objiciendis causam dicere: mirari senex, ac respectare, domûsque præfectum quid rei esset, rogare; ille ut erat edoctus, bono animo eum esset jubet, & in aurem, hæc tantùm pro forma ad terrorem fieri insusurravit. Paulò post Vitingus damnatus, & Glasconiam dimissus est, nihil minùs tamen cogitans quàm tam celerem instare sibi vitæ exitum. Ad monasterii autem mænia cùm appropinquaret, oblatus est sacerdos, qui in ipsa lectica confessionem audiret, eâdem enim illâ horâ moriendum ei esse affirmabant, rogare senex multis cum lachrymis, ut unus vel alter dies ad mortis præparationem ei concederetur, vel saltem ut monasterium ingressus, mo-

Modus judicii ac condemnationis Vitingi.

Vitingi martyrium.

nachorum suorum cætui se commendaret, ac valediceret, sed neutrum impetrabat, lecticâ enim deturbatus ac crati vimineæ impositus, ad montis editi cacumen qui monasterio imminet, terrâ pertrahebatur, ubi monachali in habitu suspensus, & quatuor in partes dissectus est, eodem quo supra annotavimus die.

Impiissimum Henrici consilium.

Percusso Pastore facilè dispergebantur oves; nec post horum trium Abbatum occisionem reperti sunt multi religiosi, qui Regis tyrannidi se opponerent. Henricus igitur tanquàm victor omnia invasit, dejecit, vastavit, ac demolitus est; possessiones autem, annuosque cænobiorum reditus ne unquam posteà repeti, aut à quoque suorum successorum principum, Ecclesiæ Christi restitui possent, universæ ferè nobilitati distribuit, nonnullos aliis censibus ac reditibus, nonnullos pecuniâ numeratâ commutatis, Catholicosque etiam invitos cogebat, ut spolia hæc Ecclesiastica emerent, quò vel sic eos ad sceleris sui defensionem obligaret; atque hic finis fuit monaste-

riorum ac monachorum in Anglia, post mille ferè annos quam illi ad eam insulam Christianam fidem attulerant & cum eadem creverant, omniumque Regum munificentiâ aucti fuerant, Henricus autem ut exultaret in rebus pessimis & de peccato suo gloriaretur, præcepit Episcopis, cæterisque Ecclesiasticis, ut omnibus ad populum concionibus, Angliæ monachorum ejectionem gratularentur, plebemque docerent, quantum beneficii ex ea re perciperent, quòd non solùm à Pontificis Romani jugo, verùm etiam à monachorum importunitate jam liberi existerent, qua de re gratulatio frequens omnibus ferè in locis habita est. Monasteriorum, ac monachorum in Anglia finis.

Sed ut tremenda quidem & inscrutabilia, ita justissima sunt semper judicia Dei, qui, ut cæterarum gentium Ecclesiæ, maximeque omnes religiosorum ordines, nostro malo miseriâque præmoniti, per veram pœnitentiam, vitæque reformationem, à ventura ira fugerent, voluit tam grave de nostræ gentis peccatis, idque à domo sua incipiens, supplicium sumere. Sed Mirabilia Dei judicia.

ô rursum ineffabilem ipsius in nos, Ecclesiamque universam bonitatem & misericordiam, qui his ipsis temporibus, quibus à blasphema Lutheri lingua alibi, & in Anglia, per inauditam iniquissimi tyranni sævitiam, extincta planè videbatur omnis religionis ac perfectioris vitæ professio, & erga Christi Vicarium ita omnis sublata observantia, ut ipsius Papæ ac Pontificis venerandum fidelibus nomen, fieret execrabile: excitavit spiritum viri Dei Ignatii Lojolæ, sociorumque quorundam suorum, qui castissimam purgatissimamque religionis viam ingressi, ad cætera perfectionis studia & vota, illud quartum singulari quadam ratione ex Dei instinctu votum contra Lutheri & Henrici impietatem spontè addiderunt, ut in omnibus officiis pietatis ac religionis, peculiariter Romano Pontifici se suamque operam pollicerentur, ipsiusque jussu quidvis periculorum aut laborum in religione propaganda subirent, & quocunque demùm terrarum, ad infidelium errantium ac peccatorum instructionem & con-

Initium Societatis JESU eodem anno quo finis aliorum religiosorum in Anglia. Anno. 1540.

conversionem ab eo mitterentur, mox absque omni contradictione, etiam non petito viatico, tanquam à Christo missi proficiscerentur. Hi, se hoc modo & in eum finem collectos, pulcherrimisque Ignatii institutis edoctos, vocârunt Societatem Jesu, ejusque sanctissimum nomen ac fidem in communione Romanæ Ecclesiæ, incredibili celeritate & industria, non solùm ad extremos Indos aliosque remotissimos populos & Reges, (quod majori cum labore sed periculo certè minori fecerunt) sed & ad miserè deceptos ab hæreticis septemtrionales, & per tyrannorum sævitiam à communione Christiani orbis invitò penitùs divulsos Britannos, etiam cum periculo capitis ac cruoris sui effusione, regnante & in Ecclesiam sæviente Henrici filiâ Elizabethâ, ut posteà suo loco dicetur, apportârunt. Ita Deus posuit nobis semen pro Abel quem interfecerat Cain: sed ad historiam revertamur. Gen. 4.

Æstimari difficulter potest, quantam stragem sacrarum ædium, monasteriorum ac templorum, profanus iste Numerus templorum dejectorum

Nabuchodonosor in hac ultima sua vastatione ediderit. Vir quidam doctus illius temporis his duobus versiculis, sic rem expressit.

Millia dena unus templorum sustulit annus;
Quàm timeo in pœnas, vix satis unus erit.

Utcunque tamen fuerit de numero, qui sine controversia maximus erat, illud certè constat, monasteria Anglicana eo tempore fuisse ornatissima, non solùm monumentorum antiquitate, rerumque sacrarum præstantiâ, verùmetiam opum affluentiâ & ædificiorum splendore quodam singulari, quæ omnia Henricus direpta prius ac devastata, solo æquavit, nec vel Bibliothecis, vel ullis litterarum antiquitatisvè monumentis pepercit, illud barbarum subinde usurpans, Corvorum nidos esse penitùs disturbandos, ne posteà iterùm ad cohabitandum convolent. Quidquid igitur majorum nostrorum pietas, industria, religio,

Impium Henrici apophthegma.

aut devotio, à primo die quo fides Christi ſedem fixit in illo Regno, per tot retrò ſæcula condiderat, conſtituerat, congregaverat aut elargita fuerat in religionis Chriſtianæ cultum, ſub viris monaſticis, aut fæminis regularem vitam profitentibus; id totum abſorpſit Henrici libido, breviſſimo temporis ſpacio terminata, ad unius enim anni voluptates non ſufficiebat, ut poſt explicabitur; nunc autem cætera proſequemur.

Jam advenerat tempus, quo Anna Gulielmi Cliviæ & Juliæ Ducis ſoror, ex pacto cum certis Germaniæ Principibus inito (qui hoc anno Francofurti, biennio verò ante Smalcaldiæ convenerant,) Henrico nubere debebat; quam etiam ob cauſam, tertio nonas Januarij magno ſplendore ac pompa in Angliam adducta eſt, & triduò poſt, ab Henrico, qui ejuſmodi in rebus impatientiſſimus erat moræ inſigni celebritate Grenuici deducta. Hæ nuptiæ magnum videbantur allaturæ rebus Proteſtantium incrementum, Cromuelo autem earum auctori, (Annæ Clivenſis nuptiæ cum Henrico.)

non

non mediocrem fælicitatem, longè maximam verò utilitatem Gulielmo Duci Clivensi ac Juliacensi, qui icto non solùm cum Henrico & Germaniæ Principibus, verùm etiam cum Francisco Galliarum Rege, solemni fædere, desponsatâ sibi Joannâ, Francisci Regis ex sorore Navarræ Reginâ, nepte, Geldrensem Principatum, quem paulò ante invaserat, satis commodè hac ratione se defensurum contra Cæsarem confidebat. Sed omnia Deo sic disponente, in contrarium cesserunt; nam & hæc causa fuit, cur Cæsar non ita multò post, universos Germaniæ protestantes debellaverit, & quod Henricus ad partes Cæsaris transierit, & quod Gulielmus Cliviæ Dux, non solùm uxorem desponsatam non acceperit, sed etiam principatibus Geldrensi ac Juliacensi penè amissis, supplicem se Carolo Cæsari dare coactus fuerit, & denique quòd Cromuelus totius matrimonij architectus, in ultimam calamitatem, & exitium devenerit. Nunc tamen voluit Deus ad tempus Cromuelum evehere (ut solet aliquan-

Incommoda ex Annæ nuptiis.

do

do nonnullos impios) quò major esset posteà ejus casus & ruina.

Idibus igitur Aprilis ipse ab Henrico, Essexiæ Comes, simulque magnus Regni Camerarius creatur; filius autem ejus Gregorius Baronis dignitate ornatur; unde non exiguus fit ejus atque Annæ Reginæ amicis triumphus. Quinto verò pòst die, inita sunt Londini comitia publica, in quibus Cromuelus, cum multis nominibus primus ac præcipuæ auctoritatis inter omnes esset, cupiditatis etiam Henrici ac egestatis benè conscius; quo ei se gratum probaret, extorsit ab ordinibus, ut æstimatis omnium Anglorum bonis ac possessionibus, Decima una, & quatuor Quindecimæ (res planè inaudita) Regi decernerentur; adeò ut, qui viginti aureis æstimaretur, octo; qui verò centum, quadraginta, id est, plusquàm tertiam bonorum omnium partem, Regio fisco penderet; atque hoc ipsum eodem illo anno nondùm planè elapso factum est, quo Rex omnium monasteriorum bona ac census (quæ pænè innumerabilia erant,) in suam

Anno 1540. regni Henric. 32.

Cromueli exaltatio & iniquitas.

Res stupenda.

suam potestatem redegerat: exemplum sanè clarissimum divinæ vindictæ in tam impiaHenrici ac suorum sacrilegia. Eisdem Comitiis decretum est, ut ordo sacrorum militum sancti Joannis quos Rhodienses vulgò appellabant, qui unicus in universa Anglia fuit, omninò deleretur, eorum proventibus omnibus in fiscum Regium redactis; cujus rei dolore, fortissimus vir Gulielmus Vestonus, eques auratus, qui magnus eorum Prior fuerat, die post decimo moritur.

Ordo militum S. Joannis deletus.

Cromuelus autem in summa jam auctoritate constitutus, intollerabilem exercebat in omnes crudelitatem, Calendis enim Maij coniiciendos in arcem Londinensem curavit, Doctorem Vilsonum virum primarium, & Samsonem Episcopum Cicestrensem, ea sola decausa, quòd in Catholicos quosdam pauperes, in custodiis propter negatum Ecclesiasticum Regis primatum detentos, eleèmosynam quandam fecissent; quod ipsum etiam ob crimen, Richardus Farmerus ditissimus civis Londinensis, non solùm comprehen-

Cromueli crudelitas.

D. Vilsonus D. Samson.

R. Farmerus.

ſus, & in vincula conjectus, verùm etiam bonis omnibus exutus, & carceribus perpetuis adiudicatus fuit. Erat quidam eques auratus Joannes Nevellus vir Catholicus & civibus ſuis charus: hunc Cromuelus cùm ob fidem Catholicam, tùm ob gratiam, qua Nevellus apud populum valebat, odio habens, Regi ut ſuſpectum detulit, eundemque aleâ cùm Henrico ludentem (ſicut prius cùm Rege convenerat) ad cœnam invitat, à cœna in carcerem abduci jubet, de carcere gladio feriendum curat. Alium quendam nobilem cùm ad cauſam de capite dicendam compuliſſet, accidit ut eo die quo cauſa ageretur, Cromuelus podagrâ impeditus adeſſe non potuerit, quò factum eſt, ut nobilis ille ſicut erat innocens, facilè abſolveretur, venienti tamen poſtea ad Cromuelum ut gratias de more ageret, imò (inquit ille) gratias age tibiæ meæ, quæ niſi me impediviſſet, ſecundùm merita tua tibi eveniſſet: homo ferus & barbarus, ne diſſimulare quidem potuit immanitatem ſuam.

Joan. Nevellus.

De cætero autem cavendum judicans, ne iterùm prædæ ejusmodi, quas plurimas animo destinaverat, ex unguibus laberentur, Henrico auctor fuit legis ferendæ, ut si quis in posterùm etiam absens atque indictâ causâ, læsæ majestatis damnaretur, non minùs ritè damnatus haberetur, quàm si per duodecim- virale judicium (quod in Anglia solemne imprimis habetur) condemnatus fuisset. Sed hic operæ precium est justissimum Dei judicium ob oculos proponere, qui malum consilium in ipsius Consultoris caput, primùm omnium convertit.

Lex Cromveli in ipsum recidens.

Henricus enim Annæ Clivensis tædio affici cæpit, cujus rei multæ extitêre causæ: una quòd cum hoc ipso anno oratores suos ad conventum Smalcaldicum secundò congregatum legâsset, ut Anglicanam religionem, quam appellabat reformatam, Protestantibus
1. Germanis probaret; illud neutiquàm obtinere potuerit, quod superbissimum ejus animum vehementer alienavit.
2. Altera erat, quòd Carolus Cæsar ex Hispanijs per Galliam iter faciens, in Bel-

Causæ cur Henricum tædere cœpit Annæ Clivensis.

Belgium jam ſaluus perveniſſet, & non ſolùm Galliarum Regem peramanter in via conveniſſet ac placâſſet, verum-etiam Gandavenſes nonnihil antea tumultuantes, ſubito adventu compeſcuiſſet, & Ducem Clivenſem in magnum terrorem & anguſtias conjeciſſet; unde & Henricus timore etiam perculſus, cogitare cæpit de ineunda iterùm cum Carolo amitia. Tertia ac maxima fuit quod Anna Clivenſis cùm Germana eſſet, nec Anglicanam linguam aut conſuetudinem noſceret; non potuit Henrici animum oblectare aut blanditijs demulcere quantum ejus effuſa libido poſtulabat: itaque conjecit oculos in puellam aliam cui nomen Catharinæ Havardæ fuit, cujus ducendæ causâ Annam vel occidere vel omninò reijcere ſtatuit: voluit tamen primò, in Cromuelum, nuptiarum iſtarum auctorem animaduertere; quòd ut faceret, quanquám non deeſſent cauſæ, inivit nihilominùs ſecretò conſilium cum equite aurato clariſſimo Roberto Throgmortono, aliiſque Cromveli inimicis, de crimine aliquo per-

3. (margin, beside "Tertia ac")

Conſilium contra Crō-velum. (margin)

perduellionis reperiendo; occurrebat autem hujusmodi.

Fœdus Smalcaldicum bis initum.

Cùm Saxoniæ Dux & Hassiæ Comes, aliique nonnulli Germaniæ Principes, arma in Cæsarem sumpturi, Smalcaldicum primum fœdus inter se percussissent, ab Henrico impetrarant ut eidem fæderi subscriberet: posteà verò mutatis nonnihil rebus, Cæsar cùm Henrico egit ut non amplius illud fædus tueretur aut confirmaret; promisit Henricus se facturum quod Cæsar postulabat: porrò cùm Germaniæ Principes iterùm Regem supplices sollicitarent, ut idem fædus cum eis renovaret; Henricus quidem palàm noluit fidem Cæsari datam violare. At Cromuelus, vel quòd Henrici secreto jussu animaretur, vel quòd propter societatem hæresis Germanis gratificari cuperet; cùm non ignoraret Henricum sibi à Cæsare timere, & molestè non laturum, si Cæsar bello Germanico detineretur, arbitratus illum magis non audere, quàm non velle Germanico fæderi subscribere; illius nomine subscripsit. Ubi autem Cæsar hanc

Causa mortis Cromveli.

rem

rem cum Henrico expostulasset, Henricus verò negaret suum nomen in renovato fœdere haberi; Cæsar autem fœderis exemplum ad Regem mitteret; Rex pudore suffusus, excusationem aliam non invenit, nisi ut diceret, id à Cromuelo se inconsulto, esse factum: quam occasionem nactus Cæsar, aliis litteris Cromuelum apud Regem gravissimè accusavit, unde Henricus modò, capitale id esse Cromuelo voluit, nullo ei permisso defensionis loco, idque (ut multis videtur) ne hoc ipsum aliaque multa, quorum Rex eum erat in comitiis accusaturus, præcipiente vel conscio Rege se fecisse affirmaret.

Henrici fraus in Cromvelum.

Octavâ igitur idus Julii, cùm omnia jam ritè ad Cromueli interitum dispositâ viderentur, Rex familiarissimè eo usus, & blandissimis verbis domum dimittens, jussit ut postera luce ad Eboracense palatium summo manè compareret, habere enim se non parui momenti negotia consultanda. Venit Cromuelus magnâ pompâ lætus, & insigni clientum stipatus multi- Anno 1540.

Cromueli deceptio & apprehensio.

tudine: ingressus Senatum ubi consedisset, & sermonem nonnullis de rebus exorsus fuisset, Thomas Havardus, Dux Norfolciæ, magnus Regni Mariscalcus, & Catharinæ Havardæ, quam Rex erat ducturus, avunculus, Cromueli sermonem interrumpens; de his (inquit) Cromuele videbitur aliàs; nunc autem de te agendum est, cujus iniquitas ac proditio hanc ferè rempublicam perdidit, eaque de causa ego tam Regis quàm reipublicæ nomine te comprehendo, jubeoque ut me sequaris, & in carcerem eas, quousque criminibus quorum accusaris, satisfeceris, simulque pro more, virgulâ quam manu tenebat, Cromuelum Dux tetigit. Ille, rei subitæ eventu inexpectato obstupefactus, vix verbum respondere poterat, sed necessitate compellente Ducem egredientem subsecutus est; Dux autem inspectante universa multitudine quæ præ foribus stabat, eum militum præfecto, captivum tradidit ut in arcem duceret. Atque hic fælicitatis Cromueli finis fuit, post mensem tertium nondum elapsum, ex

Dux Norfolciæ.

quo

quo ad ſummam dignitatem Henricus eum evexerat.

Decimo deindè die accuſante ipſo Henrico Rege, condemnatus eſt ab ordinibus Regni, de quatuor flagitiorum generibus, nimirùm, hæreſeos, perduellionis, feloniæ quam vocant, (cujus generis ſunt furta homicidia & ſimilia,) ac demùm quarto loco peculatûs ſeu repetundarum; mirabilique prorſus Dei judicio factum eſt, ut Cromuelus omnium mortalium primus, ſecundùm legem quam ipſe rogarat, abſens atque indictâ cauſâ de his omnibus condemnaretur: Nono verò deinceps die, ad populum eductus, ſecuri percutitur, cui majoris contumeliæ cauſa, adjunctus fuit necis ſocius eodem loco & tempore, Gualterus Baro Hungerfordius, de ſcelere quodam infando condemnatus. Bona verò omnia quæ ad Cromuelum pertinebant, ſtatim publicè ſub haſta venierunt, famuli etiam ad Regem deducti, ab eo dimiſſi fuerunt, iis verbis, ut Dominum meliorem impoſterùm quærerent.

Cromueli condemnatio ex ſua ipſius lege.

Cromueli ſupplicium cum Barone Hungerfordio.

Varii hominum sermones ac sensus.

Varij autem erant hominum sensus ac sermones de hoc Regis facto. Alij enim mirabantur ejus summum Vicarium, tàm recenter honoribus omnibus à sua majestate insignitum, & ipsis etiam Episcopis ac Prælatis, auctoritate Ecclesiastica in causis etiam fidei & spiritalibus præsidentem, tàm repentè in tot genera flagitiorum, nominatim in hæresim incidisse. Alii respondebant, non esse necessè ut caput Ecclesiæ Vicarium assistentiam haberet spiritus; satis esse quòd suæ majestati illud privilegii concedatur, quæ cùm summi capitis prærogativam teneat, potuit Vicarii sui capitis & errata corrigere, & cervices amputare. Alii tutiorem esse conditionem dicebant alterius Regis Vicarii, qui Inferni dicebatur, (supra enim monstravimus Franciscum Brianum, Regium Inferni Vicarium fuisse dictum,) illum enim florere, magnaque Regis gratiâ frui, dum Cromuelus, qui Vicarius in cælestibus fuerat, ad Inferos dimitteretur. Denique illud omnibus erat in

Duplex Henrici vicarius.

ore; vidimus impium ſuperexalta- Pſal. 36.
tum, & elevatum ſicut cedros Libani,
& tranſivimus, & ecce non erat, &
quæſivimus eum, & non eſt inventus
locus ejus.

Occiſo Cromuelo, Rex miſit eve-
ſtigiò qui nunciarent uxori Annæ
(quemadmodùm dum ipſa poſtea
Mariæ Reginæ narrare ſolebat, ad cu-
jus tempora pervenit) non expedire
multis de cauſis, ut diutiùs matrimo-
nio conjungerentur. Et quanquàm
majeſtati ſuæ non deeſſent legitimæ
rationes, ob quas ſeveriùs ſuo jure
cum illa agere poſſet, maximè quòd
hæreſi depravatam ſciret; tamen eam
ſe illius ac Germaniæ principum ratio-
nem habiturum, ut ipſius arbitrio per-
mittat, cauſam excogitare, propter
quam à conjugio Regis honeſtè ſepa-
retur, modò id ſedulò celeriterque per-
ficiat. Anna accepto hoc nuncio,
cùm non ignoraret quantum eſſet pe-
riculi in contradictione ac morâ, venit
poſtridiè in Senatum, & ultrò faſſa eſt,
ſe ante nuptias Henrici cum alio quo-
dam clanculùm contraxiſſe, quòd fal-

Legatio Henrici ad uxorem Annam.

sissimum tamen fuisse, ipsa postea Mariæ Reginæ contestata est. Audita Annæ confessione, Comitiorum auctoritate divortium interpositum est inter Henricum & Annam, & Henrico facta libertas ut quintam uxorem pro arbitrio duceret; quòd octavo deindè die fecit, acceptâ in matrimonium, Catharinâ Havardâ Ducis Norfolciæ ex fratre, nepte.

Repudium & nuptiæ cum Catharina Havarda.

Illud verò perbellè accidit, quòd his diebus vigilantissimus hic Ecclesiæ pastor Henricus, quò imposterùm sciretur, quæ cui ritè nupta esset, legem ediderat perpetuam de nuptiis, Comitiorum etiam auctoritate firmatam, qua statuebatur; ut si quæ personæ in Levitico non prohibitæ, (ad illud enim duntaxat præscriptum, personarum gradus retulerat) solo consensu, per verba de præsenti matrimonium, nullâ carnali copulâ subsecutâ, contraxerint; eæ verò ambæ postea, vel earum altera, nuptiis cum altera persona in Levitico non prohibita contractis, carnali copula easdem consummaverint: hæ posteriores quas firmâsset

Lex Henrici de nuptiis ab ipso primùm violata.

copu-

copula, non priores illæ quas ſolus conſenſus ſtatuiſſet, ratæ atque legitimæ haberentur; adeò ut cùm olim juris gentium fuiſſet regula, *Nuptias, non concubitus, ſed conſenſus facit*; jam deinceps Henrici regula eſſe cæpit, *Nuptias non conſenſus, ſed concubitus conſtituit*; & tamen ipſe legislator contra ſuam ipſius regulam, uxorem Annam Clivenſem, cujus nuptias non ſolo conſenſu, ſed ſeptem etiam menſium concubitu firmaverat, eo ſolùm prætextu rejecit, ipſaque vivente alteram ſuperinduxit, quòd alteri neſcio cui conſenſum antea præbuiſſe fingeretur. Hujus ergò legis tantoperè poſteà ipſos puduit Proteſtantes, ut mortuo Henrico eam ipſi revocaverint, atque irritam fecerint.

Regulæ contrariæ de nuptiis.

Atque Henricus quidem, quanquàm jam non ſolùm à Bolenis, Cromuelo, cæteraque hæreticorum domeſticorum peſte, verum etiam ab Anna Clivenſi, Principumque Germanorum neceſſitudine liberatus, in amicitiam Cæſaris propendere inciperet, uxoremque novam ex Catholica ſatis familia duxiſſet:

Continuatio perſecutionis in Catholicos.

ſet:

set: pro summa tamen naturæ suæ superbissimæ infælicitate, qua nunquàm videri voluit errasse, aut cujusquàm consilium magis quàm suum secutus esse; statuit cœptam in Catholicos crudelitatem prosequi. Unde ad tertium calendas Augusti, tres viri Catholici Theologique Doctores, Thomas Abelus, Edovardus Povellus, & Richardus Fetherstonus, eò quod serenissimæ Catharinæ Reginæ causam olim defendissent, & nunc Regis potestatem Pontificiam non agnoscerent, extremo supplicio affecti fuerunt: quo etiam ipso die, tres hæretici zuingliani, Barnus, Gerardus, & Hieronymus, perditi presbyteri, ob hæresim zuinglii mortem obierunt. Factum est autem Henrici jussu, in majorem religionis contemptum, ut bini & bini vimineis cratibus innexi, per plateas ad locum supplicii traherentur, sic, ut singuli Catholici cum singulis hæreticis in eadem crate conjungerentur; quod Dei servis ipsa morte graviùs ac intollerabilius videbatur. Cùm autem Palatinus quidam ex Henrici

An. 1540.

Tres insignes martyres cum tribus hæreticis permixti

aula,

aula, hos ſic ad mortem duci cerneret, aliumque ab altero ſe avertentem, vultuque & voce conſortium deteſtantem, petiit quænam, cuique cauſa mortis eſſet; cumque accepiſſet, alios ob religionem Catholicam defenſam, alios ob eandem impugnatam morti eſſe adjudicatos: næ (inquit) impoſterùm ego Regiæ religionis ero, hoc eſt, nullius. Palatini cuiuſdam dictum.

Quarto autem nonas Auguſti Laurentius Cochus Prior cœnobij Dancaſtrenſis, unà cum tribus monachis, & duobus laicis, Eegidio, Horno, & Clemente Philpotto, quòd nollent Eccleſiaſticum terreni Regis primatum juratò confiteri, excluſi è terris, ad cæleſtem æterni Regis gloriam tranſmisſi ſunt. Martyres ſex.

Anno verò domini quadrageſimo primo ſupra milleſimum, & quingenteſimum, habita ſunt Ratiſponæ imperij comitia, præſente Carolo Imperatore de aliqua concordia in negotio religionis, ſi fieri poſſet, ineunda, cujus etiam rei causâ Paulus tertius Pontifex, rogatu Cæſaris doctiſſimum virum An. 1541. Comitia Ratisponenſia

rum Cardinalem Contarenum cum legati auctoritate eò destinaverat. Rex etiam Henricus jam non aliorum modò, sed propriæ etiam impietatis, aliquo modo secundùm sæculum pertæsus, ad hæc Ratisponensia comitia misit Henricum Cneveitum, equitem auratum, & Stephanum Gardinerum Vintoniensem Episcopum, insignis doctrinæ & ingenij admirabilis virum, partìm ut suam in fidei negotio moderationem certis Germaniæ Principibus probarent, qui eum in novo Evangelio affectando tarditatis accusabant, præcipuè verò, ut, cùm videret se neque Catholicis, neque Protestantibus, propterea quòd cum neutris plenè communicaret, gratum esse: jam deinceps rationem quandam cum Cæsare inirent, qua ipsi unitus, & Pontifici Romano per eum reconciliatus, perfectam Catholicæ fidei regulam, quâ nihil veriùs, nihil certiùs esse sciebat, absque ulla simulatione tandem sequeretur. Et huc quidem adegit illum vis conscientiæ, quam veteres non immeritò adæquarunt mille testibus. Cæterum

Reconciliatio ab Henrico tentata.

rùm quoniam volebat Rex salvo suæ majestatis honore, hoc est, absque publica tàm contestati criminis confessione, absque pœnitentiæ actione, absque rerum ab Ecclesiis Christi ablatarum restitutione, in unitatem Catholicam recipi, hoc autem & Canones vetarent, nec saluti æternæ ipsius expediret; ista omnis cogitatio ad nihilum recidit, quia gloriam hominum magis quàm Dei adamavit.

Quemadmodùm verò ipse Rex neque Deo, neque primæ uxori fidem servaverat; sic etiam uxores ipsius fidem viro suo in matrimonio datam violarunt. Ecce enim jam Catharina Havarda quam nondum biennio toto uxorem habuerat, adulterij apud regni ordines ipso etiam Rege accusante convicta, cum mœchis suis Thoma Culpepero, & Francisco Dirrhamo neci datur. Cumque illi non solùm post Regias nuptias verùm & antea, Catharinam Hauardam cognovisse dicerentur, ne quid simile imposterùm contingat, lex auctoritate comitiorum fertur, ut si qua deinceps mulier pro

Catharina quinta uxor ab Henrico occiditur.

Virgi-

Virgine à Rege habita, & ita in matrimonium accepta, nec verè virgo esset, nec ipsa, nec alij qui eam violassent, stuprum illud Regi patefecissent, omnes velut læsæ majestatis rei, pænas mortis subirent. Cæterùm ne Rex turpiter iterùm in virgine cooptanda erraret, Catharinam Parram viduam, Baroni Latimero priùs nuptam quæ Comitis Essexiæ, posteà Marchionis Northantoniæ soror fuit, in sextam uxorem accepit, hoc solo beatam, quòd Rex priùs è vita sublatus est, quàm ex vita ipsam (id quod in animo habuisse dicitur) ob hæresis crimen sustulisset. Jam enim ex duabus anteà Catharinis, alteram repudiaverat, alteram gladio feriendam curaverat; idem ipsum fecerat de duabus Annis, & eadem ipsa merces, sine dubio, huic tertiæ Catharinæ expectanda fuisset, nisi mors brevi subsecuta bonum Regis propositum impedivisset.

Lex pro uxoribus Regiis.

Catharina Parra sexta Henrici uxor.

Atque hoc ipso turpe, dùm Rex Henricus, rebus uxoriis tam miserè domi implicatur respublica Christiana, maximis & periculosissimis ardebat bel-

An. 1542.

bellis. Franciſcus enim Galliarum Rex, inito fœdere contra Cæſarem, cum Chriſterno Daniæ, Guſtano Sueciæ, & Jacobo Scotiæ Regibus, quintuplici excercitu bellum ei movebat; Germaniæ etiam Proteſtantes eodem tempore arma ſumpſerant, ſimulque Solimannus Turca, duobus in locis vehementiſſimè urgebat. In Africam enim copias ingentes ad Hiſpaniam, Italiamque infeſtandas miſerat, ipſe verò in Pannoniam progreſſus civitatem Budam Hungariæ Metropolim occupaverat, totoque illo regno in ditionem ſuam redacto, Auſtriæ, Tranſiluaniæ, cæteriſque vicinis regionibus imminebat, adeò ut univerſus jam orbis contra unum Cæſarem conſpirâſſe videretur. Qua temporis opportunitate ad commodum ſuum uti volens Henricus, offert ſe ad partes Cæſaris, à quo facilè ac libenter admittebatur. Deindè ad decimum calendas Februarij edicto publico totius Hyberniæ ſe Regem dixit, quòd tam Galliarum, quàm Scotiæ Reges non mediocriter offenſurum ſciebat, maximè

Miſerrimus orbis Chriſtiani ſtatus

Henricus Regem Hyberniæ ſe dicit.

me verò Scotum, qui aliquam Hyberniæ partem ad se pertinere contendebat: ad eum autem diem Angliæ Reges, Hyberniæ tantùm Domini, Pontificum Romanorum concessione, ab annis ferè quadringentis dicti fuerant.

Circa annum enim incarnationis dominicæ, centesimum & sexagesimum supra millesimum, cùm Petri Cathedram teneret * Hadrianus quartus natione Anglus, qui sanctitate ac prædicatione sua Norvegiæ, Sueciæque regna ante Pontificatum, ad Christi fidem converterat: Hyberni, qui initiò statim post Christianam religionem acceptam, se suaque omnia in Pontificis Romani ditionem dediderant, nec quenquàm alium supremum Hyberniæ Principem, ad illud usque tempus præter unum Romanum Pontificem agnoverant; cùm jam intestinis multorum Regulorum ac Tyrannorum bellis vehementer affligerentur, & eorum nonnulli, magnaque pars populi, pacis potiundæ causa, & ne aliis subessent, Henrico secundo Anglorum Regi, (sub quo diuus Thomas Cantuariensis po-

* Hadrianus 4. antea Nicolaus Breakspeat ex oppido Langley prope S. Albanum.

Hyberni quomodò Pontifici & Regi Angliæ subsunt.

postea martyrium passus est, & qui tunc Hyberniam magno cum excercitu ingressus fuerat,) parere cuperent: Utriusque partis nomine id est, tàm Regis quàm suorum Principum ac Episcoporum, ab Hadriano Pontifice supplices petierunt, ut ad tollendas controversias ac seditiones quas ipsi ferè perpetuas ex Regulorum multitudine habebant; ad constituendum etiam Christianæ religionis meliorem cultum, præcipuè in matrimoniis contrahendis ac colendis, qui bellorum consuetudine valde fuerat depravatus, dignaretur sua sanctitas Henrico Regi, qui nonnulla jam Insulæ loca, sui ac suorum, hoc est Roberti Fiz, Stephani, & Richardi Chepstoensis Comitis armis acquisita tenebat, totius Hyberniæ dominium concedere; quòd Pontifex cùm his aliisque de causis, tùm etiam quia nihil inde emolumenti accipiebat, nec sine magnis ipse sumptibus tàm remoto Regno succurrere poterat, haud gravatè concessit, certis tamen conditionibus adjunctis, quibus tàm ipse Henricus quàm omnes ejus posteri, Re-

Hyberniæ dominium Angliæ Regibus conceditur.

Regnum illud tenerent, & sibi ab Apostolica sede donatum agnoscerent; quas conditiones cùm Henricus, Hybernique principes, ac populus binis in Comitiis, primò Dublini, deindè Cassellì celebratis, juratò approbâssent; Rex Angliæ, *Hybernia Dominus* auctoritate Apostolica declaratur.

Reges Angliæ Hybernos gravãt.

Posteà verò cùm Reges Angliæ præscriptas à sede Apostolica conditiones legesque in Hybernia gubernanda non observarent, maximè verò Edovardus secundus, (qui ob malè gestam rempublicam tandem ab Anglis ipsis, Comitiorum auctoritate exutus est Imperio) Hybernos variis modis premeret & affligeret: illi pro suo jure ad Romani Pontificis auctoritatem recurrebant, querelas apud eum, tanquàm principem ac judicem supremum deponentes; quibus commotus * Joannes Papa vigesimus secundus, natione Gallus (qui Platinæ tertius & vigesimus numeratur) circa annum domini millesimum trecentessimum & vigessimum, hunc ipsum Edovardum Regem gravissimè monet, ut ab hujusmo-

* Joan 22. Jacob. Caturcem antea dictus, 20. constitutiones scripsit, quas extravagantes dicunt.

jusmodi gravaminibus ac injuriis absti-
neret, ipsarumque conditionum exem-
plar, quibus Angliæ Reges, Hyberniam
regendam ac moderandam acceperant,
ad illum transmisit; inter cætera verò
hæc ipsa verba habet constitutione
quinta.

Joannis Papæ literæ ad Regem Angliæ de gravaminibus Hybernorum.

Ecce, fili, quasdam recepimus litteras directas pridem per Hybernicos Magnates, & populum, dilectis filiis nostris Anselmo titulo sanctorum Marcellini & Petri, præsbytero, & Lucæ, S. Mariæ in via lata Diacono, Cardinalibus, Apostolicæ sedis nunciis, & per eos nobis suis interclusas litteris, destinatas: in quarum serie vidimus inter cætera contineri, quòd cum fælicis recordationis Hadrianus Papa prædecessor noster, sub certis modo, & formâ distinctis apertiùs Apostolicis litteris inde factis, claræ memoriæ Henrico Regi Angliæ, progenitori tuo, Dominium Hyberniæ concessisset: ipse Rex ac successores ipsius Reges Angliæ, usque ad hæc tempora modum & formam hujusmodi non servantes, quinimò eos transgredientes, indebitè, afflictionibus, & gravaminibus inauditis importabilium servitutum, ipsos diutiùs oppresserunt. Nec fuit hactenus, qui

revocaret illata gravamina, aut errata corrigeret: non fuit quem pia compassio super eorum contritione moveret, quamvis super his ad te recursus habitus fuit, & clamor validus oppressorum aures tuas quandoque pulsârit, &c.

Paterna & gravis Pontificis admonitio.

*Hæc, dilectissime fili, si veritate nitantur, tantò nimirùm infestiora nostris accedunt affectibus, quantò desideramus intensiùs, ut tibi prospera cuncta cedant. Circa illa versari sedulò debes, eaque promptis affectibus exequi, quæ tuo sint placita creatori, & ab omnibus abstinere sollicitè, per quæ contra te debeat provocari DEus ipse, ac Dominus ultionum, qui gemitus afflictorum injustè, minimè despicit, & qui propter injustitias peculiarem suum dejecisse describitur populum & * translationem fecisse regnorum, &c.*

* Et hic postea privatus fuit Regno.

Atque sic tandem post longam exhortationem gravissimamque admonitionem concludit: *Ut autem de prædictis gravaminibus & quærelis, quibus prædicti innituntur Hybernici, tuis sensibus innotescat ad plenum; præscriptas litteras missas Cardinalibus antedictis, cum forma litterarum quas prædictus Hadrianus præ-*

Exemplar litterarum concessionis Hyberniæ.

de

decessor noster eidem Henrico Regi Angliæ, de terra Hyberniæ concessit, tuæ magnitudini mittimus, præsentibus inclusas. Datum Avinioni duodecimo calendas Septembris, anno Pontificatûs nostri decimo.

Atque hæc quidem hoc loco adjicere voluimus, quò manifestùm fieret, non solùm quàm ingratè Henricus, qui Dominium Hyberniæ à Pontifice Romano acceperat, verùm etiam quàm injustè ac insolenter tùm maximè Hyberniæ Regem, auctoritate à sede Apostolicâ derivatâ, (nam aliam nullam habuit,) creare se voluit; cùm omni potestati Apostolicæ, tàm spirituali, quàm temporali Romani Pontificis ipse palàm renunciâsset, aliosque renunciare legibus latis coëgisset; quâ etiam impudentiâ hodierno die Elizabetha Henrici filia, impietatem patris secuta, Defensorem se fidei (si diis placet) appellari vult, cùm illam tamen fidem modis omnibus impugnet ac persequatur, propter cujus defensionem contra eosdem errores quos ipsa amplexatur, Leo decimus Pontifex maximus, illum titulum *Defensoris fidei*

Quàm ridiculè Elizabetha dicatur fidei defensor.

Henrico Regi assignaverit: sic enim habetur in ipsa Pontificis ad Henricum octavum constitutione.

Cùm nuper dilectus filius Joannes Clercus majestatis suæ apud nos Orator in consistorio nostro coram venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, librum quem majestas tua fidei Catholicæ zelo accensa, ac devotionis erga nos, & hanc sanctam sedem fervore inflammata, contra errores diversorum hæreticorum sæpiùs ab hac sancta sede damnatos, nuperque per Martinum Lutherum suscitatos composuit, nobis examinandum, & auctoritate nostra approbandum obtulisset; ac luculenta oratione exposuisset, majestatem tuam paratam esse, ut quemadmodùm veris rationibus, & irrefragabilibus sacræ scripturæ ac sanctorum Patrum authoritatibus notorios errores ejusdem Martini confutaverat ita etiam omnes eos sequi ac defendere præsumentes, totius regni sui viribus & arm[is] persequatur, &c. Nos, qui Petri, cui D[o]minus gregis sui curam supremam comm[i]sit, successores sumus, & in hac sancta se[de] à qua omnes dignitates ac tituli emanan[t] sedemus; habita super his cum eisdem fr[atribus]

Ex Leonis Pp. x. constitutione. 45.

Facta & promissa Henrici.

fr-

fratribus nostris matura deliberatione; de eorum unanimi Consilio & assensu, majestati tuæ titulum hunc, videlicet, FIDEI DEFENSOREM *donare decrevimus; mandantes omnibus Christi fidelibus, ut majestatem tuam, hoc titulo nominent, & cùm ad eam scribent, post dictionem, Regi, adjungant Fidei Defensori.*

Titulus defensoris fidei.

Et profectò, hujus tituli excellentiâ & dignitate, nullum neque digniùs neque majestati tuæ convenientiùs nomen, consideratis meritis excogitare potuissemus: quod quotiès audies, aut leges, totiès propriæ virtutis optimique meriti tui recordaberis; nec hujusmòdi titulo intumesces, vel in superbiam elevaberis, sed humilior, & in fide Christi, & devotione hujus sanctæ sedis, à qua exaltatus fueris, fortior & constantior evades, ac in Domino bonorum omnium largitore, lætaberis, perpetuum hoc & immortale gloriæ tuæ monumentum, posteris tuis relinquere, illisque viam ostendere, ut si tali titulo ipsi quoque insigniri optent, talia etiam opera efficere studeant, &c. Datum Romæ apud sanctum Petrum anno incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo

Paterna Pōtificis admonitio, & causæ tituli.

vigesimo primo, quinto idus Octobris Pontificatûs nostri anno nono.

Ex his intelligi potest, quo jure Elizabetha quæ Angliam tenet, Defensor fidei dici debeat, cùm Lutherum Zvinglium, Calvinum, eorumque errores quos Henricus pater tantoperé impugnabat, illa defendat, fidemque Catholicam, ob cujus propugnationem illi titulus Defensoris assignabatur, ista odio armisque pro viribus prosequatur; sed reliqua quæ de Henrico supersunt, percurramus.

Is novis honoribus sibi arrogatis, ut aliquam suæ potentiæ ostentationem faceret, tàm Galliæ quàm Scotiæ eodem ferè tempore bellum indixit; domi etiam in Catholicos persecutionem renovavit. Initio enim mensis Martii, Germanus Gardinerus qui Stephano Vintoniensi Episcoqo à secretis fuit, & D. Larcus Chelsensis Parochus, (qua ex parœcia Thomas Morus fuerat) Joannes etiam Irlandus presbyter, qui eidem Moro à sacello extiterat, & paulò post Ashbæus quidam, martyrio affecti sunt, quòd Re-

gis

gis primatum in rebus Ecclesiasticis locum habere negarent.

Subsecutus est annus Domini quadragesimus quartus supra millesimum & quingentesimum, & trigesimus, sextus Henrici Regni; quo ostendere voluit misericors & justus Deus quàm invisæ sibi fuerint, & quàm ipsi Regi in hoc etiam mundo inutiles, omnes illæ rapinæ quas de Ecclesia Christi fecerat. Cùm enim tot ac tanti monasteriorum in Anglia thesauri essent, ut eorum vel decima pars, etiam avarissimi Regis mentem explere potuisset: tamen Henricus cùm thesauros ubique omnes, cùm cruces argenteas, aureas, omniaque sacra vasa, cùm altarium ornamenta, cùm omnem supellectilem penè mille monasteriorum, cùm omnia prædia, fundos, fructus, jura, & actiones in suam potestatem redegisset; cùm præterea decimas & annatas omnium beneficiorum, per universam Angliam exigeret, & adeò cùm ipsum plumbum, ligna atque lapides monasteriorum ubique venderet, ex eoque debuisset in æternùm Thesauri ex monasteriis

 omnia

omnia civibus suis tributa & vectigalia remisisse (id quod se facturum simulabat, ut cives eò libentiùs in monasteriis evertendis ipsius libidini assensum præberent) imò cùm debuerit quocunquè Christiani orbis Rege, argenti præsertim & auri ditior extitisse, tamen adeò in contrarium ea res ex Dei justissima voluntate cessit ; ut multò pauperior intra paucos annos post expilationem istam fuerit, quàm unquàm antè, aut ipse, aut majores ejus fuerunt.

Tributa imposita ab Henrico infinita.

Quin ille solus, ut ex iis quæ in hac historia narrantur, ex actis Regum Angliæ, annalibusque constat, plura tributa & vectigalia civibus suis imposuit, quàm omnes simul Reges per quingentos ante annos fecerant. Cumque stantibus adhuc monasteriis, vulgò Pseudoevangelici & impij adulatores jactitarent, neminem in Anglia pauperem deinceps fore, si semel claustra sacra disrumperentur, & thesauri quibus Abbates incubarent, prædiaque & agri quibus pauci jam monachi alerentur, in manus plurium devenirent; adeò

adeò nihil eorum re ipsa extitit, ut pro singulis qui antea ostiatim victum quæritabant, nunc viginti ad minimùm non modò idem vitæ genus sequantur, sed etiam quòd miserrimè quæritant, vix & ne vix inveniant. Quid quòd, cùm pecunia numerata ex tam puro argento eatenùs in Anglia constitisset, ut non nisi undecima ferè pars ex cupro & stanno adderetur, idque moderandi & commiscendi causâ, quò faciliùs characterem impressum susciperet: post illum diem per gradus quosdam ab Henrico inchoatos, eò res demùm redacta est, ut tandem vix duæ argenti unciæ cum undecim cupri & stanni commixtæ reperirentur. Pecunia adulterata.

Ut autem res universa meliùs intelligatur, consideret lector, quot modis & artificiis usus sit Henricus, pòst Ecclesiasticorum bonorum rapinas ac sacrilegia, ut egestatem suam reficeret, populumque expilaret, illis ipsis (inquam) sex vel septem miserrimis annis quibus post eversionem cœnobiorum vixit. Primò enim (ut antea annotatum est, eò ipso anno quo monasteria Variæ artes Henrici ad expilandum populum. 1. Tributum.

inva-

invasit, tributum gravissimum & inauditum populo imposuit, quo unusquisque bonorum quæ possidebat, plusquàm tertiam partem fisco Regio solveret; quod genus expilationis non
2. Mutuum. rarò postea exercuit. Deinde anno regni trigesimo quarto, aliam formam excogitavit, qua æstimatis bonis, singuli qui supra ducentos aureos, in bonis aut possessionibus habere dicerentur, egregiam quandam pecuniæ summam, pro facultatum magnitudine, Regiæ majestati dare mutuò cogeren-
3. Benevolentia. rur. Anno verò sequente tertium genus inventum est, ut omnes nimirùm ad studium animumque benevolum erga Regiam majestatem testificandum, pro rata bonorum portione sponte pecunias contribuerent, unde & benevolentiæ nomine hoc tributum appellabatur. Exactores tamen severissimi huic benevolentiæ colligendæ assignabantur, qui non solùm quod dabatur acciperent, verùm etiam unicuique quantum esset solvendum, præscriberent, quorum si quis fortè eorum postulabatis non statim acquiesceret, eum

ut

ut malevolum, & Regiæ causæ minimè faventem castigabant. Londini verò Richardum Redum senatorem civitatis, hominem à rebus bellicis alienissimum, ad bellum Scoticum proficisci cóegerunt, (ubi brevi post ab hostibus est captus) ea sola de causa, quòd summam pecuniæ ab exactoribus constitutam, iniquam sibi videri dixisset, quo etiam de crimine Gulielmum Rochum equitem auratum, ex eodem senatu Londinensi in carcerem coniecerunt.

Benevolentia coacta.

Sed quartum expilationis genus quod modò dicemus, cætera omnia, tùm utilitate, tùm iniquitate etiam superavit. Primo enim Rex Henricus, cùm in Gallias ad obsidendam Boloniam expeditionem susciperet, jamque ingentem pecuniæ vim in thesauris haberet; tàm auri quàm argenti precium non parùm auxit, ut sic pecuniæ suæ magnitudo cresceret. Deinde verò cùm partim per tributa indicta, partim per feudorum annuos census, partim per eorum quæ in portus invehuntur vectigalia, partim per commissa & caduca, quantam maximam potuit

4. Monetæ adulteratio.

pecu-

pecuniæ summam in suas manus redegisset, tùm iterùm novam cudit monetam, multò minùs puram & sinceram, quàm priorem, adeò ut cùm adhuc minùs adulterata esset, tamen quarta parte ab illa prioris bonitate deficeret, nihilominùs postea multò depravatior facta. Jam verò ut priorem monetam probatam de singulorum manibus quòad poterat auferret, & in suas transferret; plùs aliquantò in singulas uncias quàm vulgò eam æstimâssent, ei daturum se obtulit, qui eam ad ærarium argenteamvè officinam attulisset. Solvit autem non modò magistratibus, ministris, militibus, sed etiam illis ipsis qui veterem monetam ei vendebant, novâ illâ minùs probâ monetâ. Qua fraude effecit, ut à singulis, quibuscum ei pecuniarium negotium erat, non decimum, non quintum, sed quartum quemlibet denarium velut, tributi nomine caperet. Cumque hic dolus benè ei succedere videretur, magis & magis pecuniam semper commiscuit & corrupit, donec implêsset mensuram dierum suorum. Porrò spiri-

Henrici Dolus & fraus.

ſpiritus ſanctus in ſacra ſcriptura præmonuit, eos qui hoc modo aliena bona expilant, nunquàm poſſe fideles Chriſti miniſtros eſſe. Nam & Christus ait, *Qui iniquus eſt in modico*, hoc eſt, in diſpenſandis hujus ſeculi bonis, *& in majori*, hoc eſt, in ſpiritalibus diſpenſandis *iniquus eſt.* Et Iſaias exclamat, *Argentum tuum verſum eſt in ſcoriam, Principes tui infideles, ſocij furum.* Atque hæc Henrici fraus etiam ad ſolos ſchiſmatis ſui hæredes qui Verbum etiam Dei adulterârunt, pertranſiit, ut poſteà declarabimus. Edovardo enim regnante, huic eidem pecuniæ ab Henrico inductæ, media pars precij ſubito edicto ablata eſt; ita ut qui minas centum hodie haberet in pecunia numerata, poſtera die non niſi quinquaginta poſſideret. Elizabetha verò deinde ad regnum evecta, aliam ejuſdem partem mediam artificio non diſſimili populo abſtulit, nihilque valere ampliùs hanc patris ſui adulteratam pecuniam, ſed univerſam ad ærarium ſuum reduci, iterùm cudendam voluit:

Lucæ 16.

Iſaiæ. 1.

Henrici liberi hæretici patris ſequuntur fraudes.

adeò ut populus totius precij non semel jacturam fecerit.

An. 1545. Porrò cùm hæc omnia latrocinij furtique genera Henrici luxui non sufficerent, indictis ad octavum calendas Decembris Comitiis publicis, imposuit universis auctoritate publica, tàm Decimam quàm Quindecimam sibi solvendam, ex omnibus censibus annuis totius Angliæ; ex bonis verò mobilibus, duas integras Decimas. Eorundem etiam Comitiorum assensu & auctoritate, (cùm nemo ei resistere auderet) potestatem summam accepit, in omnia Ptocotrophia & Xenodochia, in omnia etiam Nosocomia, Seminaria & studiosorum Collegia, in omnes denique Missarum fundationes, sacrasque oblationes, quas fideles ut sibi suisque defunctis ritu Christiano parentaretur fecissent aut statuissent, ut dum viveret, de his omnibus eorumque bonis, Basilicis, ædificiis, ac annuis censibus pro suo arbitratu statueret ac disponeret, adeò ut, jam nihil ei superesse ampliùs in universo regno videretur, ex quo pecuniam conflare posset

Hospitalia & collegia Henrico data.

nisi

nisi aut viventium capita aut morientium sepulturas vendere cogitaret.

Atque hæc fuit ultima Henrici immanitas, quam opere tamen complere Deus non permisit, cùm mors illum præveniret, ad quam quò magis properare videretur, eò magis sævum & atrox ingenium ejus apparebat, adeò ut vix integro mense priusquàm moreretur, Thomam Havardum Norfolicæ Ducem senio ferè confectum, quo usus fuerat non solùm in omnibus bellis ac reipublicæ negotiis, verùm etiam ad divortium suum nonnihil promovendum, & ad Roffensem, Morumque judicio condemnandos, jam omnibus peractis ex aula ejecit, perpetuisque carceribus adiudicavit. Filium verò ejus majorem natu Henricum, qui Surriæ Comes dicebatur, virum magnarum dotum præstantiâ singularem, securi percussit, magis ad hoc ab hæreticis inductus, qui viros Catholicos tam eximiæ potentiæ, Henrici manu auferri volebant, quàm quòd illi quidquam in Henricum deliquerant.

Mors Ducis Norfolciæ & filii.

Sed & in hoc justum extitit & mirabile

Judicia Dei in illos qui Henrico adhæserant.

bile Dei judicium, quòd tàm iste, quàm omnes ferè alij, qui illicitis obsequiis nimiùm Henrico placere studuerant, ab ipso postea afflicti fuerint, ut verissima semper sit illa sententia, *Per quæ quis peccat, per eadem castigatur.* Ecce enim hi duo Havardi, qui Regis voluntati licet iniquissimæ, nunquàm defuerunt, nunc summa ab eodem calamitate involuuntur. Filius etiam primogenitus ejusdem Comitis Surriæ, cui Thomæ nomen fuit, per Mariam deinde Reginam paternæ dignitati ac principatui restitutus, ab Elizabetha postea, (quam & in religione mutanda non parùm juverat,) capite plexus est, ejusque filius ac frater ab eadem etiamnum hodie carceribus tenentur; atque hæc est gratia ab Henrico Annæque Bolenæ sobole, familiæ Norfolciensi relata, ob interpositam operam, ad Henrici divortium ab uxore serenissima Catharina promovendum.

Omnes malè perierunt qui divortium juverant.

Qua in re hoc omni animadversione dignum sanè est, quòd nullus ferè, qui partem aliquam insigniorem in peccato illo habuit, divinæ vindictæ seve-

severitatem evasit. Nam de familia nobilissima Norfolciensi jam vidimus; De progenie verò Suffolciensi ut fuerit deleta, videbitur postea. De Volsæo Cardinale, causa primâ movente; De De Anna Bolena causâ finali & objectivâ; de Graio, Caræo, & Huttono Consilarijs; De Thoma Georgioque Bolenis cooperantibus; Noresio; Bruertono, Vesto, & Smetono adhærentibus & invantibus; De Cromuelo denique instrumento principali, ut omnes ferè isti ab Henrico ipso extincti fuerint, hæc jam historia manifestum fecit. Solus Cranmerus Archiepiscopus Cantuariensis, qui perfidè sententiam divortij interposuit, locumque fecit novis nuptijs, divinâ providentiâ Mariæ Catharinæ filiæ reservatus fuit, ut ab illa justissimo judicio tàm hæreseos quàm perduellionis legitimè condemnatus, flammis traderetur. Hinc ergò discant mortales justitiam colere, & principum voluntates, mandatis DEI non anteferre. Nunc ad Henricum revertetur oratio.

Is cùm jam graviori ægritudine premeretur, nec facilè speraret ex ea liberari se posse; videns qua cupiditate, vel quo potiùs furore vinculum unitatis Ecclesiasticæ dissolvisset, cum Episcopis nonnullis privatim agere cœpit, de ratione quâ iterum Sedi Apostolicæ, ac per eam reliquis gentibus Christianis conciliari posset. Verùm hîc videri licet severitatem DEI in eos qui aut prudentes ceciderunt, aut in peccatis suis altè obdormierunt. Præterita enim Henrici crudelitas fecit, ut nemo jam illi fidele consilium dare, nemo sui pectoris sensa patefacere, nemo veritatem aperire auderet. Sciebatur enim multos neci datos esse, cùm priùs aut illi, aut Cromuelo, etiam jussi, liberè quòd sentiebant loquerentur. Itaque nunc quoquè unus ex Episcopis utrùm insidiæ ipsi struerentur incertus, respondit; Regem omnibus viris sapientiorem esse, illum Divino consilio Pontificis Romani Primatum abdicâsse, nec jam habere quod timere debeat, cùm publica Regni lege, judicium illud confirmatum sit.

Iterùm Henricus de reconciliatione cogitat.

Rom. 11.

Stepha-

Stephanus autem Gardinerus Vintonienſis Epiſcopus ſeorſùm Regi ſvaſiſſe dicitur, ut ſi fieri poſſet, ordinibus Regni convocatis, rem tanti ponderis cum illis communicaret. Sin ad eam rem ſpacium temporis non daretur, ſaltem animi ſui ſententiam ſcripto proderet, ibique conſcientiæ ſuæ teſtimonium exponeret. DEum ſolo cordis voto contentum eſſe, quando res propter aliquod neceſſarium impedimentum expediri non poſſet. Sed cùm is ſemel diſceſſiſſet, aderat mox ingens paraſitorum turba, qui veriti ne ſi obedientia Pontifici Romano redderetur, ipſi bonis Eccleſiaſticis exciderent, Regi omninò perſvadebant, ne ſcrupulum talem in animum irrepere pateretur. Et facilè quidem â bono propoſito revocatur, qui non eſt in charitate fundatus, & radicatus. Ad nihil igitur aliquid valuit hæc Henrici cum Epiſcopis de reſtituenda unitate Eccleſiæ oratio, quàm ut ſe hactenùs retinente conſcientia diviſum ab Eccleſia Romana fuiſſe, & ideò

Gardineri conſilium

Paraſitorum conſilium.

dum agnitam veritatem oppugnaret, in Spiritum sanctum peccâsse patefaceret.

Henrici munificentia in fine vitæ.

Ne nihil tamen boni in universa vita fecisse videretur, nevè jam moriens nullam sui memoriam apud pauperes relinqueret; voluit, beneficium quoddam egregium, ut videbatur, in civitatem Londinensem conferre. Itaquè tertio nonas Januarij, vigesimo nempe & quinto die ante mortem, jussit aperiri ac purgari Ecclesiam Fratrum sancti Francisci, quæ post eversionem monasterij ad eum usque diem clausa, omniqúe spurcicie oppleta remanserat, voluitque Missam in ea celebrari, eamque parochialem fieri; quo ipso die Episcopus de Rochester Regis elèèmosinarius, pro concione ad populum, Regis pietatem ac munificentiam collaudavit, litterasque protulit; quibus sua majestas in usus pauperum perpetuos, prædictam Ecclesiam Franciscanorum, jam Regia auctoritate parochialem factam, unâ cum sanct Bartholomæi hospitali eidem annexo annuisque censibus aureorum fere

mil

mille, duabusque alijs parochialibus Ecclesijs, sancti Nicolai, & sancti Eduini, civitati Londinensi dono dabat, ea conditione, ut omnes istæ tres Ecclesiæ, in unam illam quæ monachorum erat, coalescerent, eaque perpetuis deinde temporibus hac inscriptione notaretur; *Ecclesia Christi ab Henrico octavo Angliæ Rege fundata.* Atque hæc fuit illa insignis restitutio quam Henricus pro mille plùs minùs monasteriis dirutis, & pro decem millibus Ecclesiarum direptis ac dissipatis, mortis horâ adventante fecit. Unam scilicet Ecclesiam parochialem erexit alienis ex bonis, nec eam absque duarum aliarum sublatione; hospitale quoque adiecit quod suum non erat, atque ita vitæ exitus reliquo vitæ curriculo respondit.

Ecclesia Christi Londinensis.

Henrici satisfactio.

Ut autem ingenium, studium, & mores Henrici, paucis perstringamus; â bonis quidem litteris nunquàm alienus fuit, imò liberalium artium Doctores fovit, & quibusdam Professoribus auxit stipendia. Episcopos (præter unum Cranmerum Cantuariensem,

Henrici mores & studia.

qui ad hoc factus est, ut in divortij negotio illius libidini subserviret) & doctos nominavit, & minimè malos; adeò ut plerique eorum posteà tàm Edovardo quàm Elizabetha regnante, ob Catholicæ fidei confessionem carceres & vincula subierint. Sacramentum Eucharistiæ summo semper in honore habuit. Itaque cùm paulò ante mortem sub unica specie (quòd semper observavit) communicaturus, de cathedra in qua sedebat assurgeret, ut genibus in terram defixis, Salvatoris nostri corpus adoraret; Zvingliani autem qui adstabant, dicerent, posse majestatem suam in hac imbecilli valetudine sedentem in cathedra Eucharistiam percipere, illis respondit; si me non modò usque ad terram deijcerem, sed & sub ipsam terram submitterem, ne sic quidem satis honoris huic sanctissimo Sacramento mihi viderer delaturus; Denique nulla ferè in re â fide Catholica discessit, præterquàm libidinis & luxuriæ causâ. Penitùs enim à carne sua victus & superatus, ob repudium Catharinæ non permissum,

Litterarum amicus.

Reverentia in Eucharistiam.

Cur schismaticus factus.

Pontificiam poteſtatem abjecit, Monaſteria etiam evertit, partim quòd monachi & religioſi Fratres maximè omnium repudio ejus adverſarentur, partim quòd bonis Eccleſiaſticis inhiaret, quò ſuppeteret undè ſumptus effuſiores in epulas, meretrices, & inſanas ſubſtructiones faceret.

Nec ingenij acumen, nec judicij gravitas ei deerat, ſi quandò alicujus ne- Ingenium,
gocij ſeriæ inveſtigationi ſeipſum dediſſet, maximè horis matutinis. Nam Ebrietas,
in prandio ut inebriaretur ſæpiſſimè ei contigit: id quòd lenones, adulatores, atque hæretici, (quibus aulam atque etiam cubiculum ejus Anna Bolena, & aliæ tàm uxores quàm concubinæ repleverant) cùm animadvertiſſent, nihil ei præterquàm pomeridiano tempore, aut ſuggerebant in aliorum perniciem, aut in ſuam rem commendabant. Et alij quidem obſervabant momenta in quibus alvum copioſiùs exoneraverat, quòd tunc hilari- Paraſitorum obſervationes.
or ſolito eſſet: alij dum aleâ luderetur, ſponte damnum & fraudem ab illo inferri ſibi patiebantur, ut cùm viderent

illum ob victoriam omnibus lætitiis perfusum, illi vicissim se omnia sua jam perdidisse subinferentes, vel innocentis alicujus bona, vel plumbum quo monasterium aliquod tegeretur, vel alicujus Ecclesiæ campanas, vel simile quippiam maximi pretij emendicarent. Alius etiam ob porcellum egregiè assatum (quo genere cibi libentissimè vescebatur) alius ob Exedram regiam commodiori ab igne distantiâ dextrè locatam, alius denique quòd in lusu aleæ elegantiùs se ac facetiùs gereret, non beneficio solùm, sed etiam honore auctus dicitur.

Henrici levitas.

Mariam Catharinæ filiam honori suo restituit, ut nimirùm, Edovardo filio in administrando regno proximè succederet, atque Elizabethæ omninò præferretur; unde certissimò constat, eum Catharinam mala mente ac fide repudiâsse, tantùm libidinis causâ, ut Annâ Bolenâ potiretur; in quo peccati genere, tàm effrænatus ac sui impotens semper extitit, (maximè ætate jam in senium vergente,) ut mulieres paucas viderit pulchriores, quas non con-

Maria ab Henrico honori restituta.

concupierit, & pauciſſimas concupie- rit quas non violaverit. Et cùm in juventute, pulcherrima eſſet corporis habitudine, per ventris tamen inſatiabilem curam & expletionem, eò deformitatis excrevit, ut vix per oſtia ingredi, nullas autem ſcalas poſſet aſcendere. Henrici effrænata libido.

Vixit annos quinquaginta ſex, quorum decem & octo cælebs transegit; viginti ferè & ſex non niſi cum Catharina; duodecim verò reliquis, uxores expertus eſt ſex, quarum duas ſecuri percuſſit, tertiam ad partus commoditatem laxandam, (ex quo & mortua eſt) curavit: duas repudiavit, & ſextam ſuperſtitem reliquit, quam animo tamen ad cædem ſi vixiſſet, deſtinaverat, mirabile eſt dictu, in quantas animi vitæque perturbationes inciderit: poſtquam enim è recto Chriſtianæ vitæ tramite egrſſus, voluptatibus carnis ac peccatis ſe implicabat, nunquam ſibi aut alijs gratus, nunquam aut mente ſerenus, aut conſcientiâ ſecurus videbatur: præceps ferebatur in omnes vitiorum gurgites, tri- Henrici ætas & uxores.

tribus tamen maximè præ cæteris obruebatur, libidinis, avaritiæ, & crudelitatis; quorum priora duo ut ex ijs quæ proximè diximus, constare possunt, ita tertium ex hoc uno, quæ cùm Henricus toto reliquo sui regni tempore paucissimos è plebe, ex universa nobilitate duos tantùm sustulisset, Edmundum de la Pola, Suffolciæ comitem, Edovardum Buchingamiæ Ducem, & priorem quidem ex patris morientis præscripto, â quo de seditionibus condemnatus fuerat, posteriorem verò, ex Cardinalis Volsæi qui Buchingamium oderat, instigatione: post interpositum divortium cum uxore legitima, & dissidium cum Ecclesia, vix explicari potest quantam stragem nobilitatis suorumque civium ediderit, paucis illis annis quibus superuixit: ex tabulis tamen publicis numerantur Reginæ tres aut quatuor ad exitium perductæ, Heroinæ duæ, Cardinales item duo, tertiusque absens morti condemnatus: Duces, Marchiones, Comites, Comitumque filij, duodecim: Barones, Equitesque aurati decem &; octo

Tria Henrici vitia maxima.

Varia hominum genera ab Henrico occisorum.

octo; Abbates ac Priores Cœnobiorum tredecim; monachi, presbyteri, ac religiosi septuaginta septem, ex reliqua nobilitate ac plebe ferè innumeri. Id etiam annotabat Cardinalis Polus, quòd qui intimi erant Henrico, & in amicitia ejus præcipui, ij proximi semper erant periculis, ut ex Volsæo, Comptono Noresio, Bolenis, Cromuelo, Havardis, alijsque plurimis manifestum evadit.

Henrici amici in maximo periculo.

Mortuus est Henricus Londini ad quintum calendas Februarij, anno Dominicæ incarnationis milllesimo quingentesimo quadragesimo sexto quo etiam ipso tempore moritur Lutherus in Germania, & ad duos inde menses Franciscus Galliarum Rex Christianissimus. Fuit Henrici mors tùm Anglis grata, qui eum jam oderant, tùm externis etiam principibus utilis, maximè Carolo Cæsari, qui bellum Germanicum ingressus, ex insigni victoriarum suarum frequentia, certissimum hostem habiturus fuisset illum, qui tàm prosperam ejus fortunam æquo animo nunquàm tulisset.

Henrici mors omnibus grata.

Sco-

Scotiæ etiam percommodè accidit, quæ Jacobo Rege quinto paulò ante orbata; jam ejus filiæ Mariæ quatuor tantummodò annos natæ parebat. Gallis prætereà res erat jucunda, quia major novo ipsorum Regi Henrico dabatur commoditas, sui regni principia benè constituendi. Paulo tertio deníque Pontifici maximo, Italiæque principibus, Henrici mortis nnncium longè erat lætissimum, quia jam aliquid melius sperari posse de Anglia videbatur. Maximè verò omnium Patres illi, qui hoc ipso anno Pontificis ac reipublicæ Christianæ nomine, Concilium Tridentinum inchoaverant, (in quibus erat etiam cum summa dignitate Cardinalis Polus) auditâ eodem tempore tàm Henrici quàm Lutheri morte, in spem magnam erecti sunt, meliora tempora secutura; in qua etiam anno sequente vehementer fuerunt confirmati, cùm post universam Germaniam à Carolo domitam, in Augustanis Comitijs, calendis Septembris initis, omnes Germaniæ Principes, nemine excepto, Concilij Tridentini

Concilium Tridentinum inchoatum.

An. 1547.

dentini

dentini ſe decretis ſubmitterent; quo etiam tempore Polus cogitationem inijt de exhortatione quadam, ad Edovardum Henrici filium Regem Angliæ ſcribendâ, de qua poſteà erit dicendi locus. Nunc abſolvemus quæ reſtant de patre.

Decumbente Henrico & morbo ingraveſcente, cùm de inſtanti mortis articulo ab amicis admoneretur; pateram vini albi popoſcit, atque ad unum é ſuis converſus omnia (inquit) perdidimus; intermortuis deinde vocibus monachorum nomen aliquoties ingeminâſſe dicitur, atque ita expirâſſe. Regnavit annis triginta ſeptem, menſibus novem, diebus ſex, quorum ferè viginti unum in pace Catholica, quinque ſequentes in maxima lite & fluctuatione, duodecim poſtremos in aperto ſchiſmate tranſegit. Cùm tres ejus liberi omnes ordine regnaverint, tamen nullus eorum memoriam patris aliquo monumento cohoneſtavit. Maria quidem cupiebat id facere, niſi quòd religione impediebatur, ne Catholica, Schiſmatici nomen poſteris com-

Modus Henrici mortis.

Henrici ſepulchrum.

commendaret. Edovardus autem & Elizabetha, quibus Henrici defectio & schisma probatum fuit, omnem sensum humanitatis, in hoc officij genere prætermittendo, exuisse viderentur, nisi quòd manifesta Dei vindicta sit, ut qui tot sanctorum cineres dissipavit, & tam eximia martyrum sepulchra diripuit, ipse omni honore sepulchri careat.

Poli ad monitio ad Henricum de sepul-chro.

Admonuerat quidem Henricum adhuc viventem ac indiès in peccata majora proruentem Reginaldus Polus de sepulchro, ex illis Esaiæ verbis ad superbum Assyriorum regem qui dixerat, *Exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti &c.* cui responsum fuit; *omnes reges gentium, universi dormierunt in gloria, vir in domo sua; tu autem projectus es è sepulchro tuo quasi stirps inutilis, pollutus cum his qui descenderunt ad fundamenta laci; quasi cadaver putridum non habebis consortium, neque cum eis eris in sepultura; tu enim terram tuam disperdidisti, tu populum tuum occidisti.* Admonuerat etiam eum de sepulchri inscriptione, nominatim verò, de Sardana-

Esa. 14.

pali

pali epitaphio, quod Aristotelis judicio bovi magis quàm homini congruebat: *hæc habui, quæ exaturata libido, hausit.* dixeratque, benè cum Henrico actum fore, si nihil ignominiosiùs illius sepulchro inscriberetur: tot enim stupra, adulteria, & incestus, tot homicidia, rapinas ac sacrilegia, quot etiam tum Henricus perpetraverat, tam brevi sententia comprehendi non posse. Si tamen quis vellet unica inscriptione probrosissima, omnium ejus scelerum ac iniquitatum quasi summam quandam simul complecti; nihil esse tam efficax aut idoneum, (consideratâ Henrici vitâ) quàm si sepulchro ejus insculperetur titulus ille, quo ipse in vita tantoperè delectatus est, *Supremum Ecclesiæ Anglicanæ in terris caput.* hæc Polus.

Sardanapali epitaphium.

Non longè ante mortem, cùm propter implicatissimas tot uxorum rationes, ac flexibilem ipsius Henrici circa proprios liberos voluntatem, variaque sororum ejus, in Scotia, Gallia, & Anglia matrimonia, regnandi successio non parùm dubia redderetur; regni ordines Henrico permiserunt, ut

Henrici potestas disponendi de successoribus.

ut ipsè adhibitis in consilium viris prudentibus statueret quid cuique in ea re juris ac rationis esset, seque ratum ac firmum habituros, quidquid ipse testamento suo ultimo obsignato præscripsisset. Condidit itaque testamentum amplissimum, & in eo statuit, ut Edovardus filius ex Jana Seimera, novem annos natus, primas omnium regnan-

Henrici testamentum ejusquè capita.

1 gnandi vices acciperet; secundas, Maria ex Catharina filia; tertias Elizabetha ex Anna Bolena; posteà his de-
2 ficientibus, ad illos transiret succèssio, ad quos jure communi pertineret.
3 Deinde impuberi filio sedecim constituit Tutores & Curatores pari potestate, eosque magna ex parte catholicos, velut Aristocratiâ quâdam monarchi-
4 am temperans. Demùm, valde manmandavit, ut filius in fide catholica educaretur excepto Primatûs Ecclesiastici titulo, quem ei reliquit, & ut regnum ab hæresibus purgatum teneretur.

Justa Dei judicia.

Sed ut in hoc etiam justissima Dei judicia manifesta fierent, æquum non fuit ut Henrici voluntas â suis adimpleretur,

retur, qui tot hominum voluntates, tam infinita teſtamenta, everſis monſterijs, templis, aris & ſanctorum ſepulchris, violaverat. Itaquè nondum planè expiraverat Henricus, cùm nonnulli qui potentiâ prævalebant, teſtamentum aliud ſuppoſuerunt, & Henrici nomine obſignârunt: quo, licet pro tempore, Henrici liberos à regni ſucceſſione non excluderent; poſt eos tamen omnem ſucceſſionis legitimæ ordinem perverterunt. Margarita enim Henrici ſeptimi filia major natu, quæ Jacobo Scotorum regi nupta fuerat, & ad quam poſt Henrici Octavi liberos legibus Angliæ jus regni pertinebat, prætermiſſa; Mariæ ſecundògenitæ ejuſdem Henrici Septimi filiæ (quæ primùm Ludovico Galliarum regi poſteà Carolo Brandono Suffolciæ Duci nupſerat) ejuſquè ſoboli legitimam regnandi ſucceſſionem aſſignârunt; eo ſine dubio conſilio, prout poſteà rei eventus docuit, ut extincto Edovardo, qui tunc regnum erat initurus, aliquis ex familia Suffolcienſi, excluſis Henrici

Henrici teſtamentum violatur.

Duæ Henrici ſorores.

filiabus, ad regni gubernacula substitueretur.

Protector electus. Deinde nonnullis ex sexdecim illis tutoribus quos Henricus nominaverat, eò quòd catholici essent, vel exclusis vel territis, vel in custodiam etiam traditis; reliqui unum tantum gubernatorem hæreticum, qui Protector diceretur, regi regnoquè præfecerunt, qui regis nomine, arbitratu suo, omnia moderaretur.

Postremò, Regem ipsum hæreticis præceptoribus corrumpendum tradiderunt, Henrici leges abrogârunt, novas cuderunt, fidem catholicam paulatim exterminârunt, & Zvinglianam hæresim (quam quòd Dominici Corporis dignitatem impugnaret, Henricus omnium sectarum maximè oderat) loco ejus introduxerunt. Atque hoc modo Deus Optimus Maximus, qui reddit unicuique secundùm opera sua, variam multiplicemque Henrici perfidiam, perfidia ac perditione suorum castigavit.

Libri Primi finis.

DE SCHISMATE ANGLICANO

Per Edovardi Regis Sexti Tutores hæresim Zvinglianam commutato;

Ac de eodem per Mariam Reginam deinceps sublato.

LIBER SECUNDUS.

Præfatio.

POSTQUAM DEus vidit, nonullos Anglos in eam cogitationem incumbere, ut visibilem Ecclesiæ gubernationem à Petri successore, cui eam dominus commendaverat ablatam, seculi Principibus tradituri essent; clementissimè providit, ut nec alteri priùs quàm Henrico, non minùs Luthera- | Dei judicia in Angelicanos hæreticos.

norum & Zvinglianorum, quàm Catholicorum persecutori, novus hic Anglicanæ Ecclesiæ Primatus obveniret, nec huic ipsi alia quàm turpissimà & planè detestabili occasione contingeret. Neque enim DEus permisit ut Henricus alia ratione aut via caput Ecclesiæ Anglicanæ fieret (ut jam demonstratum est) quàm si prius sanctissimam uxorem suam Catharinam repudiaret, Annamque Bolenam in primo & plusquám primo gradu affinem, vel filiam potiùs propriam, viventis Catharinæ locò duceret.

Primum caput Ecclesiæ Anglicanæ.

Porrò cùm post tanta Henrici flagitia, schismatici Angli eundem Ecclesiæ primatum adhuc etiam seculi Regibus deberi contenderent; iterùm benignus Dominus malitiam illorum, rerum ipsarum vi & pondere cohibiturus, benignissimè providit, ne alius Rex cui nuper institutus iste Primatus secunda vice deferri posset, Anglis obtingeret, quàm puer, qui ne seipsum quidem, per naturam legesvè divinas aut humanas, nedum tot presbyteros & Episcopos, quibus tamen in ijs quæ

Secundum caput ecclesiæ Anglicanæ.

DEI

DEI ſunt, etiam in ſummo gradu præficiebatur, noverat gubernare.

At cùm ne ſic quidem Anglicani proteſtantes errorem ſuum corrigerent, DEUS in ſua bonitate progrediens, tertiò providit, ne alius huic puero ſuccederet, qui ſummum Caput Eccleſiæ Anglicanæ dici poſſet, quàm fœmina, quam neque in Eccleſia cum authoritate loqui poſſe, nedum Eccleſiæ ſummam Gubernatricem dici debere, jam ante ex Pauli Apoſtoli verbis didicerant. Illi autem nec iſtâ quidem DEI miſericordiâ emendati, ſecundùm duritiam ſuam & impœnitens cor, theſaurizant ſibi iram in die iræ, & revelationis juſti judicij DEI Tertium caput eccleſiæ Anglicanæ.

Quis nunc aut DEI ſapientiam & bonitatem ſatis admiretur? aut hominum inſipientiam & malitiam ſatis deploret? Qua enim ratione DEUS bonitatem & ſapientiam ſuam magis magiſque commendat, dum Anglicanis Proteſtantibus nullam peccandi occaſionem niſi primò turpiſſimam, deinde turpiſſimâ turpiorem, ac de- Dei bonitas & Anglorum cæcitas.

mum ſupra quàm dici poteſt execrabilem relinquit; eadem ipſa ratione Proteſtantes magis magiſque in malo progredientes, gradatim ſuas iniquitates complent. Primùm enim à Petri ſucceſſore ad Neronis ventum eſt ſucceſſorem, à Pontifice ad Regem, à presbytero ad laicum, â paſtore ad tyrannum. Deinde inter laicos ventum eſt â viro ad puerum, de cujus actis nunc mihi dicendum erit; â puero autem venietur ad fœminam, de qua libro tertio nonnulla dicentur.

Ut autem ſuperiori libro non obſcura neque pauca divinæ ultionis argumenta, in primos hujus ſchiſmatis inchoandi auctores ac fautores vidimus: ita multò magis hoc ipſo quem nunc ingredimur libro, manifeſtiſſimam mirabilemque DEI vindictam in eos omnes perſpiciemus, qui ad id ipſum ſchiſma perpetuandum ac augendum, aut ad hæreſim introducendam, operam aut authoritatem ſuam ullo modo adhibuerunt,

DE EDOVARDI REGNO.

PARS PRIMA.

QUamprimùm ac ijs qui rerum potiebantur, viſum eſt, Henrici octavi mortem (aliquot diebus, occultatam) divulgare, ſtatim Edovardus Henrici ex Jana Seimera filius nonum ætatis annum agens, Rex Angliæ & Hyberniæ pronuntiatur; nec id ſolùm, ſed etiam qui ſub tu- Gal. 4.
toribus inſtar ſervi adhuc egit, & capite alio egebat, fit Summum Eccleſiæ Anglicanæ & Hybernicæ in terris Caput, proximè ſecundùm Chriſtum ipſum; perindè quaſi Chriſtus, qui Eccle. 4.
per Prophetam ſuum: Væ illi terræ de- Ephes. 5.
nuntiavit, cujus Rex puer eſſet, tamen dilectam Eccleſiam & ſponſam ſuam puero ac penè infanti regendam & moderandam, idque in ſummo gradu, commiſiſſet. Sed ita Deo placuit rebus ipſis patefacere, quàm injuſtè Hen-

ricus octavus eum sibi titulum primus mortalium arrogâsset, quem absurdissimè à seipso susceptum multò absurdiùs ad hæredem suum impuberem transmissurus esset.

An. 1546. Post Regis autem novi declarationem, cùm nihil priùs putaretur faciendum quàm ut ultima nuper defuncti Regis voluntas executioni mandaretur, admirabili justitiâ DEI factum est, ne quid priùs fieret, quàm ut eadem, totumquè ejus testamentum irritum planè redderetur. Qui enim tàm infinitas (ut jam diximus) aliorum voluntates, etiam pietatis causâ nitentes, eversis Monasterijs, Ecclesijs Altaribus, quæ illi ad invocandum DEI nomen sanctè erexerant, impiè violâsset; quomodò pateretur DEUS, ut ejus ultima voluntas vel ad unius horæ momentum, etiam ab ijs quibus maximè fidebat, observaretur? Constituerat Henricus impuberi filio suo jam nonum ætatis annum agenti, sexdecim gubernatores æquali potestate, ut si unus quispiam ex Optimatibus regnum invadere, aut filio injuriam facere

Henrici testamentum violatur.

conaretur, non deessent qui teneram ejus ætatem propugnarent. Ex his tutoribus cùm non pauci essent Catholici, eamque ob caùsam, ad Ecclesiæ Catholicæ unitatem, totius regni statum revocare cuperent, præsertim quòd ea etiam mènte Henricum & aliàs, & maximè jam moriturum fuisse cognoverant; alij ex eodem numero, scientes multò plus præsentis commodi & lucri per Ecclesiarum direptionem, quàm per rerum ablatarum restitutionem, acquiri posse, non solùm ab ea sententia dissenserunt, verùm etiam ulteriùs in schismate progrediendum judicârunt. Tutorum dissensio.

Ecce igitur Edovardus Seimerus, Janæ quòndam Reginæ frater, Edovardi Regis avunculus, tunc Hertfordiæ Comes, sed paulò post à seipso factus Somerseti Dux, neglecto Henrici testamento, cùm zvinglianus esset, alijs cohortantibus, alijs conniventibus, alijs ne contradicere auderent metu perterritis, & penè solo Thoma Vrislæo viro Catholico, quem Henricus summum regni Cancellarium moriens Edovardus Seimerus protector.

reli-

reliquerat, palàm se opponente, seipsum creavit solum & unicum Regis tutorem regnique Protectorem. Nec dubitari poterat, quin hic vir à nullo missus, verùm à seipso veniens, officio suo egregiè scilicet functurus esset.

Jerem. 23. Joan. 10.

Statim verò atque summam dignitatem adeptus est, augere voluit hæreticorum ac sibi faventium potentiam; itaque Regi puero auctor fuit, ut ad tertium calendas Martii, id est, biduò antequàm ipsi Regi diadema imponeretur, novorum honorum accessio tàm Protectori quàm amicis, Regis nomine fieret: factus est ergò Protector Somerseti Dux; Parrus verò Essexiæ Comes, qui Catharinæ ab Henrico relictæ frater erat, Marchio Northamtoniæ declaratur; Joannes Dudlæus Lislensis Baro, Varvici Comes constituitur; Thomas Seimerus protectoris frater, Sudliæ fit Baro & supremus Classis prefectus; Richardus Riccius ac Edmundus Sheffeldus equites aurati, renunciantur Barones; hæretici omnes, præter unum Dudlæ-

Honores distributi protectori ac amicis hæreticis.

um, qui nihilominùs hoc tempore tàm hæresi quàm Protectoris voluntati studiosissimè serviebat, ea tamen intentione, ut eventus posteà docuit, quò per gratiam ac auctoritatem Protectoris evectus, Protectorem ipsum ac amicos perderet. Thomam verò Vrislæum Cancellarium, etsi ne pro officij sui auctoritate resisteret, Suthamtoniæ Comitem declararent; posteà tamen & magistratu se abdicare cò egerunt, & ex senatu Regio tam illum quàm Arundeliæ Comitem, quòd essent Catholici, eiecerunt, omnemquè gubernandi auctoritatem ad unum Seimerum Protectorem detulerunt.

Iste ergò nunc sub hoc Protectoris novo & contra Henrici voluntatem, usurpato titulo, omnium rerum potitus, & non modò Prorex, sed etiam Propapa Angliæ factus (quidquid enim vel Regis vel capitis Ecclesiæ appellatione continebatur, ad se hoc Protectoris titulo interpretatus est pertinere,) cunctaque tàm civilia quàm Ecclesiastica administrans, voluit Ecclesiasticos omnes, ad nulla potestatis aut

Auctoritas protectoris tàm Ecclesiastica quàm civilis.

aut jurisdictionis exercitia aliter accedere, quàm ex novis & specialibus novi Regis, hoc est, suis mandatis: adeò ut nullus, nec Episcopus nec Archiepiscopus, sive à Papa sive ab Henrico anteá creatus, ne sacros quidem ordines deinceps, sine Regis pueri nova ac peculiari licentia & commissione (adhuc enim usque ad alium Conventum ordinum posteà initum, ritu & ceremonijs antiquis, licet in schismate, clerici ordinabantur) conferre potuerit. Cranmerus ergò ipse, Archiepiscopus Cantuariensis (res mira) non aliter quàm novis Edovardi mandatis, ijsque non semper ac absolutè, sed pro beneplacito pueri, datis ac duraturis, potestatem suam exercere cogitur. Ita enim ad istum Angliæ Primatem Rex Litteras scribit.

Forma rescripti Regij ad Archiepiscopum.

Edovardus Dei gratiâ, Angliæ Franciæ & Hyberniæ Rex, supremum in terris Ecclesiæ Anglicanæ & Hybernicæ, tàm causis spiritualibus quàm temporalibus, Caput, Reverendo Thomæ Cantuariensi Archiepiscopo, salutem: &c. Quandoquidem omnis juris dicendi authoritas, atquè

etiam jurisdictio omnimoda, tam illa quæ Ecclesiastica dicitur, quàm sæcularis, à Regia potestate velut à supremo capite manat; &c. Ad ordinandum igitur quoscunque intra Diœcesim tuam Cantuariensem, & ad omnes etiam sacros & presbyteratûs ordines promovendum, per præsentes ad nostrum beneplacitum duraturas, tibi damus potestatem.

Hæc atque hujusmodi cùm Protector Seimerus faceret, cumque zvinlianæ sectæ addictus, non probaret quæ reliquerat Henricus; nihil antiquiùs habuit, quàm ut degenerem illam & mutilam religionis formam ab Henrico præscriptam, multò adhuc magis pollueret & contaminaret. Henricus enim Monasteria quidem omnia dejecit, locupletissima sanctorum martyrum Mausolæa diripuit, nonnullas præterea Divorum statuas, & imagines, quas DEUS miraculis illustrâsset, deturbavit; sed tamen in civitatibus, in oppidis, in collegijs, in pagis, Ecclesias infinitas à majoribus constructas, ubique sartas tectas præstitit, omniaque illis ornamenta, cruces, imagi-

Protectoris intentio.

Non omnia dejecit Henricus.

imagines, vaſa, veſtimenta ſalva & integra dimiſit: Sacramenta etiam ſeptem in honore ſemper habuit; deniq́ue hæreſes penè omnes, præter illam quæ Romani Pontificis Primatum & Monaſticas religiones oppugnabat, cohibuit & repreſſit.

Cæterùm novus hic Edovardi Protector & cœtus ei adhærens, exiſtimavit non eſſe ſatis, populum DEI à communione & obedientia Eccleſiæ ac Pontificis Romani ſicut Henricus diſtrahere, niſi exemplo etiam Jeroboam novos Deos, id eſt alios colendi & orandi ritus, aliam credendi legem, ſacerdotes deniq́ue alios conſtitueret, qui extra ordinem & morem Romanum creati, dilligentiſſimè providerent, ne unquàm poſteà ad Apoſtolicæ ſedis obedientiam redirent. Hoc ergò conſilio primùm, per univerſum Angliæ regnum ventos cohibuit, ne flarent ſuper terram, indicto videlicet Epiſcopis & paſtoribus Eccleſiarum omnium ſilentio; ut cùm nemo eſſet qui parvulis petentibus panem frangeret, deinceps Lutheranorum &

Apoc. 7.

Ablatum DEI Verbum.

rum & zvinglianorum, quibus solis concionari permissum est, mortifera venena tantò avidiùs à famelicis populis haurirentur.

Atque nunc tempus ac patrocinium opportunum ad rem suam benè factitandam nacti hæretici, undique anteà se sententiamvè suam occultabant, in publicum prodeunt; & imprimis Thomas Cranmerus, quem ad illius infausti divortij sententiam ferendam, ex domo Annæ Bolenæ Archiepiscopum Cantuariensem ab Henrico creatum fuisse diximus. Hic vir hactenus Henricianum, id est illius Regis sectatorem in omnibus se præbens, ne latum quidem unguem ab Henrici præscripto recedere ausus, sacrificio Missæ interfuit quotidiè, statutis etiam diebus id ipse solemniter obtulit: unum illud molestissimè tamen semper ferens, quòd meretricem quandam suam, non poterat palàm uxoris locò liberè habere, quia id non laturum Henricum sciebat, sed partim domi eam occultare, partim cum foràs prodiret, cistâ quadam ad id affabrè factâ inclusam, secum

Hæretici ex antris prodeunt.

Cranmerus.

unà

unà circumferre cogeretur. Iſte ergò jam deſijt eſſe Henricianus, & tam ex immatura Regis Edovardi ætate, quàm ex Protectoris in ſectas ſumma propenſione, ſuæ ſtatim ſimul & libidini & hæreſi habenas laxandas cenſuit; nam & ſcorto ſuo mox eſt publicè pro uxore uſus, & cathechiſmum Edovardo dedicatum, falſæ impiæque doctrinâ plenum, in lucem edidit.

Hugo Latimerus.

Eodem tempore ex publicis pulpitis aperuit impurum os, Hugo quidem Latimerus, quem Henricus priùs propter ſuſpicionem hæreſeos, & commeſtam carnem in feria ſexta Septimanæ Sanctæ de Virgornienſi Epiſcopatu deturbârat: homo ſpiritu & ſermone planè Lucianico; qui jocis, ſalibus, ac lingvæ petulantiâ (qua omnes illius temporis ſectarios facilè ſuperabat) vulgus imperitum multùm dementaverat, ac ita faſcinaverat, ut paſſim eum primum Anglorum Apoſtolum vocaverint; tanquàm is primus in patria ſua, non Auguſtinus à beato Gregorio miſſus, verùm Evangelium annunciaſſet.

Aduo-

Aduolârunt quoque ex Germania & Helvetiæ variis locis quò fugerant, velocissimè, vel Lutheranam vel Zvinglianam in Religione docti sententiam, Milo Coverdallus Bibliorum sacrorum corruptor insignis, Joannes Hopperus, ac alii sceleratissimi apostatæ permulti. Quibus omnibus, Archiepiscopus & Protector Regio nomine, concionandi, id est, (ut tum res erat) quidvis garriendi copiam fecerunt; ipsorumque nonnullis, ubi vacabant, tùm cætera Beneficia ac dignitates Ecclesiasticas, tùm etiam Episcopatus donârunt. Tales ergo nactus Protector impios consiliorum suorum socios ac ministros, omnem operam dedit, primùm, ut dum Rex puer esset, ac totus in ipsius constitutus potestate, quàm posset citissimè, Catholicam fidem aboleret è Ditionibus ipsius universis; deinde ut Regia pueritia hac hæreticorum doctrinâ ita planè imbuatur, ut sui juris posteà factus, avunculi facta non improbet, sed perpetuò tueatur ac defendat. Dantur ergò illi ad eam rem, præter cæteros aulicos, commili-

Coverdallus. Hopperus.

Protectoris studium in corrumpendo Rege.

tones ac collusores, nobiles adolescentes, omnes planè infecti; pædagogi duo hæresi imprimis insignes, Richardus Coxus uxoratus sacerdos, & Joannes Checus laicus; uterque Latinæ & Græcæ lingvæ cognitione satis apud suos nominatus; qui facilè unà cùm prima Grammatices institutione, sic instillârunt puerili Regis animo, falsos de Deo, Pontifice, Sacerdotibus, Ecclesia, ac omni Religione conceptus, ut brevi plus quàm pro annis, Religionem Catholicam exosam habuisse dicatur.

Pædagogi ac Socij.

Ad hoc etiam non parùm opis attulerunt Henrici duæ uxores, Anna Clivensis & Catharina, quæ adhuc vivebant, & quædam aliæ principes fæminæ ac puellæ, hæresi (ut in illo sexu sæpe fit) deditissimæ; quæ sæpè in aulam ac ad Regis colloquium venientes, sermonibus ac moribus illecebrosis, cor adolescentis ac aliorum insipientium facilè perverterunt.

Fæminæ corruptrices.

Dederunt etiam primo quoque tempore omnem operam, Protector & cæteri Regis consiliarij, ut quod cœptum erat

Matrimonium tractatum inter Mariam Scotiæ, & Edovardum Angliæ Reges.

erat Henrici temporibus, de matrimonio inter Edovardum & Mariam Scotorum Reginam tractari, & semel ordinum Scotiæ consensu promissum confectumque videbatur, jam tandem utriusque Regni comitiis certum ratumque haberetur: nam hoc ad hæreseos propagationem ac stabilitatem, atque adeò ad imperii Anglicani securitatem, summoperè pertinere videbatur. Sed cum litteris, nuntiis, muneribus, pollicitationibus, armis etiam ac quibuscunque poterant modis id tentassent, quod cupiebant Angli non sunt consecuti. Partim enim in Scotia restiterunt ii qui fœdus Gallicum acriter tuebantur, ac illud Anglicanæ amicitiæ præferebant; partim etiam illi qui Scotiam patriam, ac principem suam, in Anglicani schismatis infælix consortium venire noluerunt; sicut nec Pontifex voluit, cujus nuntius Patriarcha Venetus, etiam tempore Henrici octavi, id ne fieret apud Scotos diligentissimè laboravit; veritus ne per illam conjunctionem, Religionis

in Scotia eversio, Ecclesiarumque ac monasteriorum demolitio sequeretur.

Universitates corrumpendi studium.

Sed ut res nostras prosequamur, hæreticorum qui rem Anglicanam eo tempore administrabant, proxima post Regis infectionem de Academiis corrumpendis cura erat, ut illis Religionis ac disciplinarum fontibus infectis, faciliùs in universam Rempublicam manaret lues; & in illa gente præ cæteris multis, referre solet in utramque partem plurimum, quomodò universitates sint affectæ. Atque quædam improba & novitatis cupida ingenia, jam antea ex libris Lutheranorum è Germania clam illatis, istud venenum hauserant; sed quia collegiorum ferè Rectores, homines in illa natione magni loci & authoritatis, ac professores omnium artium, veteris disciplinæ ac fidei erant tenaciores, Gymnasia ipsa non adeò adhuc infecta extiterant, & ægrè admodùm doctiores quique ab avita religione initio divellebantur, ut hic adversariis magno molimine & artificio opus fuerit.

Imprimis igitur Regia authoritate & nomine instituta est Universitatum Collegiorumque omnium visitatio: in qua piorum Fundatorum sanctissima ad Religionis studiorum ac disciplinæ observantiam facta decreta, visitatores isti abrogant; eorumque loco novas leges ad sectam suam ac ad juvenilem licentiam accommodatas condunt: catholicis doctoribus & Ecclesiastis, cathedras ac pulpita auferunt, eaque petulantis lingvæ & blasphemi oris juvenibus distribuunt: Gymnasiorum moderatores variis confictis calumniis oneratos, vel apertè de fide orthodoxa accusatos muneribus suis privant, & pestilentissimos hæreticos, qui juventutem fide ac moribus corrumpant, eorum locis substituunt. Universitatum visitatio.

Libros omnes eorum magistrorum qui vi & ratione Theologiam cæterasque disciplinas tradiderunt, quia istorum solida doctrina & methodica institutione, hæreticorum populares fraudes, non difficulter cerni & dispelli sciebant, è studiosorum manibus & ferè è bibliothecis excutiunt; Lombardi, Doctrina scholastica explosa.

bardi, Aquinatis, Scoti, cæterorumque doctissimorum scholasticorum nomina, de barbarie, scripturarum ignoratione, & varia deceptione traducunt, memoriamque quantum possunt damnant: denique ne quidquam ad summam & impietatem & stultitiam in hoc genere deesset, effecerunt, ut petulantes juvenes horum Scriptorum tanquàm jam recenter mortuorum, ingentem conquisitam struem, in ludicro spectaculo per urbem in feretro circumferrent; & demum in foro cum cantibus lugubribus concremarent. Hoc appellabant funus seu exequias Scoti ac Scotistarum. Ergo pro solidè doctis tàm Theologis quàm Philosophis, impleverunt primùm Academias, & posteà urbes totius regni præcipuas, novis Oratoribus, stultis adolescentulis, Poëtis & Grammaticis; qui comœdiis, picturis, cantilenis, carminibus ad risum delicatè ac mimicè compositis, ad Sectarum perditiones omnemque vitæ licentiam, imperitos homines pellicerent.

Funus Authorum scholasticorum.

Sed

Sed quia viderunt hæretici multa meliora ingenia ex priori catholica institutione, parentumque ac præceptorum (quos novis istis magistris, doctrinâ, gravitate, morumque honestate meritò præponebat) authoritate, in fide adhuc manere; ex Germania aliisque locis vicinis, homines ad fraudem magis exercitatos, quàm primùm accersendos censuerunt: Anglos enim solidioris doctrinæ ferè omnes, quòd essent in Romanam fidem propensiores, exauctorârunt; Evocant ergo ex Germania Martinum Bucerum, insignem hæreticum & apostatam, & qui tunc Argentorati exulabant, Petrum Martirem, & Bernardinum Ochinum Italos, aliosque hujus farinæ impurissimos apostatas plurimos, quos partim Londini in synagogis, quas pro omnium nationum sectariis Edovardi Regis Tutor ibidem aperuerat, collocant; ut dum quisque suâ linguâ quotidie concionaretur, nostri homines, & præsertim aulici, mercatores, ac onustæ peccatis fœminæ, (quod genus apud nos & ubique locorum facillimè

Hæretici ex aliis locis in Angliam venerunt.

Bucerus.

Martyr, Ochinus.

hac peste corripitur,) Gallicæ imprimis ac Italicæ linguæ suavitate & novitate delectati; unà cum sermonis deliciis, quas hæretici præ cæteris in dicendo & concionando consectantur, hæreseos ac curiositatis virus, vel sponte vel incautè imbiberunt; partim, & maximè in Academiis, ad liberalium artium linguarumque non solùm doctarum, sed variarum nationum vulgarium professionem admiserunt, ne ulla fraus deesset aut diligentia ad juventutis deceptionem. Ampliora tamen stipendia ac præmia Bucero & Martiri ut hæreticorum antesignanis, ac vel ob id magis solidè doctis, quòd in scholis Catholicorum ante defectionem non malè versati dicerentur, assignârunt; quos propterea primariis Theologiæ cathedris, illum Cantabrigiæ, istum Oxonij præfecerunt; additis antiquis professorum honorariis, præbendis Canonicalibus aliisque commoditatibus permagnis. Atque isti exteri hæretici primùm, ac horum exemplo & doctrina alij, non ita multò post, novi Gymnasiarchæ ac Canoni-

Uxores ac meretrices in Collegia adductæ.

ci,

ci, replerunt caſtiſſimè priùs inſtituta, ac inſtar monaſteriorum exactiſſima diſciplina adminiſtrata Collegia, uxoribus, ancillis, puellis, lapſis monialibus, aliiſque impuriſſimis fœminis, quas vel ex Germania ſecum attulerant, vel in Anglia corruperant; quarum conſuetudine multùm remolleſcentes & paulatim labefactati ſtudioſorum animi, ad hæreſim capeſſendam aptiores reddebantur.

Juventus cogitur ad hæreticorũ conciones.

Jam verò cùm cæteri novi magiſtri, tùm maximè iſti quos diximus Theologaſtri, cœperunt tandem ex pulpitis & cathedris profeſſioni Theologicæ olim aſſignatis, ſuo more docere vel potius declamare, omnique ad fallendum compoſito artificio uti. Ad quos, ſinguli non modo Theologiæ (ut olim) candidati, qui reliquas neceſſarias artes antè didicerant, ſed juvenes ac adoleſcentuli, pueri etia omnium claſſium, qui Latinè loquentes intelligere potuerant, accedere, eorumque lectiones & conciones quotidiè audire, ſunt coacti. Quò enim quique minori erant ætate ac doctrina, & judicio imperitiores,

eò

eò erant istorum fraudibus magis obnoxij. Istorum ergo rudioribus animis, ac prurientibus cæterorum auribus, primùm ex difficilioribus scripturarum locis, variisque de præscientia, prædestinatione, reprobatione æterna, rerumque ac eventuum necessitate impiis tractationibus, instillârunt incredibilem curiositatem, & de rebus summis contendendi libidinem. Aliis ex locis sub prætextu asserendæ Christianæ libertatis, omnia illa quæ ad licentiam vitæ ac morum inducendam facere videbantur, diligenter proponebant: ut inde Confessionem, Pœnitentias, dierum ac jejuniorum observationes, omnesque Ecclesiæ ac superiorum præceptiones contemnendas junioribus non ægrè persuaserint. Ex aliis demùm Scripturis, quæ apud eos quorum sensus non fuerunt in rebus divinis exercitati, videbantur facere pro sectariis, ut de Sacramenti duplici specie, de officio precum in lingua vulgari, ac similibus, ita fidem Majorum nostrorum in iisdem tractandis elevârunt, suam sinceritatem commendârunt,

Varii juventutem corrumpendi modi.

runt, animoſque ſuorum præoccupârunt, ut exinde, in quibuslibet controverſis locis, maximiſque myſteriis explicandis, etiam ubi ſacri contextus verba, circumſtantiæ, omniſque antiquitas apertè ſonent pro Catholicis, lubenter iſtorum falſiſſimis ineptiſſimiſque commentariis omnino acquieſcant; atque ita tandem diſcipulos ſuos cōdocere fecerunt, ut quaslibet de Deo, de ſanctis, de Sacramentis, de Sacrificio, impias opiniones facilè hauſerint.

Atque de Patribus, antiquis Eccleſiæ doctoribus, vel ſingulis, vel in Concilio collectis, ita apud ſuos diſſerebant; eos fuiſſe homines (ac ſi Proteſtantes nihil humani haberent) & non modò errare potuiſſe, ſed in multis (quod undique ex ſingulorum ſcriptis, incommodè aut malè intellectis ſententiis fraudulenter congeſtis, demonſtrare nitebantur) turpiter hallucinatos fuiſſe. Et Auguſtinum quidem ex præcipuis unum, etiam errata ſua confeſſum eſſe, & peculiari libro multa retractâſſe, ſæpeque item admonuiſſe

Judicium de patribus.

nuisse omnes, ne sibi aliter quisquam crederet, quàm videret id esse scripturis consentaneum quòd affirmaret. Ac mox captiosa Apostrophe compellantes auditores, sciscitabantur, utrùm æquius esse putarent, Scripturis sacris, quæ errare non possent credere, an Doctoribus, hominibus scilicet qui falli possunt & fallere; se enim id tantùm requirere dicebant, ut omnes Deo potiùs cedant quàm hominibus.

Fraudes periculosæ.

Hac fraude, imperiti permulti decepti, non aduerterunt antithesin seu collationem, non faciendam esse inter Scripturam & Patres, nec in eo versari quæstionem, utrùm magis Deo an hominibus, Scripturis vel Doctorum libris sit tribuendum; sed illud potiùs utrùm quoad Scripturarum intelligentiam & expositionem, istis paucis, indoctis, novis, turbulentis ac sceleratis transfugis, securiùs, quàm illis antiquissimis, sanctissimis, ac doctissimis Patribus vel singulis, vel simul omnibus credendum sit.

Adolescentium deceptio.

Hoc miseri adolescentes tùm non observantes, suis magistris ac si non

aliud

aliud quàm DEI eloquia funderent, ſine exceptione obtemperabant; Doctoribus autem ac Conciliis, non aliter niſi quatenùs ſacris litteris conſentanea dicerent. Cujus rei vel ſe ipſi, vel ſuos præceptores faciebant judices.

De Eccleſia, Epiſcopis, Presbyteris, ac Paſtoribus, quia multos horum nomine & authoritate, in avita fide retineri cernerent, admonebant, illam, fæminam eſſe, & debere obedire viro ſuo id eſt Chriſto in ſacris ſcripturis loquenti: iſtos, non debere elevare ſe ſuper populum Dei, cum omnis multitudo ſanctorum ſit, & ad clerum partemque ſacerdotalem non minus quàm illi quos clericos & presbyteros vulgus vocat pertineat: ità cum Chore ſchiſmatis auctore, paſſim concinebant iſti. De Eccleſia & Eccleſiaſticis.

Biblia autem ſacra, quæ illi omnem veritatem complecti dicebant, ita data opera ſeu Latinè ſeu Anglicè verſa & perverſa, legenda proponebant, ut in eis, *Eccleſiæ*, *Presbyteri*, *Sacramenti*, ac ſimilium vocabula, quorum vel venerandis nominibus, & notionibus, antiqua Bibliorum corruptio.

tiqua

tiqua religionis veritas contineri, & plurimi in vetusta fide teneri videbantur, nuspiam extarent: pro quibus substituerunt, *Congregationem*, *Seniorem*, *Secretum*, & hujuscemodi vocum novitates.

Nomen Catholici. Illud autem ab Apostolis ipsis, veræ Ecclesiæ, ac ritè Christum colentibus Christianis, ut ab hæreticis hominibus ac conventiculis discernerentur, attributum *Catholici* nomen, quo solo, multi à sancto Augustino edocti, in Ecclesiæ gremio tum retinebantur, partim falsa interpretatione eludebant,
2. partim sibi & suis, sed timidè usurpabant, partim ridicula inversione in *Cacolycum* mutârunt, ac nonnunquàm etiam cum Donatistis diabolicum esse inventum, ac sine verbo Dei institutum dixerunt.

Conciones eorum quales. In Papam incredibili semper scurrilitate, ex quolibet textu scripturæ insanè debacchati sunt, & maximè in festo Sanctorum Petri & Pauli; simili etiam nequitia & absurditate, cum haberent conciones funebres, (sæpe autem habebant in divitum aut docto-

rum

rum virorum exequiis) differuerunt ſemper contra preces pro defunctis, vehementer contendentes, ne quis pro anima ejus, cujus depoſitionis dies agebatur, oraret : & cum ordinarios quadrageſimales ſermones, (qui mos adhuc ab hæreticis ſervatur) facerent, ſemper contrà præſcripta ab Eccleſia jejunia declamabant. Hoc modo in Academiis noſtris, præcocioris ac turbulentioris ingenij homines, ab iſtis novis profeſſoribus intra paucos menſes formati, permulti qui ex Ephebis vix exceſſerant, primiſque labris meliores litteras nondum guſtaverant, incredibili audacia ſuggeſta conſcendunt, ac per totum regnum diſſeminant ea, quæ ab iſtis peregrinis præceptoribus paulò antè didicerant.

Jam in omnibus officinis & tabernis, in popinis & fornicibus, de fide inibatur diſputatio, ſacram ſcripturam (ut Hieronymus olim queſtus eſt) garrula anus, delirus ſenex, ſophiſta verboſus, univerſi denique præſumebant, lacerabant, docebant antequàm diſcerent. Alii philoſophabantur in- Epiſt. 103.

ter

Scripturæ ac res theologicæ ab omnibus te runtur.

ter mulierculas, alii diſcebant à fœminis, quod viros docerent. Præcipuè autem Apocalypſis quæ tot habet ſacramenta quot verba, in omnium ore verſabatur. Inde Proteſtantes ſua dogmata confirmabant, inde ad ſenſum ſuum, incongrua aptabant teſtimonia, magna id audacia ediſſerentes aliis, quod ipſi non intelligebant. Nec ad aliud quidquàm tùm (ut in ſectarum maximè initiis fieri ſolet) vacabant Angli, quàm ut aliquid novi dicerent aut docerent.

Primorum hæreticorũ in fide fluctuatio.

Hactenus tamen nihil in iſta nova ſecta certi habebatur, præter illud unum quod cum Catholica fide nihil ſibi ferè commune intercedere vellent. Et Bucerus ac Martir ex quorum judicio ſcholæ penè omnes pendebant, aſſertionem diu cohibebant ſuam, his tantùm quæ diximus prolegomenis ad quamlibet hæreſim indifferentibus uſi. Animas enim iſti & lingvas habentes venales, in ſecta conſtituenda omnino à Cranmero Archiepiſcopo, qui adhuc ultrà Lutheraniſmum non erat progreſſus, is itidem à Protectore pendebat,

bat, qui in Zuinglianiſmum (licet ſententiam ſuam uſque ad futurum ordinum Conventum occultaret) propenſus videbatur. Bucerus autem, etiam in Judaiſmum, utpotè ex Judæis oriundus, multùm putabatur proclivis. Sanè poſt ejus obitum regnante Regina Maria, Illuſtris Dominus Baro Pagettus, Catholicorum tunc Regum Conſiliarius digniſſimus, teſtificatus eſt, ſe præſentem, ac ejus apud Dudlæum Ducem Northumbriæ interpretē fuiſſe, cùm eidem Duci ſuam de reali Corporis Chriſti in Sacramento præſentia ſententiam interroganti, ingenuè reſponderit; de vera corporis præſentia nullum meritò dubitare poſſe qui non dubitet de fide Evangeliſtarum, non tamen is ego ſum (ſubiecit) qui certò ea omnia credenda exiſtimem, quæ in novo teſtamento de Chriſto & ejus actis ſcribuntur, quamquàm nec hactenus apertè negare licuerit. Atque iſta homini quem ſciebat non multùm de ulla religione eſſe ſollicitum liberè dixit. Cæterùm ſcriptione ac publica profeſſione Lutheraniſmum

Buceri impium reſponſum contra Evangeliſtas.

ad Anglicanæ sectæ normam aliquantulùm modificatum & temperatum, usque ad mortem tenuit.

Petri Martiris fluctuatio ac perfidia.

Petrus Martir magis molliter & serviliter se in sectæ & doctrinæ suæ accommodatione gessit. Nam Lutheri hæresim quam in Germania imbiberat, & illinc in Angliam secum advexerat, non aliter nec diutiùs defendendam vel retinendam statuit, quàm id Cantuariensi & Protectori visum esset: nosque ipsi qui hæc scribimus eum docentem audivimus, cùm impium quendam de Eucharistia ac corporis Chtisti præsentia tractatum ex historia Cænæ Dominicæ, & maximè ex undecimo capite prioris epistolæ ad Corinthios adornaturus, in eam tractationem ita est ingressus, ut anxius ac pendulus prorsus hæreret, veterumnè Protestantium an novorum Sacramentariorum sibi esset dogma defendendum. Quid enim Archiepiscopus præscriberet, quid Parlamentum sequendum constitueret, quod tum coactum erat, & de re tota prolixè deliberabat, quid demum Prote-

ctor docendum mandaret, miſerrimus homo ex aula in dies expectabat. Quorum tandem per literas Cantuatuarienſis comperta voluntate, ſe ſubitò in Calviniſtam transformavit & deinceps usque ad mortem vel Calvini vel ſaltem Zuinglii ſectam eſt conſectatus, magnus ſanè (ut D. Auguſtinus de Fauſto manichæo dixit) diaboli laqueus; qui verbo, ſcriptione, doctrinæque ac eloquentiæ opinione plurimos ſeduxit. Moribus tam mollis & effœminatus etiam in ſenectute, ex illius coapoſtatæ monialis ſuæ conſortio extitit, ut & in illa jam mortua oratione funebri publicè deflenda, turpiſſimè ſe geſſerit, & Joanni Cheko regio præceptori, cum de uxoris morte per literas conſolanti, ſic reſponderit; ſe ita valere, atque ità ſuæ conjugis chariſſimæ obitum ferre, ut homo omninò dimidiatus poterat. Delicatus monachus, adeò ſolus eſſe non potuit, ut à fœminis divulſus, non ſe integrum ſed mutilum planè & dimidiatum exiſtimaverit; cui tamen defectui libidinoſus ſenex ex aliis nu-

Petri Martiris mollicies ac libido.

ptiis dicitur medelam posteà attulisse. Talibus heu authoribus ac doctoribus infœlix Anglia periit.

An. 1547. Comitia Londini. Sed jam Comitia publica Londini habebantur pridie nonas Novembris cœpta; ubi de tota fide & religionis formula, novaque credendi ac colendi norma constituenda, à prophanis & impiis hominibus consulebatur. Et primùm quidem statuitur ac cavetur diligentissimè, ut si quæ ullibi bonorum ecclesiasticorum reliquiæ, ex demortui leonis faucibus per Angliam remansissent; eæ omnes quàm primùm istius novi leunculi unguibus dedantur. Lege igitur decernitur, ut omnes ecclesiæ, basilicæ ac oratoria, ad id instituta aut dotata, ut in eis pro defunctorum animabus, orationes, eleemosinæ, aut sacrificia fierent, Regis Edouardi esse deinceps censerentur; Omnes item capellæ, sacella & altaria, quæ vel annuos census, vel oblationes, vel ullum aliud emolumentum haberent; omnes præterea Congregationes, Sodalitates, aut Confraternitates, ad quoduis genus piorum

Relicta ab Henrico invaduntur ab Edovardo.

rum

rum operum inſtitutæ, fiſco Regis concedebantur. Quibus ſic conſtitutis ad commoda temporalia, quorum prima ipſis cogitatio ac cura fuit; tranſierunt deinde ad Religionis capita: ac primo loco ſancierunt ut cùm Epiſcopi ac presbyteri Anglicani, ritu ferè catholico (exceptâ Romani Pontificis obedientiâ quam omnes abnegabant) ad illud usque tempus ordinati fuiſſent; in poſterum aliâ omnino formâ ab ipſis præſcriptâ, ordinationes fierent, auctoritate à puero Rege ad id acceptâ. Hinc novum etiam modum Sacramenta adminiſtrandi adiunxerunt, & de ea re librum publicum, Comitiorum authoritate confirmatum ediderunt.

Nova forma ordinandi & adminiſtandi Sacramenta.

Deinde cùm non paucæ adhuc ſanctorum imagines ac ſtatuæ alicujus etiam precii ac momenti per Angliam viſerentur; eas primo quoque tempore tollendas judicârunt; emiſſis itaque hominibus quibusdam impiiſſimis ac audaciſſimis, qui hoc ſacrilegium aggrederentur & unà cum eis, nonullis miniſtris certisque conciona-

toribus qui imaginum usum populo dissvaderent (non ignorabant enim plebem hoc ægrè laturam, à qua etiam in provincia Cornubiensi unus è Commissariis Bodæus nomine occisus fuit,) Christi Salvatoris, Deiparæ Virginis, Apostolorum & Prophetarum omnes omninò imagines, tàm pictas quàm fabrefactas, partim deleverunt, partim combusserunt; eo ipso declarantes cui bellum indicerent, & contra quem venirent. In locum verò deiectæ crucis Christi, surrogârunt Regis Angliæ insignia, nempè tres leopardos, & tria lilia, hinc serpentis, inde canis pedibus expansis sustentata, quod perindè erat ac si dixissent, se non Christum cujus Imaginem contumeliosè deiecerant, sed Regem terrenum, cujus insignia eodem loco erexerant, *colere & adorare.*

Ablatæ Sanctorum imagines.

Hæreticus Rex, Protestantum Christus.

Nec his malis contenti Zuingliani, tremendum etiam corporis & sangvinis Domini Sacrificium, quod à Catechumenorum prima, & fidelium sequente dimissione, Missarum nomen jam olim acceperat, in publicis comitiis

Ablatum Eucharistiæ sacrificium.

tiis

tiis abrogârunt. Nec enim per aliam ſpeciem diripi poterant calices, argenteæ pixides & cruces, urceoli & alia ſacra vaſa, candelabra argentea & æ-nea, ſacræ veſtes auro intertextæ, vexilla ſerica, cereorum, olei & aliorum omnium quæ cultui divino dedicabantur pretium, denique ipſi fundi & agri ad has res ſuſtentandas donati, non poterant alio prætextu ferè auferri, & in privatorum profanos uſus converti; quæ omnia horum Comitiorum auctoritate Regio Fiſco concedebantur.

Quarto autem loco ſancitum eſt, ut Euchariſtiæ utraque ſpecies, cuilibet de myſteriis participanti neceſſariò traderetur.

Quinto loco decreverunt, ut ſacra officia recitarentur in vulgari lingva. Officium in vulgari lingva. In quo decreto illud perridiculè evenit, ut cùm omnia in Eccleſiis Anglicè legerentur, eo videlicet prætextu ne populus quid in rebus divinis ageretur, ignoraret, ſed Amen reſpondere poſſet: 1. Cor. 14. interim neque Vuallorum, neque Cornubienſium, neque Hiber-

 no-

norum populus penè quicquam eorum quæ recitabantur intelligeret, propterea quod istarum gentium lingva longè est ab Anglorum idiomate diversa; Cùm tamen si latinè officia peracta essent, saltem pastores qui latinè sciebant, multa illis, quæ in offiiis dicerentur, interpretaturi fuissent. Nam proprius vulgarium lingvarum locus in concionibus potissimùm cernitur, quo jure semper usa est Ecclesia. Nunc autem dum in Vuallia, Cornubia & Hibernia, preces Anglicè fundebantur, factum est, ut minùs quod obtendebatur, per lingvam vulgarem, quàm per latinam efficeretur.

Primi ritus ab hæreticis assignati.

Administrandæ autem Eucharistiæ ritus in illis primis regni comitiis præscripti parùm à Catholicorum Missa distabant; Ut videlicet, populus non putaret quicquam sibi ablatum, sed ea quæ latinè priùs legebantur, tantùm in vulgarem lingvam crederet esse translata. Itaque Canon Missarum penè totus ab initio ad verbum transcriptus fuit. Signa etiam benedictæ

Crucis retenta sunt, illa inquam, quæ manu tantùm Sacerdotis expressa erant. Cæterùm non omnes Protestantas eodem spiritu agebantur: qui enim nihil nisi opes Ecclesiasticas quærebant, parùm curabant si Crucis imagines in aere solo designarentur. Qui verò non poterant ferre, ut vel ita saltem mortis Christi figura & imago in honore aut usu aliquo haberetur, brevi posteà obtinuerunt ut sublatis ejusmodi ceremoniis, totoque Canone remoto, nova Liturgiæ forma proponeretur. Quæ Protestantium inconstantia multùm retardavit rudem populum, ne eorum doctrinæ assentiretur; dicebat enim, videamus priùs quò evadent, ubi consistent, & quiescent.

Secundi hæreticorum ritus correcti.

Proponebantur etiam iu publicis comitiis (tanquàm in synodo quapiam Episcoporum) causæ spiritales, quæ ad Ecclesiasticum jus constituendum pertinerent. Inter cætera verò de matrimonio quodam ita definitum constat. Opifex quidam fuit cui nomen Mattheo Barro, cujus uxor, ex qua

Casus matrimonialis ad parlamentum delatus.

etiam

etiam liberos genuerat, lavabat olim familiæ Cromuellanæ lineas vestes, in qua tum degebat Rodulphus Sadlerus, non obscuri nominis vir, qui nunc etiam Elizabethæ Reginæ à consiliis est; Mattheus autem iste, nescio qua de causa in transmarinas regiones se contulit, nisi quòd quidam existimabant ei suspectam fuisse uxoris suæ castitatem, & ideò eum abiisse, ne videre cogeretur, quòd neque ferre poterat neque emendare. Cùm ergò annis aliquot abfuisset, uxor ipsius vel audiens vel fingens virum fuisse mortuum, nupsit Rodulpho Sadlero equiti aurato. Tandem Mattheus in patriam reversus, ubi intellexit uxorem suam alteri nuptam, cœpit illam repetere. Ex altera verò parte Sadlerus, qui liberos etiam ex ea genuerat, non patiebatur illam à se divelli. Res ad summum tribunal, id est, ad publica Regni comitia tàm sub Henrico quàm sub Edouardo regibus defertur. Ibi *decernitur mulierem* istam quæ primùm Matthæo, deindè Sadlero nupta, ex utro-

Comitiorum sententia contra Evangelium.

que

que liberos conceperat, non Matthæi prioris mariti, sed Sadleri uxorem deinceps habendam esse. Potentior quippè fuit ditiorque Sadlerus, & ideò contra Evangelii veritatem, prioris viri adhuc viventis uxor, secundo marito adjudicata est, ut non minùs novæ matrimoniorum, quàm sacrorum rituum leges instituerentur.

Catholicorum dolor ac pænitentia.

Interim Catholici Angli & præsertim doctiores, qui schisma Henrici octavi, saltem post mortem ejus reprimendum sperabant, ubi adeò id non evenire perspicerent, ut potiùs in multò pestilentiorem hæresim erumperet; partim seipsos accusârunt, quòd primis initiis fortiùs non obstitissent, partim mœrore ac squalore confecti, miserrimam vitam traducebant. Qui enim legerant apud sanctum Joannem Chrysostomum, contra paganos divinitatem Christi propugnantem, veterem & antiquam patriæ suæ fidem ob hoc ipsum commendatam, quòd altaria jàm olim in Britanniis erecta Christo fuissent* (sunt etiam, inquit Chrysostomus, in Britannicis insulis extra

Altaria in Anglia antiquissima.

* Hom. 9. Christus sit DEUS.

extra hoc mare sitis, fundatæ ecclesiæ, & erecta altaria) cùm illi iidem jam post mille & penè ducentos annos à Chrysostomi morte, eadem altaria non à paganis, verùm ab iis qui seipsos vocant Christianos, dirui & everti conspexissent: quo animo par est eos hoc spectasse? quas fudisse lachrymas? quos gemitus edidisse? Nam si altaria Christi olim fuerunt in Anglia affirmante Chrysostomo, Christianæ fidei signa; utique eodem modo altarium deiectio jam signum est perfidiæ Antichristianæ.

Catholicorum Episcoporum dolor & firmitas.

Atque ingemuerunt quidem & his novitatibus utcunque se opposuerunt Stephanus Vintonensis, Edmundus Londinensis, Cuthbertus Dunelmensis, Nicolaus Vigorniensis, & Daius Cicestrensis Episcopi, omnes doctrina & gravitate præstantes viri, qui etiam in ordinum conventu suffragia habebant, religionisque sententia ac interiori affectu Catholicæ erant. Sed facti Episcopi in schismate Henriciano extra ecclesiam, vel potiùs contra Ecclesiam, regio, non Pontificio mandato

dato aut assensu, & pro regia libidine ecclesiasticoque eius primatu stabiliendo, non habebant illum veritatis & fortitudinis spiritum, qui in unitate Ecclesiæ Catholicæ ritè ordinatis & inunctis tribui solet. Timidè ergo restiterunt pueri Regis primatui spirituali, imò simpliciter subscripserunt; & in omnes cæteras innovationes, quæ non videbantur ipsis continere apertam hæresim, ne Episcopatus ac honores perderent, vel ultro, vel contra conscientiam coacti, consenserunt.

Cujus criminis gravissimas paulò post pænas, primùm sub hoc ipso Edouardo, quia in reliquas omnes hæreses, seu (ut tunc loquebantur) Regiæ Majestatis in reformanda religione progressiones non sunt assensi, nec blasphema quædam illis proposita dogmata, pro concione, ut jubebantur, explicare & comprobare voluerunt, deinde multò magis sub Elizabetha omnes luerunt: depositionem, & ut posteà dicemus, diuturnos carceres usque ad mortem patientissimè tolerantes, misericordiamque simul Episcoporum castigatio.

&

& justissima DEI in se judicia collaudantes.

His ergo metu superiora edicta schismatica approbantibus, ac reliquis recens Regio nomine creatis Pseudo-episcopis ad ea stabilienda, sectamque per totum regnum propagandam diligentissimè invigilantibus, secundum tempus lege comitiorum designatum, tremendum Sacrificium cæteraque omnia officia & sacramenta Catholico ritu publicè fieri omninò desierunt; Nec unus videbatur in toto regno qui falsorum Officiorum ac rituum communione non fuisset contaminatus, licet plurimi occultè etiam tum Missas fecerint & audierint: qui tamen & ipsi calicis Christi & demoniorum participes, templa quoque ac sacramenta hæretico ritu administrata frequentabant; existimantes, (ut Divus Augustinus olim de quibusdam in Africa schisma Donatistarum sequentibus dixerat) satis esse, si quovis modo Christum colant, & ignorantes id solùm Christo placere ut in unitate colatur. Sola Serenissima Maria primoge-

Schisma Angliæ generale.

mogenita Henrici filia, Edouardi soror, quæ ei in imperio successit, sanctissimæ matris suæ Catharinæ fidem, & constantiam sequuta, non potuit ullis Protectoris aut cæterorum regiorum tutorum precibus aut comminationibus adduci, ut oratorium suum quod domi habebat, vel claudi, vel sacrum Missæ officium in cœnam Calvinicam mutari, vel saltem ut secretò illud tantùm & non palàm, in contemptum legum Regiarum, ac aliorum ut dicebatur scandalum, fieri permitteret. Mariæ constantia.

Cùm autem hæretici viderent se nihil apud eam in hac re proficere, nec ausi essent, aliquid duriùs statuere in personam ejus, quæ esset sangvine & successionis jure Regi tam propinqua, quæque sæpè Protectorem ac cæteros Edouardi Consiliarios, cùm palàm ac præsens, tùm etiam per litteras ac nuncios audacter admonuisset, ne fratris sui pueritia ita ad reipublicæ & religionis perniciem abuterentur, adjungens prætereà, futurum forsan tempus, cùm cogerentur administrationis hujus suæ tam Hæreticorum consilia de Maria.

tam insolentis, tamque ultimæ voluntati Henrici patris sui, (quam saltem Rege adhuc impubere religiosè ipsos servâsse oportuisset) contrariæ, rationem reddere: illi cùm quid responderent, aut statuerent, non haberent, præsertim cùm ipsa apud Edouardum fratrem, ætate posteà paulo maturiorem, liberiùs aliquoties conquesta esset, illique ex amoris mutui teneritudine, etiam lachrimas movisse diceretur, hoc consilium homines perditi inierunt, ut primùm blandiciis & precibus, deinde minis rem agerent, sed cum neutro modo obtinerent quod cupiebant, aliam viam aggressi sunt, nimirum, ut ab illa Sacellanos suos, qui coram ipsa sacra officia pro more faciebant, divellerent, in eosque ut in transgressos legum publicarum, carcere & aliis pænis animadverterent; quod semel aut iterum quidem fecerunt; sed re significata Carolo Cæsari consobrino suo, is rei indignitate motus per litteras ac oratorem suum apud Regem & alios qui rerum tum potiebantur, vehementer egit, ne Re-

Maria queritur apud Cæsarem.

ge

ge adhuc ſub tutoribus agente, negarent Mariæ Regis ſorori, eum Chriſti colendi ritum quem leges Eccleſiaſticæ per orbem Chriſtianum probarent, omneſque Majores obſervaſſent, quodque ipſi omnium Principum Oratoribus etiam tum concedebant.

Hac ratione obtinuit Maria ne in poſterum tam curiosè in ipſam, eoſque qui ipſi à ſacris erant inquireretur. Et Edouardus ipſe, licet Protectoris ac aliorum arbitrio omnia faceret, hæreſique prorſus eſſet jam imbutus; tamen dicitur naturali erga ſororem inſtinctu, re intellecta ægrè tuliſſe, quòd tam inhumaniter cum illa, ipſo prorſus inſcio egiſſent. Et ſanè ita eſt proſpectum à Deo huic Regiæ virgini, ut nunquàm per totum illud luctuoſiſſimum tempus, quo regnavit Edouardus, ſalutaris hoſtiæ plenâ conſolationis præſentiâ deſtitueretur; illam enim honeſtiſſimo tutiſſimoque loco, & ſacratiſſimo apparatu conſervatam ſemper propè ſe habuit, & coram illa in omni tribulatione ſua, quæ per illud tempus permagna erat, indeſinen-

Maria ſemper habuit ſecum Euchariſtiam.

Executio Decretorum perlamenti. sinenter orabat. Jam verò ut hæc quæ partim ordinum consensu & decreto, partim solius Protectoris ac Senatûs Regii authoritate, in religione innovata erant, executioni citiùs mandarentur, primùm jubentur duo Primates Cantuariensis & Eboracensis, (quos solos Anglia Archiepiscopos habet) per utriusque Suffraganeos Episcopos, diligenter curare, ut sine ulla mora in singulis diœcesibus, quoad religionis negotium, suæ Majestatis voluntati, statuumque decreto obtemperetur. Archiepiscopi, jussa mox complent, ita enim Cantuariensis ad provinciales suos Coepiscopos scribit.

Rescriptum Cranmeri ad Episcopos. *Thomas permissione divina Cantuariensis Archiepiscopus, per illustrissimum in Christo Principem Edouardum Regem sextum, supremum in terris Caput Ecclesiæ Anglicanæ & Hybernicæ, sufficienter & legitimè authorizatus, &c. tibi Edmundo Londinensi Episcopo & omnibus fratribus Coepiscopis, vice & nomine Regiæ Majestatis, quibus in hac parte fungimur, mandamus, ut imagines ex Ecclesiis cujusque diœcesis tollantur, ut privatæ Missæ prohibeantur, &c.* Simili

mili etiam modo alter ad ſuos Archiepiſcopus.

Sed nè non ſatis fortè diligenter munus hîc ſuum obirent Epiſcopi, in quibus ſciebant plurimos, etſi Henriciani ſchiſmatis participes, non adeò ad iſtas novitates poſteriores propendere; conſtituuntur impii quidam viſitatores ſeu commiſſarij Regij, qui acceptis unà ſecum aliquot petulantiſſimæ lingvæ, & ad hæreſim populo commendandam aptiſſimis concionatoribus, univerſas regni provincias peragrarent. Proficiſcuntur ergo, deferentes ſimul Biblia Anglicana corruptiſſimè traducta, quæ curârunt populi expenſis emi, juſſeruntque publicè in ſingulis parochialibus Eccleſiis affigi, ut à quolibet legi poſſent. Juſſum eſt prætereà ut in ſingulis Eccleſiis haberentur ad certum diem, Eraſmi in novum teſtamentum Paraphraſes, in lingvam vernaculam converſæ: cuilibet enim è vulgo pollicebantur ex his duobus libris, facilè fore, ut omnia ad fidem neceſſaria, ſinguli ſine Doctore aſſequerentur; hactenus enim dicebant,

Viſitatores inſtituti.

bant, in omnium rerum ignoratione, à Parochis indoctis, ducibusque cæcis, illos fuisse educatos; se verò jam sine invidia omnia ista veritatis lumina libenter communicare, monentque seriò, ut gratias agant Deo ingentes, quòd talem dederit Regem & Protectorem, qui totis viribus in salutem plebis sibi commissæ incumbant.

De quibus rebus inquiritur.

Vocatis deinde ad se quocunque diverterant, singularum Ecclesiarum Rectoribus, Presbyteris, Aedituis atque civibus honestioribus, adjunctis etiam sæpè provinciarum Præfectis, inquirunt si secundùm Regis mandatum, Imagines Christi, atque Sanctorum, cum tabernaculis & loculis ubi fixæ fuerant, sublatæ sint, ac concrematæ, num altaria sint prorsus demolita, & pro ipsis mensæ communes ad nov ritûs administrationem collocatæ: num omnes antiqui libri, è quibus officia divina & Missæ olim fiebant, sint aboliti, novique Regii libri comparat & ubique recepti; homilias quoqu plenas blasphemiæ, (quòd scirent pa-

Statuta Visitatorum.

rochos omnes nec ita doctos esse u

pos-

possent, nec ita affectos ut lubenter vellent, impia dogmata Zuinglii, ex pulpitis populo assiduè commendare, fieri ab hæreticissimis hominibus, & promulgari curârunt; quarum unam aliquam singulis Dominicis ac festis diebus clara voce, ubi non esset qui concionaretur, recitari mandârunt. Processiones abrogârunt, invocationes sanctorum è litaniis sustulerunt, orationes & exequias, defunctis more solito fieri vetuerunt, Aquam benedictam panemque Eulogicum, more Anglicano singulis Dominicis distribui solitum, tolli jusserunt, Rosaria è manibus fidelium excusserunt: simpliciores autem Parochos & Presbyteros, quos sciebant istis novitatibus parùm delectari, & ægrè ab Ecclesiasticis consuetudinibus divelli, (licet exteriùs verbo & opere ferè omnes in quidlibet consenserant,) variis convitiis & contumeliis è suggestis, coram omni populo lacerabant atque objurgabant immodestissimè, quòd scripturas non scirent, quod duces cæci, & canes muti, & ventres pigri essent, quòd parùm pro-

Hæreticorum petulantia.

prompti ad Regia mandata, circa religionis reformationem exequenda viderentur, quòd Papistæ denique essent comminantes omninò ni imposterum paratiores sint, fore, ut privatione & aliis pænis exemplariter castigentur.

Inquirebant etiam, idque diligenter & imprimis sollicitè, si Parochi non essent de incontinentia suspecti; atque ad ipsos sæpè sacerdotes, præsentibus aliis converso sermone, impudenter sciscitabantur, quomodò ipsi integra valetudine, & in flore ætatis, potuerint se servare castos, & num donum castitatis ipsi soli haberent, aut imposterum essent de eo securi? consulere ergo ut uxores, ne urantur, aut in infanda peccata incidant, accipiant: tandem apertè effari, se habere omnes de religione papistica, & de affectu in Regem parùm candido valde suspectos, qui nollent matrimonium inire, & thorum immaculatum cælibatui suspecto & periculoso anteferre, præsertim, cùm jam duorum Archiepiscoporum exemplis qui uxores duxerunt, ipsis sanctissimè præitum vidissent.

Adhortationes sacerdotibus factæ ad conjugium.

Atque

Atque diabolico planè consilio istud maximè urserunt hæretici; prævidentes hac esca plurimos salaciores homines, ad istius sectæ approbationem posse pertrahi, nec de ullis se posse esse magis securos, quàm de iis qui hujusmodi illicitis connubiis, ipsi essent semel colligati. Atque hoc artificio ita profecerunt ut non solùm sæculares multos sed etiam Religiosos omnium fere ordinum complurimos, qui per Henricum non ita multò antè è monasteriis ejecti, parochos passim in agris & oppidis agebant, ad conjugium ineundum, vel illecebris carnis, vel ipsorum importunis clamoribus, adegerint; in quam miseriam etiam Episcopi ab Henrico facti aliqui, qui septuagesimum ætatis annum attigerant, pertracti sunt: ut Eboracensis, Cestrensis, & in Mona insula Sodorensis, ac alibi alii, qui alioquin corde Catholici pro hæreticis posteà se gesserunt; Idem secuti sunt Ecclesiarum Decani, Canonici, & ejus generis homines non pauci, qui antequam regni legibus id esset publicè permissum, libidi-

Connubia à sacerdotibus passim inita.

bidinem suam explere voluerunt. Prælatos verò alios castiores, ac doctiores quosque viros, qui ad hæc incæstuosa connubia adduci non poterant, variis confictis criminibus de gradu dejectos in carceres conjecerunt.

Episcopi in carceres cō-jecti.

Præ cæteris autem Protector, quovis prætextu exauctorari voluit Stephanum Vintonensem & Cuthbertum Dunelmensem Episcopos, viros doctrinâ & usu rerum præclarissimos; non solùm quia auctoritate qua apud omnes plurimùm poterant, videbantur non parùm sectariorum progressus impedire; sed multò magis, quia non lubenter ferebat eos in honore vivere, quos Henricus in Edouardi filii tutela & reipublicæ administratione, sibi socios fecerat, vel etiam prætulerat. Ergo post habitam coràm Rege liberiorem de religione concionem; in vincula conjectus est Vintoniensis primùm, posteà Dunelmensis, sicut alio tempore Londinensis, Cicestrensis, & Vigorniensis; tandemque omnes (ut suo loco dicetur) de gradu depositi sunt: qui profectò si primis initiis, vel

vel ſchiſmatis ſub Henrico, vel hære-ſis ſub Edouardo, fortiſſimè (ut debuerant) reſtitiſſent; res in eum locum ſine dubio jam non veniſſent; ſed cùm illi vel naturæ quadam vitioſa lenitate, vel ſpe vana meliorum temporum, vel nimio res temporales amittendi metu, (ſicut alii etiam Epiſcopi ac Abbates eodem tempore in Germania, & poſteà in Belgio, alibique non pauci) non ſolùm hæreticis ſchismaticiſque initio non obſiſterent, (ut Eccleſiaſticos decebat) verùm etiam aſſentirent, conniverent ac cooperarentur: permiſit Deus ut in tanti peccati caſtigationem, aliorumque ac ipſorum admonitionem ſempiternam, graviſſimè poſteà ab eiſdem affligerentur quos juverant, quò Prælati diſcerent, officium ſuum eſſe, opponere ſe murum pro domo Dei cùm impugnatur, nec unquàm debere hominum gratiam, omnipotentis Dei honori ac mandatis anteferre. Admonitio Eccleſiaſticorum.

Cùm ita ergo hæretici & iſtis viſitationibus & aliis modis omnibus rem promoviſſent ſuam, & ſecta jam zuin-

glia-

gliana ubique in Anglia dominaretur, ac fides Catholica penè deserta jaceret, exultabant mirificè per totam Europam hostes Ecclesiæ, Deumque collaudabant suum, quòd mundi misertus, tandem aperuisset, ad Evangelij per orbem propagationem, patentissimum ostium; gaudere omnes tantum regnum, non jam per interpolata variarum provinciarum loca, ut Germaniam, sed absolutè, & in solidum, sectam suam suscepisse: undique gratulari Anglis quòd tantæ spei Principem haberent, qui ab incunabulis puram doctrinam hausisset: ad ipsum, hæretici omnium sectarum ac gentium, scribere, libros dedicare, eum Josiam & Davidem illorum temporum: Protectorem verò, Gedeonem, Sampsonem, & quid non, passim appellare: per istos advenisse in eos regnum Dei, per istos ab Aegyptiaca servitute, ab inquisitoribus, carceribus, ignibus, ac ab omnibus denique laboribus, Dei cultores conquieturos: illis longissimum denique tranquillissimumque imperium, cùm precari tum etiam certò

Hæreticorum triumphus de successu Angliæ.

tò ominari non dubitabant; idque eò magis ex animo fecerunt Proteſtantes, quòd hoc ipſo tempore, quo hæc gerebantur in Anglia, Auguſtiſſimus Cæſar Carolus Quintus, hæreticos omnes Germaniæ Principes, divinitùs planè adiutus, ad ſuam & Eccleſiæ obedientiam reduxiſſet, Concilij Tridentini decretis ſe ſubmittere coegiſſet, ac Sacroſanctum Altaris ſacrificium, ubique ferè locorum per imperium reſtituiſſet.

Cæſaris ſucceſſus in Germania.

An. 1547.

Sed hanc impiorum de Edouardo & Protectore ejus, ſpem & expectationem, intra pauciſſimos poſteà annos, vel potiùs menſes, Deo ſic diſponente planè periiſſe, & ipſi hæretici cum luctu viderunt, & omnes ſapientes judicia Domini recta mirabiliter admirati ſunt. Celerrimam etenim Deus, de iſtorum principum ſacrilega iniquitate vindictam ſumpſit, immittens inter Protectorem & fratrem ſuum primùm, deinde inter cæteros hæreſi & impietate ſibi conjunctiſſimos, implacabiles inimicitias; quæ non niſi morte & mutuo ſanguine extingui poterant.

Hæreticorum ſpes confuſa.

rant. In summa, Protector jussit occidi fratrem, Dudlæus Protectorem sustulit; Edouardus non sine suspicione veneni ab eodem Dudlæio & Suffolcio Ducibus ad regnum aspirantibus, paulò post extinctus est; & demùm uterque cum filiis suis per Mariam Reginam justissimè capite plexi sunt; quæ omnia quatuor tantum annorum spatio evenisse mirabile est planè, sed tamen id ut acciderit, breviter hic commemorabimus.

Discordia inter fratres hæreticos.

Erat Edouardo Seimero Somersetensi Duci & Regis Protectori, Germanus frater Thomas Seimerus, mari & classi regiæ præfectus. Is Catharinam Parram Henrici regis ultimam uxorem, post Henrici mortem duxerat. Facta est igitur contentio maxima inter Catharinam Parram & Protectoris uxorem, quæ quam præiret: illa enim ut Regis demortui uxor, ista ut Protectoris præsentis consors, præcedendi dignitatem postulabat: hæc contentio non quievit in fœminis, verùm & ad viros transivit, rem etiam promovente Joanne Dudlæo Varuicensi Comite, qui

qui utrumque Seimerum, hac ſe ratione everſurum ſperabat. Cumque æmulatio quotidiè creſceret, nec Protectoris uxor virum quieſcere pateretur, eò tandem perventum eſt, ut Protectorem (qui licet Regem regeret, tamen ab uxore ſua non parùm regebatur) oporteret germanum fratrem ſuum è medio tollere, quò nihil ſuæ libidini deinceps impedimento eſſet. Porrò cùm nihil occurreret in Thoma Seimero morte dignum, præter hæreſim, quam Protector in crimen fratri ſuo vertere non poterat ipſe author ejuſdem hæreſis; neceſſe erat fingere aliquid. Facilè tanquàm à Jezabele crimen excogitatum eſt. At quomodò promulgabitur ? Itum eſt ad novum Apoſtolum Anglorum Hugonem Latimerum de quo antea diximus: Egit cum eo Protector, ut fratrem ſuum in concione ad populum velut perduellem traduceret. Hugo Latimerus, cujus Apoſtolatus in mentiendo conſtitit, non recuſavit officium; prodiit in roſtra, narravit Thomam Seimerum neſcio quas inſidias in majeſtatem

Latimeri Apoſtolatus in mentiendo.

regi-

regiam & in fratrem molitum, proinde meritum esse mortem. Non acclamavit populus, ut solebat, jam enim puduit ipsum Apostoli sui quem videbat calumniam innocenti struxisse;

Frater fratrem tollit.

An. 1548. Thomas verò Seimerus perduellionis damnatus, decimo tertio calendas Aprilis jubente fratre, securi percussus est. Catharina autem Parra ex dolore & invidia his ipsis etiam diebus expiravit, ita ut non minùs Protectrix ab æmula, quàm Protector à fratre jam liber esset.

An. 1549. Non longè post, ne major esset Protectori cum alienis, quàm cùm suis pax, variarum provinciarum populi, maximè verò Cornubienses, ac Devonienses, molestissimè ferentes, filios suos non avito, & patrio, sed novo & inaudito more baptizari, ac Missæ sacrificium prorsus auferri, Altariaque non Jovis aut Dianæ, sed omnipotentis Dei & unius mediatoris Jesu Christi, passim dirui ac subverti; uno consensu arma pro fide sumpserunt, Exoniæ civitatem obsederunt, equites, qui ex Clivia in ipsos evocabantur, sagit-

Arma pro fide sumpta

ſagittarum nimbo repulerunt; in quorum onuſtos currus ſive ab inuitis, ſeu ex propoſito relictos, dum nonnulli temerè ſolutis ordinibus incurrunt, iidem equites reverſi eos fugârunt & deleverunt. Atque ita hoc bellum abſolutum eſt, nullo ſanè alio fructu, quàm quòd credendum ſit, aliquos eorum ſuas animas ab hæreſi liberâſſe: nam ut fratres è ſervitute diaboli eriperent, illis non eſt datum. Alij etiam multi per univerſum Angliæ regnum, eo tempore, præcipuè autem in Norfolcienſi, Suffolcienſi, Eboracenſi, ac Somerſetana provinciis, partim ob religionem, partim verò ob agros à locupletioribus injuſtè poſſeſſos, atque ad plebis injuriam circumſeptos (omnis enim injuſtitia unà cum hæreſi ſubingreſſa eſt) arma ſumpſerunt; multa nobilium roboraria evulſis palis propalârunt, multorum ſepes diſiecerunt, foſſas impleverunt, piſcinas emiſerunt, cervos, damas, cuniculos interceperunt, denique nonnullos bonis, alios etiam vitâ privârunt. nec unquàm in Anglia tam brevi tempore,

Mira tumultuatio.

pore,

pore, tam multiplex tumultuatio audita est: quibus Deus exemplis admonitos voluit regni Principes, quòd impiè seipsos à Pontificum & patrum suorum obedientia divisissent. Qui enim suo capiti subesse injustè recusat, meritò nec à suis subditis, tanquàm ipsorum caput agnoscitur. Sed cùm Optimates nihil horum intelligerent, Deus etiam externos illis hostes suscitavit.

Gallorum arma.

Galli enim his tumultibus ad suum commodum usuri, eodem tempore invaserunt præsidia quædam & arces, oppido Boloniensi, quod adhuc Angli tenebant, adiacentes. Quam occasionem reprehendendi Protectoris administrationem, Joannes Dudleius Varuicensis Comes, arripiens, ex aliorum Optimatum consensu, edictis publicis Protectorem ob Rempublicam malè gestam accusavit. Protector unà cum Rege ad arcem Vindesoriam præsidij causâ confugit. Sed cùm videret paucos ad se, omnes verò Principes ad Varuicensem transire, ultrò se dedidit, & in custodiam traditus est pri-

Dudleius Protectorē supplantat.

pridiè idus Octobris : ex qua tamen poſt quatuor menſes eductus fuit, pace ſimulatè inter ipſum & Dudlejum conſtituta, quæ diu non duravit, licet ſeptimo calendas Majas, Boloniæ oppidum, undè ſpecies inimicitiarum orta videbatur, Gallis redditum eſſet; nec Seimerus poſteà Protectoris nomen aut auctoritatem uſurpaverit. Verùm Dudlejus eum volebat extinctum : quod ut commodiùs efficeret, certiùſque illum in poteſtatem ſuam redigeret; principibus quibuſdam viris quos Catholicos eſſe intellexit, ſpem certam feciſſe dicitur, ſi fidelem ei operam in deturbando Seimero navarent, illo ſemel de gradu ſummi honoris dejecto, ſe curaturum, ut hæreſi abdicata, fides Catholica in integrum reſtitueretur. Nec erat cur Dudleji verbo diffidendum putarent ; nam & tantæ illum potentiæ eſſe cognoverant, ut poſſet hoc præſtare ; & præterea ſciebant eum hæreſi quidem ex animo non favere, ſed vel nulli admodum, vel ſoli catholicæ fidei addictum eſſe. Itaque interpoſuerunt omnem

An. 1549.

* Hic pater fuit Comitis Lecceſtrenſis qui hodie vivit & tot flagitia perpetrat.

suam authoritatem, ut Protectorem in ordinem atque adeò iterum in carcerem redigerent. Sed cùm Dudlejum datæ fidei posteà commonefacerent, is torvo vultu respondit, si vitam diligerent, de Catholica fide restituenda nullum ampliùs verbum facerent. Hoc tàm grave nonnullis eorum videbatur, ut illum non pro fœdifrago tantùm, sed etiam pro tyranno haberent; atque adeò Seimero potiùs, qui saltem clementioris ingenii esset, adhærendum sibi judicarent. Itaque cùm Thomas Arundellus eques auratus, vir potens & animo Catholicus, Dudlejo priùs intimus, ad Seimerum jam è carcere dimissum, moderationis alicujus obtinendæ causâ in religionis negotio, personatus se contulisset, Dudlejus rem expiscatus eum non ita multò post vitâ privandum curavit.

Dudlejus fœdifragus & tyrannus.

Dùm hæretici inter se sic armis ac odiis tumultuarentur, ac hæresis indies hæresim, (ut fit) ac seditio seditionem pareret; accidit ut Zuinglianorum istorum patientiam, aliarum etiam sectarum inventores ac defensores exercerent.

Hæreticorum inter se dissidia de fide.

cerent. Inter cæteros Georgius quidam Parisius, obstinacia incredibili Arrianam hæresim in Anglia tuebatur, & quantum potuit disseminavit; quem Zuingliani, contra suam fucatam fictamque lenitatem, & contra falsissimam suam sententiam, qua aliàs asserere solent, hujusmodi homines ad fidem non esse cogendos, publicè combusserunt. Extitit etiam hoc ipso tempore, ex Cantiana provincia, soror quædam ex Lutheri schola Joanna Buchera quæ tantum profecerat, ut præter Calvinianam hæresim quam secuta est, negaret unà cum Valentino, Christum ex Maria virgine carnem sumpsisse, quem dicebat per illam non nisi velut per canalem transiisse. At cùm videret doctrinam suam Zuinglianis non probari, addebat; olim quoque creditum ab illis fuisse cùm Lutherani essent, quòd Christi caro in Eucharistia sub specie panis & vini contineretur, & Annam Ascuam quæ id negabat, pro hæretica nuper ab ipsis habitam & flammis publicè traditam fuisse, nec se dubitare, quin ut nunc

Hæretici hæreticos cōburunt.

 Zuin-

Zuingliani ipsi credunt quod Anna tunc docuit quam persequebantur, sic brevi etiam credituri sint, quod ipsa jam doceret. Combusta tamen est ipsorum jussu in campo fabrum Londini, quarto idus Majas.

Sed Protestantium in rebus paululùm adhuc progrediamur. Horum cùm tam Superintendentes, quos vocant, quàm ministri, concionatores, & in universum uxorati presbyteri, ad carnis copulam tàm studiosè antea invitati, nunc sedulò sua sponte illi rei incumberent, spuriaque inde prole aliquantò etiam plus quàm pro reipublicæ commodo, abundare inciperent; ex altera autem parte viderent uxores suas nullo in honore apud plebem esse, sed passim pro meretricibus ab omnibus haberi, liberosque illegitimos & nothos censeri: dolore & uxorum clamoribus agitati, ad profanam civilium Comitiorum auctoritatem confugere sunt coacti, & in eisdem suppliciter petere, ut liberi sui legitimi fierent. Comitia (ordines enim tum cojerant) re bene perpensa & examinata

Difficultas presbyterorum de uxoribus.

Comitiorũ decretum de liberis presbyterorum.

nata decreverunt, ut nulla humana lex obstaret, quò minùs in posterum presbyterorum filii legitimi haberentur: id statuerunt, quia de lege divina non erant adeò sollíciti, cùm in ea, si quid contrarium instituto aut libidini suæ videretur, illud vel contemni, vel aliqua commoda interpretatione illudi posset.

Cùm his difficultatibus ac dissentionibus tàm de religione modoque vivendi, quàm de potestate ac regimine reipublicæ, implicari hæreticos Catholici animadverterent; majores omnino animos ad fidem veram conservandam ac propugnandam sumpserunt; maximè qui erant doctiores ac prudentiores, qui ex hac exigua paucorum annorum experientia, quibus hæresis Angliæ dominata fuerat evidentissimè perspiciebant, cùm hæreticorum doctorum & magistrorum ignorantiam, ineptias, ac dissolutissimos mores; tum eorum etiam qui gubernabant, impietatem, avaritiam & ambitionem, quorum ob causam tantùm, antiquæ religionis cursum interruperant, hæresimque

Catholici viri majores animos sumunt.

Disputatio petita. simque introduxerant. Unde nunc tàm Oxonii quàm Cantabrigiæ, duobus ornatissimis Angliæ universitatibus aliisque nonnullis in locis, Catholici excusso metu, manifestiùs exire, & hæreticis doctoribus se opponere cœperunt; ad disputationes etiam & examen doctrinam eorum revocare, fraudes detegere, mendaciaque coràm & in os objectare non timuerunt. Quibus rebus hæretici nonnihil territi, se cohibere, timidiùs omnino & diffidentiùs agere cœperunt. Nominatim Petrus Martir, de quo plurimùm omnes sibi pollicebantur cùm Oxonii prælegeret, ac sæpissimè hoc ipso tempore ad reddendum suæ doctrinæ rationem ab aliis etiam multis, potissimùm verò à Ricardo Smithæo Theologiæ doctore, qui eandem cathedram priùs tenuerat, provocaretur; nunquàm in disputationem descendere ausus est, donec & Ricardum Coxum ex aula regia hæreticum, ac perditæ vitæ hominem, qui post tamen Eliensem Episcopatum invasit, totius disputationis moderatorem nactus esset, & Ricar-

Petri Martiris disputatio.

Ricardum Smithæum virum doctissimum atque acerrimum disputatorem, ab Oxonio relegatum vidisset. Quibus ita comparatis, de Eucharistia instituitur disputatio, hinc Petro Martyre Zuinglii hæresim sustinente, indè Tressamo & Chedseo Doctoribus Catholicis, eandem oppugnantibus.

In qua disputatione cùm triduò versati essent, Coxus qui disputationibus præerat, videns Petrum Martirem, multò graviùs premi, quàm speraverat, & exibilationibus, manuumque ac pedum strepitu, è cathedra penè explosum, cùm & ipse Zuinglianus esset, se Londinum avocari dixit, nec jam posse diutiùs huic exercitio vacare. Petrum verò Martirem tanquàm victorem miris laudibus extulit, cæteros, ut pacem colerent admonuit disputationem solvit, qua imprudentia infamiam sibi apud omnes peperit. Posteà Petrus Martir disputationem illam suam mala fide ut solent hæretici impressam edidit. Certè Oxoniensis Academiæ judicio bis victus apostata Martir fuit: primùm, quia omnino

Tergiversatio hæretici jam victi.

ausus non est cum doctissimo viro doctore Smithæo qui eum lacesserat, disputationem inire; deindè, quia eorum quibuscum disputavit, argumentis nullo modo potuit satisfacere: similis fuit ejus disputationis quam Theologi Cantabrigienses cum Bucero habuerunt, exitus.

Disputationes variæ de fide.

Nec tantùm in istis Academiis, verùm & aliis multis in locis instituebantur his diebus quædam publicæ de Eucharistiæ, tàm sacrificio quàm sacramento disputationes; maximè inter Hoperum Superintendentem Glocestrensem, & excellentem Theologiæ Doctorem dominum Fecnamum Vestmonasterij Abbatem, atque etiam inter Harleium pseudoepiscopum Herefordensem, & catholicum presbyterum Henricum Joliffum: quæ disputatio cùm ad Stephani Episcopi Vintoniensis manus pervenisset, is licet in arce Londinensi conclusus, Harlei frivolas objectiones solidè statim refellit. Collegerat etiam Petrus Matir non paucas contra Eucharistiam calumnias, & in unum eas libellum redegerat, quas

omnes idem Stephanus paucis diebus ita confutavit, ut ea confutatio in lucem postea sub Marci Constantij nomine exierit, ne verus auctor eo tempore proditus, in multò graviorem carceris ærumnam conjiceretur. Eodem etiam pertinet doctoris Langdalli doctus libellus quo Ridlei contra Eucharistiam cavillationes dissoluit. Quid dicam de gravissimorum presbyterorum Crispini & Mormani tàm concionibus, quàm scriptis, imò etiam vinculis? de Henrici Coli tùm eximiis concionibus, tùm diutino carcere ob fidem Catholicam patientissimè tolerato? De Thomæ Vatsoni antequàm Episcopus Lincolniensis fieret, & collegæ ipsius Doctoris Setoni constantia, & perpessionibus?

Libri scripti.

Conciones Catholicæ.

Tempus me deficeret, si omnes ènumerarem, qui ob catholicam fidem illis diebus, ex Ecclesiis aut collegiis suis ejecti, aut aliis dignitatibus, commodisque spoliati, graviora etiam carcerum ac vinculorum tormenta animosè subierint; adeò jam incalescere cœperat Dei spiritus in Catholicorum præ-

Augmentũ Catholicorum ex persecutione.

præcordiis, ut si diuturna fuissent illa tempora & crevisset persecutio; habuisset Anglia, sine dubio, plurimos Martyres & infinitos Confessores: indies enim augebatur nunc non solùm credentium, verùm etiam & confitentium numerus, & illi qui ab initio parùm viriliter restiterant, præcipuè Episcopi; modò, eventu rerum inexpectato edocti; consilioque maturiori errorum suorum admoniti, pœnitentiam egerant, & fortissimos se constantissimosque in causa Dei tuenda præbuerunt. Hinc est quòd Edmundus Bonerus Londinensis, Stephanus Gardinerus Vintoniensis, Cuthertus Tonstallus Dunelmensis, Nicolaus Hethus Vigorniensis, aliique nonnulli tùm Episcopi tùm Prælati, non solùm dignitatibus exuti, sed & carceribus mancipati his diebus fuerint.

Episcopi depositi.

Exules propter fidem.

Sed multò maximus cœpit esse numerus eorum, qui voluntarium exilium conscientiæ causâ eligebant, quorum ferè primus fuerat Joannes Storæus utriusque juris Doctor, posteà martyrium sub Elizabetha passus. Hic in

in publicis regni Comititiis, cùm de fide perperam tractari ceneret, ausus est tandem cum Salomone exclamare, *Væ tibi terra cujus Rex puer est.* Cujus verbi tanta fuit invidia, ut sibi deinde in Anglia consistere non esset tutum. Ejusdem exilij incommoda subierunt, excellens artis medicæ Doctor, Græcæque linguæ peritiâ clarissimus, Joannes Clemens; Gulielmus item Rastallus jurisconsultissimus, unà cùm utriusque uxoribus, fæminis piissimis; Joannes intereà Boxollus, vir omni eruditione ac probitate insignis, qui posteà Reginæ Mariæ à secretis fuit; Angliæ etiam singulare decus Nicolaus Harpesfildus, qui regnante Elizabetha carceribus tandem extinctus est, aliique plurimi; quibus omnibus, quò animosiores essent, benignissimus Deus illis ipsis primis initiis, providerat hospitem locupletem in terra aliena, qui eos ex Ægypto fugientes, non solùm libenter, verùm etiam honorificè ac affluenter exciperet. Ecclef. 10.

Vixerat in Anglia ad multos annos, Italus quidam, facilè omnium merca- Antonius Bonvisus Lucensis.

torum

torum Princeps, non solùm ob magnitudinem opum, sed multò magis ob fidei & integritatis laudem, patriâ Lucensis nomine Antonius Bonuisus. Is Thomæ Moro in omni fortuna, omnium fere mortalium intimus & maximè dilectus fuerat, adeò ut cùm jam vicinus martyrio esset, & atramento calamisque omnino destitutus, carbone epistolam Bonviso latinam exaraverit, in qua hæc ipsa verba habet. *Amicorum amicissime & meritò mihi charissime, quoniam mihi præsagit animus, fortassè falsò, sed præsagit tamen, haud diù mihi superfuturam ad te scribendi facultatem decrevi dum licet, hoc saltem brevi epistolio significare, quantum in hoc fortunæ meæ deliquio, amicitiæ tuæ jucunditate reficiar, cùm te conspiciam etiam sublata jam rependendi spe, sic in me amando & demerendo persistere, imò adeò progredi potiùs, & cursu quodam indefesso procurrere, ut pauci sic amicos fortunatos ambiant, quomodò tu prostratum, abjectum, afflictum, & carceribus addictum Morum tuum diligis, amas foves, & observas. (Ego mi Antoni mortalium mihi omnium charissime) quod solùm*

Thomæ Mori condemnati ad Bonvisum epi. Anno 1535.

nunc

nunc possum, Deum optimum maximum, qui te mihi providit obnixè deprecor, ut * *quando tibi talem debitorem dedit, qui nunquàm solvendo sit futurus, beneficentiam istam quam mihi quotidie tam effusus impendis, ipse tibi dignetur pro sua benignitate rependere; tùm ut nos ab hoc ærumnoso ac procelloso sæculo, in suam requiem, pro sua miseratione perducat, ubi non erit opus epistolis, ubi non distinebit nos paries, ubi non nos arcebit à colloquio janitor, sed cùm Deo Patre ingenito, & unigenito ejus filio Domino nostro Jesu Christo, atque utriusque Spiritu ab utroque procedente, paradisi gaudio perfruamur æterno. Cujus intereà gaudij desiderio, faxit omnipotens Deus, ut tibi, (mi Antoni) mihique atque utinam mortalibus undecunque omnibus, omnes hujus orbis opes, universa mundi gloria, nec non istius quoque dulcedo vitæ vilescat. Amicorum omnium fidissime mihique dilectissime, & quod prædicare jam olim soleo oculi mei pupilla, vale. Familiam tuam totam, herili in me affectui simillimam, Christus Jesus servet incolumem.*

* Bonvisus Morum bonis omnibus exutum sustentaverat.

Mori pietas & contemptus mundi.

Subscriptio.

The-

Thomas Morus : frustra fecero si adjiciam tuus ; id enim jam nescire non potes, cùm tot beneficiis emeris, nec ego nunc talis sum, ut referat cujus sim. Hæc Morus moriturus ad Bonvisum.

Bonvisi in Anglos munificentia.

Erat autem Bonvisus partim ex hac intima cum Thoma Moro amicitia, partim ex diuturna in Anglia habitatione, erga Anglos omnes mirificè affectus ; maximè quos ob fidei Catholicæ confessionem, cujus ipse erat studiosissimus, afflictos videbat. Cùm ergo vir optimus toto ferè Henrici Regno meliora tempora in Anglia expectâsset, nec post Henrici mortem quicquàm quòd spei suæ satisfaceret, sed omnia potiùs in pejora prolabi cerneret : domicilium familiamq; suam, in Belgium ad civitatem Lovaniensem transtulit, non sanè ut ibi mercaturæ terrenæ, sed cælesti vacaret : erat enim is ferè proximus fidei portus, quo Angli ob fidem ejecti, se recipere poterant. Collegit ergo ad se & fovit lubentissimè, quotcunque eo tempore ob fidem exulabant, doluitque vehementer quòd plures non adve-

venirent ; nec dubium eſt, quin ſi his aſperrimis Elizabethæ tempotibus ſupervixiſſet, & tot egregios viros ac adoleſcentes, non ſolùm in exilium actos, ſed domi etiam vexatos, tortos, & necatos ob fidei teſtimonium vidisſet ; univerſos exulantes ipſe ſolus excepiſſet, ſuiſque ſumptibus aluiſſet ; ad id enim nec opum nec animi magnificentia defuit ; ob quam inſignem pietatem æterna erit illius apud Anglos memoria.

Atque hæc de Anglis qui Edouardi tempore exulabant in Belgio. Romæ verò degebant alii, atque imprimis Reginaldus Polus Cardinalis, Angliæ ſpes, Eccleſiæ etiam Romanæ magnum decus, ornamentum ac lumen. Is cùm ad Henricum Regem quatuor doctiſſimos libros pro unionis Eccleſiaſticæ defenſione ſcripſiſſet, nec fructum ex ea re ſperatum conſecutus eſſet, quintum librum addidit, quem & ad Edouardum Angliæ Regem inſcripſit ; nihil eorum prætermittens, quæ ad ſalutem Angliæ procurandam putabat pertinere. Is hoc ipſo tempore,

Angli exulantes Romæ.

Cardinalis Polus.

pore, à Concilio Tridentino reversus, Viterbiensi in civitate legationem obibat, cùm tàm ipsius quam bonorum omnium insigni dolore, Pauli Tertij Pontificis optimi, cui Anglia, tùm ob ipsum & Roffensem creatos Cardinales, tùm ob multa alia vera paternæ pietatis officia, plurimùm semper debebit) renunciatur mors. Cùm autem de more ad Conclave deinde ventum esset, ut alius supremus Pastor eligeretur, Polusque tantùm non duas votorum partes ad Sacerdotii summum gradum ascendendum suffragantes sibi cognovisset, ac sine controversia, si cupidum se illius dignitatis declarâsset, statim Pontifex, favente ei Illustrissimo Cardinale Farnesio, renunciatus fuisset: non ob aliud magis eo fastigio caruisse credendus est, quàm ut simul non expetitæ Summæ Præfecturæ abundantius meritum assequeretur, & ad unitatem Catholicam patriæ dulcissimæ, ore ac manibus apportandam conservaretur. Electus verò fuit ejus loco, in Summum Pontificem Joannes Maria Cardinalis Mon-

Mors Pauli Tertij Papæ An. 1549.

Polus vicinus Papatui.

Julii Tertij electio.

Montanus, & Julius Tertius appellatus. Exulabat eodem tempore Romæ Richardus Patæus Anglus, Vigorniensis Episcopus, Thomas Golduellus, qui posteà Ecclesiæ Asaphensi præfuit; Mauritius etiam Clenocus Bangorensis electus, & alii nonnulli, tùm in Italia tùm alibi insignes viri.

Horum autem aliorumque, qui vel domi patiebantur, vel foris exulabant loco, fæces quædam hominum ac quisquiliæ, in Episcopatus, Cathedras, ac dignitates substituebantur. Hujusmodi erant Scoræus, Birdus, Holgatus, monachi libidinosi, dissoluti apostatæ meretricibus combinati. Barlous, item Harlæus, Coverdalus, Ridlæus, aliique ejusdem farinæ homines, qui fortunæ famæque naufragio facto, libidinisque stimulis agitati, ad novi istius Evangelii professionem tanquàm ad aliquam cælitùs dimissam tabulam, qua ex calamitatum suarum fluctibus enatare possent, confugerunt: quam itidem omnes ære alieno obstricti, legibus obnoxii, sceleribus implicati, infamiâ notati, inopiâ pressi, aripuerunt. Opi-

Novi Episcopi ac Prælati in Anglia, quales.

fices etiam quos vel laborare ampliùs tædebat, vel qui non satis lucrari sibi videbantur, ad novi verbi ministerium se accingebant.

Poynettus Vintoniensis pseudo-episcopus.

Ut autem de præcipuis quibusdam nonnulla dicam; Erat Poynettus, qui ejecto Stephano Gardinero, splendidissimi acutissimique ingenij viro, Episcopatum amplissimum Vintoniensem, occupaverat. Is parùm putans uxorem unam ducere, cùm esset Episcopus, etiam lanionis cujusdam adhuc viventis uxorem abstulit, eaque illi publicis regni legibus evicta & marito restituta est. Itaque cum posteà quidam ex Optimatibus ad Stephanum, partim joco, partim ironicè dixisset; Fortassis tu speras Episcopatum tuum tibi aliquando restitutum iri: Cur (inquit Gardinerus) minùs expectem meum Episcopatum, quàm lanio suam recepit uxorem? Idem enim homo fuit, qui & Gardineri Episcopatum & lanionis conjugem invaserat.

Hopperus.

Fuit & alter pseudopropheta, Hopperus, qui ob hypocrisim non minùs quàm hæresim malè audiens, cùm adhuc

huc privatus Catholicos Epiſcopos traduceret, quòd nimiùm lautè agerent, nimiſque magnis opibus abundarent; idem factus Superintendens (ita enim Zuingliani eos latinè vocant, quos majores noſtri Græca voce Epiſcopos nominârunt) duos ſimul uſurpavit Epiſcopatus, Gloceſtrenſem & Vigornienſem.

Milo etiam Coverdalus diu in Germania verſatus, tàm corporis ex immodico vini uſu, quàm ſpiritûs ebrietatem ex nimio hæreſum amore in Angliam retulit. Is audiens Academiam Oxonienſem Catholicæ fidei vehementer addictam eſſe, nec libenter ad hæreſim deficere; nonnullos prætereà extitiſſe, qui in eum quòd ſororem quandam ſuam circumduceret, jocarentur: magna ſibi de ſeipſo pollicens, & plurimorum ſeductionem animo concipiens, Oxonium venit, in ſuggeſtum conſcendit, magna fit expectatio; de cauſa omnium maxima, hoc eſt, de Sacramento Euchariſtiæ ait ſe dicturum. Itaque primùm ubi eos ante omnia vehementer reprehen- Coverdalus.

dixisset, qui in eum stomachati fuissent, quòd vas commoditatis haberet, (ita enim suam meritriculam appellabat) adjunxit, meritò sibi fidem in hac potissimùm Eucharistiæ controversia adhibendam esse; propterea quòd cùm vidisset Catholicos transsubstantiationem credere, Lutheranos veri corporis Christi impanationem docere, Zuinglium verò ejusdem corporis typum & figuram, at Calvinum efficaciam præterea & energiam ponere: ipse prorsus neglecta omni authoritate humana, omnique animi affectu & perturbatione deposita, nulli omninò parti addictus, veritatem ipsam sinceram & certam, non ex humana traditione, sed ex solis scripturis divinis, quam per totos jam quatuordecim annos seriò indagâsset, compendio traderet. Hæc ille magno conatu cùm diceret; sibi sapere, aliis delirare, doctioribus verò etiam insanire videbatur. Cùm enim, ipse profiteretur fidem se Catholicam in domo Dei prædicatam & receptam abjecisse, ac per annos omnino quatuordecim, certa fide in eo mysterio

Ridicula jactantia.

Nota hanc rationem.

ſterio caruiſſe, ac propterea infidelem ac incredulum tanto ſpacio perſeveràſſe, imò nec magiſtris ſuis Luthero, Zuinglio, aut Calvino, nec ulli antiquorum Patrum fidem adhibuiſſe: nonne inſano ſimilis eſt, ſi ob hoc ipſum quòd infidelis fuit, fidem ſuo verbo haberi poſtulat?

Sed hujuſmodi hominum ac ſpirituum feraciſſima erat hæc ætas, ruptis ſemel Eccleſiæ ſeptis, & laxatis ad omnem opinionum licentiam habenis. Jam in Anglia extiterant (ut ſupra dictum eſt) Mathæus Pariſius, qui Chriſti divinitatem cum Arrio negabat, & Joanna Buchera quæ unà cùm Valentino ejuſdem incarnationem ex beata Virgine impugnabant. Jam Lutherani Zuingliani, Calviniani, & Anabaptiſtæ, omnes ex eadem radice & ab una ſchola parùm antè prodeuntes, per Angliam, Germaniam, aliaſque Chriſtiani orbis partes apparere & inter ſe dimicare cæperunt. * Jam Tholoſæ extitit (quæ Galliæ eſt præclariſſima univerſitas) qui Joannis Baptiſtæ ſe ſpiritum habere jactaret, alter Lute-

Fanaticorum ſpirituum varietas.

* Vide Genebrardum lib. 4. anno 1550.

tiæ qui sancti Petri Genio se foveri affirmaret; tertius Basileæ, qui se Mosis Angelum possidere contenderet. Jam Lutheri coquus Justum se Jonam prædicabat; Jam Rodulphus à Moshan Decanus Pataviensis, Lutheranismi & Papatûs mediatorem se à Deo dimissum asserebat; Jam deniquè David Georgius Sartor per Hollandiam & Frisiam, scribebat se verum esse Messiam, Regem Regum ac Dei nepotem, & non ex carne sed ex spiritu sancto natum. Hæc insaniæ prodigia unà cùm hæresi, in orbem proruperunt.

An. 1550. Atque ut in rebus fidei ac religionis, hæc monstra inaudita quotidiè ferè his temporibus nascebantur; ita ètiam aliis in rebus non pauca divinæ iræ judicia in Anglia visebantur; prodigiosi enim tam animalium, quàm mulierum partus frequentissimè habebantur. Tamesis etiam fluvius, quo Londinum alluitur, ad decimum sextum calendas Januarias, intra novem horas ter, præter omnem consuetudinem fluxit & refluxit. Eodem etiam

Monstra & prodigia in Anglia.

anno

anno Sudatorius quidem peſtifer morbus, nunquam antea medicis cognitus univerſam Angliam pervaſit, & infinitam fere hominum multitudinem proſtravit, adeò ut in una civitate Londinenſi intra dies ſeptem, octingentos vitâ privaverit, & alibi plurima hominum millia ſuffocârit; nec tamen ullam peſtis naturam referebat, ſed planè miraculo prodigioque datum eſt, quo Dei bonitas Anglos admonere voluit, peccati maximi quod in ipſum peccaverant; ſed perditis nihil profuit.

Mirus morbus.

In rebus etiam publicis ac politicis non minores erant perturbationes, univerſis qui rerum potiebantur, avaritiæ, libidini ac ambitioni ſtudentibus; & licet inter ſe invidia & odio implacabiliter diſſiderent; in eo tamen uno conveniebant omnes, ut hæreſim modis omnibus promoverent, Catholicos expilarent, & univerſum populum injuſtis exactionibus, artificiis, fraudibuſque ſpoliarent; quorum inter reliqua hoc ipſum quod ſequitur illuſtre eſt exemplum.

Mala Reip. gubernatio.

An. 1551. Anno quinto Edouardi regni ad diem septimum idus Julij, cùm plebs nihil quicquàm tale suspicaretur, inexpectato edicto, quarta pars argenteæ pecuniæ, per universum Angliæ regnum, & quadragesimo posteà die, alia quarta pars, omnibus & singulis adempta est, propterea quòd quilibet argenteus as, ad semissem, quilibet solidus & denarius, ad mediam prioris pretij æstimationem publico edicto redigebatur. Quapropter qui centum minas hodiè in pecunia numerata habebat, intra dies quadraginta, ex illis centum, perdidit minas quinquaginta, etiamsi neque naufragium fecisset, neque ab hostibus aut latronibus spoliatus, neque ab alio quopiam deceptus esset. Tale tributum à seculo non est indictum, ut quilibet absque ulla exceptione dimidiam partem totius argenti sui numerati persolvere cogeretur. Et vulgus quidem non putavit se plus parte dimidia persolvere, cùm interim re vera totum usque ad minimum teruncium, atque adeò plus toto persolveret. Quod ut accu-

Fraus in minuendo pecuniæ precio.

accuratè intelligatur, tota mente repetere oporteret, quod Henricus octavus poſt inchoatum jam ſchiſma, pecuniam argenteam probæ monetæ in ſcoriam primus vertit. Porrò qui ſchiſma Henrici auxerunt, etiam de bonitate monetæ quotidiè aliquid detraxerunt, donec aſſem ferè ad ſextantem, hoc eſt, ad uncias duas redegiſſent. Ecce autem cùm vilior & magis adulterina pecunia nullo modo cudi poſſet, cùm quòd pro aſſe populo exolviſſent, iterum ad æſtimationem aſſis à populo recipi quacunque ex cauſa oportuiſſet, ſubitò jubent quòd pro aſſe exoluerant, pro ſemiſſe reddi. Addo etiam quòd certa pecuniæ genera ad aſſem à Rege æſtimata, per quadrante atque adeò ſextante iterum recepta ſunt.

Nunc qui hæc omnia genera fraudum contulerit, facilè deprehendet, universis Angliæ civibus univerſam ipſorum pecuniam argenteam intra paucos annos non ſemel ablatam fuiſſe, & ereptam. Accedit eòdem, quòd concuſſiones etiam non ferendæ pas- Furtum hæreticorum ingens.

passim à potentioribus committebantur, dum illi soli prævidentes pecuniæ decrementum & diminutionem futuram, (utpotè cujus rei authores ipsi forent) priùs & æs alienum creditoribus solverent, & famulis stipendia numerarent, & prædia coemerent, ea pecunia hodiè numerata, quam postridie minùs quarta parte valituram præsciebant. Hæc omnia mala Deus ex infinita clementia sua permisit, ut populus hac saltem ratione intelligeret, quàm iniqui dispensatores gratiæ Dei & donorum cælestium essent, qui nec urbana quidem negotia sincerè administrarent. Veritas enim ait, *Si in* Lucæ 16. *iniquo mammona fideles non fuistis, quod verum est, quis credet vobis?* Itaque veritas Evangelij hæc est, eos qui populum in iis quæ seculi fuerunt, tàm iniquè fraudârunt, nullo modo potuisse veros & fideles mysteriorum Dei censores existere. Et tamen iidem illi erant qui sacris omnibus præerant, mirandum ut non sit, si hæresim pro fide Catholica populo ministrârint.

Sed

Sed non contenti homines impij hoc furto ac latrocinio, voluerunt insigne sacrilegij etiam genus adjungere. Emissis itaque per universum regnum quæstoribus Regiis aliisque ministris idoneis, præceperunt, ut universæ Ecclesiæ thesauros suos ac supellectilem, omnia etiam ornamenta, in usus Regis traderent. Abstulerunt igitur primùm quicquid erat ex argento vel auro; cruces, calices, pixides, & si quid hujusmodi, quicquid etiam erat in donariis preciosum vel in ærario. Deinde candelabra cæteraque quæ vel ex ære, stanno, plumbo ac ferro aliavé materia alicujus momenti erat. Vestes item sacerdotales & altarium ornamenra; Campanas præterea quæ erant meliores, unicâ (ut plurimum) relictâ ad convocandum populum, & uno in quaque ecclesia calice ad combibendum in communione; & unica veste sacerdotali, ad officia ecclesiastica celebranda; qua tamen posteriores Calvinistæ uti recusârunt. Atque hæc quidem tùm in Anglia fiebant. Jam videamus qua ratione iustissimus Deus,

Sacrilegium hæreticorũ insigne.

us, horum scelerum auctores paulò post castigaverit.

Dudlæij cõsilium de tollendo Seimero.

Diximus superiùs de Edouardi Seimeri Somerseti Ducis, (qui Regis etiam avunculus & Protector erat) cum Joanne Dudlæo Comite Varuicensi, simultatibus: hic cùm Seimerum in arcem Londinensem antea conjecisset, & ex ea re magni animi existimationem acquisivisset, & nonnullorum etiam Catholicorum studium sibi adjunxisset, experientiâ prætereà didicisset, Seimerum pusilli animi, abjectique spiritûs hominem esse; statuit omnino è medio eum tollere. Quod ut faciliùs efficeret, voluit primò amicorum potentium præsidio se munire: unde & illis ipsis diebus quibus Seimerus in carcere tenebatur, Joannem Russellum & Gulielmum Pauletum, Comites creari curaverat: hunc Viltoniensem, illum Bedfordiensem. Nunc

An. 1551.

verò cùm Seimerum funditùs eversurus erat, ad quintum idus Octobris eundem Pauletum Marchionem Vintoniæ renunciari fecit; Gulielmum verò Harbertum, Comitem Penbruchiæ; Hen-

Honores distributi.

Henricum Marchionem Dorcestensem Ducem Suffolciæ ; ipse autem se Northumbriæ Ducem, Regis accedente auctoritate, quam in manu sua habebat, constituit. Atque horum amicorum potentiâ auctus, quinto post die, Seimerum iterum in custodiam tradit, unà cùm uxore ac præcipuis quibusdam amicis, quorùm nonnullos posteà unà cum eo occidendos curavit. Ad decimum enim Calendas Februarii Edouardus Seimerus Somerseti Dux eo nomine condemnatus, quòd die quodam Dudlæij domum & cubiculum occulto thorace munitus intrâsset, eo animo ut ipsum in lecto confoderet, (quanquàm id efficere non tentâsset) securi publicè percussus est ; & paulò post Rodulphus Vanus, Milo Partrigrius, Michael Stanhopius, & Thomas Arundelus, equites omnes aurati, ut consiliorum Seimeri participes, eadem pœnâ plectuntur. *Seimeri condemnatio & mors.*

Jamque Dudlæus his fæliciter gestis majora animo concipere cœpit. Erat enim nunc universa Anglia in sua potestate, præcipuè Rex à quo cætera pen- *Dudlæij cōsilium de occupando regno.*

pendebant: quem cùm ille vel tabe quadam laborantem, vel ita in manu sua constitutum, ut ad ipsius nutum & arbitrium laborare posset, animadverteret; iniit cogitationem de occupando regno, quod hac ipsa ratione quam nunc dicam consequuturum se speravit.

Ducis Suffolciensis filiæ.

Erant Henrico Marchioni Dorcestriæ, (quem nuper Suffolciæ Ducem factum esse meminimus,) filiæ tres ex uxore Francisca, quæ filia fuerat Mariæ, sororis Henrici Regis Octavi natu minoris, (nam majorem natu Margaritam, Scotorum Regi ante nuptam diximus,) hæ tres Ducis Suffolciensis filiæ, cùm ex Henrici nepte natæ essent (licet ex illegitimo matrimonio ut existimabatur) videbantur proximæ successionis regnandi jure, si Henrici liberi non obstarent; nam de Margaritæ majoris natu sobole, cum in Scotia esset, nullam Anglis habendam esse rationem Dudlæjus existimabat. Ineunt ergo consilium duo isti Duces, Suffolciensis & Northumbrius, de collocandis in matrimonio his tribus fi-

lia-

liabus, ac deinde de tollendis Henrici Octavi liberis, (qui tres etiam erant,) ut ſic ad has tranſiret ſnceeſſio; ut autem communicatione hujus tanti boni plures colligarentur ad ſceleris ſuſcepti defenſionem, ſtatuitur, ut duorum potentiſſimorum Comitum Pembruchiæ & Huntingtoniæ filis primogenitis, duæ Suffolcienſis Ducis filiæ minores, nuptui tradantur; Jana verò ætate maxima, ad quam primo loco, Henrici liberis ſublatis, regni hæreditatem cupiebant pervenire Dudlæij filio quartogenito, cui Gilfordi nomen fuit, in uxorem daretur: atque ita factum eſt; & omnia tria matrimonio eodem die inſigni pompa Londini celebrata ſunt. Tria matrimonia eodem die.

Statim verò poſt, ægrotare cœpit Edouardus Rex, ac lenta tabe conſumi; quo preſpecto, Dudlæjus diligentiùs incumbere negotio, ac primo quoque tempore Mariam primogenitam Henrici ex Catharina filiam, quam ſolam timebat, (nam de Elizabetha ex Anna Bolena parùm curabat) Londinum advocare, ut in ſua poteſtate Maria Londinum vocata fugit.

eſſet,

esset, ac publicâ custodiâ sepire statuit: sed præceleris Edouardi mors, consilium nonnihil impedivit; Maria enim Princeps, cùm Dudlæi jussu Londinum properaret, ac jam civitati proxima esset, admonita à suis, Regem ferè in extremis esse, ac periculum sibi Londini parari, deseruit incæptum iter, & ad arcem quandam suam minimè munitam, quæ Framingham dicitur, omni celeritate se recepit; ubi vigesimo deinde die ab amicis quibusdam secretis, quos in aula habebat, certior facta, quòd Rex obiisset, quanquàm adhuc divulgata res non esset, nec ipsa ignoraret quantæ vires contra eam paratæ essent, omni tamen timore deposito, ac in solo Deo justitiæ ac innocentiæ protectore confisa, tubarum sonitu Reginam se promulgavit.

Edovardi mors.

Mortus est Edouardus pridie novas Julij, ætatis suæ anno decimo sexto, regni vero septimo, eodem prorsus mensis die, quo Pater ejus Thomam Morum integritatis & justitiæ caput, capite feriendum ante aliquot an-

nos

nos curaverat; ut omnes qui rectè rationes rerum expenderent facilè perspicerent Henricum tanti viri cædem, morte primogeniti sui luisse, nec tamen expiâsse, quia pœnitentiam de peccato suo secundùm Deum non egit. Eodem pertinet, & ad eandem Dei justitiam referri debet, quòd nullus planè ex Henrici liberis, (quos ille ut multiplicaret, ac posteritati perpetuaret toties se uxores mutare fingebat) sobolem ullam ex se reliquerit (licet omnes juventute florerent) sed steriles transierint sine prole aut germine, ne patris tam impij propago, ullas radices ageret. Northumbrius ac Suffolciensis Duces, nonnihil perculsi præmatura Edouardi morte, quam diù celari vix posse sperabant, etsi omnia nondum ritè disposita essent, progrediendum tamen rati, ad arcem Londinensem quàm primùm se conferunt; ibi accepto clàm universæ ferè præcipuæ nobilitatis jurejurando, in verba sua ac Janæ Ducis Suffolciensis filiæ, quæ Regina erat futura; paulò post, evocârunt clanculum Prætorem Londinensem

Dei justitia in Henrici sobolem.

Jana Suffolciensis promulgatur Regina.

ſem & ſex præcipuos Senatores, quorum etiam juſiurandum in eandem ſententiam poſtulârunt; & tandem interpoſitis aliis duobus diebus, prædictam Janam edictis publicis Reginam promulgârunt. Quam rem populus indigniſſimè ſe ferre inuſitato quodam ſilentio commonſtravit; nonnulli etiam apertiùs obmurmurare, quorum unus cui Gilberto Potto nomen fuit, à domino ſuo proditus & accuſatus, abſciſſis auriculis publicè caſtigatus fuit; accuſator autem qui Sanderus vocabatur, eodem ipſo die per Thameſim vectus, ſubversâ ſcaphâ ſubmerſus eſt. Alij carceribus traditi ſunt, eò quòd ſcripto à Ducibus propoſito, contra Mariam ſubſcribere recusâſſent; quorum ferè primus ac præcipuus fuit Franciſcus Inglefildus eques auratus, ſummæ fidei ac integritatis vir, qui cùm Catholicus & ex ipſa Mariæ familia eſſet, maluit fortunas ſuas omnes & vitam ipſam, ſummo potiùs periculo obiicere, quàm humano terrore à recto deduci: hic ergo cum aliis cuſtodiæ traditur, qui omnes

Franciſcus Inglefildus.

mnes

mnes certissimam mortē subituri videbantur, si Northumbrius victor extitisset.

Erant autem plurima quæ non dubiam victoriæ spem, Northumbrio præbebant; eaque tam externa quàm domestica; nam ut domi pro eo faciebat universa nobilitas, voto ac jurejurando sibi adstricta, illiusque animum confirmabant totius populi (ut videbatur) favor, vires regni in sua manu positæ, Mariæ sexus quòd esset fæmina, demortui denique Regis auctoritas, cujus ultimam voluntatem scripto testatam pro se afferebat: ita ab externis Principibus nihil sibi timebat, nec quicquàm auxilij ad Mariæ partes juvandas expectari posse sciebat. Primùm enim cum Henrico II. Galliarum Rege, pacem paulò ante fecerat, reddita ei Boloniensi civitate, & consequenter etiam cum Scotia, cujus Regina Maria, nupta jam erat Francisco Henrici filio primogenito, deinde Carolus Cæsar, à quo solo Maria sperare potuisset auxilium, tanto impetu bellorum hoc ipso tempore premeba-

Quæ dabāt Dudlæio audaciam.

Henricus 2. Galliæ Rex.

tur, ut vix consistere potuerit. Postquam enim superioribus annis universâ domitâ Germaniâ Electorem Saxonem, & Lantgravium Hessum protestantium capita, in suam potestatem redegisset, ac secum captivos in Belgium abduxisset; tantùm ea res aliorum Principum animos in eum commovit, ut Henricus Galliarum Rex, alioquin maximus hæreticorum hostis, Protectorem libertatis Germanicæ & horum captivorum vindicem se scripserit; Mauritius etiam Saxo, qui Cæsari hactenus fidelis extiterat, ac beneficia infinita ab eo acceperat, cum eodem Rege contra Cæsarem conspiraverit, junctisque viribus tam illi, quam Brandeburgicus cæterique Germaniæ Principes bellum ingens Carolo moverint. Et quod molestissimum & omnium aliorum periculosissimum ipsi fuit, Henricus tres amplissimos Episcopatus, Tullum, Verdunum & Metim, brevissimo tempore Imperio ademit; Mauritius Enipontinâ civitate in qua Carolus eodem die fuerat, repentè occupatâ, minimùm abfuit, quin ipsum Cæsa-

Principum in Cæsarem conspiratio.

An. 1552.

Mauritius.

Brandeburgicus.

Cæſarem inexpectato adventu in poteſtatem redegerit.

Quæ omnia cùm Northumbrius in Anglia non ignoraret, non mirum, ſi tempus commodum ratus ſit, conſilia ſua fæliciter perficiendi. Itaque cùm Londini omnia pro arbitrio conſtituiſſet, Janam Reginam promulgâſſet, ac in arce Londinenſi collocâſſet, Optimatum ſingraphas ac juſiurandum accepiſſet, populum confirmâſſet, Magiſtratuum officia diſtribuiſſet, & concionatores nonnullos delegiſſet, quorum primus fuit Ridlæus Pſeudoepiſcopus Londinenſis, qui è ſuggeſtis tam Mariæ quàm Elizabethæ cauſam impugnarent, Janæ verò defenderent, ac populo commendarent (id quod illi ſedulo pro conſuetudine fecerunt, cùm illorum inſtitutum ſit, ad omnem humanum favorem, ſe accommodare, & id populo ſemper pro Dei verbo proponere, quod à potentioribus ſuæ ſectæ præſcriptum fuerit) his confectis non aliud ſibi jam obſtare ratus, quàm quod Maria in ſua poteſtate non eſſet, ne procraſtinatione ſua populus ad il-

Dudlæi ſcelera.

Hæreticorum concionatorum inſtitutum.

lam conflueret; omni celeritate delecto milite, in eam ducit, Suffolciensi Duce ad res Londini conservandas suo loco relicto.

Cæterum Mariæ causa tam erat perspecta, ac grata universæ plebi, & Northumbrij ambitio ita odiosa, ut ex omnibus undique partibus ad illam ingens fieret concursus, & minùs quàm decem dierum spacio, supra triginta militum millia secum habuerit, quibus omnibus tamen tanta erat abundantia rerum ad victum necessariarum, ut cervisiæ cadus uno Reali Hispanico, quatuor verò panes magni, sexta Realis parte vænierint. Nonnulli etiam ex Optimatibus qui Londino abfuerunt, ad illam confluebant; quod cùm Senatores ac reliqui ex nobilitate Londini degentes, intellexissent; quanquàm Northumbrij postulatis cùm præsens esset, refragari non auderent, eum tamen nunc cum excercitu egressum, proditorem declarant, ac Ducem Suffolciensem suo loco relictum, una cum Jana filià, Reginâ paulò ante declaratâ, in custodiam tradunt; Mariam hono-

Concursus ad Mariam

Dudlæjus proditor declaratur.

honori & regno restituunt, & edictis publicis quicquid anteà vel à se, vel à Northumbrio Janæ nomine factum fuerat, rescindunt.

Quibus rebus ad Northumbrium perlatis, cùm milites etiam suos passim à se dilabi & ad Mariæ partes transire cerneret, animo fractus, Mariam ipse quoq; postridie Cantabrigiæ conclamat, & deinde Magistratui se dedit, die decimo postquàm Janæ imperium tribuisset. Quinto post die Londinum captivus ducitur, unde paulò ante triumphans exierat, ibique perduellionis unà cum quatuor filiis condemnatus, undecimo calendas Septembris securi percutitur, cùm priùs hæresi omni renunciâsset, fidemque Catholicam sincerè ex consilio Nicolai Hæthi Eboracensis posteà Archiepiscopi, fuisset amplexatus; quam semper quidem pro ingenij sui acumine, intellexit unicam & veram esse fidem, nisi quòd ambitione excæcatus, cùm videret per fidei catholicæ professionem prorsus nullam, per simulationem verò hæresis, saltem aliquam spem regni obti-

Dudlæus se dedit.

Dudlæij mors.

hendi offerri; maluit hoc modo ad regnum aspirare, quam in Catholica fide cuiquam parere.

Ac quatuor quidem ejus filiis parcitum est, quorum duo adhuc vivunt, in magna gratia apud Elizabetham, Ambrosius Varuicensis, & Robertus Lecestrensis, Comites. Ambrosius mitioris naturæ ac minùs semper ambitiosæ extitit; Robertus verò tantorum malorum auctor habitus deinde fuit, ut nihil optima Maria fecisse in universa vita reipublicæ Christianæ incommodiùs existimetur, quàm quod illum justissimè condemnatum, vitâ donaverit. Quando autem Deus post viginti fere annorũ schisma tam admirabilem victoriam, Mariæ Catholicæ Principi, contra universos pene regni Optimates, sine ulla sanguinis effusione concessit, satis manifesto miraculo Catholicæ fidei veritatem, universo mundo commendavit.

Dudlæi filii condonati.

DE

DE MARIÆ REGNO.

PARS SECUNDA.

MARIA igitur Henrici & Catharinæ filia, poſt obtentam cæleſti auxilio, tam inſignem, & inexpectatam victoriam, civitatem & arcem Londinenſem more triumphantis ingreſſa, mox, nullo Senatuſconſulto expectato, ſed ſua ſola pietate, prophanum Primatûs Eccleſiaſtici titulum reſpuit, & è ſtilo Regio ſuſtulit. Epiſcopos, Edmundum Londinenſem, Stephanum Vintonienſem, Cuthbertum Dunelmenſem, qui ob fidem variis carceribus vincti aſſervabantur, Thomam, item Norfolciæ Ducem, & Edouardum Courtneum Marchionis Exonienſis olim ab Henrico occiſi filium (quem Devoniæ etiam Comitem illa poſtea creavit, injuſtè ad perpetuos carceres damnatos, & libertati & honori priſtino reſtituit:

Mariæ in civitatem Londinenſem ingreſſus & acta.

Exilii

Exilij & perduellionis iniquissimam contra Rginaldum Polum Cardinalem, latam sententiã revocavit; gravissimũ vectigal, populo priùs ab Edouardo impositum, condonavit. Et ne adulteratæ pecuniæ permutatione, tàm miserè expilarentur subditi, misericordissimè curavit, ut Rex Regi quid præstet, & hæretico Catholicus quantum intersit, omnes statim viderint, & gavisi sint.

Maria de nuptiis cogitat.

Et quia sanctissima fœmina, publicum bonum suo semper commodo prætulit, cùm hactenùs per totam vitam, usque ad tricesimum octavum ætatis annum, virginitatis amore castissima permansisset, primò quoque tempore suorum suasu de nuptiis cogitavit; id enim Senatus summopere, propter spem prolis quæ ipsi in regno succederet, urgebat. Primùm verò adiecit animum, ex quorundam Senatorum consilio, in eum juvenem quem anteà Devoniæ Comitem ab ea creatum commemoravimus, Sed meliori posteà ac Angliæ magis salutari consilio, Philippo Imperatoris Caroli Quinti fi-

ti filio, cùm alias ob cauſas graviſſimas, tùm maximè, ut potentiſſimi optimique Principis adiumento, Regnum ad fidem & obedientiam Sedis Apoſtolicæ reſtitueret, nupſit. Thomam Viatum equitem auratum, magnæ potentiæ virum, ut eas nuptias, regnique ab hæreſi reconciliationem impediret, turbas in Cantij provincia cientem, ſua potiùs inſigni fide, quàm ulla militum manu devicit: Ducem Suffolciæ paulò ante de vita condonatum, & nunc iterum tumultuantem, Comitem etiam Devoniæ ob prælatum ſibi Philippum, iraſcentem, & Elizabetham ex Anna Bolena Henrico natam, ſororem ſuam, cum Viato (ut ſenatui videbatur) contra ſe ingratiſſimè omnes conſpirantes, in Turrim coniecit; Ducemque Suffolcienſem poſteà capite plectit, Comitem in Italiam relegat, Elizabetham, quæ poſteà adepta eſt regnum, magnorum virorum victa precibus, quodque puella eſſet ereptam morti, cuſtodiendam Vodſtochium mittit. Ut mirum ſit quo ſenſu tàm confidenter Elizabetha, Conſpirationes in Mariam.

in

in eo quem de suscepta nuper Belgica expeditione edidit libello, asserat, de sua in sororem Reginam fidelitate, se nunquam, ne in quæstionem quidem vocatam.

Mariæ clementia.

His omnibus, aliisque etiam hæreticis & conjuratis, melioris mentis ullam spem præbentibus, pacifica Regina, & à sanguine abhorrens, lubentissimè parcitum cupiebat. Et sanè nisi viri prudentes, quorum consiliis se passa est regi, contrarium suasissent, & ipsi Duci Dudleio, & Janæ ejusque marito, qui regnum usurpaverant, sicut cæteris Dudleij filiis perduellionis condemnatis pepercit, condonâsset. Hoc autem in ea singularis fuit in Deum & Ecclesiam pietatis argumentum, quòd in se commissa peccata, multò faciliùs remiserit, quàm quæ in Christum & religionem perpetrata deprehendit.

Erant qui cum cæteris conspiraverant, varij Pseudoepiscopi læsæ majestatis condemnati, sed hoc nomine noluit in quenquam ipsorum Maria secundùm leges civiles animaduerti; sed ad

ad Ecclesiæ judicium eorum causam prorsus deferri mandavit; præsertim in causa Cranmeri Archiepiscopi Cantuariensis, in quem, non nisi secundùm mandata Apostolica inquiri, & sententiam dici permisit; ubi non ipsa, nec suæ Majestatis maritus Rex verè Catholicus, judicum sed accusatorum, coram commissario Apostolico per procuratores, pulcherrimo exemplo & ordine partes egerunt, sicut ipsi vidimus. Mariæ reverentia in Ecclesiam.

Hic erat ille Cranmerus Cantuariensis, qui sententiam divortij contra Catharinam iniquissimè tulerat; qui nunc completâ mensurâ nequitiæ suæ, primùm læsæ majestatis in publicis regni Comitiis, nunc sua propria confessione convictus, deinde spe vitæ catholicum se fingens, ac septies & decies se palinodiam canere proprio chirographo attestatus, demùm in illa hypocrisi deprehensus, ab Episcopis Catholicis de gradu omni dejectus Ecclesiastico, & brachio sæculari traditus, Oxonij posteà comburitur impœnitens: Legibus enim antiquis de puni- Cranmerus comburitur

endis hæreticis, iterùm zelo Principe Christiano dignissimo renovatis, non solùm ille, sed & aliquot pseudoprophetarum centuriæ sunt sublatæ.

Sed ut intelligant omnes quanta in coercendis hæreticis, religioneque Catholica per omnes ditiones suas restituenda, sit usa pietate, prudentia, constantia ac celeritate; quia ad sanctissimæ fœminæ immortales laudes, & ad gentis peccatricis & infœlicis, tàm facilè posteà ad vomitum redeuntis, pudorem & castigationem pertinet, hæc silenda non censeo.

Mariæ modus in restituenda religione.

Ac primùm quidem, ut rem fælicius ac faciliùs efficeret, de suorum consilio jussit, ut omnes externi, qui neque publicam personam gererent, nec in cives essent ascripti, ad certum diem gravissimâ indictâ pœnâ, de Regno exirent. Dicuntur autem ex hoc decreto abiisse, supra triginta millia hæreticorum, variarum nationum & sectarum: nam omnes in hoc Anglicanum asylum Edouardi temporibus lubenter confluxerant: De Petro Martire aliquandiù deliberatum est in Senatu,

Petrus Martir.

natu,

natu, utrum expediret, illum in insula flammis tradere, quòd ille inter cæteros, multum damni Reip. attulisset: sed itum est illud, ut quia publica fide venerat, dimitteretur potiùs cum suis. Buceri verò corpus paulò antè Cantabrigiæ sepultum, jubebatur secundum leges, cum Pauli Phagij cadavere, exhumari & comburi; uxoris autem Petri Martiris impura ossa, è cæmiterio in sterquilinium Oxonij periici.

Bucerus Phagius.

Quoad officia sacra ac fidei Catholicæ exercitium, non potuit Regina authoritate sua, nec nisi ordinibus convocatis, civibus præcipere: sed & exemplo suo & edicto publico, quo suspendit omnium contrariarum legum ab hæreticis latarum executionem, cunctos cohortata est, ut schismatica Zuinglianorum templa, preces ac communionem, non adirent, sed ad catholicos ritus iterum redirent: Ad quam solam voluntatis suæ declarationem, & tam piæ principis, populum in omni religione præeuntis, imitationem, officia catholica per totum regnum, in omnibus ferè ecclesiis fieri cœpta

Officia catholica fieri cœpta.

cœpta sunt. Continuò etiam aperta sunt pulpita Catholicis Ecclesiastis, & ne ampliùs conciones haberent hæretici, prohibitum est.

Edouardi Regis exequiæ.

Omnium quæ ritu catholico publicè in Anglia fiebant, primæ fuerunt exequiæ, quas & more majorum, & peculiari quodam in fratrem affectu, pro Edouardo, licet extra ecclesiam secundùm judicium humanum defuncto, celebrari solemniter voluit. Sed meliùs posteà instituta (etsi supra quam dici potest mœrore ex hoc confecta) se ita secundum regulam pietatis & religionis passa est regi, ut ne pro patre Henrico, horrendi schismatis & peccati authore ac radice, publicè oraretur, tandem consentiret.

Maria religionis disciplinam affectui in fratrem præfert.

Sed in his primis restituendæ Ecclesiæ initiis, gravius ad à clero passim in eo peccatum est, quod Regina ita (uti dictum est) facultatem exercendæ catholicæ religionis concedente, mox multi ex superiore Henrici & Edouardi temporibus schismate, canonum & regulæ Ecclesiasticæ obliti, sine conditionis cujusque suæ considera-

Error cleri.

ratione, non examinantes à quibus & qualibus Epiſcopis, quovè modo fuerant ordinati, utrum aliquo cenſurarum, vel irregularitatum vinculo aut impedimento innodati ac irretiti, temerè planè ac irreverenter (ne quid graviùs de hominibus, ex canonicâ diſciplinâ neglectâ potiùs quàm contemptâ peccantibus dicam) ad ſancta altaria & ſacrificia convolabant: cujus etiam rei in hac noſtra hiſtoria putavimus, ad aliarum gentium cautelam & commonitionem, mentionem facere; ne & ipſæ aliquando, ubi diſciplina Eccleſiæ eſt perturbata, in ejusmodi errores incautè labantur. Nota.

Cæterùm ex hac fortaſsè in Clero maximè, illius temporis ſupina ac irreligioſa negligentia, tam citò (Deo vindice, qui ſancta non niſi ſanctè tractari voluit) cum pientiſſima Principe etiam hoc religionis ſummum bonum amiſimus. Licet hanc culpam ſuam ſperamus poſt totius reipublicæ (ut infra dicetur) Sedi Apoſtolicæ factam reconciliationem eos omnes graviſſimo dolore recogitâſſe, & pænitentiâ purgâſſe.

Religio Catholica restituitur.

Cæterùm ut antè dicere cœperamus, partim Reginæ mandato ac suasu, partim paulò post, ordinum authoritate effectum est, ut abrogatis contra fidem catholicam fratris sui nomine sancitis legibus, deinceps antiquus orandi & sacrificandi mos, per totam Angliam & Hiberniam, reliquaque sibi subjecta loca restitueretur. Neque hæretici ipsi multùm sunt ausi resistere. Solùm unus reliquis magis furiosus & audax, in eum qui primam catholicam concionem in celebri illo apud S. Paulum suggesto habuit, è mediò infinitæ multitudinis, extractum pugionem punctim ejaculatus est, qui delatus in columnas ligneas pulpiti, incassùm cecidit; sed non sine magno mox hæreticorum astantium tumultu, quorum furorem ut evaderet ecclesiastes, difficulter è turba & loco quo stabat, quorundam operâ subductus est. Simili furore alter etiam sclopeto alium ex eodē loco perorantem petiit, sed frustra : & re intellectâ, præsidium posteà concionatori donec ille furor deferbuisset, datum est : nec, ut in

Hæreticorum rabies.

eum

eum ſtatum in quo erant res religionis cum regnare cœpit Edouardus, alia ferè impedimenta Regina habuit.

Sed quia ad illam immanem à Sedis Apoſtolicæ & orbis terrarum communione, per Henricum infælicem patrem ſuum invectam ſeparationem reſarciendam, ditioneſque ſuas ad veterem diſciplinam ac obedientiam & ſubjectionem Summi Pontificis in ſolidum revocandas, majore opus erat molimine & induſtriâ, nec id rectè ſine Suæ Sanctitatis gratia & voluntate tranſigi poſſe videbatur; Illuſtriſſimum Cardinalem Polum, multis nominibus ſibi chariſſimum, quàm primùm potuit & licuit, accerſendum curavit. Quem & Julius Tertius Pontifex libenter dimiſit; ampliſſimiſque mandatis inſtructum Legatum de latere ſuo, ad Reges ac Regnum univerſum dedit. Sed hæc omnia propter metum graviorum tumultuum, qui videbantur exorituri, non niſi ſecretò ab initio fiebant, re cum paucis tantùm ex Epiſcopis & ſelectioribus Conſiliariis communicata. Nec Polus antè Italia exce-

Polus accerſitur.

Polus Legatus à latere.

cedere constituit quàm Anglici Regni conditio ei explorata esset; quod ob superiora schismata perturbatissimum esse existimabat; atque ne se loco adhuc moveret, Cardinalis etiam Dandinus tùm Bruxellis apud Cæsarem Legatus, multas gravissimasque sibi Cæsarique videri rationes, ad Polum scripsit: miserunt enim Pontificis mandato Joannem Franciscum Commendonum tum Papæ è cubiculo, posteà Cardinalem, magno & expedito ingenio virum, in Insulam, ut de rerum statu, Pontificem & Legatum certiores quàm primùm faceret. Is tam prudenter ac impigrè rem agit, ut & cætera omnia exploraret, & Reginam ipsam aliquoties clàm alloqueretur, & ab ipsa syngrapham acciperet, qua obedientiam Apostolicæ Sedi pollicebatur, atque à schismate absolutionem pro Regno petebat: promittens se rebus publicis compositis, tumultibusque sedatis, officium suum per Oratores facturam. Commendonus cum iis mandatis Romam rediens promptam Reginæ voluntatem Pontifici aperuit.

Commendonus in Angliam mittitur.

Polo

Polo autem adhuc in Italia ſubſiſtenti, altera cum illa Anglicana, etiam ad Cæſarem, de pace inter ipſum & Regem Gallorum concilianda, decernitur legatio. Utroque munere ſuſcepto mox iter ingreditur, ſcriptis tamen priùs ad Reginam Mariam litteris gratulationis & conſolationis plenis, quibus eam ut in ſancto Regni ſui ad priſtinam gloriam & Romanæ Eccleſiæ obedientiam ac communionem revocandi propoſito, conſtanter perſiſtat, diligentiſſimè admonet, ſuamque operam Majeſtati ſuæ in omnibus offert. Ex quibus litteris iſta quæ ad hanc rem maximè pertinent iuſerenda duximus. *Mea erga Deum & ſuam Eccleſiam, ac erga Majeſtatem Tuam pietas me cogit unum in hoc Regni tui initio tibi in memoriam revocare: quod eſt, ut cùm ita ſingulare beneficium à Deo acceperis, diligenter conſideres è quibus radicibus perturbationes rerum ad juſtitiam & ad veræ Religionis cultum pertinentium, pullularint: quippe cum illæ indies in iſto regno cum tanta ruina ſuccreverint tàm publica quàm privata, quanta non ignoratur. Atque ſi*

Polus Legatus ad Cæſarem.

Unde principiũ schismatis in Anglia.

hoc ita feceris, percipies profectò principium & causam omnium malorum tunc pullulâsse, cùm perpetuus humani generis adversarius, patri tuo persuasit impurum consilium, ut divortium fieret matris tuæ optimæ Reginæ. Atque illi magnæ in Deum, in ipsam, in te, in seipsum injuriæ, majus additum est scelus, quòd à matre divortium fecit omnium Christianorum, à sancta Catholica obedientia, & ab Apostolica reverentia. Ex hoc iniquo & impio semine tot pestiferi fructus nati sunt, ut ita regnum ubique corruperint, ut nullum neque justitiæ, neque veræ religionis vestigium apparuerit: relegatæ enim sint ambæ quando reverentia & obedientia Ecclesiæ ejecta fuit, neque priùs sunt rediturae, quàm divina obedientia in animum recepta sit eorum qui rebus præfuerint. Hoc facilè tua Majestas illi servo suo potest credere, qu plurima, & ista, & Majestatis vestra causâ passus est. Neque ullam defendenda causæ tuæ rationem prætermisi ubi aliquo extaret remedium, quo te tuis molestiis sublevarem. Quodsi mei labores eum finem consecuti non sunt, quem semper desideravi, sæpiùs vel vitam ipsam periculis exponens, certè nunc ea de re multò magis læ

tor;

tor, quàm si ipse adiutor fuissem, cum apertissimè cognoverim divinæ providentiæ in Majestatem tuam propensam voluntatem. Nam profectò noluit Deus illa humana te manu adiuvari, neque Pontificis, neque Cæsaris, neque ullius Principis: quamvis nunquam cessavit Pontifex Cæsarem ad opem ferendam cohortari, neque mea defuit diligentia utrisque ad hoc pium opus sollicitandis; sed divinitùs res protracta est, donec statutum tempus à Deo adventarit quo divina manu sublevareris. Interim usus est Deus eadem ratione, qua erga carissimos & dilectissimos uti consuevit, quos nutrit & educat in omni calamitatum ærumnarumque genere, ut gratiæ suæ semen altiores radices in corde tuo posset extendere, meliùsque floreat, ac nobiliores fructus producat, cùm visum fuerit in pristinam fælicitatem revocare. Istud nunc omnes boni expectant; atque ego inprimis, cui major occasio concessa est dotes animi, quæ divinitùs tibi concessæ sunt à teneris cognoscendi. Ea res me multò etiam magis impellit, ut Majestati tuæ id significem de re tanta, quanta est Ecclesiæ obedientia; me magis etiam sollicitum esse quàm anteà, qua mente sis erga

religionem, & quo pacto affecta. Nam cùm circiter trecenta millia passuum distem ab urbe Roma, nuper ad me de rebus Britannicis est delatum, & per litteras Summi Pontificis certior factus sum te ad summum imperium esse provectam, & electus Legatus à Sancta Sede Apostolica, ad Majestatem tuam, & ad Cæsarem, & ad Galliarum Regem, ut tibi gratularer pro victoria Dei, in hac causa ipsius Dei. Sed quia quanti res sit intelligo, censui non inutile fore si Majestatis tuæ mentem quo pacto Deus moverit, priùs percunctatus fuero; cujus causâ præsentem nuntium cum meis litteris mitto; neque istud quidem quia de optima voluntate tua subdubitem, quoniam te semper gratam erga Deum fuisse cognovi, & acceptorum non immemorem, legumque divinarum observantissimam, inter quas, obedientia Apostolicæ Sedis continetur, cui maximè omnium favere debes. Nam certè quidem Majestatis tuæ pater nulla alia de causa Apostolicam obedientiam reliquit, nisi quia nollet Pontifex Romanus causæ tuæ favens, turpi & iniquo ejus desiderio assentiri. Sed quoniam tot annos tanta facta est mutatio, tantaque malitia conata est evellere ex animis homi-

hominum, penitusque restinguere hanc ipsam obedientiam & observantiam, mihi visum est non absurdum fore, si ex te ipsa percunctarer quod tempus, aut quæ ratio aptior commodiorque videretur ad ipsius Vicarii Christi legatione perfungendum, idque ad istius regni beneficium & consolationem: cujus fælicitas & quies semper magis oppressa fuit, ex quo sancta obedientia expugnari coepta est, coactaque solum vertere. Decrevi igitur priùs responsum expectare, quod ut expectationi meæ optimè respondeat ab Omnipotente Deo suppliciter peto, omniumque piorum spei, quam habent de Majestate tua conceptam, idque ad confirmationem & incrementum felicitatis tuæ & istius regni. Quòd si mihi benignam audientiam concesseris, spero futurum, Dei opt. max. beneficio, ut intelligas in hac ipsa obedientia Ecclesiæ consistere & collocatum esse fundamentum & stabilimentum omnium bonorum ipsius regni. Sic igitur rogans omnipotentem Deum ut pro sua infinita misericordia Majestatem tuam fortunet in ipso imperio, in quo collocavit, finem scribendi faciam, è Coenobio Megazeni Benaci idibus Sextilis. 1553.

Maria scribit ad Polum.

Ad has illa amantissimis respondet litteris, quibus desiderium adventûs ejus & firmum studium regni sui ad avitam fidem & Romanæ Ecclesiæ obedientiam revocandi studium significat: porrò ab ipso petens ut humillimum suum obsequium Pontifici offerat & vicissim ab ipso indulgentiam sibi & benedictionem petat.

Ex Italia discedens, Cæsarem de altera delata sibi legatione, & quousque in itinere processisset certiorem reddit. Cæsar magna cum celeritate nuncium cum litteris mittit, quibus significat fore sibi pergratum si non progrederetur ulteriùs, donec ab ipso accersatur; quod futurum pollicetur, quàm primùm res matura esset, saltem si regredi ad tempus nollet, ne ultra Leodium progrediatur, rogat. De his moris aliquoties questus est apud Imperatorem Polus; tamen ut priùs Angliam ingrederetur, quàm nuptiæ cum Philippo filio transactæ essent, veritus nè ejus præsentia novum impedimentum adferret, Cæsar omnino non consensit.

Inte-

Intereà motus in Anglia varij, præcipuis conjuratoribus in poteſtatem Reginæ redactis & ſupplicio affectis, utcunque conquieverunt. Sed hæretici (inquietum & turbulentum genus hominum) quod vi & armis apertis contra nuptias cum Hiſpaniarum Principe, & Regni reconciliationem non poterant, diabolicis tentant efficere artibus. Nam præter privatas inſidias, quas ad tollendam Reginam (pro quibus Gulielmus Thomaſus Regij Senatûs tempore Edouardi ſcriba, merita morte mulctatus fuit) impiè ſtruxerunt; aliud ad commovendum Londinenſem populum, ſeditioni tùm & hæreſi valdè deditum, inauditum adinvenerunt ſtratagema. Induxerunt quippe quandam puellam octodecem annos natam, hæreſi ſimul & pretio corruptam, in eam improbam ſimulationem, ut ſe permitteret in abdito inter duos muros cujuſdam domûs angulo ad tempus concludi, & per fiſtulam ad id aptatam eas voces edere quas iſtius ſtrophæ artifices ſibi ſuggererent: nomen puellæ Elizabetha Cro-

Hæretici ſeditiones ſeminant.

ſta

Technæ Draci & Elizabetæ Croftæ.

sta erat, doli author Dracus quidam. Ita ergo illa instructa & in loco ad fraudem accommodato collocata, mirabiles emittit continuò ex antro suo voces, easque tàm sonoras ut per omnes vicinias audiretur. Accurrunt undique cives, quid sit inquirunt, mirantur, voces non mortalis hominis sed Angeli esse clamabant; urbi ac Reipublicæ iste spiritus comminatur miseriam, ærumnas, mala omnia, si nuptias cum Hispano, aut communionem cum Papa Romano admittant. Multa item contra sanctum sacrificium & reliquam fidem Catholicam, quasi òraculo fundebat: erant ex conspiratoribus, qui datâ operâ se turbis adstantibus semper ingesserant, qui hujus spiritûs propheticas & obscuriores sententias, ad Religionis eversionem & seditionem movendam interpretabantur. Magistratus autem ad multitudinem compescendam & quid rei sit lustrandum accedit: fraus difficillimè apparuit: sed tandem inito consilio de diffodiendo muro & vicinis parietibus unde voces reddi coniiciebant, misera

Protestantium Prophetissa.

misera puella prodiit, ac examinata quorum suasu & consilio hoc fecerit, confessa est statim se à quibusdam seditiosis sectariis, & ab eo imprimis quem nominavimus Draco, ad istam nequitiam inductam fuisse. Authores fugiunt, puellæ publicâ pœnitentiâ castigatæ, reliqua pœna condonata est: & ita res tota in risum & hæreseos majorem detestationem, quæ tam diabolicis sustentatur artibus, recidit.

Tandem ergo his Hæreticorum frustratis conatibus, omniumque subditorum animis utcunque sedatis, Philippo etiam Angliam jam ingresso, ac nuptiis utrinq; expetitis fœliciter peractis, Regis simul ac Reginæ authoritate, regni reconciliatio summa sedulitate agebatur. Atque ob eam causam ad diem duodecimum Novembris, ordinum conventus indictus est, & Polus è Brabantia quò ante aliquot dies appulerat, missis ad eum honoris causâ duobus primariis viris Regum Consiliariis, in Angliam vocatur, & vigesimo tertio ejusdem mensis, in urbem honorificentissimè, deducitur, quin-

Agitur de Angliæ reconciliatione.

Polus in Angliam redit.

quintòque post die venit in consilium Statuum, quod Parlamentum ibi vocant, Regibusque præsentibus legationis suæ causam exponit, hortaturque ut ad Ecclesiæ communionẽ redeant, Sanctissimoque Pontifici Principis Apostolorum successori, debitam authoritatem restituant, qui summam velit ipsis impetire clementiam, ac benignitatem: monet etiam, ut Deo gratias agant, qui talem ipsis Regem dederit atque Reginam. In hanc sententiam locutus egreditur.

Ibi Vintoniensis Episcopus Cancellarius, illius oratione repetita, multisque verbis ad unionem & concordiam eos hortatus, permagnas Deo gratias agendas esse dicit, qui pro sua immensa misericordia, Prophetam eis ex ipsorum semine suscitârit, amplissimum videlicet Cardinalem, qui totus in ipsorum salutem incumbat. Postridiè, cùm orationem & postulata Legati probâssent ordines, concepta fuit petitionis formula, qua Regi supplicant atque Reginæ ut ad illum intercedant. Ejus hæc erat sententia.

Pœnitere se vehementer schismatis, quòd obedientiam Sedi Apostolicæ denegarint, & quòd decretis factis adversus illam assenserint: in posterum verò se futuros in ipsius atque Reginæ potestate, & facturos quicquid omninò possint, ut ejusmodi leges omnes atque decreta his comitiis abrogentur: majorem igitur in modum orare, ut interveniat, & efficiant, ut censuris absoluti, in quas juxta leges Ecclesiasticas, per schisma inciderant, in Ecclesiæ Christi gremium rursus tanquàm filij pœnitentes recipiantur, ut deinceps in Romanæ Sedis & Pontificum obedientia servire Deo possint, ad ipsius nominis gloriam & suæ salutis incrementum. Forma petitionis pro reconciliatione.

Altera die, cùm iterum adesset Rex, Regina & Legatus, consurgit Cancellarius, & quid super Legati postulato decreverint ordines, clarè pronunciat: deindè supplicem petitionē ordinum, scripto comprehensam & obsignatam Regi tradit atque Reginæ, petens, ut accipiant. Hi, cùm aperuissent, Cancellario reddunt ut pronuncietur. Tùm ille rogat ab universo cœtu (qui totum regnum repræsentat) nùm ratam habeant? illis affirmantibus, Rex atque Regina consurgunt, eamque Legato Acta in Comitiis pro reconciliatione.

tra-

tradunt. Is cùm legisset, diploma vicissim suæ etiam legationis illis exhibet: mox illud recitatur, ut ipsos absolvendi potestatem ei factam à Pontifice, omnes intelligerent. Post, orationem habet, & quàm sit grata Deo pœnitentia, quantumque de peccatore pœnitente gaudeant Angeli, multis in medium adductis exemplis demonstrat: Deo gratias agit, qui mentem hanc emendationis cupidam ipsis inspiravit. Eo facto, consurgit: idem Rex & Regina faciunt, & in genua subsidunt. Ibi tùm ille Dei numen atque misericordiam implorans, obtestatur, ut populum benignè respiciat eique culpam ignoscat: seque Legatum à Pontifice, Christi Vicario dicens, ut illos absolvat, de more benedicit toti multitudini, simulque eam absolvit. Ad Sacellum deinde ventum est: hîc Deo sunt actæ gratiæ, symphonia cantorum, & festæ lætitiæ fuit editum signum, uti fieri consuevit.

Secundo verò Decembris, Rex & Legatus cum omnibus penè totius Angliæ Proceribus, veniunt ad templum

plum S. Pauli ubi Stephanus Vintonienſis Cancellarius regni, conſcenſo celeberrimo totius gentis ſuggeſto, quod eſt ad ad crucem S. Pauli, poſt ſacram hortationem edicit populo illius urbis, quanto ſtudio omnes ſtatus, totius regni nomine, ſe ſubmiſerint Apoſtolicæ Sedis obedientiæ, quantaque viciſſim pietate ab Illuſtriſs. Legato vice Sanctiſſimi D. noſtri ſint accepti, & à prioribus peccatis & cenſuris abſoluti. Et ut pro tanta gratia, Deo, Papæ, & Regibus pientiſſimis gratias agant immortales, monet. Et non ita multò poſt Regum & reipublicæ nomine, miſſi ſunt Romam Legati, qui officium & obedientiam Sedi Apoſtolicæ pro toto regno ſponderent & præſtarent.

Reconciliationis publicatio.

Atque in urbe, propter lætiſſimæ rei nuntium ſupplicationes quoque publicæ factæ, & Deo grates Pontifice ipſo ſacra myſteria celebrante perſolutæ ſunt: & indulgentia ad modum Jubilæi per Chriſtianum orbem in gratiarum actionem publicata eſt. Hæc reconciliatio regni poſt vigeſi-

Publica, gratiarum, actio pro Anglia reconciliata.

mum annum in quo infaustum illud ab Henrico cæptum esset schisma, incidit in profestum Sancti Andreæ: unde synodico posteà decreto, constituit Illustrissimus Legatus Polus, non ita multò post factus Cantuariensis Archiepiscopus, ut ad tanti beneficij immortalem memoriam, festum Sancti Andreæ in perpetuum, principalis duplicis officio (ut tum illic loquebantur) apud Anglos celebraretur: & ut totus Clerus ac populus per universum regnum, in sua quiqui Parochiali Ecclesia, infra certum tempus, absolutionis ac reconciliationis gratiam in genua provoluti, humiliter postularent ac susciperent; quod & factum est à plebe avidissimè.

Dies reconciliationis festū principale Anglis.

In hac tamen restitutione Religionis, aliquæ quidem graves intervenerunt difficultates, de quibus nisi Legatus seipsum aliosque cum magna prudentia & nonnulla etiam indulgentia expedivisset, non ita promptè in reconciliationem hanc & Pontificiæ authoritatis agnitionem consensissent, nec in officio permansissent.

Reconciliationis difficultates.

Ti-

Timuerunt nimirum multi, ac ii imprimis, qui ex ſpoliis Eccleſiarum ac monaſteriorum ad ſummos in Republica honores & divitias evecti fuerant, ne Pontificis juſſu hujuſmodi poſſeſſiones ac bona repeterentur. Hunc iſtorum metum vehementer auxit, devotiſſimæ Reginæ in rebus ſacris, quas pater fraterque ſuus ſibi arripuerant retinendis, tanta religio, ut omnium decimarum, primitiarum, beneficiorum ac ſimilium proventus, ærario Regio antè applicatos in illuſtrisſimi Cardinalis manus ac diſpoſitionem reſignaverit; ejuſque ſummi conatus ut ex antiquiſſimis illis monaſteriis aliqua ſaltem ad Dei gloriam & regni honorem, primo quoque tempore reſtituerentur: præſertim ut celebre illud Veſtmonaſterienſe cænobium Benedictinorum, progenitorum ſuorum commune ſepulchrum, in priſtinum uſum accommodaretur. Occupabant illud tùm Presbyteri quidam ſæculares (converterat enim Henricus in Collegiatam Eccleſiam) qui nec ipſi impiè acquiſito jure, ne rogati quidem

Veſtmonaſterium inſtauratur.

à sua Majestate, cedere volebant; quos tamen posteà sua Majestas, & Illustriss. Legatus, partim coactione partim compensatione, è Monachorum antiquissima & justissima possessione abegerunt. His itaque rebus fundorum Ecclesiasticorum occupatores territi, videbantur aliquid turbarum excitaturi, idque tempore importunissimo nisi maturè rei toti prospectum fuisset. Eò ergo ventum est, ordinibus id postulantibus ac urgentibus, ut publico instrumento Pontificis nomine & authoritate edito, omnes de hujusmodi bonis ac possessionibus monasticis in schismate acquisitis, quoad pœnas & censuras Canonicas, in perpetuum securos & absolutos Legatus declararet. In quo tamen omnes hujusmodi occupantes gravissimè admonet, ut eorum qui in scripturis sacris de hoc genere sacrilegii notantur metuant exitus, ac Dei omnipotentis in tales severissima judicia non obliviscantur, licet Ecclesia suum jus secundum canones non persequatur. In eodem scripto cum omnibus infra gradus ab Ecclesia prohibi-

Dispensatio de retinendis bonis Ecclesiæ.

Dispensatio de matrimoniis.

hibitos conjugatis (quia innumeri erant nec ſine magna rerum perturbatione ſeparari poterant) diſpenſat; jubetque matrimonium & prolem eſſe legitima: Epiſcopos omnes qui ſententia religionis erant Catholici, in priori ſchiſmate factos, ac ipſos novos Epiſcopatus (nam Henricus tempore ſchiſmatis ſex erexerat) confirmavit. Et hoc ſcriptum legi parlamentariæ conjunctum, cum cæteris illorum comitiorum decretis publicatum eſt, & animi iſtorum pacati ſunt. Quæ omnia Pauli Quarti Pontificis Maximi litteris poſteà fuerunt ſtabilita & confirmata.

Epiſcopi facti in ſchiſmate confirmantur.

Cæterùm Epiſcopi illis iniquiſſimis temporibus extra Eccleſiam creati, quos jam ſchiſmatis ſui ex animo pœnituerat, hac communi diſpenſatione ac confirmatione non contenti, ſinguli (uno tantum Landaffenſi excepto qui illud negligentiâ potiùs quàm malitiâ prætermittens, ſolus poſteà ſub Elizabetha, Dei ut interpretamur judicio, in ſchiſma relapſus eſt) peculiariter petierunt à Sede Apoſtolica ve-

niam prioris gravissimæ culpæ, & confirmationem in suo cujusque Episcopatu; quam singulari suæ sanctitatis favore etiam in scripto consequuti sunt.

Poli cura de Academiis.

Jam verò Illustrissimus Cardinalis deinceps ad Cleri & maximè Academiarum reformationem, animum adjecit: in eo paulò indulgentior, ut à multis observatum fuit, quòd in Sacerdotes ac religiosos uxoratos, non animadverterit satis, sed à prætensis uxoribus tantùm separatos, atque beneficiis prioribus privatos, mox ad alia ac majora sacerdotia nimis citò admiserit. Sed ut illud fieret, Presbyterorum magnæ tum penuriæ indultum dicebatur. Ad Academias autem in antiquum splendorem, & disciplinam restituendas, præter cæteros visitatores Anglos, misit Nicolaum Ormonetum Patavinum posteà Episcopum, virum gravem, prudentem, & zelo domûs Dei imprimis præditum. Hic Oxonii & Cantabrigiæ Collegia omnia ad normam prioris à fundatoribus institutæ gubernationis, quantum fieri potuit reduxit, hæreseos suspectos abegit,

Ormonetus cum aliis visitat Academias.

egit,

egit, Catholicosque cùm Professores tum administratores ubique constituendos curavit.

Id verò summum erat Catholicorum Regúm nostrorum, ac Illustrissimi Cardinalis in universitatem Oxoniensem beneficium, quòd Petrum à Soto ordinis Sancti Dominici excellentissimum Theologum Hispanum, in Insulam accersitum, illic Professorem constituerint; ut à Petro Martire omnia paulò antè diruta reædificaret, Scholasticen restitueret, ac meretricium illum Hæreticorum in docendo & decipiendo fucum, à Gymnasiis pelleret. Quod ipse accitis aliquot aliis ex Hispania ac Germania sui ordinis doctissimis collegis, brevissimo tempore perfecit. Horum enim operâ factum est, ut juventus ferè universa, Catholicæ, Scholasticæ, solidæque doctrinæ, & capax & cupida, quàm citissimè redderetur. Atque hunc Petrum à Soto præceptorem jam suum, ita priori pseudoapostolo Petro Martiri comparârunt (probè enim memini) sicut D. Augustinus Faustum Ma- Lib. 5. Conf. cap. 13.

nichæum magistrum anteà suum B. Ambrosio olim comparavit: nimirum Martirem dictionis meretriciæ, orationisque magis hilarescentis ac mulcentis ornamentis, Sotum facilè superâsse, sed illum ab isto vicissim, rerum sacrarum scientiâ & judicio ita superari, ut ipsius, hæreticorumque omnium lævissimæ & fallacissimæ institutionis, imposterum tæderet ac puderet. Certè his magistris sapientissimis ita profecit Academia, ut non aliunde hoc Catholicæ fidei semen, quod Deus in tam diuturno subsequente schismate & tam immani persequutione nobis reliquit, extitisse videatur.

Restauratio rerum sacrarum.

Ita ergo Academiis & reliquâ Reipub. ab hæreseos fæcibus, quantùm tam brevi fieri potuit spacio purgatis, restituuntur ac ornantur passim Ecclesiæ, altaria eriguntur & consecrantur, collegia nova amplissima dote fundantur, cœnobia Benedictinorum, Carthusianorum, Brigitensium, Dominicanorum, Observantium, ac aliorum ordinum à devotis personis reædificantur; catholicis Regibus in hoc gene-

genere pietatis ſubditis omnibus præ-
lucentibus.

Ad ſanctum ſacrificium, confeſſio- nem, communionem, & publicas pre- ces plebs alacri ſtudio concurrit: & ad ſacramentum quidem confirmatio- nis, quod in illa gente ſupra quàm in ulla alia natione colitur & frequenta- tur (antiquiſſima enim illic traditione & lege tenentur parentes & patrini ad eum Epiſcopum qui primus poſt ſuo- rum baptiſmum intra ſeptem milliaria venerit, paruulos confirmandos defer- re: & communi omnes Epiſcopi con- ſenſu ad hujus, ſacramenti adminiſtra- tionem in quamcunque diœceſin vel locum diverterint ſibi mutuò & facul- tatem tribuunt & operam ſemper præ- ſtant) ad hoc (inquam) Sacramen- tum quia per totum fere ſexennium quo Edouardus regnavit legitimè non adminiſtrabatur, tam innumerabilis paruulorum ex omnibus urbibus, op- pidis, pagis, agris, turba deferebatur (nam infame ibi, irreligioſum & legi- bus puniendum eſt, non eſſe ſacro chriſmate ab Epiſcopo delibutum ante

Fervor populi in Religione.

ſepten-

ſeptennium) ut Epiſcopi variis locis penè opprimerentur: & nominatim Reverendiſſimus Ceſtrenſis dum in agro Lancaſtrenſi ſub dio in planitie maxima (quòd nulla Eccleſia nec cœmiterium multitudini capiendæ eſſet ſatis) cum nec irruentium populorum vim ferre, nec omnibus ſatisfacere potuerit, vix & non niſi cum magna ſupervenientis civilis Magiſtratûs diligentia, à tumultuantis plebis concusſione liberatus eſt. Atque ita quidem religionis catholicæ ſtudio omnia fervebant.

Forma Religionis reformandæ.

Et Illuſtriſſimus Cardinalis Legatus, juxta decreta illius ſynodi quam antè coegerat, religionis reſtituendæ ac reformandæ formulam, à Summò Pontifice prius viſam & approbatam, publicavit, atque ab omnibus ordinibus ſervari juſſit. Cæterùm illud ad cohibendum Clericorum in victu nimium luxum, de certo ad menſum ferculorum numero, multi ægrè tulerunt, nec facilè illis locis & temporibus obſervari potuit. Ambitio quoque, plurimaque beneficia congerendi infinitum

nitum ſtudium (quod ab Eccleſia & Clero, paulò antè propter hæc & hujuſmodi peccata tam acriter caſtigatis, & tàm recens in gratiam receptis, longiùs etiam quàm à cæteris Eccleſiis abeſſe debuit) in multis vix potuit retardari vel extingui. Unde jam tùm, homines aliquot verè pij, & ſecundùm Deum prudentes, timuerunt, ne iterùm, à Domino gravioribus quàm antè flagellis, vapularemus.

Sive iſtud fuerit, ſive aliud hujus olim Deo dilectæ gentis peccatum, ſive illa denique Henrici ſcelera & ſacrilegia, quæ forſan graviora fuerant quàm ut tàm leviter expiari potuerint, ſubitò tanto catholicæ religionis bono privati ſumus. Nam ecce tibi, lectiſſima Regina cùm quinquennio & quatuor menſibus regnâſſet, hanc vitam æternâ commutavit, in hoc primùm infœlix, quòd cùm Henrici octavi fuiſſet filia, ob id ipſum nullam ſobolem ex ſe relinquere poſſet. Secundo, multò etiam ſua opinione infœlicior, quòd Elizabetham non modò æmulam ex illicita & ter damnata copula propagna-

Nota.

Mors Mariæ Reginæ.

An. 1558.

gnatam, sed de fide quoque, quantumcunque tùm dissimulaverit, sibi semper suspectam, & quam reipublicæ ac religioni pestem futuram summè semper metuerat, ad regni gubernaculum relinquere coacta fuerit. Quomodo autem quovè jure aut titulo isti regnum obuenerit, paucis etiam hoc loco commemorandum videtur.

Mariæ de Elizabetha cogitationes.

Sæpè quidem conata est Maria illam ab omni successionis sorte, vel propter hæresim vel propter crimen læsæ majestatis (multa enim contra sororem & rempublicam commiserat) vel quod magis constabat, propter impurissimos natales, excludere. Nam ex Clementis Septimi sententia juridica, prætensum Henrici cum Anna matrimonium, & proles ex illa concepta, expresśè (ut supra commemoratum est) definiuntur esse illegitima. Idemque, Henricus postea à perturbatione factus liberior, in publicis regni comitiis decerni curavit, omnesque sibi subditos à juramento quod Annæ Bolenæ vel ejus soboli priùs præstiterant absolvi jussit; porrò contestatus in senatu suorum,

rum, Annam illam nec fuiſſe, nec eſſe potuiſſe uxorem ſuam, propter certam cauſam, quam dixit ſe Cantuarienſi Epiſcopo ſecretò inſinuâſſe.

Henrici teſtimonium de Anna.

Et licet Henricus anno trigeſimo quinto regni ſui, impetrata poteſtate ab ordinibus nominandi ſucceſſores ſuos, voluerit etiam Elizabetham habere in ordine regnandi locum, quod & illorum comitiorum decreto approbari fecit, (ex quo ſolo parlamentario edicto, & nullo nativitatis jure iſta eſt poſteà adepta imperium, & ita in hunc diem tenet) tamen nec ab Henrico patre, nec à ſeipſa, ullo ſtatuum decreto, aut matris cum patre conjunctio, aut natales ipſius fuerunt unquam poſteà approbati aut facti legitimi. Quin & ordines primo anno Reginæ Mariæ, lege perpetua approbârunt conjugium Henrici cum Catharina, & prolem ex eo genitam, omni divino & humano jure legitimam fuiſſe declarârunt; omnia contraria acta, proceſſus, & ſententias abrogantes; ut proindè alteræ cum Anna, Catharina adhuc ſuperſtite,

Quo jure Elizabetha regnũ Angliæ teneat.

veræ

veræ nuptiæ esse non potuerint, nec ex illis suscepta soboles, legitima, aut Anglicani sceptri, secundùm leges municipales quæ spurios non admittunt, vel naturâ, vel ullâ prærogativâ capax esse; quod tamen Senatusconsultum nec ab ipsa Elizabetha rescissum est hactenus. Quæ licet jus regnandi vendicet, regnumque sibi deberi, ab omnibus in primis regni sui comitiis agnosci voluerit; tamen nusquàm jus suum naturæ, sed parlamento prædicto ascribit; hoc prætereà variis posteà decretis cavens, ne quispiam sub pœna capitis affirmet, non esse in potestate Principis & statuum positum, ut quem velint Regem designent. De natalibus autem suis probandis aut reformandis nullus sermo, sed altissimum ubique silentium.

Sed ut eò undè digressi sumus, redeamus: Maria quæ probè cognoverat ex Henrici cum Anna Bolena plusquàm adulterino conjugio, prolem prorsus esse imperio indignam, nunquàm illi Senatusconsulto ex quo Elizabetha regnandi jus & locum proximum

mum prætendebat, animo acquievit; ſed cùm id ſola, ſine ſuorum optimatum populique ſuffragiis abrogare non potuiſſet, advertiſſetque eam fuiſſe multorum iniquiſſimam ac pernicioſiſſimam opinionem, ut non tantùm illegitimum, ſed & hæreticum Regem, modo civem ac domeſticum, quàm peregrinum ac externum, quantumvis legitimum bonumque, mallent, (cujus præpoſteri judicii humani, & Anglia ſæpè, & multæ florentiſſimæ provinciæ graviſſimas Deo pœnas dederunt;) quòd in tali cauſa optimum factu reſtabat, prudentiſſimè fecit, ut inſtante mortis ſuæ hora, certos Principes viros ad Elizabetham allegaret, qui tùm alia quædam, tùm imprimis hæc duo ab ea peterent: alterum, ut mutuum quod à ſubditis ſuis Maria ſub fide regia reddendum ſumpſerat, inque publicam rem converterat, Elizabetha reddendum curaret; alterum, ut Catholicam religionem in Anglia jàm conſtitutam & ſtabilitam ſubverti aut labefactari ne permitteret. Elizabetha (quæ dum Maria regnabat, ſemper ſe catho-

Mariæ morientis ad Elizabethã legatio.

catholicam finxerat, ac ni verè ita eſſet ut tellus ipſi dehiſceret coram ſenatoribus aliquot aliquando optaverat) ſolita hypocriſi ſua, utrumque ſanctiſſimè promiſit, neutrum re vera præſtitit.

Mortuâ igitur ſanctiſſimâ fœminâ Mariâ, quam Deus in medio ſchiſmatis Anglicani, velut ſignum quoddam fidele, ad ingentem Catholicorum conſolationem erexerat, ne alioqui animis ſuis defatigati, & ultrà quam ferre poſſent, hæreſum onere depreſſi fuiſſent: quin & Cardinale Polo, poſt duodecim ferè horas, eodem ipſo die, ex hac vita migrante, mox hora Satanæ & poteſtas tenebrarum Angliam occupavit.

Cardinalis Poli mors.

DE

DE SCHISMATE RENOVATO

Et in hæresim Calvinianam commutato per Elizabetham,

Deque ejus Ecclesiastico regimine.

LIBER TERTIUS.

Præfatio.

PRIORIS historiæ authòr, in annos etiam Elizabethæ aliquot processerat, sed quia ipso jàm defuncto, ab aliis instituitur exactior de vita, moribus & regimine hujus fœminæ commentarius, qui suo tempore ede- Intentio authoris.

tur, epitomen tantùm rerum ab ipsa contra Ecclesiam gestarum ad tempus damus; ut ex istis ungvibus, Leænam nostram pleniùs posteà describendam omnes agnoscant.

Cùm ergo Anglicani protestantes, Ecclesiæ gubernationem quam Christus Apostolis eorùmque successoribus, & imprimis cæterorum omnium summo presbytero ac Pontifici Petro commiserat, ad laicos, pro singulis quibus præerant provinciis, transferri debere contenderent, Deus quò istorum hæresim rebus ipsis confutaret, fecit, ut primùm non ad alium laicum ea gubernatio in Anglia perveniret, quàm ad impiissimum tyrannum & sacrilegum Henricum; Deindè ut ab illo ad puerum Edovardum; denique ut à puero ad fœminam Elizabetham deduceretur.

Mirabilis Dei providentia.

Henricus non quidem fuit, sed per sexum atque ætatem poterat fuisse divini verbi, quo potissimum Ecclesia regitur, rerumque ac legum sacrarum, administer. Edouardus nec fuit, nec adhuc per ætatem poterat esse minister

Henricus. Edouardus. Elizabetha.

ſter verbi, quanquàm per ſexum potuiſſet. Elizabetha verò, ne per ſexum quidem poterat verbum Dei, ſine quo Eccleſia nullo pacto regitur, adminiſtrare. Itaque eò res deducta eſt, ut Proteſtantes dicant illam obtinère jam ſummum in Eccleſia gubernanda gradum, quæ non modò nullum re vera obtinet (quòd etiam ei cum Henrico & Edovardo commune eſt) ſed nec poteſt quidem unquàm obtinere, id quod ſoli Elizabethæ propriæ convenit: quòd D. Chryſoſtomus hac inſigni ſententia notavit, cùm ait: *Quando de Eccleſiæ præfectura agitur, univerſa quidem muliebris natura functionis iſtius moli ac magnitudini cedat, oportet.* Cùm enim Eccleſia non minùs ex viris quàm mulieribus conſiſtat, Deus autem mulierem tum ex viro, tum propter virum ab initio fecerit (undè per naturæ legem, vir caput mulieris dicitur, ſicut & Chriſtus caput viri, & Deus caput Chriſti;) quemadmodum, nullo unquàm tempore evenire poteſt ut vel Chriſtus Deum, vel vir quiſpiam Chriſtum regat: ſic neque fieri ali-

1. Cor. 14. 2. Tim. 2.

Lib. 2. de ſacerdotio.

Nota rationem quare mulier præeſſe non poteſt in divinis.

quando poterit, ut mulier in iis quæ Dei & Christi sunt, aut virum, aut Christi Ecclesiam in qua semper viri sunt, ritè atque ordine gubernet.

Gene. 3. Diabolus quidem sanctum Dei ordinem perturbaturus, mulierem primam in iis quæ Dei erant violandis, ducem viro suo constituit, sacrorumque magistram ac præsidem ad totius humani generis pestem atque interitum, fecit. Sed filius Dei, judex & instaurator omnium à Patre constitutus, iterum jussit mulierem in potestate viri esse, quod jus D. Paulus Apostolus tùm legem vocat, tùm in rebus Ecclesiasticis locum habere statuit, dicens, *Non permittitur mulieribus in Ecclesiis loqui, sed subditas esse, sicut & lex dicit.* Si ergò lex non Mosaica, sed Divina in Paradiso promulgata, jubet mulierem in Ecclesia subditam esse; quomodo Ecclesiam ipsam in qua subdita esse debet, gubernare potest? Quin etiam Apostolus in perpetuum ejusdem subjectionis signum præscribit secundùm naturæ legem, *ne mulier oret aut Prophetet nisi velato capite*; Ut videlicet cere-

Diabolus mulierem divinis præfecit.

1. Cor. 14.

Gene. 3.

1. Cor. 11.

ceremoniæ ipſius ritu admoneatur, ſexum muliebrem in rerum ſacrarum adminiſtratione nullam authoritatem habere, ſed velatam ſemper in iis quæ Dei ſunt peragendis, eſſe debere: Alioqui (ait Apoſtolus) *Si non velatur mulier tondeatur*; Si verò turpe eſt mulieri tonderi aut decalvari, velet caput ſuum idque ſi non propter viros (qui ferè in Eccleſiis adſunt) ſaltem propter angelos, qui nunquam abſunt, ſive per angelos intelligamus miniſtros Chriſti & diſpenſatores myſteriorum ejus (ut D. Ambroſius admonet,) ſeu Beatos Spiritus qui ſemper Eccleſias velut Dei caſtra ornant & cingunt. 1. Cor, 14. Malac. 2.

At Proteſtantes docent mulierem quæ ex viro & propter virum facta, per ſolum diabolum viro in rebus Dei præponitur, per Chriſtum verò iterum viro in iis quæ Dei ſunt ſubjicitur, quæque propter Angelos potiſſimum velari jubetur; non ſolum aliis viris qui ſunt in Eccleſia, ſed etiam ipſis Dei Angelis, quorum labia ſcientiam Dei cuſtodiunt, & ex quorum ore lex Dei requiritur, id eſt Dei ſacerdotibus Proteſtantium abſurditates. Malac. 2.

in ipsis rebus Ecclesiasticis moderandis præponi debere, idque non in gradu infimo, non in secundis tertiisve, sed planè in summo gradu proximè secundum Christum ipsum. Quæ unquam fuit blasphemia si hæc non est? Non sine causa Apostolus notavit fœminas onustas peccatis, ab hæreticis præ aliis decipi. Experientia docet hunc sexum ubi vehemens est in alterutram, præsertim in pejorem partem, majoribus illecebris ac violentia, quàm viros rem suam persequi, virosque à fœminis in omni genere perniciosissimè facillimeque inescari atque capi. Hieronymus etiam ex omni antiquitate probavit, singulas ferè hæreses quarundam imprimis illustrium mulierum opera ac patrocinio propagatas, ipsarumque asseclas tantùm non pro deabus eas veneratos esse. Legimus Pepuzianos impurissimos hæreticos tantùm tribuisse suæ sectæ mulieribus, ut earum solùm in sacramentorum rerùmque divinarum administratione usi sint ministerio; denique hoc infoelix sæculum, & istam sectam turpissimam

Fœminarũ iniquitas apta hæreticis.

Ep. ad Ctesiphontem contra Pelag.

Aug. lib. de hæres. c. 27.

ſimam habere Athalias, Machas, Jezebelas, Herodiadas, Selenes, Conſtantias, Eudoxias, omnes vident.

Sed tu Elizabetha ſupergreſſa es univerſas, quæ te ſummam in his quæ ſunt ad Deum, etiam ſuper omnes Pontifices & Sacerdotes conſtituiſti, de tuo ergò Eccleſiaſtico regimine & Primatu, quem ſupra ſexûs conditionem, contra omnes leges Chriſti & Eccleſiæ, præter omnem piorum principum conſuetudinem tibi arrogaſti, pauca adnotabimus.

Elizabethæ prærogativa.

DE ELIZABETHÆ REGNO.

MOrtua ergò Maria, Henricus Galliarum Rex, Elizabetham pro ſpuria habens, nurum ſuam Scotorum Reginam Henrici Octavi proneptem, Pariſiis pro concione Angliæ quoque & Hiberniæ Reginam declarandam curavit, horumque regnorum inſignia, in ipſius vaſis, tapetibus, ac reliquis u-

tensilibus, simul intertexi ac insculpi jubet: Sed rerum potita est Elizabetha, Henrici Octavi ex superinducta Anna Bolena, priore adhuc superstite sed repudiata uxore Catharina, altera filia. Quæ licet sorore regnante se Catholicæ fidei in omnibus cultricem præbuerit, tamen verita (hunc enim illi metum injecerant subdoli quidam hæretici, quos in consilium asciverat) ne de quo nata est matrimonio, summi Pontificis Ecclesiæque judicio anteà damnato, de natalibus etiam suis jureque regnandi, ex sacris canonibus aliqua oriretur dubitatio, Ecclesiasticis legibus subesse detrectavit, & de mutanda religionis Ecclesiasticique regiminis forma, primo quoque tempore cogitavit.

Causæ mutandæ religionis.

Animum in ea re suum statim patefecit cum aliis multis modis, tùm maximè quòd Catholicis concionatoribus mox silentium indixerit, hæreticos in regnum, ex variis ubi exulaverant locis redire permiserit, Episcopoque cuidam coram se facturo sacrum, jamque ad altare sacris vestibus induto præceperit,

Silentium indictum concionatoribus Cath.

perit, non elevare consecratam hostiam. Undè factum est ut Archiepiscopus Eboracensis, cui tùm ex officio (defuncto priùs Cardinale Polo Cantuariensi Primate) munus ipsam in Reginam inungendi & consecrandi obvenit, negaverit operam suam, negarent quoque cæteri Episcopi, præter unum, eumque penè ultimum, omnes. Episcopi recusant consecrare.

Jusiurandum tamen Christianis Regibus lege & more majorum præscriptum de fidei Catholicæ defensione, privilegiorumque ac libertatum Ecclesiasticarum conservatione, ne fortè de regno minùs ritè sibi adepto posteà fieret quæstio, suorum suasu, qui regni causa quiduis simulandum, dissimulandum, jurandum, pejurandum senserant, in sua inauguratione solenniter præstitit: permisit se quoque oleo liniri, sed non sine irrisione & fastidio, nam sub papilionem parumper pro more ad regales induendas vestes divertens, nobilioribus circumstantibus ancillis dixisse fertur: Abite, ne fœtor hujus olei vos offendat. Elizabethæ juramentū de fideiCat. defensione. Linitur sacro oleo.

Habe-

Habebat anteà in familia quosdam vel novæ nullius religionis, in iis erat Gulielmus Cecilius Edovardo sexto à secretis, versatilis ingenij, consilij, conscientiæ vir, qui fidem Catholicam paulò antè tàm artificiosè simulaverat, ut & Reginæ Mariæ & Cardinali Polo operam suam ambitiosissimè venditaverit, à quibus rejectus, ibat ad Elizabetham, cujus jam novi principatus occasione fore sperabat ut ad summos in republica honores, præsertim si àbrogata veteri religione, spretisque antiquæ nobilitatis procerum ac præsulum consiliis, sibi suisque obtemperare vellet, eveheretur. Illa infœlix, morem gessit. Iste ascito in adiutorium sibi Nicholao Bacono jurisconsulto affine suo, maximi pessimique consilij viro, & in supremum magistratum evecto, facile se suumque sodalem infinitis opibus & possessionibus hoc modo auxit, regni rationes in hunc usque diem magis magisque implicatas, vel potiùs planè desperatas reddidit, seque ipsum & Dominam patriamque suam, ex hac cupiditate inse-

Cecilius.

inserùit doloribus multis, ut quo se vertant non habeant.

Atque ij duo in consilio rerumque omnium administratione, primi erant; sed in aula & cubiculo, contra omnium expectationem, spreto Gulielmo Piccaringo equite aurato, qui antè in summis Elizabethæ delitiis erat, Robertus Dudlejus ex Northumbriæ Ducis filiis, quibus de perduellionis crimine à Maria parcitum esse diximus, unus, ità dominabatur, ut in spem maximam Reginæ etiam in matrimonio potiundæ venerit; ipsius uxore opportunissimo ad eam rem tempore, miserabili quidem & subito, sed Dudleio non inexpectato casu interempta.

Paulò igitur post, istorum maximè consilio, convocatis ordinibus ad Parlamentum (ut vocant) cùm fœmina sit, voluit communi decreto esse & vocari suprema ecclesiæ regnorum suorum, etiam in causis spiritualibus, gubernatrix; omnesque exceptis proceribus laicis, id solenni juramento profiteri, adiguntur. Caput enim Ecclesiæ, quia id Caluinus in Henrico patre suo

Primum parlamentum.

suo non probavit, non videbatur appellanda. Forma execrabilis sacramenti est ista.

Forma juraměti schismatici.

Ego A. B. Prorsus testificor & declaro in conscientia mea Reginam esse solam supremam gubernatricem & istius regni Angliæ, & aliorum omnium suæ Majestatis dominiorum & regionum, non minus in omnibus spiritualibus atque ecclesiasticis rebus vel causis, quàm temporalibus; & quod nemo externus princeps, persona, prælatus, status, vel potentatus, aut facto aut jure, habet aliquam jurisdictionem, potestatem, superioritatem, præeminentiam, vel authoritatem ecclesiasticam aut spiritualem, in hoc regno. Ideoque planè renuncio & repudio omnes externas jurisdictiones, potestates, superioritates atque authoritates.

Pœna juramentum recusantium.

Secundùm hanc formam præter cæteros, tenentur nominatim omnes Archiepiscopi, Episcopi, Prælati, totusque clerus jurare; qui facere recusat, prima vice beneficia & bona ejus omnia fisco cedent, perpetuosque carceres subibit: altera vice qui recusaverit, pœnam capitis perduellium more sustinebit. In hac jurisjurandi formula, cùm

cùm ſecundùm prius comitiale decretum *ſupremi Capitis* appellationem indoctiores omiſſam viderent, pro ſimplicitate ſua, lætabantur non eouſque progreſſum eſſe, ut id ſexui fœmineo tribueretur quod antea viris Henrico & Edovardo honeſtiùs concedi poſſe videbatur, ex eoque plurimi non modo Caluiniſtæ ſed aliquot etiam utcunque Catholici putabant magis excuſabile, ſi hoc juramentum præſtarent.

Varia juramẽti interpretatio.

Alii, acutiùs, fraudem an imperitiam dicam legislatorum, animadvertentes; *Caput* an *Gubernatricem Eccleſiæ* Reginam voces, nihil ad ſenſum prorſus intereſſe notarunt, cùm idem utroque vocabulo omninò deſignetur, imò juramenti formulam hanc, impietatem & uſurpationem eccleſiaſticæ juriſdictionis ſupremæ, longè explicatius continere, quàm nudum *Capitis* nomen, quod prioribus duobus regibus tribuebatur; cùm hic Reginam non minorem habere poteſtatem in res ſpirituales ac cauſas eccleſiaſticas, quàm in ſui regni res terrenas, confiteri & jurare oporteat, adeò quidem, ut multi pu-

Fraus legiſlatorum detegitur.

ti putarint Elizabetham posse sibi ex hoc decreto omnem etiam in administrandis sacramentis sacerdotalem potestatem arrogare. Quem scrupulum cùm videret Regina aliquos de non præstando juramento causari, jussit in prima cleri visitatione sua, publicari quandam hujus jurisiurandi seu expositionem seu correctionem, nimirum se non aliud hic velle aut vendicare, quàm quod priùs patri fratrique nomine *capitis Ecclesiæ* ab ordinibus concessum esset. Ita, quod paulò ante turpe ac absurdum videbatur fœminæ ascribere, ut dicatur *Caput Ecclesiæ*; nunc mitiùs ac moderatiùs visum est, quàm hoc ipsum quod illius appellationis loco substitutum erat. Sic homines politici cùm res divinas tractare præsumunt, ostendunt se nescire quid aut de quibus loquantur.

Magnus scrupulus.

Ridicula correctio.

Sed in quibus rebus hæc spiritualis seu ecclesiastica potestas, isti fœminæ regibusque duobus prioribus concessa, maximè consistat, ex ipsis legibus & decretis parlamentariis breviter commemorabimus, ut exteri qui rerum no-

Leges de potestate regia in rebus Ecclesiasticis. An. 1 Elizabet. latæ.

nostrarum usum non habent, qui sit reipublicæ præsentis status facilè cernant.

In primis ita habet lex, *Omnia privilegia, præeminentiæ, prærogativæ, superioritates spirituales, quæ ab ulla potestate, vel humano vel ecclesiastico jure, haberi aut exerceri possunt, quoad visitationem, correctionem, seu reformationem cleri totius, seu quarumcunque personarum ecclesiasticarum; ad cognitionem etiam ac punitionem omnium errorum, hæresum, schismatum, abusuum, &c. Volumus in posterum quòd Regio sceptro in perpetuum sint annexa.* 1. Reginæ latæ prærogativæ.

Decernimusque Reginam suòsque hæredes ac in regali dignitate successores habere habiturosque esse deinceps, omnimodam potestatem nominandi & substituendi quoscunque voluerint qui eorundem vice ac authoritate, eandem jurisdictionem ecclesiasticam exerceant pro beneplacito suo, per sonas visitent, hæreses, schismata, errores & abusus castigent, aliudve quidvis juris vel potestatis exerceant, quod ab ullo unquàm ecclesiastico magistratu exerceri potuit aut oportuit. 2. Potestas delegandi.

Decernitur item, ne clerus ad synodum ullam, aliorum quam regiis literis & mandatis 3. Synodis præsidendi.

datis conveniat, neve ullum canonem, legem, constitutionem synodalem seu provincialem, vel faciat vel exequatur, sine expresso majestatis suæ consensu & licentia hujusmodi canones faciendi, promulgandi vel exequendi, sub pœna carceris & mulctæ pro Reginæ arbitrio imponendæ.

4. Ne quis è regno exeat ad synodum ullam.

Decernitur ne quis exeat regnum ditionèsque suæ majestatis, ad ullam visitationem, concilium, conventum aut congregationem, quæ religionis causa uspiam fiet, sed ut talia omnia, regia authoritate infra regnum fiant.

5. Episcopos creandi authoritas.

Item, ne Episcopi, vel ullius nominatione, vel electione, vel ulla authoritate alia quàm regia creentur, neve jurisdictionem potestatemque Episcopalem teneant aut exerceant, nisi ad beneplacitum Reginæ, nec aliter nisi per ipsam, & à regali majestate derivatam authoritatem.

Spiritualis jurisdictio laicis delegata.

Non solùm autem Episcopos suos aut personas Ecclesiasticas, hac vicaria donat sub se de omnibus rebus ac personis spiritualibus juris dicendi potestate, sed ex laicis quos volet etiam constituit commissarios seu vicarios, qui omnimodo exerceant spiritualem juris-

jurisdictionem, ad quos sæpè ab ipsis Episcopis provocatur. Et quomodo quidem tam isti vicarij quàm ipsi etiam Episcopi dependeant omnino quo ad jurisdictionem potestatemque omnem spiritualem ab authoritate hujus fœminæ, ex literis ad eos formatis, quarum exempla superiori libro in schismatis Edouardi historia interseruimus, videre licet.

Absurditas horum decretorum.

Quorum absurdissimorum decretorum, jampridem etiam ipsos protestantes puduit, ita ut legum suarum turpitudinem apud rerum Anglicarum imperitos tegere sint conati, affirmantes, his legibus nihil aliud contineri, quàm Regem seu Reginam esse non minùs Ecclesiasticarum quàm laicarum personarum principem & dominum; Sed istud malitiæ velamen ea quæ recitavimus facilè tollunt; cùm videamus his decretis non tantùm Reginæ dari, ut in rebus civilibus sit omnibus subditis suis cujuscunque ordinis superior, sed ut personis etiam Ecclesiasticis in iis quæ sunt ad Deum, non minùs præsit, quàm civili magistratui in

rebus ad pacem & politicam pertinentibus. Quodque est magis absurdum, hanc facultatem spiritualem asserunt esse partem regalis potestatis, eamque non nunc primùm his legibus dari, sed ut jus antiquum coronæ Anglicanæ reddi & restitui. Quasi verò Principes ethnici sine ista potestate spirituali veri Reges non essent, aut Catholici Reges qui vel nunc sunt in aliis Christianis provinciis, vel in Anglia ante hoc schisma fuerunt, dimidiati tantùm, & non integri absolutique Principes essent, aut Christus non distinxisset ea quæ sunt Dei, ab iis quæ sunt Cæsaris; vel nihil esset discriminis inter jura regalia & sacerdotalia; inter Ecclesiam, quæ est corpus Christi mysticum, & civilem hominum multitudinem; vel tandem inter eos quos, Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam Dei, & humanam creaturam, quæ ad hujus vitæ commoditatem & tranquillitatem, propriè est instituta. Sed hæc omittamus, & Deo permittamus, ut discernat causam Ecclesiæ suæ, & ponat principes istos si-

Act. 14.

cu-

cut Oreb & Zebee & Salmana, qui dixerunt, *Hæreditate possideamus sanctuarium Dei.*

Elizabetha verò hac ſibi hæredibusque ſuis arrepta poteſtate, ſimulque abrogata Sedis Apoſtolicæ authoritate, ſibi, ut in eis quæ ſunt ad Deum ſummæ miniſtræ, applicat omnium ſpiritualium proventuum perpetuas decimas & primitias, ideſt, primi anni cujuſque beneficij adepti integros fructus, omneſque religioſorum poſſeſſiones, antè ſacris uſibus à ſorore reſtitutas, ſibi repetit, vicarios & commiſſarios in ſpiritualibus conſtituit, ſigillum ad cauſas Eccleſiaſticas peculiare cudit, de puniendis hæreticis antiquas leges (quod ad rem valdè pertinebat) abrogat, nullum vult pro hæretico haberi, nec aliquam ſententiam ſeu opinionem pro hæreſi damnari, niſi ſecundùm judicium quatuor primorum generalium Conciliorum, vel ſaltem alterius ſynodi quæ per ſcripturas de tota cauſa rectè judicaverit, vel (quod caput eſt) in conventu ſtatuum, id eſt, in Parlamento, ita fuerit decretum.

Elizabetha arripit Ecclesiaſticos proventus.

Postremò de fidei & religionis formala immutanda, pro suo suorumque arbitratu idque laicorum solùm suffragiis decernit, omnibus ad unum Episcopis, qui primi sententias in Anglicanis comitiis ac jure dicunt, & certè soli in causis fidei dicere deberent, reclamantibus, ac toto prætereà tùm Clero Londini in Synodum Cantuariensis provinciæ coacto, non solùm refragante, sed peculiari scripto Reginæ ac parlamento porrecto, conscientiam suam communi omnium nomine attestante, & vehementer obtestante, ne in illo concilio sæculari, de rebus religionis quicquam decerneretur.

Soli laici de fide decernunt.

Tremendum Missæ sacrificium, cum reliquo omni sanctissimo ritu precandi, & sacramenta administrandi, abolet, & nova sacra, ceremonias, precesque in lingua vulgari ad normam maximè Lutheranorum (hoc solo excepto, quod imagines sacras sustulerit) præscribit: licet fides Calvini magis tùm & deinceps ab istis legislatoribus eorumque ministris & sectatoribus sit approbata.

Sed

Sed quia iſtud peculiare eſt ferè hoc tempore huic genti, ut non popularibus tumultibus, ſicut in Francia, Scotia, Belgica, cæteriſque locis factum videmus, ſed principum mandato & legum prætextu, hæreſes ac ſectæ perditionis introducantur; operæ pretium fortè erit hoc loco annotâſſe, quomodò ordinum conſenſum, ad eam rem Elizabetha procuraverit, nam ſine ipſorum ſuffragiis non potuit illa quicquam in religione mutare.

Quomodo Elizab. ordines decceperit.

Sunt autem in iſtis comitiis Anglicanis duæ curiæ, una optimatum & patriciorum, id eſt, Epiſcoporum & procerum laicorum; & appellatur aula ſeu conſeſſus ſuperior: altera, partim hominum equeſtris ordinis, qui ſunt provinciarum Vicarii, partim decurionum, qui nomine civitatum ac oppidorum magis illuſtrium coeunt, plebiſque perſonam ſuſtinent; hæc vocatur domus inferior. Cum ergò adhibita eſſet opera, ut ex ſingulis civitatibus & provinciis ij maximè cooptarentur in iſtam ſecundam comitiorum curiam, qui novis rebus in fide

Modus parlamenti Anglicani.

& religione studerent; facilè obtentum est, ut quicquid Regina proposuisset, in hac secunda curia comprobaretur. In prima autem curia præter Episcopos, omnes quidem doctissimos & constantissimos confessores, quorum gravissimis sententiis & suasionibus plurimi movebantur, considebant Principes multi, ex priori Mariæ temporibus institutione adhuc Catholici, quos suppuduit post communem fidei & obedientiæ professionem in illo ipso loco, ante triennium tantùm coram suæ Sanctitatis Legato, totius regni nomine factam, tàm citò ad unius fœminæ vocem & voluntatem resilire. Aderant quoque ij ipsi, qui non ita multò antè regni reconciliandi causâ legationem Romanam obierant, qui gravissima oratione collegas suos admonuerunt, ne à fide ac societate omnium gentium majorumque suorum secundò se abduci finerent, neve unquam committerent, ut hujus inconstantiæ ac in rebus ad salutem pertinentibus levitatis, æterno dedecore notarentur.

Episcopi.

Laici.

Ita-

Itaque diu reſtitum eſt, & in hoc ſuperiori Senatu tàm difficulter eſt impetratum, ut niſi Elizabetha tacitam nuptiarum ſuarum ſpem * uni ex Optimatibus ſuis faciens, * alteri in cauſa conjugii diſpenſationem, quam à Papa tàm expeditè habere non poterat, offerens, aliis aliter blanditiis, promiſſis ac muneribus gratificans, tàm eos quàm alios Principes iſtis neceſſitudine conjunctos, hoc modo in partes ſuas attraxiſſet; everti non potuiſſet Catholica religio. Nam ne ſic quidem ſchiſmatica pars, Catholicam pluſquàm trium ſuffragiorum numero exceſſit. Elizabetha voto ſuo potita, procum illum neglexit, & turpiter ludificavit, ſicut alios poſteà plurimos, ſeque dixit virginem permanſuram, ac velle, ut in marmore ſub quo ſepulta jaceret, inſcriberetur; *Ibi ſitam eſſe Elizabetham quæ & tot annis Regina, & tota ætate ſua virgo extitiſſet.* Alium quoque ſummum Principem (Ducem videlicet Norfolciæ) quem in partem ſuam blanditiis allexerat, variis poſteà contumeliis continuò vexatum, tandem per ca-

* Comiti Arundelliæ.

* Norfolciæ Duci.

Elizabethæ Virginis epitaphium & gratitudo in amicos.

lumniam accusatum, vitâ etiam privavit. Quod justo Dei judicio multi factum interpretabantur, quòd illius præcipuè auctoritate, religio Catholica eversa fuisset: sanè matrona quædam Londinensis pia imprimis & gravis, ad istum Principem venisse, ac liberè dixisse fertur: Quando (inquit) tua Excellentia suffragium quod anteà dabat & debebat Ecclesiæ & Catholicæ fidei defensioni, commodabat hæreticis ad religionis destructionem, non meminit puto, quòd sua Illustrissima familia & persona, per hæreticos anteà penè extincta & perdita, per sanctissimæ memoriæ Reginam Mariam fuerit restituta, atque in hunc excelsum dignitatis gradum quem nunc tenet, evecta; sed quia hoc fecisti, & dilexisti magis gloriam hominum quàm Dei, Deus te, reliquamque nobilitatem antiquam hujus peccati participem, puniet per istos novos homines & hæreticos. Sic illum affata est, & luctuosus rerum eventus, vera esse quæ dixit comprobavit. Sed his modis, quod voluit de mutanda religione,

Libera admonitio mulieris Catholicæ.

ne, & primatu ſuo Eccleſiaſtico ſtabiliendo, tandem aſſecuta eſt Elizabetha.

Id verò imprimis ipſam juvit, quòd Optimatibus cùm alia multa allegantibus, tùm maximè quòd ſalvâ conſcientiâ illud de ſuprema illius in rebus Eccleſiaſticis poteſtate juſiurandum præſtare non potuerint, curavit, ut laici Principes omnes exciperentur, modò ſuis ſuffragiis Epiſcopos ſaltem clericòſque, & alios nonnullos ad hoc ſacramentum lege compelli permitterent. Ita multi ex Magnatibus hac cautione ſibi pulchrè proſpectum putantes, de Epiſcopis Paſtoribuſque ſuis non ita multùm curârunt, ſed iſtis irreligioſis legibus obnoxios reliquerunt. Ita fit, quando res divinæ in humanis & prophanis tribunalibus tractantur, quibus Deus non promiſit ſpiritum veritatis, judicij & juſtitiæ. Memoriæ proditum eſt Henricum Octauum, tùm, cùm ad monaſteriorum religioſorumque bona animum applicuiſſet, facilè effeciſſe quod voluit in comitiis, non ſolùm per Principes laicos, verùm etiam

Fraus egregia.

Principes laici à juramento excipiuntur.

am & per Prælatos Ecclesiasticos seculares, qui ferè sua parùm interesse putabant, quidquid de religiosis personis rebùsue monasticis statueretur; & ita deserti religiosi ab aliis Ecclesiasticorum ordinibus, mox in prædam tyranno dati sunt. Posteà verò, & in his maximè sub Elizabetha comitiis, impetitis Episcopis ac clero universo, Deus permisit, facilèque curatum est, ut identidem Prælati Ecclesiastici à proceribus laicis magna ex parte derelicti, ad prioris injuriæ & peccati vindictam, Elizabethæ cupiditati permitterentur, & religio omnis turpissimè prostitueretur. Quam autem pœnam posteà pependerint laici ordines; partim jam vidimus, & posteritas nostra clariùs videbit & mirabitur.

Ecclesiastici à laicis derelicti.

Dum ista in comitiis prophanis, non modò non consentientibus, sed constantissimè resistentibus omnibus ad unum Prælatis, contra religionem & cultum Catholicum statuuntur; ne Catholici, qui omnium ordinum infiniti erant, mirarentur ac conquererentur (ut certè meritò fecerunt) de spiritua-

An. 1559. Hæreticorum astutia.

ritualibus, ac ad animarum vel ſalutem vel damnationem æternam pertinentibus, contra voluntatem eorum, quibus ſecundum ſcripturas animarum cura totiuſque Eccleſiæ adminiſtratio commiſſa eſt, tranſigi; ut aliquòuſque vel imperitis ſaltem fieret ſatis, dicunt ſuam Majeſtatem curaturam, ut publica inſtitueretur quorundam doctorum proteſtantium cum Epiſcopis & Prælatis diſputatio, ut cùm omnes viderint illa capita de quibus in Parlamento deliberatum, ac contra voluntatem Cleri conſtitutum eſt, ab iſtis novis concionatoribus ſecundùm Verbum Dei defendi, ac certiſſimis rationibus contra Epiſcopos aut alios quoſcunque Papiſtas probari, minùs mirentur aut ægrè ferant, etiam invito Clero iſta decerni.

Et ſanè quàm primùm admonent Epiſcopos, nomine ſuæ Majeſtatis, ut vel ipſi ſe ad diſputationem cum quibuſdam Proteſtantibus parent, vel alios è ſuo Clero qui hanc provinciam obire velint ſubſtituant. Reſpondentibus Epiſcopis, æquum non eſſe, ut

Diſputationes inter Catholicos & hæreticos.

ea

ea quæ jam à multis sæculis, tot & tàm celebribus Pontificum, Conciliorum, ac Patrum judiciis, definita sunt, in quæstionem ac disputationem veniant, multòque minùs, ut ea quæ in Academiis certo ordine, coràm doctis ac judicio valentibns agitari deberent, coràm imperito ac novitatis studioso populo, qui clamoribus potiùs quàm argumentis rem omnem definire solet, tractentur: denique asserentibus contrà contentiosos, & Ecclesiæ judicio non acquiescentes, parùm profici disputationibus, nihil egerunt; quia Protestantes omninò voluerunt ut disputarent, propositis in quæstionem (ut fit) eis articulis qui videbantur habere majorem pro hæreticis in scripturis probationis speciem, ut de communione sub utraque specie, de publicis precibus habendis in lingua vulgari & similibus.

Dies ergo & locus disputationi designati sunt, personæ utrinque selectæ, judex fit (si diis placet) Nicholaus Baconus, homo laicus, hæreticus, ac rerum divinarum prorsùs imperitus, affi-

Iudex laicus in disputationibus De fide.

aſſiſtente ad ſpeciem tantùm, Reverendiſſimo Archiepiſcopo Eboracenſi. Dies advenit qui fuit tertius Aprilis, Anno 1559. infiniti confluxerunt, iniquæ diſputandi leges ab hæreticis tantùm præſcribuntur, nihil ordine & ratione factum, declamationibus hinc inde tempus elabitur, prophanus judex omnia ut volebat moderatur, res ad nihilum redit, hæretici in inſania pergunt. Atque hic certè Epiſcopi tantam animi magnitudinem oſtendebant quantam in tàm repentina hæreſis irruptione optare quiſquam poterat. Sua enim privata pericula adeò neglexerunt, ut eorum plærique excommnicationis cenſuram adverſus Reginam alioſque nonnullos adhibendam cenſerent, qui duces illi auctoreſque fuerunt tam periculoſæ defectionis, totique regno ignominioſæ; Regno (inquam) illi, quod tàm paucis antè annis fuerat Sedi Apoſtolicæ reconciliatum, quodque ſacroſanctis omnium ordinum juramentis confirmaverat, ſe deinceps perpetuò in ejus communione permanſurum.

Epiſcoporum magnitudo animi

Verùm

Verùm prudentiores Episcopi, vel certè mansuetiores, propositis quæ ex eo facto sequutura videbantur magnis incommodis, contrariam sententiam prætulerunt. Itaque rem eam Romano Pontifici totius Catholicæ Christi Ecclesiæ Pactori, committendam potiùs statuerunt, quàm ab illis qui Reginæ erant subditi attentandam: quia factum illud nescio quos fortasse tumultus & scandala totiusque ordinis Ecclesiastici perturbationem, ac etiam persequutionem posset probabiliter excitare.

Non est enim dubium, quin adversarij sibi persuasissent, Excommunicationem hanc emissam ab Episcopis, tumultuandi potiùs studio, quàm amore & charitate officiique fungendi zelo, unde tamen omnes hujusmodi censuræ re vera proficiscuntur, quocunque tandem modo, ij in quos feruntur, malè videlicet affecti, & morbis animi gravioribus sæpè numero laborantes, Principes præsertim, nisi in timore Dei multùm profecerint, eas interpretentur; Cùm sæpè legamus mul-

multos Episcopos propterea à multis Regibus evestigiò jugulatos.

Rebus ita ordinum authoritate confectis, post certam diem, id est, festum sancti Joannis Baptistæ, anno 1559. Missam facientibus aut audientibus, aliùdue quodcunque officium Ecclesiasticum ritu veteri procurantibus, sacramentumue aliquod Romano more administrantibus, gravis indicitur mulcta; nimirum, ut qui in hanc legem prima vice committeret, vel ducentos aureos dependeret, vel sex mensibus in vinculis ageret, secunda vice, quadringentos aureos aut unius anni vincula exolveret, tertia demum vice, perpetuis carceribus addiceretur, omnibùsque bonis excideret. Quò factum est, ut ad præscriptum diem cessarent sacra publicè fieri per totum regnum.

An. 1559.

Mulctæ Missam vel audientibus vel facientibus indictæ.

Quia verò his impietatibus Episcopi (ut dictum est) consentire noluerunt, nec jurejurando affirmare se in conscientia credere, solùm Reginam sub Christo esse Anglicanæ Ecclesiæ supremam gubernatricem, præter unum, omnes

Episcopi de gradu dejecti.

omnes sunt paulò pòst de gradu & dignitate sua depositi, ac carceribus variisque custodiis commissi, unde omnes hodiè longo miseriarum tædio extincti sunt. Quorum gloriosissimorumConfessorum nomina ad æternam rei memoriam apponam. Inprimis Nicolaus Eboracensis Archiepiscopus, paulò ante Angliæ Cancellarius, deindè Edmundus Londinensis Episcopus, Tonstallus Dunelmensis, Joannes Vintoniensis, Thomas Lincolniensis, Thurlbeus Eliensis, Turbaruilus Exoniensis, Burnus Bathoniensis, Polus Petroburgensis, Baynus Litchfildensis, Cuthbertus Cestrensis, Oglethorpus Carliolensis, Thomas autem Goulduellus Assaphensis, plenus pietatis & dierum, 26. posteà annos Romæ vixit, & non ita pridem fœlicissimè ac sanctissimè in domino obiit. Quibus propter summam constantiam & vinculorum societatem, Fecknamum occidentalis Monasterij Abbatem adjungere licet, qui hoc tantùm anno praeclara confessione prefunctus, fœliciter requievit in Domino.

An. 1585.

Ho-

Horum insignium Pastorum & Prælatorum suorum exempla, ex Clero melior pars imitata est, plurimis eorum qui primarias Ecclesiæ dignitates obtinebant, vel in custodiam datis, vel extra patriam fugatis, hæreticis ministris ipsorum loca & honores invadentibus. Solum verterunt etiam religiosi variorum ordinum plurimi; ac conventus etiam utriusque sexûs integri tres; secuti sunt quoque nobiles laici utriusque sexûs permulti, etiam usque ad carceres & bonorum rapinam; Utriusque insuper Universitatis (duas enim Anglia Academias Oxoniensem & Cantabrigiensem habet) flos ipse, in exteras regiones quasi turbine delatus & dispersus est: circiter autem trecenti omnium ordinum ab initio commigrârunt in varias Europæ partes, sed maximè in Belgicas universitates, quò etiam multò plures posteà confluxerunt, unde Anglicani agri deserti magna deinde sementis copiosissimaque messis extitit, futura tandem (uti speratur) ad totius nationis salutem.

Exules ex omni hominum genere pro fide.

Horum aliqui, utilissimis tàm suâ, quàm latinâ linguâ posteà scriptis libris, varias Catholicæ religionis partes fortiter contra hæreticos defenderunt & egregiè illustrârunt. In his sunt præcipui, Nicholaus Harpesfeldus, qui etiam in carcere egregium opus contra Magdeburgenses, Copi nomine editum, multaque alia adornavit, Thomas Hardingus, Nicolaus Sanderus, & qui adhuc vivunt, Gulielmus Alanus & Thomas Stapeltonus, aliique nonnulli quorum operâ innumeræ annimæ suorum deceptæ ad gremium Ecclesiæ indies per Christi gratiam redire noscuntur.

Libri à Catholicis scripti.

Non erit autem fortassè à proposito nostro alienum, hoc ipso loco subiungere occasionem primam, quam Dei providentia his libris scribendis dedit. Cùm enim primis illis initiis non tanta hominum multitudo, præsertim doctiorum, ad novitatem illam amplectendam adduci potuisset, quantam hæretici sperabant, frequensque omnibus in ore esset, antiquitatem venerandam ac primorum Patrum sacrosan

Occasio prima scribendi libros catholicos.

crosanctam auctoritatem, tàm leviter non esse à posteris reiiciendam; ut huic malo remedium aliquod tempestiuum adhiberetur, Joannes Juellus Superintendens factus Sarisburiensis, qui singulari eloquentiæ opinione apud suos florebat, celeberrimum Sancti Pauli suggestum Londini conscendit maxima hominum frequentiâ, ibique conciones aliquot in laudem antiquitatis habuit, vehementer asserens, Protestantes nihil præter antiquitatem quærere, nihil præter scripturæ sacræ & antiquissimorum Patrum, Doctorum, ac Conciliorum auctoritatem tueri, nihil impugnare præter novos errores; denique, hanc esse solam litem ac controversiam inter ipsos ac nos, quòd ipsi vetera, nos nova defendamus. Quæ cùm maxima contentione & hypocrisi dixisset, tùm abortis etiam lachrimis hac apostrophe usus est. *O sacri Patres, quid aliud facimus, quàm ut vos defendamus? o sancti Apostoli, quam aliam quàm vestram doctrinam propagamus, o Gregori, o Augustine, o Hieronime, o Ambrosi, o Cypriane, o Basili, o Petre, o Paule,*

Juelli hypocrisis ac iactantia.

Juelli apostrophe.

le, o Christe; si nos fallimur, vos nos decepistis, si nos erramus, vos in errorem nos induxistis; nos enim verba vestra exactissimè sequimur, vestigiis vestris diligentissimè insistimus, nec errare possumus nisi vos erraveritis, nec quemquàm decipere, nisi vos nos deceperitis, quod alienissimum tamen est à sanctitate vestra.

Juelli protestatio ac provocatio.

Deinde enumeratis non paucis Catholicæ fidei capitibus de quibus controvertebatur, hanc protestationem solemnem his verbis adjunxit. *Si quis est adversariorum nostrorum in universo mundo, (neminem enim excipio) qui pro quovis istorum articulorum quos enumeravi, confirmando vel probando, locum aliquem unum, vel unicam tantùm sententiam, ex aliqua scriptura canonica, vel ex aliquo Concilio generali, vel ex aliquo sanctorum Patrum qui intra sexcentos annos à Christo vixerint (non loquor auditores, Deus scit, hyperbolicè, inquit, sed sincerè, ac simpliciter,) si aliquam unam sententiam vel clausulam, locum unum vel auctoritatem unicam perspicuam, ex aliquo auctorum quos dixi, attulerit: Ego firmiter promitto universæ me fidei papistarum subscripturum, nec nobis aut*

bis aut huic reipublicæ erit quicquam gratius, quàm ut qui inter eos doctiores ſint, huic meæ poſtulationi æquiſſimæ ſatisfaciant.

His dictis, articulorum capita in vulgus projecit: & eadem paulò poſt impreſſa etiam prodierunt, ingenti ſanè hæreticorum applauſu, & non parvo aliorum ſtupore, qui impudentiſſimam hominis inſaniam ſatis mirari non poterant. Sed cùm non multis deinde menſibus, Catholicorum libri comparuiſſent, quibus non ſolùm unus vel alter, ut poſtulabatur, ſed infiniti ferè ſacræ ſcripturæ, ſanctorum Conciliorum, ac antiquorum Patrum loci manifeſtiſſimi producebantur, quibus impii hæreticorum errores evidentiſſimè convincerentur; nec Juellus ipſe alium reſpondendi modum inveniret quàm ut auctoritates propoſitas, vel corrumpendo perverteret, vel illudendo pernegaret: tùm pudere cæpit, Proteſtantes iſtius ſtultæ jactantiæ, accuſare Juellum temeritatis ac inconſiderantiæ, interpretari variis modis provocationem ab eo factam, inſimulare Catholicos nimiæ acerbitatis, ac ſedi-

Catholicorum reſpōſa.

Protestantium tergiversationes.

seditionis movendæ studii in respondendo : Denique edictis legibusque severissimis prohibuerunt, ne ampliùs libri à Catholis scriberentur, aut à quoquàm intra Reginæ ditiones legerentur. Sed hoc neque hos neque illos ab incœpto deterruit : maximo enim fructu & scripti & lecti fuerunt deinceps semper libri Catholici, eique rei tribuitur pars magna illius incrementi ac progressus in fide Catholica, quem posterioribus his annis in Anglia vidimus. Sed jam incœptam historiam prosequamur.

Legistarũ Collegia Londini.

Habet Anglia præter duas illas quas nominavimus Academias antiquissimas, olimque maximarum artium, ac præsertim S. Theologiæ studiis florentissimas, nunc verò (ut temporibus sectarum fit,) novorum oratorum & grammaticorum tantùm nutrices, quædam Londini gymnasia amplissima, in quibus Principum, Nobilium ac ditiorum ferè hominum filii, jus Britannicum ac leges municipales addiscunt ; ex quibus ferè prodeunt ii, qui populo jus dicunt & rempublicam admini-

ſtrant: genus hominum in illa gente, ſi quod aliud, prudens, grave & honoratum. Hi ita deteſtabantur iſtam religionis mutationem, quam ſua prudentiâ ſtatui & reipublicæ pernicioſiſſimam fore præſagiebant, ut propterea plurimi, fidei & antiquitatis amantiores, à cauſarum patrocinio, jure dicendo, & publicis muneribus, fuerint tùm & non ita multò poſt amoti, aliis in eorum loca ſuffectis, non quidem qui hæretici eſſent (nam ejus ordinis pauciſſimi ſemper fuerunt) ſed qui noverant cedere Cæſari & tempori, ac ſecundas partes dare Deo. Quod in omnibus ordinibus fecerunt multi, unde major ferè ſemper quàm ab ipſis hæreticis, reipublicæ pernicies eſt ſequuta.

Diviſa autem omni Anglia in tres partes, ex tribus una non erat eo tempore hæretica, nec cupiebat aut probabat mutationem religionis, nedum poſteà, cùm ſectæ perniciem eſſet experta. Nam præter plurimos ex Optimatibus præcipuis, de quibus diximus, pars major inferioris nobilitatis erat

Major pars Angliæ Catholicæ fidei addicta.

planè catholica; plebeji quoque, qui agriculturam per totum regnum exercent (honestum & opulentum in illa insula genus hominum) novitatem, istam inprimis detestabantur, nec regni illi⁹ provinciæ aliæ, quàm quæ sunt prope Londinum & aulam, nec civitates ferè, nisi maritimæ, atque in istis præ cæteris otio & delitiis affluentes adolescentes, bonorum decoctores, mulieres onustæ peccatis, cæterique similis farinæ miselli, ultrò hæresim amplexabantur. Hoc enim nobis pueris observatum est, maximè in universitatibus, quemque eò esse in hæresim à natura procliviorem, quò esset præ cæteris, magistris magis immorigerus, parentibus ac superioribus inobediens, dominis infidelis, aut de aliquo alio gravi peccato notatus. Præter istos ergò, licet cæteri ferè essent corde Catholici tamen putabant aliquousq; in exteriori vita, & obediendum legibus, & regiæ voluntati cedendum: & si quid in ea re peccetur, id tribuendum Principi vel Magistratui & non sibi, qui judicabant se utcumque hac necessitate excusari.

Qui sunt ad hæresim procliviores.

Vene-

Venerunt quoque in hanc ipſam ſententiam nonnulli ex inferiori Clero Presbyteri & Parochi, eccleſiarumque cathedralium vel collegiatarum Canonici non pauci, qui ex animo ſectam damnabant, & aliquandiu etiam à faciendis iſtis novis officiis propter conſcientiam abſtinebant; adeò quidem ut poſt diem à lege præſcriptum, in quo vera ſacra ceſſare, falſa iſta inchoare oportuit, multa eſſent per totum regnum ad aliquot menſes clauſa templa, cùm Presbyteri veteres, ſciſmatica ſacra non lubenter facerent, & novorum miniſtrorum non eſſet adhuc tanta copia ut tot locis inſervirent.

Sacra hæretica ægrè primò recepta.

Sed cùm Elizabetha paulò poſt, pro ſua ſcilicet omnium eccleſiarum ſolicitudine, viſitationem Cleri feciſſet, ac in Parochos qui ritus parlamentarios in parochiis ſuis ad diem à lege præſcriptum non obibant, diligenter inquiſiviſſet; plurimi metu amiſſionis bonorum & beneficiorum ad nova iſta ſacra ſe accommodabant. Si qui autem eſſent qui conſtantiùs reſiſterent aut non aſſentirentur, his alios ex no-

Vtſitatio Cleri per Elizabetham.

va

va sua creatione substituebat ministros, qui illo fungerentur munere, plebem etiam compellebat, in singula capita, si festis diebus abessent, secundùm comitiorum edictum, duodecim assium indictâ mulctâ, ut Ecclesias suas sicut priùs, frequentent; quæ pœna posteà gravissimè est aucta, ut suo loco dicetur. Atque ita vel vi vel arte factum est, ut maxima catholicorum pars, usque adeò his primis initiis non perspecto rei periculo, hostibus paulatim cederet, ut schismaticorum Ecclesias, conciones communionem ac conventicula, aliquando publicè adire non recusarent. Ita tamen ut interim Missas secretò domi per eosdem sæpè Presbyteros, qui adulterina hæreticorum sacra in templis publicè peragebant, aliquando per alios non ita schismate contaminatos, celebrari curarent sæpeque & mensæ domini, ac calicis dæmoniorum, hoc est, sacrosanctæ Eucharistiæ, & cænæ Caluinicæ, uno eodèmque die, illo luctuoso tempore participes fierent. Imò quod magis mirum ac miserum erat, Sacerdos non-

Prima mulcta recusãtibus adire Ecclesias hæreticorũ.
An. 1560.

Damnanda Catholicorum dissimulatio.

nonnunquam priùs rem ſacram domi faciens, deferebat pro catholicis, quos ipſe id deſiderare cognoverat, hoſtias ſecundùm formam ab Eccleſia uſitatam conſecratas, quas eodem tempore iiſdem diſpenſabat, quo panes hæreticorum ritu confectos, cæteris Catholicæ fidei minùs ſtudioſis diſtribuebat. Atque hæc mando literis, ut cæteræ nationes noſtro exemplo edoctæ, & hæreſeos principia ac progreſſus videant, & tempeſtivè ſibi ab hujuſmodi peſtibus caveant. Nota.

Interim Regina & ſui, ab initio præclarè ſecum agi exiſtmârunt, quòd cùm tot eſſent antiquæ fidei in regno cultores, pleròſque tamen ſcirent, ritus à ſe præſcriptos publicè vel amplexari, vel præſentiâ ſuâ utcunque exteriùs approbare, licet interiùs aliam fidem de qua ipſi non adeò curabant, aut certè ad tempus diſſimulandum cenſebant, colerent. Ac ne Sacerdotes quidem quoſdam ab illis adminiſtrandis abhorrere, gaudebant non mediocriter: timebant enim, ne contra exemplum & mandatum omnium Epiſco-

Gaudium hæreticorũ, de Catholicorum diſſimulatione.

ſco-

scoporum ac Prælatorum suorum, ac contra conscientiam suam adduci non possent ut id facerent. Neque enim adhuc habebant pro triginta & amplius parochiarum millibus, novos ministros, turpeque judicabant maximam templorum partem subitò claudi, omnique sacramentorum usu destitui, & (quod est hæreticorum omnium proprium) maluerunt ab initio, ad faciliorem populi deceptionem, uti veris Sacerdotibus, quàm pseudopresbyteris suis. Atque ita quidem res istæ in Anglia gerebantur, & paulò post in illis etiam Hiberniæ locis, quæ Elizabethæ parent; ubi itidem hoc hæreseos jugum populis imposuit, repugnante maximè conscientiâ, cùm illius gentis homines præ multis sint catholici.

Martyrologia & Calēdaria Hæreticorum.

Hìc quoque sectarii, volentes fratrum suorum Mariæ & aliorum Catholicorum Regum temporibus combustorum, damnatæ memoriæ utcunque succurrere, martyrologia & Calendaria nova edunt; ubi abolitis antiquis Martyribus, Confessoribus & Virginibus, dies anni novis sanctis attribu-

tribuunt, & ità diſtribuunt, ut Henricum Octavum, Edouardum ſextum, Eraſmum, Lutherum, Petrum Martirem & ſimiles, Confeſſorum nomine inſigniant; Huſſum, Vicleffum, Latimerum, Cranmerum & ejus farinæ aliquot, martyrum titulo, idque ſæpè majuſculis ac rubris literis notent. Virgines verò in iſta Eccleſia & Calendario non habentur. Confeſſores Martyres.

Buceri autem & ſodalis ſui, quos diximus Cantabrigiæ exhumatos, non ità multò antè concrematos fuiſſe, etiam cineribus vel potiùs umbris honorem reſtitui volebant, publicis ac celeberrimis illis denuò peractis juſtis: ſicut Oxonij meretriciæ Petri Martiris conjugis oſſa, è ſterquilinio in quod conjecta erant, ſummo ſtudio collecta, in vicinam Eccleſiam ubi primùm condita erant, reportantur; at non jàm in priſtinam ſepulturam, ſed ſummo ſcelere aperto ſanctiſſimæ virginis Fridiſuidæ ejus templi & loci Divæ Tutelaris antiquiſſimo monumento, in ſacrum ejus tumulum inferuntur, & ejuſdem Divæ Venerabilibus reliquiis

quiis ità permiscentur, ut in posterum inter utrumque morticinium discerni non queat, hoc impio addito Epitaphio: *Hic requiescit religio cum superstitione.* Sed discernet vivorum & mortuorum judex Christus.

Impium Epitaphium.

Intereà Ecclesiæ gubernatrix, animum ad novos Episcopos & suæ sectæ Clerum creandum adiicit. Nec tamen in officiis aut ordinibus Ecclesiasticis distribuendis, nec in ipsa regiminis sui forma quidquam secuta est zuinglianorum aut Caluinistarum rationes, ac nec exactè quidem Lutheranorum; quorum tamen non modò in externis ceremoniis, sed in ratione credendi (propter quandam quam se fingebat amare mediocritatem, & quia Catholica cùm paulò priùs haberetur, nolebat repentè videri pessima) quàm cæterorum sectariorum, similior haberi cupiebat. Ergò nec illud seditiosum tribunal, quod *Consistorium* vocant ipsi, nec gradus aut functiones illas, *Seniorum, Ministrorum*, ac cæterorum, quidquam curavit: sed vel animi proprii inductione, vel aliorum suasione, judicaba

Novus creatur Clerus.

Consistoriũ.

Seniores.

dicabat magis ad gloriam ſpiritualis prælaturæ ſuæ, ac regni etiam temporalis ſplendorem, atque demum ad ſectæ etiam ſtabilitatem fore, ut Clerus quem eſſet inſtituturus, ſecundùm veteris Eccleſiæ diſtinctionem, conſiſteret ex Archiepiſcopis, Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis: nam hoc gradu nullum admittunt inferiorem. Identidem, ut in Cathedralibus ac collegiatis Eccleſiis, eſſe pro more voluit, Præpoſitos, Decanos, Archidiaconos, Cancellarios, Canonicos, ac alios ſecundùm cujuſque loci conſuetudinem. Atque hos omnes voluit antiquæ dignitatis & honorum vocabulis, veteriſque cleri poſſeſſionibus, ac privilegiis penè omnibus, tàm in republica quàm in Eccleſiis, frui.

Gradus hujus novi cleri.

Imò dedit operam religioſa fœmina, habere ſuæ quoque fidei religioſos; egit enim cum glorioſiſſimo confeſſore Abbate Veſtmonaſterii, ut monachos ſuos ex hac rerum mutatione abire non permitteret, ſed eos de ſua in conventum benigna voluntate redderet certos & ſecuros, ſeque cupere ut

Elizabethæ religioſitas.

ut maneant orentque pro ipsa, & sacra faciant secundum legum ab ipsa latarum præscriptum. Sed boni viri non putabant æquum esse, ut regulam Benedicti relinquerent, propter regulam Calvini.

Elizabethæ jactantia,

Et Elizabetha ipsa apud exteros, ac principum oratores, solet multùm gloriari, quòd clerum habeat in sua secta honoratum, & non tantùm famelicos ministros, sicut Genevenses, & aliæ hujusmodi novæ Ecclesiæ non benè ordinatæ; neque ita se exorbitare à cæterorum Principum majorumque suorum fide, ut multi putant. Ad majorem verò in hoc genere fraudem faciendam, voluit aliquot annis proponi publicè in mensa, quam pro altari in sacello erexerat, cereos duos, sed eos nunquam accensos, ac crucem etiam in medio argenteam unam; sæpè etiam dictitans (ut regni sui Catholicis magis placeret, exterisque faciliùs imponeret) se non tàm voluntate sua, quàm subditorum importunitate, ut religionem mutaret, fuisse coactam: sed in ea re magnâ usam fuisse moderatione.

Elizabethæ hypocrysis

Mendaciũ.

Sed

Sed ut ad rem redeamus: distribuit mox omnes dignitates & functiones Ecclesiasticas in suos Lutheranos, vel Calvinistas; sed plures in hos, quàm in illos: venerant enim ad hanc prædam ex Sabaudia aliisque locis, quò anteà profugerant, rapidissimè hi ipsi, qui paulò priùs secundùm Calvinum detestabantur istos superbos & antichristianos in prælatis principatus ac dominationes, seque in hac sua bonorum ac honorum Ecclesiasticorum usurpatione, magis impotenter, tyrannicè, avarè, insolenterque gerunt, quàm vel à veris dominis fieri, vel à nobis anteà cogitari potuisset, proindè jàm omissa fidei, precum, & regiminis formula, cui Genevæ assuefacti fuerant, quamque præceptoribus illic suis se in ecclesias Anglicanas traducturos promiserant, se nunc totos Reginali prælaturæ ac præscriptioni serviliter submittunt, quia hoc aucupium erat uberrimum. Sed ut offensos socios beneficio placarent, procurant Calvinistis Gallis, Flandris, Uvallonibus, certas Londini ecclesias, ubi seorsim

Distributio dignitatũ.

Hæretici versipelles.

orare, sacra peragere, pro more suo castissimè & reformatissimè (scilicet) possunt. Inter quas posteà ecclesias, & novas has Anglorum synagogas, magna extitit digladiatio, adeò quidem, ut ex ministris Gallicanis nonnulli sint posteà coacti discedere, & ex illis contuberniis aliquot etiam ignibus traditi; nam ad eas mox Ecclesias sub prætextu Calvinismi, ex variis gentibus omnium sectarum impurissimi quique homines commigrârunt.

Dissensiones hæreticorũ.

Comburuntur hæretici

Cæterùm Episcopatus ac alias prælaturas Ecclesiasticas auidè & sine scrupulo captabant Calvinistæ, etiam tùm, cùm adhuc scirent veros Episcopos cum toto orbe communicantes, superesse, nec ulla vel causa vel potestate legitima exauthoratos, certòque cognoscerent tales Ecclesias, cathedras, ac officia nunquam fuisse ab aliis, nec pro aliis quàm Catholicis instituta; sed sic de istis ipsi cogitabunt, quemadmodum de regnis dixit ille, ea semper esse occupantium. Elizabetha quidem ita hæc per literas patentes conferebat, ut tamen oportuerit eos quibus

Calvinistarum ambitio.

bus collata erant, à certis perſonis, ac ritu etiam certo, ſecundùm leges regni ordinari.

Henricus Octavus radix peccati, cùm ab Eccleſia & Sede Apoſtolica regnum ſuum diviſiſſet, decrevit, ne quiſquàm electus in Epiſcopum, bullas Pontificias ſeu mandatum Apoſtolicum de conſecratione requireret, ſed Regium tantùm diploma adferret, ſecundùm quod, à tribus Epiſcopis cum conſenſu Metropolitæ ordinatus, jubebatur lege comitiorum facta ad imitationem antiquorum cononum, eſſe verus Epiſcopus, nec alio modo ordinatum pro Epiſcopo agnoſci oportere; ceremoniam autem & ſolennem unctionem more Eccleſiaſtico adhuc in conſecratione illa adhiberi voluit, quam poſteà proficiens in pejus Edovardus ſextus ſuſtulit, & pro ea Calvinicas aliquot deprecationes ſubſtituit, ſervatâ tamen ſemper priori, de numero præſentium Epiſcoporum, qui manus ordinando imponerent, lege. Has leges novas ſuſtulit Regina Maria, Elizabetha in integrum reſtituit, ac

Forma ordinandi novi cleri.

renovavit, ut proindè oportuerit hos Reginales prælatos ita quoque ordinari, ut consentiente Metropolitano, duo vel tres Episcopi assistant ipsisque manus imponant.

Reginales prælati.

Sed hoc perridiculè accidit, ut cùm isti Superintendentes creandi essent, nec à Catholicis Episcopis impetrare potuerint, ut ipsis manus admoverent; nec inter se, aut tres duosue Episcopos, aut ullum omninò suæ perfidiæ Metropolitanum, ab aliis Episcopis priùs ordinanatum haberent, cujus vel manu vel consensu consecrari possent; nec etiam ad vicinos Lutheranorum aut Calvinistarum Ecclesias conferre sese commodè possent, ut indè mutuas Episcoporum (qui fortè nec ibi erant) operas peterent: Instabant vehementer apud quendam Archiepiscopum Hibernum, (quem tùm Londini in vinculis habebant,) ut in hac illis necessitate succurreret, & libertate ei & præmiis propositis, si vellet istorum ordinationi præesse; sed vir bonus nullo modo adduci potuit, ut hæreticis sacras manus imponeret, vel alieno pec-

Magnæ protestantium angustiæ in ordinandis Episcopis.

peccato communicaret. Atque ita cùm omni legitima ordinatione destituti vulgò dicerentur, & ipsis legibus Anglicanis verè probarentur non esse Episcopi, brachium seculare invocare coacti sunt, ut laici magistratus confirmationem, in futuris comitiis acciperent, cujus authoritate, si quid minùs ritè nec ad præscriptum legum in priori inauguratione gestum esset, aut omissum, ipsis condonaretur, idque postquam Episcopali officio & Cathedra absque ulla Episcopali consecratione aliquot annis jam functi fuissent. Hinc nomen illis impositum, ut *Parlamentarij Episcopi* dicerentur.

Parlamentarii Epis.

Qualescunque fuerint, aut quomodocunque facti sunt isti pseudoepiscopi, ex latrunculis vel leunculis evaserunt leones & lupi rapidissimi, & didicerunt capere prædam, in clerum ac populum dominari, eosque novis inauditisque modis dispoliare. Et primùm quidem Regina habuit suam visitationem ecclesiasticam per totum regnum; secundam tenuit Metropolita in sua quisque provincia; tertiam

Superintendentes lupi.

Visitationes Variæ ac reformationes.

Episcopus cujuslibet loci; ubi severissimè in omnes Catholicos quæsitum & animadversum est, ubi miræ institutæ sunt reformationes; inquirebatur enim, si uspiam adhuc Missæ fiant, si Sacramentum reservetur, si in ullis Ecclesiis nova officia non celebrentur, si altaria non sint fracta ac demolita, si chorus non sit navi Ecclesiæ, sublata Crucifixi imagine, complanatus, si uspiam in parietibus aut fenestris imaginum vestigia appareant, quàm multos calices, pixides, aut cruces habeant, cujùsque demum materiæ sint; Biblia deinde Anglicè ab hæreticis falsissima versione, & impiis annotationibus conspurcata, institutiones item Calvini, ac id genus libros cogunt populùm emere, & in singulis templis legendos proponi; deniquè inquirunt, si parochi habeant donum castitatis, eòsque plurimùm urgent, ut uxores, ne urantur tempestivè accipiant.

Ex quibus hominibus novus iste Clerus cõponitur.

Clerus enim in Anglia novus, partim, ex apostatis nostris, partim, ex hominibus merè laicis factus, ut est valdè spiritualis, primo quoquè tempore de nu-

nuptiis cogitabat, multùmque ſategit, ut coniugia Epiſcoporum, Canonicorum & cæterorum miniſtrorum, legibus approbarentur, & ipſorum liberi legitimi declararentur, ſed obtineri non potuit, quia vel turpe videbatur miniſterio, vel reipublicæ perniciosum. Edouardus quidem ſextus omnes canonicas & humanas prohibitiones circa clericorum aut etiam religioſorum connubia lege comitiali ſeu parlamentaria ſuſtulerat; eam legem mox abrogavit Maria, nunc reſtituendam ac renovandam clamitant iſti, ſed non exaudiuntur: omnes tamen per totum ferè regnum quia de dono (ut loquuntur) non ſint certi, non ſecundùm leges, ſed ſecundùm indulgentiam, vel (ut illi dicunt) ſecundùm ſcripturas, ſed ad libidinem ſuam compoſitas; ineunt prima, ſecunda, vel etiam tertia conjugia, contra canones & morem non ſolùm Latinorum, ſed etiam Græcorum; & prole ita abundant, ut ad illam ſuſtentandam opibuſque augendam & populus ſupra modum gravetur, & ipſi miſerè beneficia ſua expilent.

Miniſtri nō habent donum caſtitatis.

 Quia

Lex de eligendis uxoribus presbyterorũ.

Quia autem in uxoribus eligendis fuerant ab initio ita vel negligentes vel infœlices, vel nimis præproperi, ut fœminas non adeò honestæ famæ omnes ferè acceperint, magnumq́ue ex ea re infirmioribus sectæ suæ scandalum, Catholicis etiam risum moverint; præscriptum est illis Reginæ authoritate, ut nullam deinceps fœminam in conjugium presbyteri, nec Episcopi quidem admitterent, nisi priùs certorum hominum judiciis de honestate approbatam. Sed nec hoc modo satis potuit esse cautum istorum simul & honori & necessitati; sine fœminis enim pleriq́; non magis esse poterant, (ut dicebant) quàm carere cibo, continentiæq́ue jugum intolerabile ducebant. Qui autem istis darent filias suas, ne protestãtes quidem ferè inveniebantur, ne dum Catholici: primùm, quia existimant id esse per se infame, ut sint vel dicantur uxores presbyterorum. Secundò, quia juxta leges regni non sunt adhuc vera, sed adulterina conjugia, ac proinde proles illegitima. Tertiò, quia non accrescit his uxoribus aut libe-

Filii presbyterorũ sunt bastardi, secundũ hodiernas leges Anglicanas illegitimi.

liberis ſuis ex maritorum loco aut honore in Republica, ulla dignitas aut æſtimatio, quod eſt contra naturam veri matrimonii. Non enim Archiepiſcopus, Epiſcopus, aliuſvé hodie prælatus in Anglia ſi ſit conjugatus, tribuit quicquam ex eo honoris vel præeminentiæ uxori ſuæ, non magis quàm ſi eſſet ejus tantùm concubina. Hinc fit, ut nec eas Elizabetha in aulam, nec Principum uxores in conſortium ullo modo admittant, ne Archiepiſcoporum quidem vocatas conjuges; ſed debent eas mariti domi continere, pro vaſis tantùm libidinis aut neceſſitatis ſuæ. Quæ iſtis ergò conditionibus, vel ſummis prælatis conjungerentur, cùm honeſtiores paucæ aut nullæ reperiebantur, quas poterant habere accipere fuit neceſſe. Sed & aliis modis utcunque iſtorum hominum cupiditati per magiſtratum civilem impoſitum eſt frænnm. Nam & Collegiorum alumni, qui in Anglicanis univerſitatibus admodum multi erant, otiòque ac ſecuritate panis abundabant ac admodum provecti ætate erant, cupie-

Presbyterorum uxores ab omnib. contemnũtur.

cupiebant & ipsi habere uxores, sed videbatur inconveniens, & id privilegij Collegiorum tantùm Rectoribus concessum est, cum hac tamen exceptione, ut conjuges seorsim plerunque extra Collegia constituant, rariùsque eas intromittant.

Illud verò scelestum est, sed horum moribus & religioni consentaneum, quòd concionatores adhuc juvenes ac cælibes, in suggesta non veniant nisi delicatissimè compositi, compti, vestiti; idque imprimis, ut & corporis habitu, & vultus decore, & sermonis ad omnem suavitatem compositi lenociniis, ex auditorio fœminas aliquas, in sui amorem alliciant: quodque magis sceleratum est ac nefandum, in hanc rem aliquando non verentur, etiam illis Cantici Canticorum sacris verbis, ad sanctissimos inter Christum & castissimam sponsam suam amores pertinentitibus, ad nefanda desideria sua complenda nefariè abuti.

De vestitu novorum Clericorum

De apparatu autem ac vestitu istorum novorum Clericorum, cùm multi cuperent indifferenti & planè laico ha-

abitu, tàm incedere passim in publi-
o, quàm sacra in Ecclesia peragere,
e olerent superstitionem; decernit
amen Regina, & severè mandat, ut
n Ecclesiis dum cœnam suam Eucha-
isticam celebrant, cappâ, dum reli-
quas preces faciunt, superpellicio utan-
ur; in publicum ne veniant sine pileo
& toga clericali; Episcopi etiam ut
Rocheram gestent. Et super hac re
magna inter fratres istos orta est quæ-
stio, ac digladiatio, nec acquieverunt
Elizabethæ judicio, sed miserunt nun-
tios & literas ad confratres in Gallia,
Germania, Heluetià, & Sabaudia,
maximè ad Theodorum Bezam, &
Petrum Martirem, eorum sententiam
& consilium requirentes, an nimirum,
liceret istud servitutis jugum, Christi
iampridem factis libertis subire? Sed Magna quæstio.
quicquid isti respondent, consulunt,
aut decernunt, Elizabetha eos qui
hanc suam subire legem recusant, pro
suprema sua Pontificia auctoritate,
ordine & beneficiis privat, cùm ad
nullas exteras synagogas quantumcun-
que reformatas, ab Ecclesiæ Anglica-
næ

næ supremo capite permissa sit provocatio.

Quare Elizabetha speciem aliquam antiqui cultus retinere voluit.

Hæc autem, multaque alia, ex moribus & cæremoniis antiquis, politicorum suorum suasu, contrà hujus novi cleri voluntatem Elizabetha retinuit, partim ad gloriam & splendorem externum istius novæ suæ ecclesiæ, partim ut suos & exteros in eam opinionem induceret, quòd non longè abesset, aut discesserit à fide Catholica: in qua re ita se semper subdolè gessit apud amatores, procos, confœderatos, seu domesticos seu externos (quos plerunque Catholicos esse noverat) ut ipsis spem daret fore fortassis, ut ad Majorum fidem aliquando rediret: partim verò & maximè quia videbat istos sectæ suæ Ministros sub specie vitandæ superstitionis, paulatim omnem in Ecclesia & republica ordinem, decorem, civilitatem, ac ipsam etiam humanitatem exuturos suàmque ipsorum fidem ac religionem barbara quadam feritate, nisi per Magistratum civilem aliqua adhiberetur moderatio, eversuros. Et certè feci

plu

plurimùm ad ſtabilitatem firmitatemque hæreſeos, quòd non permittebatur res iſtius novi cleri libidini, quæ jam dudum hac libertate evangelica, abiiſſet in fumum, niſi fuiſſet hac humanâ politiâ, ita jam diu & ſuſtentata, & frænata.

Diu ergò retinuit organa, cantum, crucem, candelas, cappas; & has quidem ea de cauſa præcipuè, ut ſi fortè in aliquam civitatem negotij aut animi causâ ipſa diverteret, (ut ſæpè fecit) obviam illi procederet ſolenniter univerſus clerus his ſacris indutus veſtibus. Qua etiam ratione parcitum eſt campanis, nempè ut pertranſiens Eccleſiam aliquam, earum omnium ſonitu exciperetur; ſed inprimis, ut harum pulſu celebriora reddantur feſta Nativitatis, & inaugurationis ſuæ: qui dies omnibus aliis Chriſti vel Sanctorum ſolennitatibus longè devotiùs per univerſum regnum obſervantur. Nam & feſtos dies Proteſtantes legum præſcripto utcunque tenent, eoſdem penè omnes quos antiquitùs celebravit Eccleſia, iniquiores ſolùm in feſtum ſan-

Quæ Elizabetha retinuit & cur.

Duo feſta Elizabethæ celeberrima

Sanctissimi Sacramenti & D. Virginis cujus Assumptionis, Nativitatis & Conceptionis solennes dies abrogârunt: atque ad majorem ejusdem Sanctissimæ Virginis contemptum, Elizabethæ natalem diem solennissimè celebrant, septimo Septembris, id est in ipso profesto Beatissimæ Deiparæ, cujus Nativitatem atris literis & minusculis, Elizabethæ verò majusculis & rubris in Calendario suo notant; quòdque est auditu incredibilius, in summo urbis Londinensis templo (& nescio an alibi) ad complementum diurni officii, quod olim terminabatur antiphona ad Divam Virginem, hodie nonnunquam dicuntur decantari laudes Reginæ Elizabethæ.

Inauditum impietatis genus.

De jejunio Anglicano.

Jejuniorum quoque stata olim tempora, coguntur Protestantes utcunque etiam nunc observare, licet id valde illibenter faciant, cùm contra scripturas & libertatem evangelicam talia præscribi clamitent. At Elizabetha ut eorum conscientiis in hac parte consulat, publicè edicit in cujuslibet Quadragesimæ initio, non religionis, pæ-

nitentiæ, aut devotionis gratiâ, ſed publici tantùm comodi causâ hoc ipſum mandari: nempe, ut frequentiore uſu piſcium, habeant piſcatores (genus hominum in inſula frequens) undè victum quæritent, abundentque magis ad reliqua anni tempora carnes, & præſertim, in neceſſarium claſſis ſuæ commeatum. Cujus rei maximè causâ, non contenta ſextæ feriæ & Sabbati abſtinentiâ ordinariâ, inſtituit quoque Mercurianum, quod Cicilianum nunc jejunium vulgus appellat, quod putetur Gulielmi Cicilij eſſe inventum. Atque licet hæc jejunia publica contemnentibus mulcta non levis indicatur, ea tamen pauciſſimi ſeruant, & minimè omnium Epiſcopi, ac reliquus Reginæ clerus, quos multùm pudet jejuniorum legibus ſubeſſe. Et Regina ipſa, cum Principibus ac aliis, ubi ſubeſt cauſa, ſuper his & ſimilibus decretis ſuis in ſcriptis facilè diſpenſat; diſpenſat etiam Archiepiſcopus Cantuarienſis, aliquot nummis intercedentibus.

Cæcilianum jejunium.

Elizabetha diſpenſat de jejunio.

In

In summa, Regina pro ea quæ illi concessa est suprema potestate spirituali, non solùm in his quæ Protestantes adiaphora, id est, indifferentia vocant, sed in omni fide, cultu, & doctrina quandam præscribit isti clero suo normam, nec ultra citraque quicquam audere debent; Episcopos suos ab officio fungendo cùm vult, suspendit: ita enim irata in ipsum Archiepiscopum & Primatem Cantuariensem suæ sectæ & creationis hominem, Edmundum Grindallum, quòd ipsi in quibusdam ad Ecclesiæ suæ gubernationem spectantibus non obedierit, animadvertit, ut illum domi suæ perpetuò se continere & ab omni Episcopalis muneris ac jurisdictionis exercitio abstinere jusserit, ac quatuor illi totius diœcesis & provinciæ Cantuariensis administratores constituerit: dat facultatem concionandi, vel suo modo ordinatis, vel etiam merè laicis, & pro arbitrio identidem, quibus vult aufert: & ut ostendat in hoc munere meram superioritatem suam, aliquando è solio regio alloquitur, & inter-

Elizabetha præscribit normam in fide & cultu Clero.

rumpit

rumpit coràm ampliſſimo auditorio, eccleſiaſten ſuum his ferè verbis: *Domine Doctor, vagaris, & effutis multa impertinentia, recipe te ad textum, quem nobis exponendum ſuſcepiſti.* Atque ita domi adminiſtratur hoc tempore religio: nam de politia rebuſque civilibus, aut de Reginæ amoribus, quibuſque vel domeſticis vel exteris ſui potiundi ſpem dederit; qui in cubiculo, qui in curia, qui in concilio pro vicibus dominentur; quàm multos Anglos, Scotos, Auſtriacos, Suevos, Francoſque Principes à primis regni ſui primordiis, uſque in hanc diem nuptiarum ſuarum ſpe lactaverit; quomodò ſæpè ordinibus unanimi conſenſu ut aliquem vel è ſuis vel exteris ad ſucceſſionem & ſecuritatem in matrimonium acciperet, flagitantibus, objecto illis virginitatis ſuæ propoſito, vel ſatisfecerit, vel illuſerit; quantumque & hoc genere caſtitatis, qua rempublicam perdidit, & hac eccleſiaſticâ prælaturâ, qua Eccleſiam deſtruxit, non tàm Catholicos, quàm ſuæ ſectæ homines offendat; de his, inquam,

Elizabethæ verba ad cōcionatorem

Elizabethæ inſtituta.

rebus & similibus quia alterius operis & instituti sunt, nihil hîc dicemus.

Elizabethæ concilium de perturbandis vicinis regnis.

Illud verò, quia ad causam quam tractamus, inprimis pertinet, taceri non debet, Elizabetham ac suos, constitutâ utcunque in Anglia religione ac sectâ istâ, mox animo concepisse, fore, ut hac rerum in Ecclesia & Republica mutatione, è subditis multi graviter offenderentur; ut Papam haberent rigidissimum censorem; Imperatorem ac maximos Reges Christianos aversos; tandemque à toto orbe fide & communione distracti, nec à suis tuti, nec à vicinis diu viderentur sibi securi; ac suis proindè rationibus nullo modo bene consultum iri, nisi in similem calamitatem Provincias adjunctas, & maximè Galliam, Scotiam, Flandriam quàm citissimè pertraherent, Catholicosque Principes omnes ita rebus ac regnis suis servandis intentos facerent, aliena curandi parùm otii ut haberent.

Elizabetha fœdus init cum omnium Regum rebellibus.

Continuò ergò, vel palàm ruptis, vel simulatoriè tantùm servatis, omnibus tàm veteribus quàm recentibus cùm

cum maximis orbis Chriſtiani Monarchis fœderibus, inierunt ad ſummum gentis noſtræ dedecus & ſuam æternam infamiam, confæderationes cum omnium Regum penè rebellibus, patriæ ſuæ proditoribus orbiſque peſtibus: in Scotia contra Sereniſſimam Reginam Mariam, cum Jacobo Spurio, Mórtono ac aliis: in Gallia, contra omnes tres fratres optimos ac Chriſtianiſſimos Reges, cum Admirallio Mongombrio & ſimilibus ſceleratiſſimis tyrannis: in Flandria, cum flagello Dei perditiſſimo Auraico ejuſque ſequacibus, contra potentiſſimum uſtiſſimumque Philippum; & ut uno verbo univerſa comprehendam, præter immiſſum in horum Principum ditiones militem, depopulatos fines, interceptas urbes, raptas pecunias, pyraticas deniq; deprædationes immenſas, & undique ad defectionem ſollicitatos ſubditos: iſtius barbaræ religionis peſte, perdiderunt primùm, totam vicinam Scotiam, ejuſque Principem in has quas nunc eam pati cernimus, indigniſſimas miſerias & calamitates

Impia flagitia Elizabethæ ac ſuorum.

 ad-

adduxerunt: infecerunt innumeras in florentissimis Galliis animas, Regesque adhuc ætate immaturos, in extrema impulerunt pericula: corruperunt postremò Belgium penè universum: omniumque gentium seditiosis hæreticis ad commune Ecclesiæ incendium amplificandum, se socios, antesignanos, ac patronos dederunt, ut & aliorum Principum ac provinciarum infœlicitate essent ipsi domi fœlices, & hæreticæ suæ infectionis tàm latè propagato veneno, diutiùs in sua secta permanerent securi. Et sanè tàm infinita veneni sui spargendi, & catholicorum Principum sanctissimos conatus impediendi cupiditate flagrârunt, ut etiam Turcarum ac Moscovitarum potentissimos monarchas, contra Catholicam pacem & religionis Christianæ progressus, sæpè posteà & literis & nunciis excitârint.

Pontificis ad Elizabetham Nuncii.

Cum hoc modo Britannia tota periret, laboraret Gallia, ac nationes septentrionales omnes periclitarentur, Pius quartus Pontifex maximus, tanto malo consuetum Ecclesiæ remedium alia-

allaturus, magno ſtudio ſæpè anteà impeditum œcumenicum Concilium Tridentinum, omnium penè Chriſtianorum Principum conſenſu, iterum cogi curavit. Atque Nuncium interim ſuum, qui per inferiorem Germaniam, Angliam versùs progrederetur, mox miſit, ut Elizabetham erroris admoneret, & ne propter odium Pontificis, ſe regnùmque nobiliſſimum perderet, ſuaderet; ac ſi quidem eſſet, de quo ſibi propter incertos natales ab Eccleſia vel Pontifice, quo ad jus regnandi metueret, Sedis Apoſtolicæ benignitate facilè tranſigi poſſe diceret. Sed Nuncium nec audire voluit, nec illi in inſulam trajectionem ullo modo permiſit.

Alterum paulò poſt Pontifex quoque, ne quid intentatum relinqueret, legavit, qui Reginam, ut ex ſuis ſaltem aliquos ad Concilium mitteret, qui cum Catholicis conferrent, omni illis & ſecuritate, & diſputandi libertate promiſsâ, hortaretur; ſed & ipſum ſuperbè rejecit, & pſeudoepiſcopi conſcij imbecillitatis & ignorantiæ ſuæ, dili-

Angli ad concilium invitantur.

diligentissimè apud Reginam, ne ad synodum suorum quisquam amandaretur, egerunt.

Scripserunt quoque hoc tempore, ad Elizabetam, tùm alij Catholicissimi Reges, tùm maximè Ferdinandus Cæsar, quorum hic inprimis amantissimis eam verbis admonuit, ne Principum omnium Christianorum, ac majorum etiam suorum in fide ac religione consortium desereret, ne suum, ac novorum quorundam hominum non adeò multorum, nec doctorum judicium, totius Ecclesiæ sententiæ anteferret: aut si certum esset in illa, quam sibi selegerat, secta persistere velle, nec quidquam vel Summi Pastoris ac generalis Concilij judicio, vel sociorum Regum Christianorum exemplo permoveri; id saltem pro naturæ suæ bonitate ac clementia concederet, ne quidquam in illos, doctrinâ ac pietate excellentes Episcopos Catholicos, quos vinctos tenebat, graviùs statueret, sed potiùs liberos redderet, cùm nec in Majestatem suam, nec in Rempublicam commisissent quidquam, sed

Ferdinandi Imp. literæ ad Elizabetham.

de

de auita omniumque gentium fide & communione, in qua & nos (inquit Cæsar) sumus, tantùm accusentur. Denique obnixè etiam postulat, ut ipsis cæterisque Catholicis, aliquot in regno suo Ecclesias concederet, ubi sacros conventus, ac cæteros ritus Catholico modo peragerent. Sed neque hoc modo, nedum Hieronimi Osorij ac aliorum tàm exterorum quàm suorum, plenis sincerissimi concilij & Christianissimæ doctrinæ libris ac literis, aliquid impetratum est; imò res Anglicanæ in dies in pejus labebantur.

In Concilio vero Tridentino deliberatum est de Elizabetha, propter hanc intolerabilem contumaciam, hæreticâ declarandâ, quæ erat jure ipso excommunicata. Sed ne id tùm fieret, idem Ferdinandus Cæsar, cujus filium illa in summam & certam spem conjugij sui adduxerat, a Patribus impetravit, futurum esse dicens, ut saltem per Catholicum maritum rationibus suis meliùs consuleret. Sed & Procum illum sicut cæteros fefellit, & Deliberatur de Elizabetha excommunicanda.

facta est in dies obstinatior, ac in Catholicos durior.

Reginæ Scotiæ in Angliam, adventus. An. 1567.

Atque hoc tempore Serenissima Scotorum Regina Maria, Anglorum hæreticorum fraudulentiâ, suorumque inauditâ impietate vexata, incarcerata, exauthorata, marito orbata, deque ipsius sceleratissima nece in crimen per calumniam vocata, de fuga cogitans; cùm ad alios Christianos Reges facilè traiicere potuisset, atque id ut faceret ab optimatibus quibusdam rogaretur, tamen Elizabethæ Anglorum Reginæ dulcibus literis, nunciis, muneribus, in Angliam invitata, præsidio etiam militum quo in regnum restitueretur promisso, non adhuc satis edocta nullam fidem humanam iis qui Christi fidem deseruissent, habendam esse, contra suorum voluntatem in Angliam ad alios carceres aliamque militum custodiam se recepit. Traditur autem non ita multò post ingressum, nobilissimo Comiti Salopiensi servanda, apud quem, propter constantem Catholicæ fidei confessionem, duriùs semper tractata est; sed maximè po-

stremis

ſtremis diebus, aliis cuſtodibus difficilioribus conſignata, variis & indignis modis agitata, ac calumniis indigniſſimis impetita, vitam parùm vitalem ducit. Cui cùm Princeps ſit, nec legibus Regibuſve Anglicanis obnoxia, tamen (quòd Principibus exteris, Regumque omnium Oratoribus permittitur) ut auito more Deum colat, Sacerdotemque habeat qui ſacrum faciat, & ſacramenta adminiſtret, nullo modo conceditur; qua re magis quàm exilio aut carcere affligitur: ubi & illud permirum ac planè barbarum exiſtit, quod, Regina cùm ſit, & omnium mortalium Elizabethæ ſanguine conjunctiſſima, atque ab illa in Angliam ita ut commemoravimus, invitata, nunquam tamen, licet id obnixiſſimè ſæpè poſtulaverit, vel in colloquium, vel in conſpectum ipſius venire his decem & ſeptem annis ſit permiſſa.

Elizabethæ erga Scotiæ Reginā inhumanitas.

Sed ad res noſtras veniamus. Non ergò ita multò poſt Mariæ adventum, multi ex nobilitate, hæreſeos ac ſtatùs præſentis pertæſi, præſertim in Septentri-

Catholici ſumunt arma pro religione in Anglia. An. 1569.

tentrionalibus regni partibus, arma ad sui defensionem contra hæreticos & homines novos, qui Elizabetham in istam adduxerunt insaniam, sumpserunt. Quorum primi fuerunt antiqua nobilitate clarissimi proceres, Thomas Northumbriæ, & Carolus VVestmerlandiæ Comites, eisque se adjunxerunt ex inferiori nobilitate equites aurati, aliique non pauci: Sed reliquis Catholicis, propterea quòd adhuc per Papam non erat publicè contra Reginam lata excommunicationis sententia, nec ab ejus ipsi absoluti viderentur obedientia, se non adjungentibus; facilè Regiis copiis in vicinam Scotiam fugati sunt. Ubi posteà Northumbrius proditus & venditus hostibus, in Angliam reductus (vitâ si vellet religionis sententiam mutare oblatâ) claro martyrio Eboraci dies suos (ejus alteriusque Comitis asseclis undique ad supplicium conquisitis) fœliciter in Domino finivit.

Comitis Northumbriæ martyrium.

Cùm hoc modo varij Catholicorum conatus frustrati essent, timerentque prudentiores, nè hoc in nos divinæ ultio-

ltionis & tenebrarum tempus tam diuturnum foret, ut quos Anglia nunc domi vel foris viros verè orthodoxos habet, vel conſumeret ætas, vel vinculorum, ac carcerum ſqualor, vel frequentia multorum martyria exiliique longioris miſeriæ conficerent ; huic malo, nec aliud commodius remedium adferri, nec aliter poſteritati meliùs conſultum iri judicârunt, quàm ſi ratio aliqua iniretur unde veteribus fidei cultoribus ac defenſoribus extinctis, novum Cleri ſemen ac ſupplementum continuò pullularet : ita enim futurum confidebant, ut nec temporis diuturnitate, nec prolixo & violento Hæreticorum dominatu, deficerent in agro dominico operarii, nevè abominatio iſtius deſolationis duraret uſque in finem. Neque enim dubitârunt modò non deeſſent ſibi Catholici, quin aliquando, citiùs vel ſeriùs, religionis reſtituendæ opportunum à Deo ipſis daretur tempus; cum nulla unquam Hæreticorum ſecta vel hominibus placere diu, vel ſine mutatione ullibi firmiter perſiſtere, vel ad poſte-

Quare cogitatum de Seminariis inſtituendis

ros

ros integrè derivari queat. Quod vel illa una Arrianorum latissimè patens hæresis planè convincit; quæ licet orbem universum aliquot centenis annis miserè vexaverit, tamen ita mutavit loca, tam multa dedit Catholicis ad se colligendos lucida interualla (quod & nobis divina misericordia fœlicissimè per interpolatam hæresim Mariæ temporibus accidit) proque vario Imperatorum ac Principum, vel pro secta vel contra illam studio, & pro cujusque sivè ad clementiam sive ad crudelitatem naturali propensione, sacerdotibus Dei, nunc pacem & tranquillitatem concessit, nunc turbulentissimas in eos tempestates excitavit.

Hac ergò de causa & hoc consilio sperantes misericordissimum Dominū Deum patrum nostrorum, in perpetuum genti nostræ non irasciturum, ex studiosorum patria pulsorum reliquiis nonnulli Duaci in Belgio, sub regimine D. Gulielmi Alani, istic tum S. Theologiæ Professoris regii, in disciplinam collegialem (exilium, vitam, & studia ipsorum protegente & foven-

Initium Seminarii Belgici Anglorum. An. 1569.

te Hi-

e Hiſpaniarum optimo maximoque
ege Philippo) cojerunt: qui paula-
im in numeroſum creverunt collegi-
m, quod primum bonorum maximè
leemoſynis, poſteà incredibili Sedis
Apoſtolicæ beneficentiâ ſuſtentatum,
plurimos peperit optimè inſtitutos Sa-
erdotes, qui ad Catholicæ fidei reſti-
utionem in patriam certis temporibus
nitterentur, & viciſſim ex patria, in-
genii excellentioris quoſque ut ortho-
doxam capeſſerent fidem advenientes,
recepit. Undè paulò poſt magna ani-
norum mutatio, ac religionis in An-
glia mira incrementa ſecuta ſunt, fa-
ctumque eſt hoc collegium ita hæreti-
cis odioſum, ut à populo Belgico tu-
multuante, facilè illud Duaco eiici cu-
râriṅt. Sed poſteà Deo ita diſponen-
te, & Rege Chriſtianiſſimo permitten-
te, Rhemos migravit, ubi hodie fœli-
citer amplificatum variis in Eccleſiam
ſtudiis ac officiis claret. Cui poſteà Initiũ Col-
ad uberiores in patria fructus facien- legii Anglo-
dos, ſanctiſſimæ memoriæ Pontifex rum Romæ,
Gregorius XIII. Domino Audoeno An. 1579.
Ludovico, Referendario Apoſtolico,
pie-

pietate & prudentiâ præstantissimo viro, id imprimis satagente, aliud insigne collegium Romæ in antiquo nationis nostræ hospitali, amplissimis donatum reditibus, & patrum societatis nominis Jesu regimini & institutioni traditum, adjunxit. Quæ duo Seminaria dederunt his annis supra trecentos in messem Anglicanam Presbyteros, qui agrum ibi dominicum sacro etiam sanguine rigârunt.

Notandum. In quo genere illud est planè stupendum, & non nisi digito Dei tribuendum, quòd hoc tempore, cùm ad sacrum Presbyterium ne in Catholicis quidem Provinciis, nisi emolumenti & honoris causâ à multis adeò festinetur, ab istis tamen (in quibus sunt nobilium filii, & primogeniti non pauci) sine omni spe præmii, imò cum dispendio hæreditatis paternæ, cum certa expectatione ignominiæ, periculi & etiam mortis, tanta animi contentione desideretur ac suscipiatur, ut nullius damni aut dedecoris metu, nullâ parentum aut carnalium amicorum dissuasione, à sancto proposito dimoveri queant.

Ac

Ac parva quidem illius Duacensis eminarii initia, Elizabethæ Consilia- i contempserunt. Judicabant enim quod & sæpè professi sunt) fore, ut ipsi qui in illo Collegio instituerenur, aut etiam Prsbyteri fierent, vel neessitatis vel emolumenti causâ, in paiam tandem redirent, beneficia aceptarent, Ecclesiisque Anglicanis seundùm regni sectam & leges inservient. Aut si fortè quidam obstinaores id facere nollent, tamen nihil osse paucos pauperes ac extorres (hoc nim erat judicium mundi) contra noam suam Ecclesiam tantæ Principis otentiâ, tot severis legibus, tantâ Ministrorum suorum diligentiâ, tamue exactis undique præsidiis muniam atque sustentatam proficere. Sed ùm post non multos annos, animadertissent passim ex Scolis, Gymnasiis t Academiis suis, adolescentes plurinos, eosque ingenij excellentioris, ad Collegia transmarina trajecisse, identiemque instinc in patriam continuò acerdotes remitti, qui subditos verbo, criptione, exemplo, Sacramentorumque

Initia Seminariorum contempta ab hæreticis.

que secreta administratione, ad Catholicam Ecclesiam reconciliatione, à schismate ac sacrilegis hæreticorum officiis (quibus plerique tùm in Anglia, alioquin corde orthodoxi viri, metu legum se contaminaverant) averterent; vidissentque ex hoc commercio spirituali, magnam infinitis animis Catholicæ fidei impressionem esse factam; jamque rura, urbes, Academias, Principum ædes, ipsamque etiam Aulam plenam esse novis Catholicis: tunc & se deceptos doluerunt, & sævis edictis ac quibus poterant aliis humanis consiliis ac terroribus, huic operi, quod à Deo factum interpretamur, se opposuerunt.

Pii V. Pontificis acta pro Anglia.

Regebat, eo tempore quo primùm illud Seminarium institutum est, Catholicam Christi Ecclesiam, Pius V. alter planè Phinees, qui hæreticos, Turcas, reliquosque infideles utroque gladio, zelo Summo Sacerdote dignissimo, diligentissimè persecutus est. Is primus quod sciam, non solùm illius Collegij alumnis, sed aliis quoque doctissimis Sacerdotibus potestatem fec

fecit eundi in Angliam, variiſque facultatibus ſpiritualibus ad tam pium opus promovendum neceſſariis, per Breve ſuum Apoſtolicum eos impertivit, juſſitque ad tollendum ſchiſma cæteris præeſſe Alanum. Dumque hæc fiunt, eodem fortitudinis ſpiritu quo ſanctiſſimum contra immaniſſimum Chriſti hoſtem Turcam fœdus confecerat, bellumque glorioſiſſimum contra eundem cum Catholico Rege & aliis ſtatibus ſuſceperat, in Elizabetham, ut orbis Chriſtiani & unitatis Eccleſiaſticæ perturbatricem, ſuorum in eo deceſſorum exempla ſecutus, excommunicationis ac depoſitionis ſententiam tulit, cujus formam, tàm ad noſtræ gentis quàm aliarum etiam nationum inſtitutionẽ hoc ipſo loco ſubjungendum exiſtimavimus.

Excommunicatio Elizabethæ per Pium V. An. 1570.

S. D. N. PII PAPÆ V.

Sententia declaratoria contra Elizabeth prætensam Angliæ Reginam & ei adhærentes hæreticos. Qua etiam declarantur absoluti omnes subditi à juramento fidelitatis, & quocunque alio debito, & deinceps obedientes anathemate illaqueantur.

Pius Episcopus Servus Servorum Dei, ad futuram rei memoriam.

REGNANS *in excelsis, cui data est omnis in cœlo, & in terra potestas, unam sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam, extra quam nulla est salus, uni soli in terris, videlicet Apostolorum Principi Petro Petrique Successori Romano Pontifici, in potestatis plenitudine tradidit gubernendam. Hunc unum super omnes gentes, & omnia regna Principem constituit, qui evellat, destruat, dissipet, disperdat, plantet, & ædificet: ut fidelem populum mutuæ charitatis nexu constrictum*

Potestas Petri.

in unitate spiritûs contineat, saluumque & incolumem suo exhibeat Saluatori. Quo quidem in munere obeundo, nos ad prædictæ Ecclesiæ gubernacula Dei benignitate vocati nullum laborem intermittimus, omni opera contendentes, ut ipsa unitas & Catholica religio (quam illius author ad probandam suorum fidem, & correctionem nostram, tantis procellis conflictari permisit) integra conservetur.

Sed impiorum numerus tantum potentiâ invaluit, ut nullus jam in orbe locus sit relictus, quem illi pessimis doctrinis corrumpere non tentârint, adnitente inter cæteros, flagitiorum servâ Elizabethâ prætensâ Angliæ Reginâ, ad quam veluti ad asylum, omnium infestissimi profugium invenerunt. Hæc eadem regno occupato, supremi Ecclesiæ capitis locum in omni Anglia, ejusque præcipuam auctoritatem atque jurisdictionem monstrosè sibi usurpans, regnum ipsum jam tùm ad fidem Catholicam & bonam frugem reductum, rursus in miserum exitium revocavit. Usu namque veræ religionis quam ab illius desertore Henrico VIII. olim eversam, claræ memoriæ Maria Regina legitima, hujus Sedis presidio Elizabethæ flagitia.

reparaverat, potenti manu inhibito, secutisque & amplexis hæreticorum erroribus, regium Consilium ex Anglica nobilitate confectum diremit, illudque obscuris hominibus hæreticis complevit, Catholicæ fidei cultores oppressit, improbos concionatores, atque impietatum administros reposuit. Missæ sacrificium, Preces, Jejunia, ciborum delectum, Cœlibatum, Ritusque Catholicos abolevit: libros manifestam hæresim continentes, toto regno proponi; impia mysteria, & instituta ad Calvini præscriptum à se suscepta, & observata, etiam à subditis servari mandavit: Episcopos, Ecclesiarum Rectores, & alios Sacerdotes Catholicos, suis Ecclesiis & beneficiis eiicere, ac de illis, & aliis rebus Ecclesiasticis, in hæreticos homines disponere, deque Ecclesiæ causis decernere ausa, Prælatis, clero, & populo, ne Romanam Ecclesiam agnoscerent, neve ejus præceptis sanctionibusque Canonicis obtemperarent, interdixit; plerosque in nefarias leges suas venire, & Romani Pontificis auctoritatem, atque obedientiam abjurare seque solam in temporalibus & spiritualibus dominam agnoscere, jurejurando coegit pœnas & supplicia in eos, qui dicto non es-

sen

sent audientes, imposuit, easdemque ab iis, qui in unitate fidei & prædicta obedientia perseverârunt, exegit: Catholicos Antistites & Ecclesiarum rectores in vincula coniecit; ubi multi diuturno languore & tristitia confecti, extremum vitæ diem miserè finierunt.

Quæ omnia cùm apud omnes nationes perspicua & notiora sint, & gravissimo quàmplurimorum testimonio ita comprobata, ut nullus omninò locus excusationis, defensionis, aut tergiversationis relinquatur: Nos multiplicatis aliis atque aliis super alias impietatibus & facinoribus, & prætereà fidelium persecutione, religionisque afflictione, impulsu & opera dictæ Elizabethæ quotidie magis ingravescente; quoniam illius animum ita obfirmatum atque induratum intelligimus, ut non modò pias Catholicorum Principum, de sanitate & conversione preces monitionesque contempserit, sed ne hujus quidem Sedis ad ipsam hac de causa Nuncios in Angliam traiicere permiserit; ad arma justitiæ contra eam de necessitate conversi, dolorem lenire non possumus, quòd adducamur in illam animadvertere, cujus majores de Rep. Christiana tantopere meruere.

Necessitas Pontificem ad judiciũ impellens.

Illius itaque auctoritate suffulti, qui nos in hoc supremo justitiæ throno, licet tanto oneri impares, voluit collocare, de Apostolicæ potestatis plenitudine, declaramus prædictam Elizabeth hæreticam & hæreticorum fautricem, eique adhærentes in prædictis, anathematis sententiam incurrisse, esseque à Christi corporis unitate præcisos: Quin etiam ipsam prætenso Regni prædicti jure, necnon omni, & quocunque dominio, dignitate, privilegioque privatam: & item Proceres, subditos, & populos dicti Regni, ac cæteros omnes qui illi quomodocunque juraverunt, à juramento hujusmodi, ac omni prorsus dominij fidelitatis, & obsequij debito, perpetuò absolutos, prout nos illos præsentium auctoritate absoluimus, & privamus eandem Elizabeth prætenso jure Regni, aliisque omnibus supradictis. Præcipimusque & interdicimus universis & singulis Proceribus, subditis, populis, & aliis prædictis, ne illi, ejusve monitis, mandatis, & legibus audeant obedire: Qui secùs egerint, eos simili anathematis sententiâ innodamus. Quia verò difficilè nimis esset, præsentes quocunquè illis opus erit perferre, volumus ut earum exempla, Notarij publici manu, e

Sententiæ declaratio.

Præ

Prælati Ecclesiastici, ejusve curiæ sigillo obsignata, eandem illam prorsus fidem in judicio & extra illud, ubique gentium faciant, quam ipsæ præsentes facerent, si essent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, Anno incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo sexagesimo nono, Quinto Kl. Martii, Pontificatûs nostri anno quinto.

C. Glorierius.
H. Cumyn.

Propter hujus Apostolici scripti publicationem ac defensionem, unus aut alter majori zelo præditi, mox Londini, ubi ipsius pseudoepiscopi palatij valuis affixum fuit, extremum supplicium læsæ Majestatis condemnati, constanter subierunt, Catholicis cæteris vel quia non agnoscebant juridicè publicatum, observarentque vicinos Principes ac provincias Catholicas, ab assuetis cum illa commerciis non abstinere: vel quia paulò post, promulgatore Pio V. mortuo, non sciebant à successore suo renovatum ac confir-

Persecutiones ob Pontificis sententiam.

Persecutio ob Pontificis sententiam.

matum: vel saltem (licet priora causarentur) propter metum, in ipsius obedientia permanentibus. Hæretici verò palàm, ut puerorum terricula-menta, ista se prorsus contemnere simulabant, licet revera de rei eventu quem ex omni antiquitatis memoria luctuosum ferè esse cernebant, vehementer dubitantes, dicerentur secretò Romæ per quosdam magnos viros de sententiæ revocatione plurimùm, sed frustrà laboràsse. Sicut enim de Saule legitur, quòd post auditam Samuelis sententiam, spiritus timoris ac vexationis, furor etiam & incredibile odium in Sacerdotes Dei, perturbatum ejus animum invasit: ita etiam in istis contigit, ut ex illo die nunquam animis quiescere potuerint, quòd Ecclesia Catholicæ semper exindè crescenti augmentum, non minori eos molestia affecit, quàm Saulem Davidis prosperitas affligebat. Illud autem inprimis eos malè habuit, quòd hoc judicium non ab alio Pontifice profectum sit, quàm ab eo qui omnium bonorum calculis Sanctissimus, & ipsorum Pro-

Hæreticorum afflictiones post excommunicationem.

testan

ſtantium opinione in optimis multorum ſeculorum Pontificibus habebatur.

Hac Eccleſiæ contra ipſam ſententiâ & Catholicorum novis incrementis quotidianis non mediocriter offenſa Elizabetha, convocatis ordinibus, leges valdè iracundas & cruentas contra veteris fidei cultores promulgat; quibus primùm cavetur, *ne quis Elizabetham hæreticam, ſchiſmaticam, infidelem, uſurpatricemve, ſub pœna capitis vocet.* Novæ leges latæ in Catholicos. An. 1571.

Item ne quis aliam quamcunque certam perſonam nominet, cui regnum vel in vita, vel poſt mortem ipſius deberi dicatur, excepta Elizabethæ naturali prole, ea enim ſunt ipſa decreti verba. In eam enim homines vel adulationem vel neceſſitatem iſta perduxit hæreſis, ut quod illud nobiliſſimum regnum illegitimæ ullius Regis ſui proli ægrè unquàm conceſſit; nunc naturali, ideſt ſpuriæ ſoboli Reginæ, iu cujus ſexu fornicationis peccatum eſt fœdius, non denegârint: pariter & reipublicæ ex proximi ſucceſſoris ignoratione, extremum periculum, & Elizabethæ incontinentiam prodentes. Deindè quia tùm primùm

cœpta sunt, per presbyteros & alias personas devotas in regnum inferri ad Catholicorum consolationem, varia symbola sacra: prohibent sub pœna peculatus, idest, proscriptionis bonorum omnium & perpetuorum vinculorum, *ne quis afferat, acceptet vel gestet ulla sacra munuscula quæ Roma ad communionis Ecclesiasticæ testificationem mitti solent, qualia sunt, Agnus Dei, cruces, imagines, calculi benedicti, aut alia quæcunque à Pontifice vel ipsius authoritate consecrata.*

3. Omnia benedicta à Pontifice prohibentur.

4. *Bullas autem, Brevia Apostolica instrumenta, aut scripta cujuscunque generis Roma deferre, capitale statuitur.* Eodemque tempore, ut Sacerdotum operas salutares impedirent, decernunt esse

5. crimen læsæ Majestatis, *quenquam in Sacramento pœnitentiæ ab hæreseos, aut schismatis culpa absolvere, vel Ecclesiæ Romanæ reconciliare, aut verò absolvi vel reconciliari.*

6. Exulũ bona confiscantur.

Quibus etiam comitiis, *eorum omnium qui propter religionem in exteras regiones trajecerant bona & possessiones* (ne extra regnum haberent, unde se alerent) *regio fisco addicuntur.* In quas leges

leges cùm multi devoti Catholici vel
erè offenderent, vel ſaltem calumnia
egum irretiti tenerentur; alij carceri-
us, alij bonorum proſcriptione, alij
tiam morte mulctabantur, tàm Sacer-
lotes quàm utriuſque ſexus laici om-
ium ordinum.

Atque inter cætera quæ hoc tempo-
e dum Catholici innocentes rapiuntur
paſſim ad ſupplicium, acciderunt, i-
tud in civitate ac Univerſitate Oxoni-
enſi memorabile contigit. Cùm enim
de quodam Roulando Ginſeo, qui
pro Catholica religione reus cauſam
dicturus comparuit, judicium de præ-
cidendis ei auribus (quòd plebejus eſ-
ſet, ferretur; vix ſententiam hæreti-
cus judex pronunciaverat, cùm mor-
bus repentinus & exitialis Prætorium
illud univerſum invadens, nec alia lo-
ca civitatis aut homines attingens, ip-
ſos judices & aſſeſſores omnes, Pro-
vinciæ quoque Præfectum ſummum
ſubitò corripuit, duodecemque præte-
reà juratos ad hoc viros, ut pro con-
ſuetudine, hominem vel reum vel in-
nocentem denunciarent, ſic occupavit,
ut

Miraculum ingens Oxonii.

ut isti statim; judices verò, assessores & Præfectus prædictus, aliqui non post horas multas, reliqui post paucos dies ad unum omnes interierint; & cum illis eodem morbo, loco, & tempore correpti, non minùs quàm quingentiti variis extra urbem locis paulò post extincti fuerint.

Calumniæ hæreticorũ contra miracula.

Reginæ consiliarij hoc casu verè mirabili attoniti, miserunt mox Londino quosdam, qui adjunctis sibi philosophis & medicis illius academiæ disquirerent, unde ista lues antè inaudita, potuerit advenire. Sed aliis alia coniicientibus, nec ulla in natura causa rei adinventa probabili, id solùm potuerunt tandem respondere, magicis artibus rem omnem procuratam esse à Papistis, sicut & antè multos annos, hæretici concionatores dixerunt, cùm viderent populum Catholicum turbatum quòd Londini Paulinæ Ecclesiæ pyramis, primo illo Sanctissimi corporis Christi profesto in quo falsa Calvinistarum officia sunt introducta, de cœlo fulmine tacta conflagraret: quo etiam igne non

pyra

yramis tantùm ſed & totum amplis-
mi ferè in orbe templi tectum cum
rophana cænæ Calvinicæ menſa in-
endebatur.

Diviſit hoc tempore in Anglia Deus ingvas hæreticorum. Nam præter num vel alterum, qui aſſerebant quen- am Joannem Morum tunc viventem ſſe Meſſiam, & præter varias Fratrum moris, Anabaptiſtarum & Atheorum nam omnes ferè hæreſes in atheiſ- num degenerant, & ex multis fidibus t quidam dixit, tandem nulla fit fi- les) nova etiam rigidorum Calvini- tarum ſecta, qui puritani appellantur criptis & concionibus vulgares Prote- tantes exagitare cæperunt, ritus eo- um Eccleſiaſticos, & Regiam ſeu par- amentariam eccleſiæ gubernandæ for- nam, de capitibus pluſquàm centum, t impiam ac ſuperſtioſam redarguen- es. Quo hæreticorum (ut fit) bello, Catholici indies plures conſtantioreſq; n fide ſunt facti. Horum furioſorum Calviniſtarum, primus in Anglia fau- tor & patronus, ſicut & Catholicorum maximus perſecutor eſt Comes Hun- tingto-

Puritanorũ nova ſecta in Anglia.

tingtoniæ, Optimi Cardinalis Poli, pes simus pronepos, qui hæreticorum sua sectæ opera ex antiquo titulo Eboracensis familiæ unde est oriundus, Lancastrensi rejecta ad regnum aspirat.

Patrum Societatis Jesu in Angliam ingressus, An. 1580.

Jam verò quia de Patrum Societati JESU excellenti educatione, institutione, doctrina, multiplicique coràm Deo & hominibus gratia, sermo apud Catholicos percrebuerat, multùmque eorum opera ab Anglis desiderata esset diligentissimè actum effectùmque tandem est (interposita quoque Pontificis maximi authoritate) apud illius ordinis Superiores, ut ipsi quoque ex operariis suis præstantioribus, præsertim Anglis, in messem Britannicam mitterent. Multi enim jam tum insigni pietate & doctrina viri, hoc exilii sui tempore illi se ordini dedicaverant. Designati ergò primi fuerunt Reverendi Patres duo, Robertus Personius & Edmundus Campianus, atque cum his unà, ex utroque Anglorum collegio aptissimi aliquot missi Presbyteri, qui injunctum à Superioribus opus, tanta alacritate, fide, & diligentiâ fecerunt

t pauciſſimis menſibus domatim hortando, concionando, ſcribendo, ſacramentaque miniſtrando, ex plebe innumeros, ex præcipua nobilitate, variaque cognitione & doctrina clariſſimos viros quàmplurimos, Eccleſiæ reconciliàrint.

Circa hoc tempus venit in Belgicam à S. Majeſtate Catholica miſſus provinciæ gubernator, invictiſſimus Turcarum & Hæreticorum hoſtis Joannes Auſtriacus; cujus nè vel æquiſſimis Regio nomine populo tumultuanti oblatis pacis & concordiæ conditionibus, vel armorum potentia, ad veterem diſciplinam & S. Majeſtatis obedientiam provinciæ rebelles redirent, Regina ac ſui qui ſoſpitatem ſuam in vicinorum malis conſtitutam cernebant, & Auſtriacum (ſcelerum ac injuriarum ſuarum in Regem conſcii) vehementer formidabant, omnibus modis ſategerunt, ſaltem ne ullam, reconciliationem niſi ejecto ex Belgio milite Hiſpano admitterent; & deinde, idque inprimis nè Hiſpani rectà per Angliæ littora domum navigarent,

Elizabetha ſe rebus Belgicis immiſcet.

rent,

rent, sed per Italiam redirent ad suos. In quæ licet esset consensum ab Austriaco, quia tamen, nec hac pace, nec veterani militis discessu, nostri sibi visi sunt tuti, quamdiu ille in tam vicinis locis resideret, iterum ad nova contra ipsum molienda, Proceres ac populum Belgicum, literis, nunciis pollicitationibus instigant. Insidias ergo Celsitudinis suæ personæ Belgæ struunt; cogitur Bruxellis ad Namurcenses & Luxinburgenses parùmper secedere, ubi collecta militum non magna manu, & capto Namurcensi castro, cum justo statuum exercitu confligens, eum penè delevit & varia Brabantiæ loca recepit. Quibus fortunatissimi Principis novis incrementis iterum tàm Belgici quàm Anglicani hæretici territi, præter externa ex Anglia, Francia, Germania, Scotia ipsi concessa subsidia & pecunias, submittunt quoque ex Anglia quendam sicarium Egremondum Ratcliffum ex nobilissima quidem natum familia, sed ad talia facinora audacissimum juvenem, qui Austriacum in castris sui tolle

Insidiantur Angli Jo. Austriaci vitæ.

olleret; ſed re variis indiciis & quo-undam ex Anglia literis intellecta, omprehenſus eſt Egremondus & tan-lem rem totam vel confeſſus, vel aliis nodis convictus, capite unà cum ſo-orio ſuo ejuſdem conjurationis ſocio, Namurci plexus eſt: non tamen ſubiit nortem ſuperſtite Auſtriaco, qui non a multò poſt cauſam cognitam hac ita defunctus eſt, ſed ſub ejus in gu-ernatione ſucceſſore excellentiſſimo rincipe Parmenſi: undè poſteà uorundam error videtur ortus, qui anc conſpirationem contra Parmen-em factam fuiſſe ſcripſerunt. At-ue iſtis impiis ac ſceleratis molitio-ibus Rempublicam noſtram hac hæ-eſe ab antiqua gloria degenerem ſuf-ulcire ſolent.

Edmundus Rateliffus capite ple-ctitur.

Ut videantur tamen metus ſui ac alium machinationum, vel contra-ios, vel contra exteros, qualeſcun-ue cauſas habere, dum hæc ipſa a-untur non modò multorum ſermo-e in vulgus ſpargi curant, ſed au-horitate publica promulgant S. Ma-eſtatem jam tum certiſſimis nunciis

Oo &

Calumnia. & litteris intellexisse Romæ contra Regnum & statum suum inter Pontificem, Regem Hispaniæ, ac nescio quos alios Italiæ Principes, pro restituenda religione fœdus initum esse, idque totum sollicitatione profugorum ex Anglia presbyterorum ac papistarum conflatum esse: se verò eam habere in Domino, in causæ æquitate, potentia sua, & subditorum fide confidentiam, ut neminem statuat formidare.

Modus autem quem in hac difficillima provincia obeunda, hi aliique patres ac presbyteri tenuerunt ex subjectis Campiani verbis, quæ ex epistola ad Generalem sui ordinis Præpositum, paulò post ingressum in Angliam scripta, desumpsimus, aliqua ex parte intelligi poterit: sic enim loquitur.

Ex Epistola P. Campiani scripta mense Novembri 1580 *Londinum attigi: Duxit me bonus Angelus nescientem in eam domum quæ Patrem anteà Robertum acceperat. Accurrunt nobilissimi juvenes, salutant, vestiunt, ornant, armant, emittunt ex urbe, partem aliquam regionis obequito per quot-*

*uotidie. Ingens omnino messis est. Se-
lens in equo meditor conciunculam, quam
ngressus in domum perpolio. Deinde si qui
ne adeunt colloquor, aut confitentes audio,
nane peracto sacro verba facio, sacramenta
ercipiunt frequentissimi. In iis admini-
trandis, passim juvamur à Presbyteris no-
ratibus doctrinâ & sanctimoniâ præstanti-
us; ita fit, ut & populo satisfiat, & hæc
rovincia minùs laboriosa nobis reddatur.
Diu evadere manus hæreticorum non pos-
umus, tot oculi, tot ora, tot hostium insi-
iæ. Habitu dementissimo sum, quem sæpè
ommuto itemque nomina. Lego ipse lite-
as in quarum prima pagella scribitur Cam-
ianus captus est; hoc jam ita decantatum
ircumsonat aures meas quocunque venio,
t mihi timor ipse timorem excusserit.*

*Dum hæc scribo, immanissima sævit per-
ecutio: mæsta domus; nam aut mortem
iorum prædicant aut latebras, aut vincula,
ut rapinam bonorum; pergunt tamen ani-
iosè, & quæ solatia in hoc negotio miscen-
ur, ea non solùm formidinem pœnæ, sed &
œnas quaslibet infinita dulcedine compen-
int. Conscientia pura, robur invictum,
rdor incredibilis, opera insignis, numerus*

Persecutio & consolatio.

 innu-

innumerabilis, summi medij infimi, omn ætate & sexu. Hæresis pessimè audit à-pud omnes, nec ullum genus hominum vulg vilius aut putidius est ipsorum ministris meritò indignamur, in tam perdita caus homines tam indoctos, tam sceleratos, tan dissectos, tam abjectos, cultissimis ingeni dominari: impedior præsentissimi rumor periculi, ne plura hoc tempore. hæc Cam-pianus.

Edicta minacissima.

Contra hos ergo Patrum & Sacer-dotum conatus qui videbantur majo-ris esse periculi opponunt minacissim primùm edicta, quibus omnes Jesuitas duorumque collegiorum extra mari-norum Presbyteros ac Alumnos om-nes, declarant ac decernunt esse reo læsæ Majestatis, & variarum in Regi nam & rempublicam conspirationu authores; ac proindè mandant omni bus parentibus ac tutoribus, ut suo primo quoque tempore in Regnu revocent: mercatoribus cæterisque omnibus gravissima proposita pœna ne collegiis istis aut ullis ipsorum A lumnis pecunias transmittant, omni busque in universum, ne quis eos i

domos aut ad colloquia admittat, aut quovis modo juvet. Atque hæc quidem omnia solius Reginæ authoritate, facta sunt, quæ posteà lege etiam parlamentariâ promulgata ac confirmata fuerunt, sicut suo loco commemoravimus. Sed libet ad rei memoriam & detestationem, edicti formam verbatim ex idiomate vulgari latinè exprimere.

EDICTUM REGINÆ ANGLIÆ, Idibus Julii, anno Domini 1580.

Ad revocandum suæ Majestatis subditos, prætextu quidem studiorum in transmarinis partibus degentes, re autem vera contra divinas patriasque Regni Anglicani leges viventes: item contra eos, qui recipiunt aut retinent Jesuitas & Missificantes Presbyteros, seminatores seditionis, & aliarum proditoriarum molitionum.

REGINÆ *Excellentissima Majestas intelligens collegia quædam, & societates sub nomine seminariorum, superioribus hisce annis proximis, ab Episcopo*

Romano instituta, tam Romæ quàm i
aliorum Principum ditionibus, maximè a
suæ Majestatis subditos alendos, eo fine u
Accusatio Catholicorum. in falsis & erroneis doctrinis instituantur &
enutriantur; undè plurimi sui subditi, bon
alioqui ac fideles, non solùm in religione de-
pravati fuerint, sed abstracti etiam ab inge-
nita & nativa observantia, atque ab offici
erga Majestatem suam tanquam principen
ac supremam dominam suam agnoscendo
insuper etiam ministri facti nequissimarun
quarundam machinationum, non solùm a
perturbationem regni hujus & cæterarun
suæ Majestatis ditionem, sed ad intestinan
etiam rebellionem in patria ipsorum conci
tandam: his de causis sua Majestas, ren
valdè consentaneam & Christiano Princip
dignam existimavit, curare diligenter &
providere, ut sui subditi in vera ac Christia
na religione, (quæ mero Dei verbo, no
humanis somniis, vanisque traditionibu
nititur) instituantur, atque ad eam ren
maturè consequendam, omnibus mediis eni
ti atque contendere.

2\. Absẽtes nominandi & revocandi. Quapropter omnibus suis subditis, quot
quot habent liberos, pupillos, cognatos, au
alios quoscunque, quorum specialis cura a
ips

ipsos pertinet, aut quibus suppeditant ad vitam necessaria, in transmarinis partibus commorantes, severè mandat & præcipit, ut post decem dies à publicatione hujus edicti, non solùm tradant Episcopo seu Ordinario loci in quo habitant, nomina talium suorum liberorum, pupillorum, aut cognatorum, quibus aliquid subministrârunt, ultra mare tempore dictæ promulgationis existentium, absque speciali suæ Majest. licentia adhuc durante & non expleta; verùm etiam efficiant ut iidem liberi sui, & reliqui anteà nominati, revertantur infra spacium quatuor mensium à tempore dictæ publicationis hujus edicti.

Qua in re illud prætereà sua Majest. vult ac jubet, ut parentes & alii supra nominati, statim post reditum suorum liberorum, & cæterorum, qui supra memorantur; illud ipsum significent Episcopo & loci ordinario. Quòd si præfati liberi & illi reliqui, post cognitam per parentes & cæteros amicos Majest. suæ voluntatem, non redierint infra tempus præstitutum; tùm non licebit alicui ex parentibus aut cæteris personis prædictis, ad eorum sustentationem quidquam suppeditare directè vel indirectè, sed nec alios qui 3. Redeuntes manifestandi.

iisdem suppeditaverint celare, verùm ad Episcopum aut loci ordinarium deferre atque detegere sub pœna gravissimæ indignationis Majestatis suæ, & aliorum prætereà suppliciorum, quæ propter suum hac in parte contemptum justè ipsis infligi poterunt.

4. Nihil subsidii emittendum.

Mandat prætereà sua Majestas & decernit, ne post expletos supra dictos dies, liceat ulli mercatori aut cuivis alteri, per modum cambij seu permutationis, aut aliis modis quibuscunque cambire, commutare, transmittere, tradere, aut procurare aliquam pecuniam aut aliud quodcunque subsidium, aut sustentationem, vel expensas alicujus aut aliquorum ultra mare degentium, qui juxta intentionem & propositum hujus Edicti probibentur aliud subsidij aut sustentationis ex quibuscunque suæ Majestatis ditionibus recipere, sub pœna indignationis, & aliorum suppliciorum, quæ pro tali contemptu ipsis infligenda fuerint.

5. Jesuitæ & Sacerdotes prodendi.

Porrò intelligens sua Majestas plurimos ex suis subditis in dictis Collegiis & Seminariis transmarinis institutos & educatos, ex quibus, aliqui nominantur Jesuitæ, (ut sub specie tam sancti nominis decipiant & circumveniant simplices, eosque in hoc re-

gnum

gnum nuper commigrâsse, à Papa & delegatis ejus, specialibus cum mandatis directè missos, ea intentione & proposito, ut optimos & amantissimos Majestatis suæ subditos, non solùm in fide ac religione corrumpant atque peruertant, sed etiam ut eosdem à debita observantia & obedientia abducant, & (quantum in ipsis est) provocent atque instigent ad moliendum aliquid, unde præsens pax & tranquillitas Reipub. (qua multis jàm annis per Dei benignitatem, & suæ Majestatis providam gubernationem hoc regnum fruitur) perturbetur: prospiciens sua Majestas & prævidens hoc ingens malum, quòd per tàm nefarios ministros & instrumenta periculosa consequi possit, (cujus rei exemplum & experimeutum nimis recens jam nunc in regno Hiberniæ vidimus) declarat universis & singulis suis subditis, quòd si quisquam eorum aut aliorum quoruncunque intra suas ditiones commorantium, post hujus Edicti promulgationem recipiant, sustentent, foveant, aut sublevent, prædictos Jesuitas, Seminarianos, Missificantes Sacerdotes, aut alios quoscunque prænominatos, qui aut jam venerunt, aut venturi sunt seu mittentur in hoc Regnum, aut alios quas-

In fautores ac receptores.

quascunq; ditiones suas: vel si non detexerin quos noverint recipere ac hospitio fover eosdem, aut alios vagabundos quoscunque de quibus meritò suspicio esse poterit quòd tales sint, & tam nefariæ conditionis: ve si ejusmodi personas apud se fortè tempor hujus dictæ promulgationis aut posteà commorantes, non statim proximo magistratu seu justitiæ præfecto viciniori sistant, ut a eo tradantur in carcerem; aut aliis publicis magistratibus, ut ab eis similiter incarcerentur, posteà examinandi, & pœnas luituri factis suis condignas, arbitrio suæ Majestatis; tunc hi omnes reputabuntur & æstimabuntur sustentatores, fautores ac patroni ejusmodi rebellium & seditiosorum hominum, & pro illo suo contemptu, pœnas recipient tàm acerbas, quàm vel per leges hujus Regni, vel per suæ Majestatis auctoritatem regiam illis injungi poterunt, &c.

His edictis & variis contra Summum Pontificem, Societatis ac Collegiorum Presbyteros & Alumnos, calumniis, ad exemplum sanctorum Patrum Justini, Athanasiij & aliorum Apologiam Guilielmus Alanus opposuit, in qua ea qua decuit modestia

Pon

Pontificis in collegiis instituendis & alendis sanctissimum propositum; Societatis, Seminariorum, ac Presbyterorum, in patriam & Ecclesiam innocentissimos ac summè salutares conatus; totamque Catholicorum causam, tàm clarè probavit ac defendit, ut nec adversarij ulla unquam ratione aut probabilitate videantur responsuri, nec Catholici Presbyteri, nec ipsorum in Anglia fidelissimi hospites, his sævissimis decretis quicquàm ab officio retardentur.

Et quia jam videbant templa & conventicula hæreticorum multis locis penè deserta, Ordinibus iterum convocatis, novam promulgant legem, qua mulctant utriusque sexus singulos (modò annum decimum sextum ætatis attigerint) qui recusant adire Protestantium preces, conciones ac Ecclesias, viginti libris Anglicanis menstruis, id est, aureis ferè septuaginta; qua immani exactione, mirum in modum expilârunt posteà Catholicos. Decernunt prætereà in hoc conventu crimen esse læsæ Majestatis, quemquam

Novæ iterũ leges in Catholicos. An. 1582.

1.

2.

ab ea

ab ea religione quam nunc in Anglia sectantur, quovis modo dissuadere aut avocare. Missam verò facientibus pœnam & mulctam in primo regni
3. Elizabethæ anno constitutam duplicant; quæ omnia Catholici constantissimè pro Christo tulerunt. Interim ut hæc cruenta decreta executioni mandentur, immittunt in nobilium aliorumque orthodoxorum ædes, varios lictores & exploratores, qui Sacerdotes ipsorumque hospites ac fautores ad carceres raptent, gravissimis equulei tormentis exerceant, bonis spolient, ac morte etiam aliquoties afficiant, magnis propositis præmiis, scelerumque condonatione improbissimis hominibus concessa ut Jesuitas ac Presbyteros prodant ac comprehendant.

Ingens persecutorum sævitia.

Tot ergò omnium ordinum in vincula coniiciuntur, ut veteribus carceribus omnes non capientibus, novos variis locis instituant; utque Londini detur locus recens comprehensis Presbyteris aliisque Catholicis, venerandi senes Episcopus Lincolniensis, Abbas Vestmonasteriensis, aliique

Novi carceres construuntur.

Antiqui Cõfessores extincti.

que antiquiores Confessores, in Isbi-
censem pestilentem carcerem, in palu-
dibus Eliensibus sitam relegantur, undè
facilè posteà extincti sunt.

Sed ad distinctam magis & particu-
larem nonnullarum rerum notitiam,
quæ hoc ipso tempore & posteà in
Anglia gerebantur, & ut aliæ natio-
nes eadem hæresis calamitate afflictæ,
perspiciant quibus modis ac rationi-
bus Anglorum Sacerdotes in hoc diffi-
cillimo opere, Dei manu excitati &
directi fuerint, non erit alienum non-
nulla hic apponere excerpta è litteris,
quas Sacerdos quidam ex Anglia, post-
quàm annum in ea vinea laboraverat,
cùm ad alios, tùm ad reverendum vi-
rum Alphonsum Agazarium, Angli- Alphonsus Agazarius.
cano collegio Romæ præsidentem,
plurimùmque pro hac ipsa causa labo-
rantem, scripsit mense Julio, anno Do-
mini 1582. quibus universam ferè re-
rum seriem, quæ illo anno contigere
his verbis complectitur.

Cùm hominem certum ac fidelem nactus Litteræ ex Anglia pro An. 1581.
sim, qui recta ad vos profecturum se dicat,
percurram breviter earundem rerum capita
quæ

quæ aliis litteris ad vos perscripsi, ne illæ fortè, difficillimis his temporibus, ad manus vestras pervenire non potuerint.

Universa (ut ita loquar) mercatura nostra bene habet, ut enim non desunt contemptores multi, impugnatores etiam plurimi; ita reperiuntur emptores non pauci, admiratores multò plures. Sermones de Patribus Societatis. *Ingens hic sermo de Jesuitis est, de quibus plures fortasse fabulæ feruntur, quàm olim de monstris. De origine enim horum hominum, & genere vitæ & instituto, de moribus ac doctrina, de consiliis & actionibus, varia simul & contraria, & somniorum simillima, non privatis tantum colloquiis, sed publicis etiam concionibus librisque impressis divulgantur: quorum illud tamen caput est, quòd tam ipsi quam cæteri omnes secerdotes, missi dicantur à summo Pontifice, ut exploratores statuum, rerumque publicarum proditores ac eversores.* Campianus. *Horum duo nominantur præcipui, Campianus & Personius, quorum hic* Personius. *Londini consistere post nonnullas regni peragratas provincias, ille vero per agros adhuc discurrere dicitur, unde his ultimis commitiis ab oratore quodam dictus est alter, lupus latitans, alter vero, circumvolitans & liberè*

berè vagans Jesuita. Occupatissimus u- rque dicitur. Concionantur fere quotidie mmo mane, deinde scribunt, post prandi- m ferè loca commutant, in equo meditan- s quod die postero concionentur, à cœna nfessiones accipiunt, vel casus quos vocant nscientiæ resolvunt. Atque hæc fere tàm rum quàm cæterorum etiam sacerdotum uorum hic copia non exigua est, vitæ ratio arratur.

Sacerdotum in Anglia occupationes.

Magnus fit omnium ordinum præcipuè erò juvenum nobilium ad eos concursus, on tantùm ut doctrinâ Catholicâ imbuan- ur, sed etiam ut eos de via concomitentur defendant, opera opibusque juvent, om- ibusque officiis præstò sint. Vidi cum Cam- iano in itinere aliquos, sed plures, his die- us Londini cum Personio: quorum maxi- è assiduus est Georgius ille Gilbertus de uo aliàs scripsi, individuus ferè Personij omes, qui cùm magnus fuerit his annis su- erioribus Calvinianæ doctrinæ sectator; unc eo zelo fidem catholicam tuetur, ut non ninùs hæreticis odiosus sit quàm Jesuitæ, uia ipsius maximè sumptibus & auctorita- e, sustentati fuisse hactenus creduntur. In um ergo fit maxima inquisitio, & bona

Georgius Gilbertus. Romæ postea mortuus.

eius

ejus undique invaduntur & rapiuntur, nuper difficillimè persequentiũ manus evasi quo factum est, ut invitus planè superio hebdomada, à Personio coactus sit regn excedere, ut tempori ad tempus cedat: illu secuturus est statim Carolus Bassettus Th mæ Mori pronepos, paris cum Georgio n bilitatis, zeli & pietatis juvenis. Utrun que Romam venturum existimo. Rema nent alij qui causam promoveant tam aula quàm alibi. Unus item prælo præ singulari fide ac diligentia, multarum etia dotum varietate religionisque zelo præditu id enim prætereà mirabili quadam solerti effectum esse dicitur, ut in his summis reru difficultatibus, prælum etiam & impressor habeantur, qui clam in speluncis terræq cavernis libros imprimant, locum sæpissim & nominatum permutantes ne detegantu

CarolusBassettus mortuus posteà Rhemis.

Hinc fit, ut magna fuerit hoc anno l bris scriptis digladiatio, nec hæretici qui quam potuerint edere, quod statim ferè n fuerit acerrimè impugnatum. Chiareus, Hanmerus Calviniani ministri primo qu que tempore in Campianum scripserunt, un versum Jesuitarum ordinem, & nominati Ignatii Lojolæ vitam, miris modis exag

Libris scriptis decertatio.

tant

antes, sed infra decem deinde dies apparuit censura quædam brevis ignoti auctoris, typis impressa, quæ tot mendacia in ministros nos regessit, ut tàm eos quàm eorum sequaces vehementissimè puduerit; hac eadem ministri iterum jam vel tertiò, ad disputandi certamen fuerunt provocati, qua re cùm plurimùm offenderentur, Campianus libellum luculentissimum latinè edidit ad academicos quo illius postulati rationes reddit. Decem rationes. l.

Exierunt nonnulla Reginæ edicta contumeliosissima, in omnes Jesuitas, Sacerdotes, Seminariorum alumnos, & in ipsam denique Collegiorum institutionem. Sed his, tantâ prudentiâ, moderatione rerumque pondere, doctissimi viri Gulielmi Alani (qui hujus lineæ Pater meritissimè dici potest,) apologia statim satis fecit; ut ipsi hæretici, alioquin offensi, maximis laudibus opus ipsum extulerint, Catholici incrementum maximum ex eo cæperint. Apollogia D. Alani. l. Incurrerat eodem ipso tempore in librum quendam ejusdem Alani antè multis annos de Purgatorio scriptum Fulcus minister, idque non tam vincendi studio, quàm gloriæ quærendæ ex tali adversario; ad hunc juveniliter & ridiculè exultantem, repressit citissimè penitùsque fregit, vir gra- Fulcus.

vissimus, & omni eruditionis laude florentissimus Richardus Bristous, Rhemensis Seminarij studiorum Præfectus.

D. Bristoi liber.

Coierant his ipsis diebus regni ordines & Catholicos de contumacia condemnaturi dicebantur, quòd protestantium sacra jubente Regina adire recusarent: exhibitus est ergo in ipsis Comitiis libellus Anglicè scriptus & in Anglia impressus, qui plurimas ac gravissimas hujus rei rationes reddit, quibus nec ipsi adversarij (nisi ut Athei universam conscientiæ rationem Catholicis penitus contemnendas censeant) refragari possunt.

Rationes recusantium, l.

Nicolai apostasia,

De Joannis Nicolai apostasia & relapsu, qui ex ministro Calviniano fictus aliquando Collegij vestri alumnus fuerat, jam antea scripsi. Hic in castro Londinensi ad captivos præsbyteros qui vi ad ecclesiam pertrahuntur, aliquoties concionatus est, præsente maxima aulicorum caterva ad commædiam cohonestandam. Incredibile ferè est, quantis ubique laudibus hic homulus celebretur: Jesuita omnium doctissimus, Pontificis Alumnus, Cardinalium ecclesiastes, Theologus Philosophus, Græcus, Hæbræus, Chaldæus omnium lingvarum ac scientiarum peritissimus habetur. Abnegationem fidei typis e-

misit

*nisit, in qua, infinita de Roma, de Pontifi-
e, de Cardinalibus, de vestro Collegio, de
esuitis, de Alumnis, de omni Monachorum
& Sacerdotum genere mentitur. Libellus in-
gni triumpho ab hæreticis exceptus est &
barsus: sed proximo ferè mense prodiit li-
er alter, qui Nocolai Detectio, inscribeba-
ur, in quo postquàm evidentissimis rationi-
us demonstratum est, illum nec Jesuitam
sse, nec sacerdotem, nec theologum aut phi-
osophum, nec unquam apud Pontificem aut
ardinales concionatum (nisi quòd semel,
ut iterum Romæ apud Inquisitores Calvini
æresim abjurâsset,) nec ullam eruditæ lin-
væ aut scientiæ cognitionem habere; sed
elapsum tantùm ministrum esse, indoctissi-
num grammaticum, erronem vagabundum,
c mendacissimum homuncionem: tot &
anta præthereà hac justissima occasione, ex-
licata fuerunt de Romanis rebus, de cha-
itatis operibus quæ in urbe fiunt, de præ-
arissimis suæ Sanctitatis ac Illustrissimorum
ardinalium rebus gestis, de omnium religio-
rum ordinum insigni pietate, ut hæreticos
on mediocriter jam pigeat, hoc suo com-
ento ejusmodi se narrationi necessitatem
abuisse; qua plurimi perspecta fraude,*

Nicolai detectio, l.

partibus ipsorum diffidere, nostris verò adhærescere cæperunt.

Atque hæc de libris: qui non minori sacerdotum diligentiâ, aut etiam periculo disseminantur, ut in manus omnium perveniant, quæ scribuntur. Modus autem est; ut omnes libri Londinum nullo evulgato comportentur, ibique in sacerdotum manus per centenos aut quinquagenos distributi, eodem planè tempore in universas regni oras divulgentur; postero autem die, cùm de more lictores Catholicorum domos ob hos libros sparsos scrutari incipiunt, non desunt copioso numero juvenes nobiles, qui de nocte hos ipsos libros in hæreticorum ædes, officinas ac palatia inserant, per aulam etiam disseminent, & per plateas, ut soli Catholici de his non accusentur.

Modus libros in Anglia disseminandi,

Nunquàm facerem dicendi finem si de Catholicorum zelo ac ardore sermonem ingrederer. Cum Sacerdos ad eos divertit, salutant primùm ut externum & ignotum, tunc ad cubiculum interius adducunt, quod oratorium constitutum est; ibi omnes provoluti in genua, sacerdotis benedictionem humillimè petunt; interrogant deinde quanto tempore apud eos mansurus sit, quod ei

Modus quo recipiuntur Sacerdotes.

vellet

vellent quàm longissimum: si die sequenti discessurum se dicat (quod ferè solent ne longiori mora periculum creetur,) omnes eo ipso vesperi ad peccatorum se confessionem parant; postero manè audito sacro, sanctissimo Eucharistiæ sacramento se muniunt; posteà, habita concione atque iterum impartita benedictione Sacerdos discedit, quem nobiles aliquot juvenes ut plurimùm ferè semper in itinere concomitantur.

Habent Catholici in variis ædium partibus (sicut in primitiva ecclesia usitatum fuisse legimus,) non pauca loca secretiora quibus Sacerdotes ab irrumpentium lictorum vi abscondantur. Sed jam longo usu (ut fit) & nonnullorum etiam falsorum fratrum proditione, magna ex parte in perscrutatorum cognitionem pervenerunt. Ipsi Catholici in sylvas ac dumeta, in fossas etiam ac lacunas, cum de nocte fit irruptio, se abdere solent. Cùm sedemus aliquando ad mensam hilariores, & familiarius de rebus fidei ac devotionis (is enim omnium frequentissimus est sermo) conferentes, si aliquis fortè ad januam rapidiùs insonuerit ita ut — Latibula in Catholicorum domibus.

 lictor

lictor existimari possit, omnes statim, non aliter quam cervi audita venatorum voce erectis auribus & animis, astant, cibis abstinent, brevissima oratione se Deo commendant, nec vox aut sonitus ullus auditur, quousque famuli quid rei sit renuncient; quòd si nihil periculi fuerit, ex injecto tamen metu fiunt lætiores. Verè de his dici potest, quod animæ eorum in manibus ipsorum semper.

Catholicorum zelus & ardor.

Nullus his in partibus reperitur, quid de nimia sacrorum duratione queratur; imò si Missa quævis ad horam ferè integram non duret, vix multis probatur. Si sex, octo aut plura etiam sacra eodem die ac loco fiant (quod non rarò concurrentibus invicem sacerdotibus contingit) non deerunt in omnibus iidem ipsi auditores. Si sacerdos non desit, octavo quoque die peccata expiant salutari confessione. Lites vix unquam inter Cathtolicos audiuntur de rebus ullis: si quid controversiæ occurrat, id totum sacerdotum ferè arbitrio permittitur: cum hæreticis nec matrimonia libenter contrahunt, nec preces faciunt, nec quicquam commercii habere volunt. Cùm nobili fœminæ his ipsis diebus oblatum esset, ut carcere libera-

retu

etur, si vel unam ecclesiam pertransire tantùm vellet; illa respuit, adiiciens, se integrâ conscientiâ carcerem esse ingressam, & eâdem illæsâ velle aut egredi aut mori. Vide quæso quid Dei spiritus, per hanc persecutionem effecerit. Henrici Regis temporibus qui pater hujus Elizabethæ fuit, universum ferè hoc regnum (in quo erant Episcopi Prælati, ac docti viri plurimi) ad unam tyranni vocem, fidem ac Pontificis Romani authoritatem abiuravit: nunc verò per summam Dei misericordiam, persequente Henrici filia, non desunt pueri ac fœminæ, qui palàm & ad tribunalia, non solùm fidem intrepidè profiteantur, verùm morte etiam proposita renuant ea facere, quæ leviora nonnullis videri fortassè possent; hæc est verè mutatio dexteræ Dei excelsi, & in summis ejus beneficiis erga hanc nationem numeranda. Explicari non potest quantum Dei gloriam Seminaria illa transmarina propagaverint, quæ hæreticos magis terrent quàm ulla Principum Catholicorum arma.

Magna cõstantia fœminæ.

Mira mutatio.

Seminaria.

Poundus noster arctissimè custoditur Londini conjectus in castrum quoddam obscurissimum ob linguæ libertatem qua nu-

Thomas Põdus magni aliquãdo nominis in aula.

per ministros quosdam perstrinxit, & ad certamen cum sacerdotibus Catholicis provocavit, qua una re nihil illi illubentius audiunt: humi jacet loco subterraneo, nec ullus ei luminis usus permittitur, maximis etiam ferreis compedibus oneratur; & tamen mecum per literas his diebus, mirabili quodam artificio emissas, suavissimè, jocatur, perinde ac si in delitiis viveret. Cùm autem per eandem viam, qua literas illus receperam, sacerdotem quendam ad eum direxissem (prout postulabat) ut sanctissimam eucharistiam ei præberet, eò quòd omnes itineris ac ingressus circumstantias à Poundo præscriptas non observâsset, captus est, sed iterum posteà mirabiliter liberatus.

Præcipuorum Prælatorum exagitatio.

In similem captivitatis locum, his ipsis diebus post tot annorum carceres Londini perpessos, conjecti sunt gravissimi ac Reverendissimi viri, Episcopus Lincolniensis, Abbas Vestmonasteriensis, aliique multi. In arcem enim Visbicensem insaluberrimum locum, sævissimo Puritano custodiendi, in hac veneranda sua senectute mittuntur, ubi certissimum est diu eos non superfuturos. Etenim ultrà carceris incom-

commoditatem inhumaniter etiam & barbarè à custode tractantur. Omnes penitùs libri præter una Biblia, illis auferuntur, nec scriptorum suorum aut annotationum codicilli permittuntur. Superbissimi ministri sæpè inexpectatò immittuntur, qui imparatos aggrediantur ac conuitiis proscindant: falsa deinde & ridicula frequenter de eis publicantur, eaque nonnunquam libris impressis, quò omnis eorum existimatio, qua plurimùm valent, imminuatur. Fæmina quædam impudica superiori mense, in eorum cubicula ipsis inscijs, inclausa est, ut inde opinionem incurrerent incontinentiæ. Nullus ad eos permittitur accessus, unde hoc artificio quod modò dicam uti compellimur. Cùm alquis ex nostris quicquam eis eleemosinæ dare voluerit, præcedenti die ambulat per agros vicinos, & tanquam venaturus vocem attollit, quo signo dato, eorum aliquis per fenestras prospicit, & signo dato animadvertit, venatorem illum aliquid in usus ipsorum habere. Postera ergo nocte dormientibus cæteris, accedit ille cautus ad muros, & per eandem fenestram ex qua signum datum fuerat, inclu-

Modus subveniendi in arocratis.

inclusorum aliquis dimittit sportulam, qua eleemosinam recipiat. Atquè hæc eadem ferè ratio in cæteris etiam carceribus tenetur; licet pro locorum varietate, varia etiam media tentanda sint, in quibus excogitandis, summoque cum periculo exequendis, mirabilis sanè elucet Catholicorum ardor, charitas, ac fortitudo.

Hartus & Cotamus Presbyteri.

Hartus & Cotamus eodem in carcere sunt, quorum posterior ut socium suâ causa comprehensum è periculo liberaret, spontè se lictoribus obtulit: Prior in ingressu ad insulam captus, & ad Reginæ Consiliarios ductus, eò quòd pulcherrimus juvenis, magnis etiam talentis præditus, & parentibus nobilibus ortus esset, dimissus est Oxonium, ut cum doctissimis illius universitatis theologis conferret, si qua fortè spes, eum pervertendi appareret. Sed cùm post duorum aut trium mensium spacium, nihil quicquàm in eo genere proficerent, carceribus tradendum existimârunt, ubi lætissimus vivit, & duriora imposterùm expectat ob præterito favores.

Antonius Tirellus presbyter.

Tirellus vester, postquàm huc appulisset & me amplexatus fuisset, prodiens quodam die in publicum, visus est & proditus à Joanne Nicolao exclamante, & popu-

ppulum ad perduellem capiendum (ſic enim quuntur) excitante. Non miror Apoſtoum tam vehementer queſtum eſſe, de falſis ratribus; nobis ſunt hîc moleſtiſſimi, & liorum omnium maximè capitales. Sledus, ui paucis antè nos diebus, Româ diſceſſit, git aliquandiu proditorem clanculùm, nunc ublicè perſecutorem. Comprehendit Jonſoium per plateas tranſeuntem, paulò etiam oſt, Ortonium, minùs quàm tale quid ſubicantem. Si proditor paululùm ſe cohibuſſet, & ad hoſpitium uſque proſecutus fuiſet, cæpiſſet unà Campianum, Perſonium & Gilbertum, (ad illos enim Ortonus properabat) quibus tribus hominibus neſcio an Regina quidquam magis expetat.

Sledus proditor.

Jonſonus, Ortonus.

Sed Dei non ſua fuit voluntas, qui tam pſos quam alios, variis in dies periculis iberat; ſaltem Perſonij tria, ipſo narrante accepi: primum, cùm obſeſſâ domo in quam fugit, in fænile quod domui adhærebat ſe abdens perſequentes evaſit: alterum, quòd ad hoſpitium quoddam publicum ſub noctem invitatus (ea enim præcipuè hora ſacerdotes ſolent egredi) ut quendam nobilem è longinquo venientem eccleſiæ gremio reconciliaret, licet optimè locum cognoviſſet, & triduò an-

Tria Perſonii pericula vitata.

tè ibi-

tè ibidem fuisset, ita tamen inter eundum immutatus est sensus ejus, ut ad domum veniens illam non agnosceret, nec jam eam ulla ratione aut diligentia, etiamsi diu quæreret, & à vicinis sæpè multùmque peteret invenire potuit; unde mœstus abscedere coactus est. Postero vero die, intellexit januam illam à lictoribus interiùs fuisse clausam & obsessam, qui adventum ejus expectabant. Comprehenderunt autem eodem tempore septem alios, qui eadem de causa illuc veniebant, & in iis Rishtonum, vestri collegij alumnum. Tertium erat, quòd cùm Personius domum quandam ad Tamesis ripam positam haberet, in qua, de nocte sacerdotes convenire, & sarcinulas suas non numquam deponere solebant; hæc à quodam librorum compactore, qui operas in ea exercuerat, magistratui indicata fuit, qui statim Personio vix egresso, maximo armatorum numero locum obsedit omniaque diripuit, cruces, medallias, grana benedicta, Agnos Dei, & cætera ejusmodi non pauca: cæperunt etiam in domo vicina Alexandrum Briantum presbyterum, quem posteà variis cruciatibus afflixerunt, non solùm equuleo, sicut cæteros sacerdotes, sed acutissimis et-

Septem cōprehensi & in iis Rishtonus.

Alexandri Brianti cōprehensio.

m acubus sub ungues immissis, inaudito uodam crudelitatis genere.

Et profectò mirabile planè est, quàm iu-eniosam se præbeat hæreticorum malitia, d novas afflictiones in Catholicos excogi-andas. Ex castro Londinensi scribunt eptem ibi esse variorum tormentorum ac ruciatuum genera, quibus in dies Catho-ici exercentur. Hìc, etiam superintendens & pseudoepiscopus Elmerus, ut est naturâ ruculenta, & olim inter Gladiatores non nfimi nominis, sic sua etiam peculiaria ha-bet. Et his proximis diebus, cùm virgi-nem quandam nobilem, ad arbitrium suum lectere non potuisset ut hæreticorum sacra adiret, in locum quendam infamem compe-git, ubi flagris tanquam scortum cædenda esset. Sed aliqua visa est statim pœna eum secuta, cùm enim ipse filiam suam quam unicè diligebat, Concionatori cuidam Mini-stro in matrimonio tradidisset (in eadem enim ministrorum tribu solent omnes ut plurimùm contrahere) eumque in honorem filiæ, Archidiaconum Londinensem constitu-isset; ille provinciam visitaturus exiens, comprehensus est à magistratu cum alterius uxore; qua re socero patefacta, gener, ut eum

Ingeniosa hæreticorũ malitia.

Lepidum de Episcopo & archidiacono suo genero.

eum æquiorem haberet, voluit injuriam ulcisci gere. Finxit itaque literas libidinis plenas uxoris nomine ad equitem quendam auratum, easque tanquam à se interceptas, in erroris sui compensationem socero obtulit: quibus ille mirabiliter afflictus, cùm postea intellixisset rem totam à genero compositam esse; in furorem actus, non baculo pastorali, sed lanionis fuste Archidiaconum gravissimè verberâsse dicitur. Atque cùm ejusmodi quidem prælatis est nostra concertatio. Hactenus ille.

De edictis atrocissimis, legibusque sævissimis contra omne genus Sacerdotum, ac Catholicorum editis, satis jam vos, cùm ex meis, tùm ex aliorum etiam literis, & ex ipsis rebus ad vos perlatis, intellexisse non dubito. Primus hæreticorum impetus in illos erat maximè, qui sacra hæreticorum adire noluerunt, quos ex eo deinceps Recusantes appellare cunsueverunt, cujus generis, plusquam quinquaginta millia statim se obtulerunt, iique ex omni ferè regni provincia ornatissimi, ac universo populo probatissimi viri: quorum constantiâ mirabiliter offensi adversarii, in Præsbyteros, tanquam hujus rei præcipuos authores, universam iracundiam

Edicta & leges.

Recusantes.

ındiæ molem converterunt. Unum itaque
oc ipſo menſe in crucem egerunt Everar-
um Hanſium, & plures videntur brevi Hanſius martyr.
ındem ſortem ſubituri, ad quam omnes
ıratiſſimis eſſe videntur animis. Hanſius
ertè invictâ patientiâ certamen pertulit;
roximus ei ſucceſſurus videtur Cliftonus Cliftonus Presbyter.
Præsbyter, qui jam aliquot menſibus ſic ab
æreticis inter latrones in antro quodam
ıbterraneo, fame, frigore, ferriſque affli-
ctus eſt, ut ſupra naturam planè exiſtime-
ur, quòd ſpiritum adhuc ducat. Hic cùm
is diebus ad tribunal per plateas ingentibus
nuſtus ferris, inter fures duceretur, ſociis
ementibus, & univerſo ferè populo commi-
ratione affecto; ipſe ſolus hilaris & ſubri-
enti ſimilis, compedes trahebat. Cùm au-
em quidam peteret, cur ille præ cæteris in
ıſu ſuo tam miſero rideret; quia (inquit)
go pluſquàm cæteri ex hac calamitate emo-
ımenti ſum percepturus, & juſtum eſt opi-
or, ut quiſque de ſuo lucro gaudeat.

Cervinus veſter qui tanto zelo Romæ Rodulphus Cervinus poſteà martyr.
rdebat, non minori ſpiritûs ardore ſex in-
gros ferè menſes per diverſas regni provin-
ıas concionando conſumpſit, qua in re in-
gnem planè gratiam & auctoritatem habe-
bat

bat, voluitque Dei providenita ut in tantorum laborum compensationem, in ipsa tandem concione caperetur Londini in domo

Roscatores nobiles.

cujusdam nobilis juvenis cui Roscaroco nomen est, qui unà cum Ceruino in carcerem est traditus, & posteà equuleo tortus dicitur. Cervino cùm in atrium interius carceris adductus esset, aptârunt compedes gravissimos, quos vix movere poterat: quo facto, discesserunt ad tempus custodes, ut viderent in quodnam antrum vel cubiculum compingendus deinde esset; ille autem, cùm undique circumspiciens solum se videret suspexit in cœlum lætissimo vultu, & gratias Deo egit: tamen iterum pedes aspexit ònustos catenis, & experiebatur an movere

Cervini cõsolatio in cõpedibus.

eos posset, cùmque movendo audiret catena sonitum; continere se non potuit, quin magno risu, effusis etiam præ gaudio lacrimis & manibus oculisque in cælum sublatis, ingentem lætitiæ suæ affectum exprimeret. Quam rem totam videntes hæretici quidam duo de Familia Amoris, qui proximo quodam in loco captivi tenebantur, nullum mirandi finem facere potuerunt, & univərsam rei gestæ seriem sæpissimè posteà narrare consueverunt. Idem Ceruinus cùm biduò an-

equàm caperetur, mecum pernoctâsset, & ropter frigoris vehementiam (erat enim yems) ad focum exiguum quem habuera-nus, inter duos tresve ægrè se inseruisset; ac de re, post sex opinor, dies quàm in arcere fuisset, sic ad me rescripsit. Elee-osinam quam heri ad me misisti, accepi, Deus tibi rependat, tantillum etiam anteà abueram, quod ubi expensum fuerit, de-endam ad fratres meos latrones in lacum, t ex communi eleemosynarum sportula vi-am, & descendam profectò libentiùs, quàm nquam hactenus ad ullum convivium; illi-s enim sportulæ panis, erit mihi Domini nei causâ, omni melle & universis dapium eneribus dulcior. Habeo jam ad pedes ac ibias tintinabula quædam, quæ me ad mo-eant, qui sim, & cujus sim: nunquam liàs sensi tam suavem harmoniam; si vo-iscum jam essem, facerent mihi locum ad nem accedenti, nec me comprimeretis. O-a pro me, ut compleam fortiter ac fideliter ursum. hæc Cervinus; atque huc-sque ex epistola Londino scripta.

Cervini epistolium.

Compedes intelligit.

Ut autem ad historiæ nostræ seriem edeamus, post scriptas has litteras nulti ferè in dies Catholici prodeban-

P. Cāpianus Elioti proditione capitur.

tur, & inter cæteros, percelebris ille Campianus hoc tempore proditione falsi cujusdam fratris Elioti, tanquam Iscariotis capitur, ludibriis exponitur, compedibus vincitur, quæstioni ter aut quater usque ad luxationem ac quassationem omnium membrorum subjicitur: quo etiam tempore præter plurimos de vulgo, ex præcipua quoque nobilitate & ordine equestri, hoc maximè prætextu, quod Campianum in ædes receperint & ab Ecclesiis Protestantium abstinuerint, non paucos in carceres rapuerunt, judicibus simul cum furibus ac latronibus stiterunt variisque mulctis pecuniariis misere expilarunt; in quo genere gravissima passi sunt illustres nobiles propter Campianum afflicti, Baro Vauxius Thomas item Tressamus, & Gulielmus Catesbeus equites aurati, & alii per universum regnum plurimi, admirabili constantia, fide & pietate, insignes viri. Interim ut Campianum ac Presbyteros vinctos plausibiliori prætextu afficiant extremo supplicio (pro sola enim Catholicæ fidei propugnatione

Nobiles propter Campianum afflicti.

ione, quæ adeò nunc in animis Anglorum invaluerat, tollendos non judicabant) fingunt eos, multa in necem Reginæ, Romæ Rhemiſque machinatos, ad eamque rem falſos quoſdam fratres in teſtes ex fece hominum conquirunt & ſubornant, quorum teſtimoniis licet non conſentientibus, & apertiſſimè refutatis, condemnantur ad mortem crudeliſſimam & turpiſſimam, quam paulò poſt incredibili conſtantia ad ſingularem Dei gloriam, Catholicorum confirmationem & bonorum omnium ædificationem, præclariſſimè obierunt, importunè inſtantibus & urgentibus hæreticis, ut ſaltem Elizabetham caput Eccleſiæ, agnoſcerent, & ſe in ipſam peccâſſe confiterentur, ac non ſolùm vitam & veniam id facere vellent, ſed dignitates etiam magnas offerentibus. Calumniis innocentes confictæ.

Primò ergò die Decembris anno 81. celebri martyrio conſummati ſunt, idem Reverendus Pater Edmundus Campianus Societatis JEſu præsbyter, & venerabiles duo Sacerdotes, Rodulphus Cervinus, ac Alexander Briantus, Martyria multorum præclariſſima.

tus, Romani alter, alter Rhemensis
An. 1582. Seminarii alumnus. Vicesimo verò
Maij sequentis anni, Thomas Fordus,
Joannes Shertus & Robertus Jonsoni-
us, & trigesimo ejusdem mensis, Gu-
lielmus Philbeus, Lucas Kirbeus, Lau-
rentius Richarsonus, Thomas Cota-
mus, Presbyteri sancti & docti omnes,
Martyres quindecim. certamen confessionis compleverunt.
Et hi quidem omnes Londini; ubi
antè etiam sanctè martyrium passi
sunt Joannes Nelsonus, anno 1578. &
Everardus Hansius an. 1581. Sacerdo-
tes, & Thomas Shervodus laicus; &
extra Londinum in aliis Provinciis,
Cutbertus Maynus, primus ex Semi-
nariis martyr an. 1578. & Joannes Pa-
ynus an. 1582. singulari zelo præcel-
1582. lentes Presbyteri. Paulò verò post
hoc est eodem anno & sequenti, simi-
li constantia sanctas animas Deo red-
diderunt, in Eboracensi urbe vitâ &
doctrinâ præstantes Presbyteri, (ho
solo nomine damnati, quòd Sacerdo
tes se agnoscerent, ac Pontificia au
Martyres octo. thoritate se extra regnum ordinato
esse confiterentur) Gulielmus Lacius

Ri

ichardus Kirkmannus, Jacobus Tom-
bnus, Gulielmus Hartus, & Richar-
us Therkellus. Atque duo nuper
n Wintonienſi civitate Dominus Jo-
nnes Slaidus, & D. Joannes Bodeus 1583.
oneſtæ conditionis laici, bis variis
emporibus per ſententiam judicis,
inaudito apud Anglos exemplo,)
norti adjudicati ſunt; quam, paulò
oſt fœliciſſimè obierunt, non aliam
b cauſam damnati, quàm quòd pe-
es Reginam, ſummam in cauſis Ec-
eſiaſticis authoritatem proximè &
ecundùm Deum, eſſe negârint. Eo-
em anno & alium laicum Gulielmum
arterum Londini martyrio ſuſtule-
unt, ob id ſolùm, quòd cùm impreſ-
or eſſet, prælo mandâſſet, librum
uendam de ſchiſmate à docto & pio
iro Gregorio Martino conſcriptum,
n quo hortabatur virgines quaſdam
d jejunium, quod ea ratione Holofer-
is caput (id eſt dæmonis & peccati)
acilè amputarent: quam ſententiam
vidè arripientes Hæretici, non aliter
uam de Regina illud Holofernis no-
nen intelligi voluerunt, cujus ſaluti &

vitæ ejusmodi hortationibus insidias strui calumniabantur; eadem planè injustitia qua objiciebantur olim in Africa Catholicis Sacerdotibus quòd de Regis persona loquerentur, si quispiam ut moris est dum populum admoneret, Pharaonem, Nabuchodonosor, aut Holofernem nominaret.

Victor Atic. lib. 1.

Verùm dominus Jacobus Laburnus nobilis laicus, paulò etiam ulteriùs quàm sacerdotes (qui injussu Superiorum non debebant nec volebant se reipub. & statûs quæstionibus immiscere) prægressus, palàm negabat Reginæ omnem obedientiam (sicut & ante jurisconsultus Storæus, Feltonus nobilis & Wodosius Presbyter fecerant) partim quod ejus natales illegitimos esse diceret, partim, quòd esset Pii V. Pontificis sententiâ, prætenso jure regnandi privata. Qua de causa varias carcerum molestias Carleoli Londini, Lancastriæ, Mancestriæque perpessus, tandem Lancastriæ sangvinem omnibus admirantibus ejus constantiam ac patientiam lubentissimè ac mitissimè fudit.

D. Laburni Confessio.

Martyres quatuor.

An. 1582.

Ne

Neque hìc ſilentio prætereundum ſt, aliquot etiam plebejos quòd eccle-ſas, & profana Proteſtantium officia dire noluerant, cùm non haberent ndè mulctam pecuniariam ſolverent, ntentiâ judicis diu ac miſerabiliter er urbem Wintonienſem tractos ac udos crudeliter fuiſſe cæſos.

Plebeij virgis cæſi.

Incidit quoque Dei planè provi-lentiâ, hoc tempore in manus perſe-utorum P. Gaſpar Hayvodus, nam ocatus in Gallias ad ſuorum collo-uium, cùm eſſet propemodum in lit-ore Normannico, ſubitò adverſo ven-o in portum Anglicanum delatus à Aagiſtratu ſiſtitur, Londinum redu-itur ac in carcerem compingitur, un-le poſt non multos dies & varias xaminationes, ducitur ab arcis Præ-ecto cum aliquot aliis vinctis Presby-eris circa id tempus comprehenſis, ad ribunal. Ubi autem ventum eſt ad anuam Prætorii, novo exemplo, ſed ntiqua hæreticorum vereque diabo-ica fraude, ex improviſo cæteris eum Confeſſoribus ſubtrahunt, ac in vici-nis ædibus, dum alii cauſam dicerent

P. Hayvodi apprehenſio & circa il-lum facta.

collocant, ut hoc artificio simul & abesset à Collegis, ille qui doctrinâ & dicendi peritia, qua plurimùm prævaluit omnibus, objecta crimina facillimè diluere potuisset, & suspicio daretur cùm cæteris Confessoribus, tùm astanti populo, Patrem optimum, animum ac religionis sententiam vel mutâsse prorsus, vel saltem in aliquibus se Regiæ voluntati accommodasse. Atque ut illud faciliùs ab omnibus crederetur, quasdam in eam rem voces arcis præfectus mox sparsisse dicitur, eumque non cum sodalibus ad mortem judicis sententia condemnatis sed per aliam secretiorem portam in carcerem reduxit. Quo dolo malo factum est, ut etiam boni nonnihil isti Reverendo Patri humanitùs accidisse timuerint. Sed impiissimam fraudem ac summam sancto Confessori factam injuriam tempus posteà patefecit. Neque enim vel istorum dolosis machinationibus, vel frequenter adhibitis minis, vel aliis gravissimis tentationibus quicquam cessit. Obtulerunt autem ei (quòd ab ipsius ore posteà audivi

ivi) si vel se aliquantulùm accomo-
aret, episcopatum. Mansit autem
n carcere, variis posteà à Reginæ
onsiliariis nunciis ac litteris, sed fru-
tra, ad defectionem sollicitatus. So-
ii verò Sacerdotes, secundùm judicium
aulò ante pro tribunali latum ad pa-
ibulum ducti, confessionem suam glo-
iosa morte lætissimè compleverunt.
Hi autem erant Georgius Haddocus, Martyres quinque.
oannes Mundinus, Joannes Nutterus,
acobus Fennus, & Thomas Emer-
ordus.

Atque in aliis regni locis præser-
im Lancastriæ, Eboraci & in Wallo-
um finibus, complures tormentis gra-
rissimis tentati, nonnulli etiam turpis-
ima morte proditorum & latronum
nstar affecti sunt. Lancastriæ, Ja- An. 1584.
obus Bellus Presbyter & sexagenarius,
& Joannes Finchius laicus: in Wallia
Richardus Vitus ludimagister. Fru- Martyres tres.
strà verò in hoc instituto compendio
commemoraverim, quibus de crimi-
iibus tàm crudeliter in innocentes ho-
mines animadversum sit, cùm omni-
bus constet, veram solamque causam
suisse

fuisse religionis avitæ professionem & Apostolicæ Sedis ac communionis contra Ecclesiæ rebelles filios defensionem.

Articuli propositi de Bulla Pii V.

Nam cùm cæteras confictas criminationes in judicio facilè depulissent mox in ipsorum secretiores cogitationes & futura facta, quibusdam captiosis interrogationibus super Bulla declaratoria Pij V. fit inquisitio; nimirum
1 si sententiam illam legitimam fuisse
2 judicent? si putent in Papæ esse potestate Reges exauthorare, ac subditos ab ipsorum obedientia liberos redde-
3 re? quid sint facturi ipsi, aut aliis in conscientia præscribent, si bellum à quoquam inferatur propter religionem? ac hujus generis alia: In quibus si quid pro Pontificia potestate, vel prudentissima rerum moderatione dixissent, continuò læsæ Majestatis, & non religionis rei decernebantur.

Atque hæc quidem hactenus nequissimè perpetrârunt adversarii nostri, conscientia ipsorum tantùm clam repugnante, & tantorum scelerum apud Deum eos accusante: (optimè

enim

enim noverant innocentisſimos eſſe Catholicos, earum omnium molitionum quarum condemnabantur;) ſed voluit Dei benignitas, in lucem hominumque notitiam, hanc ſummam eorum impietatem proferre. Nunc enim, Joannes ille Nicolaus, de quo ſupra mentio facta eſt, qui ab his inductus, maximam huic ſangvinolentæ tragædiæ occaſionem, vel umbram potiùs & velamen dederat, (Roma enim rediens, tam libris impresſis, quàm concionibus publicis multa de Catholicorum machinationibus juſſus aſſeruit) cùm vidiſſet tot Innocentes homines hac ſcelerata fraude ſublatos eſſe, conſcientia motus, Cecilium, ſummum Regni Queſtorem adit, revocatque illi in memoriam, falſa eſſe quæ ipſe in Catholicos dixerat, à quo vix auditus, idem poſteà Reginæ Secretario Valſingamo ſignificari curavit; ſed cùm neuter eorum libenter eum audiret, ille tanquam alter Judas, requiem non inveniens, admonuit ejus rei non ſolum præfectum arcis Londinenſis, qui totius fictionis præcipuus au-

Jo. Nicolaus mendacia confitetur.

Cicilii & Valſingami obſtinata iniquitas.

us auctor fuerat, verùm etiam Lucam Chirbæum presbyterum, ex iis unum qui hac ipsa de causa sententiam mortis acceperant. Quo facto exiit statim ex Anglia, & per Germaniam properabat ad Turcas, ut experiretur an eorum religio meliori conscientiæ res administraret quàm protestantium: sed in itinere cùm multis difficultatibus impediretur, persuasus à socio rediit in Galliam, ubi quanquam eam gratiam non fuerit consecutus ut Catholicus fieret (voluit enim statim in Angliam redire) coram magistratu tamen Rothomagensi, universam mendaciorum suorum seriem retexuit articulis octo, qui * impressi habentur, binasque litteras ad Reverendum D. Alanum Collegii Anglorum Rhemensis præsidem, eodem de negotio dedit, ex quibus hæc inseremus, sicut ipsius verbis scripta habentur.

Nicolai fuga & desperatio.

* Libro qui dicitur concertatio.

D. Alane, contra Papam, Cardinales & Episcopos quæcunque scripsi, scripsi ambitionis causâ; nullum librum edidissem, Deus est mihi testis, nisi Præses Castri Londinensis me ad scribendum provocâsset.

Jo. Nicolai litteræ 19. feb. an. 1583.

Multa

Multa scripsi, multa feci, quæ scribere ut facere negavi prorsus, antequam Præses sæpè minatus esset, gravissimum equulei tormentum; quam acerbam pœnam pati mea fragilis caro abhoruit. Illius igitur inventionem atque voluntatem secutus sum; quod imperabat scripsi, feci, locutus sum, non ex malitia, sed ex ejus impulsu, non ex prava voluntate, sed ex satanica suggestione.

Multa scripsi falsò, quæ scripsisse pœnituit me antequam ex Anglia tanquam profugus ob enormia peccata mea, que conscientiæ meæ magnam inquietem diu & noctu iniecerunt, discesseram. Nunquam in Anglia steti coram Judice, aut alio quovis magistratu tanquam testis contra quemuis Catholicum Romanum, quando in judicium vocati sunt, sed ex proposito abfui Londino. Conscientiæ cruciatus.

Papa, Cardinales, Episcopi, & alij Catholici Romani, in me multa contulerunt beneficia, quæ ingratitudine compensavi, sed causa ostenditur metus gravissimi supplicij, & magnifica promissa me à Deo avocaverunt.

Nihil aliud audire potui in carceribus quàm has minas. Fac sic, aut satellites te ducent torqueri; maluissem dixisset suspendi. Tormentorum timor.

di. Non bona res est, corpus isto cruciatu longius fieri per duos ferè pedes quàm natura concedit. Narratus est mihi modus torquendi; cùm audiveram, timor & horror istiusmodi supplicij me omninò vicit. Quorum voluit ille Præses aut servus illius nomina scribi, scripsi. Georgius Peccam Eques auratus in Catalogo fuit Papistarum positus, Judex identidem Southcotus, & alij multi mihi ignoti.

Confictio criminum in Catholicos.

D. Alane, Odoenus Hoptonus Præses Castri Londinensis, minis jussit ut confessionem meam juxta voluntatem illius scriberem, & quando nomina Papistarum patefeci (quorum quàmplurima nomina nunquàm antè audiveram) jussit ut eos fautores esse Papæ, Reginæ Scotorum, acerrimos inimicos Regiæ Majestatis & virorum à consiliis, asserere non vererer. Hoc inquit si à te factum erit, Regina promovebit te, invenies me promptissimum ad te juvandum, cuncti proceres te magno prosequentur amore, & nihil indigebis. Si hoc non præstabis, gravissimâ pœnâ mulctabris, consule tibi igitur. Et hanc ob causam, partim metu ductus; partim adulatione victus, hoc in me suscepi, ut quod ipse ajebat, confirmarem.

narem. Hæc quæ exaravi adeò vera sunt, ut nihil verius.

Videte homines, qua mecum Targædiâ usus est ille Præses. Quàmprimùm venetam in conspectum ejus ductus cum satellite, confessus sum illi me suæ religionis esse, & tamen hypocrisi maxima uti voluit: paratus eram in die Dominico istius hebdomadæ qua captus eram, in Ecclesiam venire meâ sponte, & tamen jussus, ut apparerem reluctari, & servus illius jussus fuit, trahere me ad Ecclesiam quasi invitus venissem; ex his paucis colligite plura. Nequitia magna hoptoni.

Multa alia scripsit ac confessus est Nicolaus iste (quæ brevitatis causâ omittimus) de nequissima hæreticorum nostrorum in Catholicos etiam contra propriam conscientiam conspiratione; sed neque tamen ideo quicquàm ab incepta persecutione destiterunt, verùm majori potiùs impetu progressi sunt.

Neque verò nunc contenti hac in Presbyteros & mediocris fortunæ orthodoxos artificiosa crudelitate, ipsam etiam nobilitatem, ac inprimis regni Proceres, quos jam magis magisque Procerum vexatio.

istius

istius novæ sectæ falsitatem, turpitu
dinem ac immanem crudelitatem abo
minari observarunt, indignissim
tractare incipiunt. Et cùm in omn
catholicè affectos nobiles simul anim
advertere non queant, pro cujusqu
Aulici ac novi hominis odio & libid
ne, nunc istos, nunc alios, confict
criminationibus & calumniis impetun
Ita Franciscum Throgmortonum a
Edouardum Ardenum antiqua fide a
genere præstantissimos viros aliosq́u
indignè sustulerunt. * Sic Illustrissimu
Northumbrium in Anglia potentiss
mum Principem, ac insignem pieta
ac nobilitate virum Gulielmum She
læum, in infœlices ac læthales carc
res ex vanissimis solùm suspicionibus
truserunt. Idem fecissent in Illustre
Baronem Pagettum ac Carolum Arun
delium nobilem, licet innocentissimo
nisi fugâ maturâ & vitæ & conscien
is suis consuluissent. Quo modo au
tem jam pridem summum totius regn
Principem, Comitem Arundeliæ, D
cis Norfolciæ (qui & ipse istorum cr
entis manibus sublatus est) filium p

* Istum in carcere hoc anno mense Julii occiderunt.

mog-

nogenitum ac hæredem, è fuga prop-
er ſolam conſcientiam ſuſcepta, re-
luctum, in carcere immaniter tractent,
nendaciiſque ac calumniis infament,
omneſque ipſius chariſſimos fratres,
orores, cognatos, affines innocentiſſi-
nos homines exagitent, dicere ſuper-
edebo. Sanè præter iſta quæ com-
nemoravimus, præterque expilatio-
ies ac vexationes quas à viliſſimis ho-
nuncionibus tolerare coguntur, vel
ioc nomine nobiles laici ſunt ipſis
acerdotibus infœliciores, quòd nec
onſcientiæ causâ fugere, nec poſſes-
iones vendere, nec bona ſua uxori-
us ac liberis relinquere, nec ad ſui
uſtentationem ſecum transferre pos-
int, ſed fiſco ac hæreticorum uſibus
pplicanda deſerere coguntur: qua
na re nihil poteſt dici aut fingi ſervi-
us ac miſerabilius.

Et hanc in omnes Ordines crudeli-
atem dicunt ſe non exercere propter
eligionem, (ſicut certè putamus; pu-
antque etiam prudentes omnes qui
am à multis annis adverterunt, iis qui
erum potiuntur in Anglia, de fide,

Elizabethæ consiliarii nullam de religione habent curam.

utcunque id prætendant, nullam curam haberi, sed de statu suo solùm esse sol licitos) sed ad Reginæ ac Reipublicæ securitatem, quam per Catholicos in dies numero ac studio in Reginam Scotiæ crescentes, magis magisque periclitari asserunt. Unde isti novi etiam metus ac suspiciones de Elizabethæ interfectione, qui tàm altè istorum animis infixi sunt, ut pueriliter non modò homines ac res quæ verè existunt, sed vanissima spectra ac umbras metuant ac insectentur, adeò quidem, ut ad eam à capite Reginæ repellendam, aut postquam facta fuerit vindicandam, non modò in eos qui fecerint, sed in proximos quosque Regni hæredes in auditis associationibus ac juramentis contra morem ac leges regni conspiraverint; & id quidem primùm privati furoris zelo fecerunt, posteà cum aliqua tamen ejus conjurationis moderatione, lege etiam parlamentaria ut il approbaretur, obtinuerunt.

Sed ut ad rem redeamus, in hac tanta in omnes omnium ordinum Catholicos sævitia, nonnunquàm ut apud

ext-

exteros Principes ipſumque etiam Pontificem, perſecutionis immanitatem aliquantulùm occultent, ac opinionem moderationis ac clementiæ ſibi cōcilient, tàm fraudulenter ſæpè iſta diſpenſant, ut dum unum cruciant, vexant, occidunt, alium Regiâ indulgentiâ nonnunquàm palàm abſoluant; ut cùm Londini eſt aliquod ab innocentium cæde quaſi lucidum interuallum vel ceſſatio, tunc longè crudeliſſimè in aliis regni locis ſævitur, & dum quoſdam ad tempus majori libertate donare videntur, alios identidem eodem tempore comprehenſos graviſſimè cruciant. Atque ut iſta calliditas horum inſtituto melius inſerviat, habent ferè in Principum aulis certos homines, qui hujuſmodi fictæ ac fucatæ clementiæ exempla, apud rerum noſtrarum imperitos inculcent, explicent, amplificent, & infinitæ crudelitatis facinora vel extenuent vel excuſent, vel aliorſum quàm facta videntur, interpretentur; ut ſæpè videas etiam homines non malos, de iſtis perſecutoribus Eccleſiæ multis meliora promittere. Fraudes perſecutorum.

Consilium novum de mittendis Catholicis in exilium.

Inierunt his ipsis diebus novu
consilium, de quibusdam quos in vin
culis habebant in exilium mittendi
vel quia morte ac mactatione Sace
dotum senseruut se nihil profecisse, v
quia judicârunt hoc inprimis fact
fucatam clementiam suam, cujus lau
dem tantopere expetunt, pluribus i
locis divulgari posse. Sed certè n
que perpetuum exilium est magnu
lenitatis argumentum, & ea conditi
ne impositum ut redire sit capitale, e
per se sævissimum ; & Sacerdotib
Dei qui cùm Superiorum mandat
tùm suo singulari zelo, illam sibi pr
vinciam ut multis ad salutem inserv
ant ultra susceperant, debebat omnib
tormentis ac mortibus intollerabili
censeri ; & ipsis denique Catholi
populis, pastoribus suis hoc modo
batis, longè tristissimum esse oportu
Sed quòd ordine, quoque modo
exilium acti sint, uno aut altero ver
commemorabo, quia ipse licet in
gnus, hujus pro Christo qualiscunq
afflictionis inter cæteros viginti par
ceps fui; simul enim totidem presb
t

eri & unus nobilis laicus hanc pœnam subivimus.

Erant tum temporis omnes tàm novæ quàm veteres custodiæ, Confessoribus plenæ, & in uno castro Martiali (quod nomen est carceris cujusdam Londini) erant præter laicos, sacerdotes plus minus triginta, remanserant quoque in arce atque in aliis urbis carceribus, ex iis nonnulli qui vel cum patre Campiano, vel paulò post ad mortem damnati, totum triennium carnificis manum expectabant. Hos igitur non omnes, licet in eadem damnatione esse viderentur, nec solos, sed certos & ex singulis ferè illius civitatis custodiis aliquos delegerunt, nam ex innumeris aliis in regni locis vinctis, ne unum tunc dimiserunt. Cùm ergò dies à Magistratu esset illis deportandis designatus, dantur cujuslibet carceris præfecto eorum nomina qui in exilium erant destinati, & ut vinctis diem præscriptum denunciet mandatur, ut ita maturè de rebus ad viam ac victum necessariis sibi providerent, nam pu-

Ejectio viginti confessorum in una nave, an. 1585. die vero Jan. 21.

blicis sumptibus (quod à multis expectabatur) non nisi in nave erant alendi. Sed ipsi carceribus intereà conclusi, nec ad ullius colloquium nisi custodibus præsentibus admissi non multum adiumenti ad iter ac futurum exilium obtinere potuerunt, ut vel hoc nomine istud exilium desolatis hominibus calamitosissimum videri debuerit. De voluntate tamen Reginæ certiores facti, quisque quod potuit fecit, ut ad viaticum nonnihil vestium aut nummorum à suis procuraret.

Dies tandem venit, licet sæpè nescio quo consilio dilatus & mutatus, ibantque ij quibus nos transportandi data sunt mandata, repetentes è variorum carcerum præfectis, eos qui designati erant ad exilium. Ducti sumus omnes ad navem in Thamesi flumine propè januam arcis sitam, jamque conscendere jubemur, ubi ex nostris quidam, præsertim R. Pater Gaspar Hayvodus omnium nomine palàm conqueri cœpit, nos sine causa, sine crimine, ac sine judicio planeque in- damna-

lemnatos non debere patriâ pelli ; ac
rofiteri nos ultra non ituros, nec pa-
riam ac populum Catholicum qui in
:a eſt, noſtro unquam conſenſu relictu-
os, ſed ipſorum in conſpectu ad teſti-
icationem communis fidei noſtræ &
pſorum, lubentiſſimè morituros ; Pa-
riam noſtram ac ſalutem iſtorum no-
is vitâ noſtrâ longè chariorem eſſe.

Sed cùm hac ratione nihil profice- Summa ini-
retur, literas ſaltem ac mandata Prin- quitas hæ-
cipis, quibus ad perpetuum exilium reticorum.
damnamur (inquit) oſtendite. Sed
conceſſum non eſt, at ſublatis velis cum
multa multorum conſalutatione ac
commiſeratione in altum delati ſumus.
Poſt biduum verò, cùm jam in ocea-
num multùm proceſſiſſemus, R. P.
Gaſparus & alii, iterum obnixè roga-
runt regios miniſtros, ut vel tunc tan-
dem ſententiam ac literas exilii videre
ac legere liceret. Victi illi, manda-
tum exhibuerunt, in quo cùm illud Forma eje-
legiſſent noſtri, *Has tales perſonas ſuis* ctionis.
*& aliorum confeſſionibus multarum in ſuam
Majeſtatem & Rempublicam ſeditionum ac
machinationum reas inventas, omneſque vel*

in judicio de iisdem criminibus convictas, vel propter similia in carcere detentas, licet mereantur extremum supplicium, tamen regiam clementiam mitius hac vice agere volentem extra patriæ fines tantùm deportandas, hoc præsenti scripto decernere : Hæc, inquam cùm in hanc sententiam legissent, flebiliter clamârunt una voce omnes, se falsissimis calumniis ac gravissimâ injuria affici, cùm nec ipsi, nec sociorum Catholicorum quisquam, ullum unquam rebellionis aut in Reginam aut patriam conspirationis crimen, vel levissimo D. Colintonus. verbo confessi sint; & ex iis ipsis quos tùm deportabant, unus falsissima accusatione, in judicio publico fuisset absolutus. Proindè P. Gasparus in eam sententiam multa locutus, iterum atque iterum obsecrat ductores suos, ut ad causam dicendam in Angliam reducantur, ac publico judicio sistantur: vel saltem ut ibi pro Christo potiùs & innocentiæ suæ defensione jugulentur quàm ut hac luculentâ infamiâ in aliena terra compareant. At responsum est, id in ipsorum potestate non esse, se mandatum regium implere debere.

Pro-

Proceſſimus igitur ut potuimus nos invicem conſolantes, ac gaudentes quòd hanc contumeliam pro nomine Jeſu, utcunque patienter tulerimus; ac tandem Deo juvante Boloniam appulimus, unde poſtquàm ductoribus noſtris vale diximus ad varias Galliæ urbes, ut quiſque habebat commoditatem profecti, demum omnes ferè Rhemos ad communem patrem Alanum pereximus.

In quemcunque autem locum ad confratres aut ſuperiores noſtros venimus, eos de nobis valdè anxios reperimus: audierant enim hæreticorum aut malevolorum falſis rumoribus, nos hoc exilium ob metum periculorum in Anglia ultra procurâſſe, ſtationem noſtram reliquiſſe, aut etiam, quod gravius eſſet, aliquid hæreticis in religione ceſſiſſe. Sed cùm rem omnem ex nobis abundè intellexiſſent, multique noſtrum ſe porrò paratos eſſe dicerent, quandocunque ſuperioribus placeret, ſine omni periculorum exceptione redire, incredibiliter lætati ſunt in domino. Atque de iſtis non domi

Rumores falſi de hoc exilio.

domi trucidatis, sed ita patriâ pulsis, in exemplum ac argumentum clementiæ Regiæ, adversarij passim loquuntur libenter, & in eo persistunt atque instant tàm impudenter, ut quò plures fuerint in exilium detrusi, eò magis elucere putant magisque commendari apud exteras nationes, præclaram istam Reginæ clementiam. Nuper igitur eadem fraude & crudelitate qua superiores, in Galliam ejecerunt viginti duos ex Eboracensi & Hullensi carceribus, qui omnes sacerdotes sunt, uno excepto, qui tamen est Diaconus. Hi omnes maxima ex parte, non solùm vinculis & carceribus, sed senio etiam sunt confecti. Nam alij sexaginta, alij septuaginta, alij plures annos habent, & inter eos unus est octogenarius. Multi horum licet sint valdè senes, magnam tamen ætatis partem in vinculis peregerunt, ita ut reperiantur inter illos qui viginti & sex annos patientissimè & constantissimè tulerint omnia illa incommoda quæ tot annorum, & talium hæreticorum iniquitas incarceratis solet afferre.

Aliud exilium 22. Sacerdotum miserandū.

Paulo

Paulò poſt, nempè 24. Septembris,
on diſſimili conſilio patriæ ſuæ fini-
us excluſerunt, quos ex diverſis car-
eribus in unum eduxerant, alios non- Triginta aliorum ejectio.
ullos ad numerum triginta Sacerdo-
um, & cum eis duos laicos qui hoc
nodo putant ſe poſſe humanitatis &
lementiæ nomen obtinere. Sed quia
oc eſt valdè ridiculum, & non ali-
d beneficium quàm eſt illud latro-
um, qui gloriari ſolent vitam ſe eis
ediſſe quibus non ademerint; idcircò
eriſimilius eſt, illud eos agere, ut
eminarium, quod norunt eſſe pau-
errimum, neque tot alendis poſſe
ufficere, multitudine hominum op-
rimant atque obruant. Sed non eſt
onſilium contra Deum, *Domini eſt ter-*
a & plenitudo ejus. Pſal. 23.

Illud verò etiam quod paulò poſt Novæ ac crudeliores adhuc leges in Catholicos an. 1585.
onvocatis ordinibus ad parlamentum,
ege perpetua decretum eſt, ne quiſ-
quam Jeſuitarum, Seminarianorũ, Pres-
yterorum, aut cujuſcunque alterius
onditionis ſacerdos, diaconus aut
clericus à Romano Pontifice quomo-
dolibet derivata authoritate, quovis
loco

loco poſt Catholicæ religionis per Eli-
zabetham abolitionem creatus, ſub
pœna læſæ majeſtatis convictis debita
poſt quadrageſimum à lege publicata
diem, intra regnum maneat, aut à
tranſmarinis partibus redeat, ſi cui-
quam mite clemenſque decretum dic
queat, quid poſſit iniquum, crudele
barbarum cenſeri neſcio. Prioribus
legibus, etiam & ipſis iniquiſſimis
ne presbyteri quicquam ſacerdotalis
officij exerceant, ne Sacrificium faci-
ant, ne Confeſſiones audiant, Eccle-
ſiæque quemquam reconcilient, au
quovis modo ad ſuam fidem inducant
ſatis exactè cautum eſt; ſed hoc novo
edicto ſancitur, ut non ſolùm contra
leges Proteſtantium non committan
hujuſmodi, aut in rempublicam pec-
cent quicquam, ſed prorſus ut in re-
gno non ſint, etiam ſi nihil contra
ſtatum aut religionem in eo ſtabilitam
1 moliantur. Hoc edicto non tantùm
perſona quæ peccat, punitur, idque
omnium pœnarum graviſſimâ, ſed
univerſi hominum ordines, qui in ſin-
gulis ſuis perſonis nunquam peccant

Harum legum iniquitas cum prioribus comparata.

inju

njustissimè læsæ majestatis condemnantur. Hac inaudita lege, capitale 2
fit, ut Anglus quisquam Societatis Jesu ingrediatur religionem, vel in quovis collegio seu seminario per Societatem ubicunque terrarum administrato, educetur, nisi admonitus statim redierit in patriam, ac fidem Catholicam coram pseudo-episcopo abjurare, sacramentoqne præstito testari voluerit, se omnes leges ecclesiasticas quas Regina vel jam promulgavit, vel imposterùm ab ipsa sanciri contigerit, observaturum.

Hac lege prætereà statuitur, ne pa- 3
ter, amicus, aut tutor, suorum aliquem in ullo Collegio Jesuitarum, vel Seminario versantem, pecunia aut alio subsidio quolibet adiuvet, sub pæna proscriptionis omnium bonorum ac possessionum, ac etiam perpetui carceris.
Hac postremò lege prohibetur omni- 4
bus Reginæ subditis, ne quisquam in domum recipiat, vel quovismodo adjuvet, vel etiam cognitum non prodat, ullum in Anglia existentem, aut ex aliis locis redeuntem, Jesuitam, Semina-

minarianum sacerdotem, aliosve supi nominatos Clericos, sub pœna hom cidis ac furibus præscripta, idest, su pendii. Illud verò ridiculum potiu quàm crudele dixerim (quod tame adversariorum vanissimam arguit c omnibus rebus trepidationem, & sum mam sceleris conscij animi inquietud nem) nullum nempè Sacerdotem, l cet abjuraverit fidem Catholicam, se cundùm hujus legis præscriptum, & sectæ isti se planè adjunxerit, deber tamen sub pœna capitis, intra decer milliaria ubi contigerit Reginam mo rari, subsistere.

Ridicula cautela.

Persecutio ob libros.

Hæc quotannis nova & inaudit placita cudunt, severissimèque exe quuntur, contra Christianos subdito ac concives suos, & tamen tantar iniquitatem nomine justitiæ palliant librisque editis, Reginæ in his omni bus summam clementiam, ac cum ju dicio conjunctam misericordiam, im piissimè decantant: sicut & non reli gionis aut conscientiæ, sed variarur in personam regiam conjurationur causa, ista necessariò fieri, antiquorur

Eccl

Ecclésiæ persecutorum more, mendacissimè fingunt; ut clarissimè in illo libello, quem nostri homines illius fucatæ Justitiæ Britannicæ buccinatori, non ita pridem opposuerunt, luce clarissima & invictis demonstrationibus convincitur. Qui liber, licet & quanta fieri potuit moderatione, & non nisi adversariorum petulanti provocatione, & solùmmodò pro innocentiæ nostræ defensione sit scriptus, tamen eum qui exemplaria in insulam intulisse dicebatur, presbyterum Catholicum, Thomam Alfeldum, eumque qui disperserat, Thomam Uveblecum, hominem laicum, eam præcipuè ob causam vitâ mulctârunt; proposita tamen priùs cùm in patibulo essent, condonatione, si Pontifici renunciare ac Reginæ placitis assentiri vellent; quod cùm recusarent facere, claro Martyrio defuncti sunt. Ita isti non alio ferè modo quàm nostrorum suspendio hujusmodi scriptis Catholicorum respondent.

Liber contra fucatam justitiam Britannicã.

Martyrium Alfedi & socii.

Vidit ac legit hunc librum Catholicum, quidam non infimo apud Reginam

Judicium cujusdam Reginæ cõsiliarii de libro contra justitiam Britannicã.

ginam loco consiliarius, mox atq
est editus, & ad amicum quenda
suum, quem affectu in fidem Cath
licam propensum esse ante cognov
rat, ita dixisse fertur. Miror, c
Pontificij etiam prudentiores tàm pre
sè, apertè ac liberè, suæ Majestatis a
magistratus actiones & edicta rev
lent, refutent & insectentur; nam l
cet (inquit) fortassis planè nos & i
religione & in regimine, erroris co
vincant, tamen non debent existima
quòd vel hucusque progressi, poss
mus cum honore & securitate nost
resilire, vel quòd tanta tàmque poter
Princeps, humilium istorum hominu
quibusvis demonstrationibus, aut cl
moribus pedem referre velit. Sic ill

Quid cupiunt qui hoc tẽpore contra hæreticos Anglos luctantur.

Atque ista quidem scimus, nec n
stri magnam habent spem fore, ut pr
tantis ac tot peccatis justo Dei judici
obdurati, priùs cedant quibuslibet s
nis sermonibus, quàm præpotenti Ex
celsi manu conterantur; tamen & illo
qui pereunt, ne nostro vitio pereant
admonendos, & bonos, ut in veritat
& innocentia sua permaneant, ho
tar

andos, & reliquos ne tentationibus, graviſſimæ perſequutionis ſuccumbant, præmuniendos, & denique omnes ut veritatis Catholicæ profeſſionem publicam, nullis humanis legibus aut terrore, deſerant, confirmandos exiſtimamus.

Nec ignoramus eos, qui oderunt Sion, cùm à veritatis lumine arguuntur, non ſolùm non meliores, ſed ſæpè etiam magis furioſos reddi; ſed nec propter hoc, deſerendum eſt officium, ne dum temporalis periculi rationem tantùm habemus, fratrum animas prodere cogamur. Non habebunt in nos poteſtatem ullam, niſi quantam Deus ad noſtram probationem, aliorumque ſalutem, ad tempus illis concedit.

Vidimus miſericordiſſimum Dominum Deum ſæpiſſimè poſt ſanctos hos ſacerdotum conatus, cæptamque in Anglia perſequutionem, miris inſuetiſque modis Catholicos non modò fortos, tàm domi in patria quàm foris in exilio, ad cædem expetitos libeaſſe, ac Seminaria iſta gentis noſtræ extra inſulam, tot machinis, dolis ac

Dei providentia de Catholicis.

violentiis impetita, conservâsse, sed promiscuam etiam ac publicam omnium orthodoxorum stragem, aliquoties jam ab illo sævo Anglorum * Aman, omni urso, etiam raptis catuli crudeliore, suisque in Puritanismo ministris, feris vocibus ac minis designatam, dexteræ suæ potentiâ hucusqu avertisse. Sicut eos vicissim, in Catholicis omnium ordinum hominibus quos divina providentia ad laude nominis sui, ac veritatis testificatio nem permisit ab hostibns capi, vexar spoliari, incarcerari, vinciri, torqueri occidi denique experimur, incredib libus Dei consolationibns, secundùr magnitudinem dolorum suorum, læ tificari; quibus non solùm ipsi gau dentes, ferunt pro nomine Christi m la temporalia omnia, sed sociis Cath licis ac præsertim Presbyteris exemp sunt, constantiæ, patientiæ, ac co temptûs hujus seculi.

* Comes Lecestriæ, qui jam rebus hollandicis præest.

Catholicorum constantia.

Unde fit, ut ne nunc quidem po tot cruenta decreta, ac supplicia, S cerdotes uspiam ab officio cessent; c dicerunt enim obedire Deo mag

quà

quàm hominibus, nec timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere, ſed potiùs eum, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam; hunc timere (inquam) didicerunt; ac proindè mittuntur, & ingrediuntur inſulam, in eaque Apoſtolicè & pacificè ſe gerunt. Non veniunt ut Reginam occidant, Rempublicamvè perdant, ſed ut illis vitam ac ſalutem, Eccleſiæque pacem, etiam morte ſua conferant; ſperantes ſibi nunquàm defuturos, *Abdias, Sareptanas, Oneſephoros & Albanos*, qui, reclamantibus humanis legibus ac mortalium Principum iniquis mandatis, ſervos immortalis Dei, ac Paſtores animarum ſuarum fideliter colligant, ut per eos recipiantur in æterna tabernacula, quæ à Principibns hujus ſeculi nec dari, nec auferri poſſunt.

Sed ut ex hoc diverticulo, quo animi causâ in tam luctuoſa narratione, velut ipſe in parte laborum ac miſeriarum adhuc eſſem, libenter ſum uſus, revertar; Elizabetha rata non eſſe ſatis ad ſuam ſuorumque ſecuritatem, ita

Catholicos domi repressisse, vicinos quoque multis anteà modis indignissimè læsos, nunc novis undique & non ferendis injuriis lacessendos existimavit. His viginti sex annis in summa pacis & amicitiæ simulatione, fovit illa quidem furtivis consiliis & auxiliis, Regum Scotiæ, Franciæ, Hispaniæ, omniumque gentium rebelles & hæreticos; sed jam tandem rationibus suis judicavit esse consultum magis, ut Catholicum maximè Regem, quem præ cæteris metuit & odit, & cujus nova incrementa Principes etiam alios ægrè ferre videbat, non jam ampliùs clandestinis molitionibus, sed terrâ marique in Hispania, Lusitania, Indiis, Insulis, ac Germaniæ inferioris ditionibus aperto marte adoriatur, viciniique Belgij rebelles civitates, non ut priùs per interpositas personas Auraici, Nassovij, Casimiri, & meliori consilio ac fortuna digni Alinsonij (qui Elizabethæ perniciosis dolis ac pollicitationibus inexplicabiles sibi conflauit miserias, quod paulò ante mortem bonus Princeps inconsolabili dolore quibusdam

Consilium periculorũ.

Per quos Elizabetha pacem foris turbârit.

dam familiaribus ſuis conteſtatus eſt) tueatur, ſed ut per ſe & ſubditos ſuos occupet, palàmque ac publicè in protectionem vel prædam potiùs ſuam accipiat. Videns enim jam tandem Dei optimi maximi invictâ potentiâ & Excellentiſſimi Principis Parmenſis conſilio & virtute, omnes penè provincias Belgicas vel Regiæ Majeſtati reconciliatas, vel in poteſtatem ipſius redactas, reſque illic rebellium ac hæreticorum in dies declinare, egit diligentiſſimè cum Rege Chriſtianiſſimo, honorifica ad illum ſub ſpecie tradendi Garterij (quæ eſt ſupremi ordinis Anglicani teſſera) inſtituta legatione, ut illas provincias in extremas jam redactas calamitates in patrocinium ſuum reciperet: ſed ſua Majeſtas Chriſtianiſſimus vel quia ſuis rebus domi tunc impedita, alienas, ne juſtiſſimas quidem nedum tales curare commodè non potuerit, vel quia verè Catholicus Princeps cum ſit, æquius & honorificentius eſſe duxerit operam in ſuis hæreticis ac rebellibus caſtigandis, quàm in alienis contra legitimum Principem

Sollicitat RegemGalliæ contra Regem Hiſpaniarum.

cipem defendendis ponere, ut civitatum rebellium patrocinium susciperet, adduci non potuit. Unde insignem Suæ M. Christianissimæ injuriam ab Elizabetha factam videas, quando in libello excusationis suæ profitetur se ad Belgicarum Provinciarum defensionem ab hoc Rege maximè adductam fuisse.

Sed cùm nec Galliarum Regi nec cuiquam alteri obtrudi res posset, ventum est ad Elizabetham: quæ post prolixam & frequentem in Senatu suorum deliberationem, & consiliariorum vehementer dissentiētes sentētias, quorundam audaciorũ hominum temerarium amplexa judicium, tandē desperatas illas provincias, sibi (ut videtur) regnoq; suo perniciosissimo consilio, in patrociniũ suscepit; civitates portusq; commodiores Anglo milite complet, terrâ mariq; bellũ Catholico Regi parat, & ut tantum Monarchā justioribus copiis adoriatur, expilat miserè cùm cæteros Angliæ subditos tum maximè Catholicos, quibus qualemcunq; libertatem conscientiæ & impunitatem promittit

Elizabetha occupat Hollandiam.

mod

modò velint largiter & promptè pecuniam in hoc bellum conferre. Ac provinciis his miseris, non sine justo Dei judicio, in hæresis & pervicaciæ suæ pœnam, eum Gubernatorem primum dedit, qui & patriam propriam perdidit, & istos Hollandos ita tractare cœpit, ut ludum jocumque dixeris Hispanicam severitatem, præut hujus rabies quæ dabit, eam ut provinciam huic homini non ad populi conservationem, ut prætenditur, sed in rapinam depopulationem concessam agnoscas.

Comes Leceltriæ, fit gubernator Hollandiæ.

Sed cùm animadvertisset Elizabetha, non solùm subditos ac Senatores etiam quosdam suos, eosque prudentiores, ista & periculosi & planè injusti contra Reipublicæ antiquissimos confœderatos, ultrò illati belli consilia non probare, verùm etiam quòd multò magis ipsa in reprehensionem ac temeritatis notam apud exteros incurreret; quòd fœmina cùm sit, regnique domina, religione quidem & armis olim nobilis, sed non adeò magni, exteris etiam invisa, nec à suis tuta, tam po-

tentem mundi Monarcham in rebus agendis licet pacificum & patientem, tamen omnibus ferè in bellis victorem, non provocata, non læsa, sola aggredi voluerit; ad tam improbabilis facti sui defensionem vel excusationem, scriptum magis improbabile variis linguis publicavit, quòd hoc axiomate Principe quidem protestante digno, sed rebus humanis perniciosissimo, ordi-tur; nimirum, *Reges Christianos, sequi imprimis, ad factorum suorum quorumcunque rationem reddendam, Deo soli, & mortalium nulli obligari.* Cùm tamen Rex in populo Dei fuerit Saul, qui pro re malè gesta debebat subire judicium Samuelis; Rex etiam David esset, sed rationem facti & peccati sui reddidit Nathan; Rex Ozias, sed Sacerdotum judicio, pro usurpata spirituali potestate, se subtrahere non potuit: Regina etiam Athalia huic nostræ similis, sed à Summo Sacerdote Joiada meritò pro sceleribus punita: Reges in veteri lege reliqui, sed in causis ambiguis judici ac Sacerdoti qui pro tempore fuerant, divino mandato subjecti. Et in nova

Elizabetha libro edito rationem occupatæ Hollandiæ reddit.

Reges etiam tenentur ad reddendam rationem.

nova

ova lege Rex erat Theodosius, sed
mbrosio Episcopo suo commissæ
edis innocentium pœnam luere o-
ortuit: Reges denique omnes Chri-
iani, sunt oves Christi, & proinde
astoribus & Præpositis suis, qui red-
ituri sunt rationem Deo pro ipsorum
nimabus, obedire & subjacere tenen-
ır: Ecclesiæ filij sunt, si Catholici
int, subjecti Ecclesiæ sunt, etiamsi
on sunt Catholici, & proinde nisi
elint pro Ethnicis haberi & à suis eti-
n subditis vitari, Ecclesiæ, injustorum
ellorum & reliquæ apertæ iniquitatis
tionem reddere debent; postremò
majores Elizabethæ, cùm Reipu-
icæ probarentur fuisse perniciosi, ac
atholicæ Religionis hostes, coacti
nt rei malè & perperàm administra-
, Regni ordinibus rationem reddere.
Jam verò, illo falso posito princi-
o, ultrò ac gratis hujus suscepti à se
lli ac provinciarum patrocinii, hu-
smodi ferè causas affert. Antiquissi- Causæ occupatæ Hollandiæ.
am fuisse confœderationem & ne-
ssitudinem inter majores suos, Reges
ngliæ, & Duces & provincias do-

mûs

mûs Burgundicæ, mutuaque non mo
dò commercia inter utrumqne popu
lum commodissima semper intercessis
se, sed auxilia etiam mutua, sive civili
bus sive externis bellis laborantibus
perpetuò fuisse utrinque suppeditata
ut propterea tam vicinis tamque sib
adamatis, veterique fœdere ac necessi
tudine conjunctis, crudelibus Hispa
norum armis oppressis, ac non mo
dò antiquis juribus ac privilegi
spoliatis, sed ad internecionem prop
deletis, pro Christiana charitate se no
posse non succurrere dicat, nec vel
ab incœpto ipsorumq; defensione d
sistere, quousque pristinis libertatibu
commerciorum usui solito & optat
paci expulsis Hispanis (de quoru
vicinitate se admodum etiam rebus s
is timere ait) provinciæ planè restit
antur. Hæc ferè variis in Regem C
tholicum & in ejus non ita pridem
Anglia Oratorem Illustrissimum B
nardinum Mendozium sparsa con
tiis, in illo Elizabethæ libello cor
nentur : quæ à prudentibus viris ta
judicata sunt, ut priorem injustiti

n

on tam excusare quàm prodere, non
efendere, sed injuriam injuriâ cumu-
re videantnr.

Mirantur enim omnes, prætextu 1
œderis cum domo Burgundica, re-
ellantem plebem cotra legitimum Do-
inum suum, ejusdem Burgundicæ
miliæ Principem & hæredem, ab E-
zabetha defendi; non ferendum ex-
timant ut illa se vindicem alienæ li-
ertatis constituat, quæ domi contra
is, jus & juramentum suum, tam Cle-
quàm populo Catholico sibi subdi-
, à primis Principibus ac Apostolis
oncessa privilegia ac conscientiæ ve-
am libertatem iniquissimè sustulit,
miserabilique animorum ac corporum
lusquàm Aegiptiaca servitute omnes
bi subjectos opprimit. Id etiam per
idiculum videtur, vel à Philippo, pro-
inciarum antiqua privilegia & liber-
ates violari, vel dominij in populum
Belgicum jure eum excidere, quòd
ffrænem illam novam ac à majoribus
amnatam sectarum licentiam permit-
ere nolit. Sed multò magis vetera- 2
orium est illud, istud totum ab illa

Contradictio in factis & verbis Elizabethæ.

ad

ad stabilem provinciarum pacem pr
curandam & solita bellis interrup
commercia restituenda suscipi, cù
omnes videant non alio tempore ist
in tutelam ipsius acceptas provincia
quàm tùm, cùm minimùm absuit
omnes, se vero Principi ac clementiss
mo Domino suo dedidissent, ac pro
inde non ista moliri bonam Regina
ut misero populo pacem & concord
am conciliet, sed ut bellum penè ex
tinctum infoelicibus armis restaure
calamitatesque ipsarum æternas red
3 dat. Eam autem de immani in r
bellibus castigandis Ducum aut mil
tum Hispanorum sævitia tam flebil
ter conqueri quis non jure miretur
cùm ipsa propter duos tantùm in A
glia & Hybernia pro Catholicæ rel
gionis defensione levissimos motu
eosque sine sangvine aut cæde facil
mè sopitos, plus stragis etiam in e
qui ex pacta cum ducibus venia se d
diderunt, ediderit, quàm in Flandr
Brabantia penè universa aliquot ann
rum gravissimo bello, clementissim
Domino suo subjuganda, factam v
dimu

Ridicula Elizabethæ querela de Hispanorū crudelitate.

mus ; ubi benigniſſimus Princeps
rmenſis & naturæ ſuæ bonitate, &
gis voluntate, tam incomparabili in
ctos uſus eſt miſericordiâ, ut & ſin-
lis penè parcitum ſit de vita, & va-
s urbibus condonata mulcta pecu-
aria, nec ulla omninò militum (licet
timè in illo bello meritorum) præ-
: aut direptioni tradita. Cur nolit
tem Elizabetha Catholicum pacifi-
mque Philippum, vel ipſius militem
quis alius, hodiè diſciplinæ caſtren-
obſervantiſſimum, habere ſibi pro-
iquum, neſcio ; certè ſi Elizabethæ
initas non plus damni & turbarum
jacentibus undique provinciis attu-
et, non ita hoc tempore laborare-
is ; & ſæpè quidem ille iſtam, variis
ariis ipſum irritantem, Chriſtiani
gis digniſſimo exemplo, beneficiis
benignitate priùs placare, quàm ar-
s repellere ſtuduit. Denique illam
am de illuſtriſſimi Bernardini Men-
ſii malis in Rempublicam Anglica-
n officiis querimoniam, propter
cio quæ quorundam Catholicorum
n ipſo communicata conſilia, mini-
mè

mè omnium decere illam judicatui
est, cujus Oratores hoc toto domina
tûs sui tempore, id vel solùm, vel san
imprimis egerunt, in omnibus vicin
provinciis, ut seditiones subditorui
contra Reges ac Prælatos, vel excita
rent vel foverent. Id enim inprim
Gallicis tumultibus Nicolaus Thro
mortonus, & posteà Franciscu
VValsingamus, & cæteri in Frar
cia, id Randallus in Scotia, id Wi
sonus in Flandria, id reliqui ub
vis locorum proprio hæreticorum mo
re & instituto, semper fecerunt. A
que sic quidem de istius Reginæ tà
factis quàm scriptis homines tum di
serebant. Sed quidquid alij sentian
parùm hìc illa sollicita, se consolati
in similis belli (ut gloriatur) record
tione, quòd in eiiciendis Gallorum
Scotia præsidiis, fœliciter in Regni
primis auspiciis sibi suisque successi
sed quàm faustè paulò post in non di
simili pro hæreticis suscepto bello
pud Neoportum in Normannia re
gesserit, & alij probè meminerunt,
ipsa præ cæteris oblivisci nec debet, n

Oratores Elizabethæ quid sunt moliti.

Sicut Catholicũ nũc sic antè Christianissimũ lusit Regẽ.

P

oteſt: Nam & tum Chriſtianiſſimi
egis urbes intercepit, & ſcripto con-
mili ad facti ſui excuſationem edito,
dem oratione uſa eſt; nempe, ſe non
ntra fratrem ſuum Galliarum Regem
uicquam moliri, nec illa quæ tenebat
ca aut ipſi ſurripere, aut ſibi vendi-
re, ſed amicitiæ & vicinitatis causâ,
ſolùm conſervare, donec maturioris
ſet ætatis, & donec à Guiſianorum
oteſtate liberatus, ſui eſſet juris: hanc
im familiam illuſtriſſiam propter ſe-
niſſimam Scotiæ Reginam primùm,
einde propter glorioſiſſimè defenſam
Galliis fidem, Regem & Rempubli-
m, ſingulariter exoſam habet.

Ut foris rebelles fovit sic fideles ſubditos odit.

Intereà verò dum hujus injuſtiſſimi
elli Belgici expectatur & timetur evẽ-
s, Elizabetha ſibi ſubjectos Catho-
cos partim vi & crudelitate ne impe-
ant, terret, partim artificio adducit;
mnibus, (qui partes ſuas contra ex-
rnorum quorumcunque aut quacun-
ue de cauſa ſibi bellum inferentium
npetus ſtrenuè tueri velint) promiſſa
onſcientiæ qualicunque libertate, &
ſolitis graviminibus aliquanto leva-
mine,

Ars Elizabethæ in placandis ſuis quos læſerat.

minie. Quod non ſolùm iis qui do-
mi ſunt, ſed per miniſtros ſuos etiar
in exilio degentibus Catholicis, ſi ill
lege reverti velint, pollicetur: idqu
cùm aliis multis, tùm maximè certi
nobilibus in Catholici Regis caſtris
ſub Excellentiſſimo Principe Parmen
militantibus, peculiaribus ſuo nomin
ad ipſos ſcriptis literis ſignificari man
davit. Interim emiſſarios ſuos i
omnes provincias amandat, ut ubiqu
iſtud ſpargant apud exteros; Anglia
Reginam non eſſe in ſuos tam iniquan
ut à multis exiſtimatur, neque ade
qua quiſque in fide ſit ſententia eſſ
ſollicitam, modò de Catholicis cert
& ſecura eſſe poſſit, quòd patriam ſu
am externis prodere nolint, nec ipſan
in ullo, ne pro religione quidem illa
to bello, deſerere.

Aliquos placat, alios plectit.

Sed eodem tempore quo iſta ita tra
ctantur, contrario conſilio multo
undiqueSacerdotes his proximis men
ſibus interceptos, in carceres rapiunt
non ob aliam cauſam, quàm quòd
contra novum parlamenti decretum i
Inſula vel manſerint, vel in eam poſ

exili

xilij ſententiam redierint. In quibus Eboraci, Hugo Tailerus & Marma-ducus Bous glorioſa morte inter La-rones mulctantur: ille quòd Presby-er eſſet, iſte quòd eundem in domum eceptum, prandio donaverit. Paulò tiam poſt Londini Edovardus Tran-amus, Sacerdos, inſigni zelo & pie-ate, & gratiâ verbi præditus, & ſimi-s meriti atque conſtantiæ compres- Martyria.
yter ſuus Vvodſinus nomine, præ-ioſiſſima morte & confeſſione Deum lorificaverunt; quibus extraxerunt dhuc ſemiuiuis viſcera, & membra-m diſſecta morticinia volatilibus cœli ſcam dederunt: nam Catholicos Lai-os ſolo ſuſpendio (quod eſt illic la-onum & homicidarum ſupplicium) acerdotes verò ac religioſos etiam viſceratione, membrorum diſſectio-e, & in publicis locis affixione tol-re ſolent.

Sed de his dulciſſimæ patriæ meæ alamitatibus non libet plura hoc empore dicere; gentis potiùs olim eligioſiſſimæ, miſeram convenit de-lorare fortunam adeoque homines

ex hac barbara & bruta hæresi immutatos, ut cum omni religione etiam humanitatis sensum exuisse videantur, quòdque cùm priscis temporibus patrumque etiam nostrorum memoriâ sacris Episcoporum, Presbyterorum ac religiosorum personis tam insignem venerationem semper exhibuerit ut *ubicunque* (inquit venerabilis Beda) *clericus aut monachus adveniret gaudenter ab omnibus tanquam Dei famulus exciperetur, & si itinere pergens inveniretur, accurebant omnes & flexa cervice, vel manu signari vel verbis illius se benedici gaudebant*; eò (inquam) nunc res nostræ sint prolapsæ, ut iis in perdita gente nostra, non solùm nullus tribuatur honor, sed quòd nec illic vivere aut esse liceat, quodque eorum conditio sit furum, latronum, homicidarum, perduellium ac quorumvis sceleratissimorum hominum sorte longè intellerabilior; eò miseros Britannos meos perduxit impia hæresis & Ecclesiasticæ communionis disrupta societas. Igitur de hac laica & fœmi-

Hist. Angl. li. 3. ca. 26.

nea

nea prælatura ecclesiastica, quantasque turbas mundo dederit, pro ratione hujus instituti compendii, sit scriptum satis, si plura deinceps mala ac monstra orbi pariat id imposterum non tacebitur.

FINIS.

RERUM PRO RELIGIONE CATHOLICA IN TURRI LONDINENSI GESTARUM.

Ab anno Domini 1580. ad annum usq; 1585. Indiculus seu diarium.

Ab eo observatum atque collectum qui toto illo tempore captivus interfuit.

PRÆFATIO.

Carceres Lõdinenses, & eorum nomina.

PRæter eos carceres in civitate Londinensi, qui alios in usus reservantur (cujusmodi est Ludgatum honestioribus tantùm civibus ob debita assignatum) undecim sunt omninò publici & capaces, *in* quos, omnis ferè generis, sexus, & ætatis homines, his diebus ob fidei Catholicæ confessionem conjiciuntur, horum nomina sunt, porta vestmona-

steri-

steriensis, Flitum, Neugatum, Briduc-lum, Contoria duo, Bancus regius, Ma-riscalcajum, Vitlionum, Clincum, & Turris sive Castrum. In quorum postremo, cùm ipse singulari DEI beneficio, eo solo nomine quod Ec-clesiæ Catholicæ Sacerdos essem, qua-tuor annis & ampliùs detentus fue-rim, variasque rerum, temporum, & afflictionum vicissitudines subie-rim, mortisque sententiam tandem acceperim (quam tamen posteà exi-lio commutârunt) existimavi rem me facturum non inutilem, nec à DEI gloria servitioque alienam, si quæ præsens in illo carcere notave-ram, per dies distincta, litteris tra-derem. Hinc enim Christianus le-ctor, comparatione facta unius hu-jus carceris cum reliquis decem illi-us civitatis, & illorum deinde, cum cæteris omnibus quæ sunt in uni-versa Anglia; quatuor etiam anno-rum, quibus hæc contigerunt, cum viginti & septem quibus Elizabetha regnavit: conjecturam facilè inire

Hujus Diarii usus.

poterit, quot & quanta Catholici pro fide in illo regno passi sint & patiantur.

Quæ sunt peculiaria Turris Londinensis.

Ut autem res meliùs intelligatur sciendum est illud huic carceri quem Turrim appellant, præ cæteris esse peculiare, ut captivus quisque suum habeat cubiculum seu carcerem proprium, propriumque custodem, qui illum obserratum semper teneat, cæterorumque à conspectu & colloquio arceat, omneque commercium tam per litteras quàm per nuncios intercludat. Ex hoc deinde cubiculo ad alia loca omnia educitur, sivé supplicia adeunda sunt (quæ variis temporibus pro persecutorum libidine Catholicis infliguntur) sivé ut examinetnr aut quæstioni subjiciatur.

Septem supliciorum genera.

Suppliciorum autem, sive afflictionum particularium, quæ modò huic, modò illi adhibentnr, septem in hoc carcere numerantur genera:
1. quorum primum est, Lacus sive spelunca quædam subterranea, viginti

ginti pedum altitudine profunda, sine lumine. Secundum est cubiculum quoddam seu antrum arctissimum vix hominem erectum capiens, quod ab exigua requie quam præstat, Litilesium appellârunt. 2
Tertium est equuleus, quo, machinis quibusdam rotisque ligneis, hominis membra in diversa distrahuntur. 3
Quartum vocant Scavingeri filiam ab inventore opinor diducto nomine; constat autem ex circulo ferreo qui manus pedesque & caput in unum orbem compingit. 4
Quintum est ferrearum chirothecarum quibus manus gravissimo cruciatu involuuntur. 5
Sextum est vinculorum quæ brachiis gestantur. 6
Septimum denique compedum ferreorum qui aptantur pedibus. His cognitis facilè intelligentur cætera quæ in Diario sequuntur.

Illud tantùm admonendum est, me hoc indiculo ea solùm complexum esse quæ religionis causâ, Catholicis inflicta fuerunt, quæque ad Admonitio.

meam notitiam, (qui ſeperatim à cæteris cuſtodiebar) pervenire potuerunt; cætera ſuo tempore ab aliis annotata prodibunt. Interim, Chriſtiane lector, hæc pauca ſufficiant ad charitatem tuam excitandam, ut pro patria noſtra tam afflicta DEUM roges. Vale.

DIARIUM RERUM GESTARUM IN TURRI LONDINENSI.

Mens. Die.

Anno Domini 1580.

Jan. 15 GULIELMUS *Tiruitus, clarissimi viri Roberti Tiruiti equitis aurati filius primogenitus, religionis Catholicæ causâ comprehensus, quòd in sororis nuptiis missam audivisse diceretur, in turrim conjectus est.*

18 *Robertus Tiruitus Gulielmi frater, eadem de causa captus; & licet vehemẽter ægrotaret, nulla tamen intercessione aut fidei sponsione obtinere potuit, ut in Turrim non cõjiceretur, unde paulò post mortuus est.*

19 *Erant hoc ipso tẽpore in hoc eodem carcere Hiberni proceres Catholici, Archiepiscopus Armacanus, Comites Kildarensis, & Clamricardensis, Baro Deluinus, Nurgentus item, Meuusque nobiles.*

Dec. 5 *Rodulphus Cervinus,*

Mens. Die.

nus, Thomas Cothamus Robertus Jonsonus, Lucas Kirbæus Presbyteri, Nicolaus etiã Roscarocus, & Hẽricus Ortonus laici nobiles, ex aliis carceribus in Turrim perducti.

10 Thomas Cotamus & Lucas Kirbe⁹ Presbyteri Scavingeri filiam ad unam horam & ampliùs passi; ex quo prior copiosum sanguinem è naribus emisit.

Dec. 15 16 Rodulphus Cervinus, & Robertus Jonsonus presbyt. equuelei tormento gravissimè vexati.

19 Rodulphus Cervinus iterũ equuleo subjicitur.

21 Georgius Peckamus eques auratus, ex alio carcere in Turrim deductus.

23 Herramus Stevenus laicus, eadem de causa eodem pertractus.

29 Joannes Bosgravius Societatis Jesu, & Joannes Hartus Presbyteri, Joannes etiam Paschalis nobilis laicus, ex aliis carceribus in hunc cõmutantur.

31 Idem Joañes Hartus postquàm dies quinque in terra decubuisset,

Mens. Die.

ſet, ad equulei cruciatum deductus eſt; idem factum Henrico Ortono.

Anno Domini 1581.

Jan.

3 *Chriſtophorus Tõſonus Presbyter gravis, in Turrim deductus, eodem ipſo die Equuleo ſubjectus eſt, & deinde per dies quatuordecim in Lacum projectus.*

14 *Nicolaus Roſcarocus nobilis laicus equuleo tortus.*

15 *Joannes Paſchalis & Herramus Stevenus laici, tormentorũ metu adducti, ut in publico conventu, nonnulla contra fidẽ profiterẽtur, & nominatim ſe hæreticorum ſacra adire velle; in ſequente die, ad aliorum allectationem, liberi dimittuntur.*

Eodem die, eodemq; in conventu, 15
Odoenus Hoptonus, Turris præfectus, cùm nos militum vi, ad Eccleſiam pertraxiſſet, publicè proteſtatus eſt, ſe neminem in ſuo caſtro habere qui libenter Eccleſiam proteſtantium non adiret.

Joannes Nicolaus 26
miniſter anteâ Cal-

Mens. Die.

Jan. Caluinianus, posteà fictè Catholicus, Româ rediens, ultrò se offerens ab hæreticis capitur, & in Turrim cōjicitur; ad quem ministri statim tāquàm cum eo argumentis acturi, accedunt; ille autem ad diem statutum fidem Romanam abiurat, & concionatoris munus contra nos assumit, liberq; statim dimittitur.

Feb. 5 Idē Nicolaus Suggestum coascendit, in Romanū Pontificem, (cujus expensis se aliquot annis Romæ vixisse jactitabat) invecturus, omnes captivi ad eum audiendum vi pertrahebantur, quem tamē debacchantem aliquoties interruperunt, & finita concione cōmunibus vocibus exagitatū, exploserunt.

Atq; ab hoc tempore ad festum usque Pentecostes sequentis singulis Dominicis ac festis diebus, custodum nostrorum ac militum manibus, abrepti fuimus ad conciones hæreticas, quæ à ministris

ad

Mens. Die.

ad hoc designatis fiebant, audiendas; quos semper è suggesto descendẽtes præsente populo, mẽdaciorũ convincebamus, & ad disputationẽ provocabamus, exclamante interim & tormenta minitante Hoptono præfecto, ni taceremus.

8 *Thomas Bruscous laicus, literarum studiosus, collegijque Romani paulò ante Alumnus, in porta captus & ad Turrim adductus, in lacu ad menses quinque detinetur.*

Georgius Duttonus laicus ex alio carcere in 10
Turrim perlatus, cruciatum metu post quadraginta sex dies hæreticorum postulatis ex parte consensit, ut adiret eorum sacra, licet apertè profiteretur se ipsorum communionem nunquam accepturum, ea tamen conditione libertate donatur.

Joannes Nicolaus Mar.
iterum parata 19
concione invectiva, pulpitum conscendit, cujus honestandi causâ nonnulli proceres aliique nobi-

Mens.
Die.

nobiles aulici,
affuerunt; sed
ille tam ineptè
se gessit, ut eos
puduerit, & Co-
tamus Presbi-
ter, mira spiri-
tûs libertate,
gravissimè eos
officij sui admo-
nuit quæ res
mortis suæ de-
inde acceleran-
dæ causa fuisse
putatur. Nico-
colaum tamen
omnes ex eo die
contempserunt.
20 *Post Nicolaum,*
diversi ministri
variis tempori-
bus inducti fue-
27 *rũt, qui nobis vi-*
cissitudine qua-
dam coràm con-
viciarentur sin-
gulis enim con-
cionibus dũ per-
suadere nobis
volebant, sedi-
tiosos, rebelles,
idololatras, ac
perduelles ap-
pellabant.
Alexander Brian-
tus Presbyter,
ex alio carcere,
ubi siti ferè ene-
ctus fuerat, in
turrim conijci-
tur, compedi-
busque gra-
vissimis per
duos dies one-
ratur. Tunc a-
ciculi acutissimi
sub ungues ei
immissi fuerunt
ut confiteretur
quo in loco P.
Personium vi-
disset, quod fa-
teri tamen con-
stantissimè recu-
savit.

Idem

Mens. Die.

Idem Briantus in lacum conijci-
6 tur, indeque post octo dies retractus est ad Equuleum, quem passus est omnium gravissimũ hoc ipso die semel, & die postero bis; ex ipsius tamen ore pòst (paulò ante martyrium) audivi, se nihil quicquàm doloris sensisse in ultima hac corporis sui distensione, cùm maximè sævirent tortores, ut ingentes ei afflictiones inferrent.

1. Joannes Paynus
14. Presbyter, proditione cujusdã Elioti, quem ille plurimis beneficiis affecerat capitur, eodem etiam die Joannes Shirtus, & Georgius Godsaluus Presbyteri comprehensi, omnes in turrim conijciuntur.

Mens. Die.

Edmundus Campianus Societatis Jesu Presbyter, ejusdem Elioti proditione captus, magna celebritate ad turrim perducitur, inscriptione hac majusculis literis in galero posita, Cãpianus Jesuita seditiosus. 22

Unà cum Campiano perducti sunt ad 22

Mens. Die.

ad eundem carcerem, Thomas Fordus, Gulielmus Filbæus, Joanes Colintonus Presbyteri, Edovardus etiam Yeatus Edovardus Kaines, Joannes Cottonus, Gulielmus Hildesleus, Humfredus Kaines, Philippus Lous, Joannes Jacobus nobiles Laici, & denique Gulielmus Valbinus, & Joannes Nansfeldus, inferioris conditionis homines catholici, qui Campiani concionibus interfuerāt. Gulielmus Harlæus Presbyter, & unà cum eo, Joannes Stonerus & Stephanus Brinklæus nobiles Laici: quatuor etiam famuli, librorum impressores Joannes Harrisius, Joannes Harreus, Joannes Tuckerus & Joañes Comptonus, unà cum prælo comprehensi, in domo clarissimæ fæminæ Dominæ de Stonar, in turrim perducti fuerunt; quorū postremus naturâ timidior, cùm carceris custos educto gladiolo

Mens. Die.

diolo mortem ei
minaretur, nisi
Ecclesiam hæ-
reticam aditu-
rũ se promitte-
ret, cessit, & ea
ratione liberta-
tem obtinuit.
Thomas Poundus
17 nobilis Laicus
insignis confes-
sor, qui multos
annos propter
fidei confessio-
nem in aliis car-
ceribus, vitam
egerat, ad tur-
rim deducitur.
31 Campianus bis
clam equuleo
tortus, unà cum
Presbyteris cõ-
captivis & Lai-
cis Catholicis,
imparatus om-
ninò producitur
ad disputandũ
cum hæreticis,
in publico castri
sacello, ea con-
ditione, ut nul-
lum argumen-
tum ipse pro fi-
de Catholica ad-
duceret, sed re-
sponderet tan-
tummodò mini-
stris impugnan-
tibus.
Habitæ sunt po-
steà aliæ cum
Campiano di-
sputationes bis
opinor ceu ter
postulãtibus ità
proceribus sed
privatim omni-
nò, & non pu-
blicè ut antea,
eò quòd non pa-
rum suæ causæ
nocuisse primas
illas disputatio-
nes hæretici in-

Mens. Die.

Menſ.
Die.

Oct.
tellexerant.
Edmundus Cam-
31 *pianus tertiò e-*
quuleo torque-
tur poſt diſpu-
tationes, hocque
omnium gra-
viſſimè.
31 *Joannes Paynus*
Presbyter ejus-
dē equulei cru-
ciatu vehemen-
tiſſimè exagita-
tus.
Nov.
14 *Edmundus Cam-*
pianus, Rodul-
phus Cervinus,
Thomas Cota-
mus, Robertus
Jonſonus, Lucas
Chirbæus, Jaco-
bus Boſgravius,
Edovardus Ri-
ſthonus, Pres-
byteri, & Hen-
ricus Ortonus
Laicus, ad tri-
bunal Regium
ſiſtuntur, & cō-
ceptis verbis de
multorum cri-
minum fictis ca-
pitibus accuſan-
tur, nulla alia
defenſionis po-
teſtate facta,
quàm ut uno
verbo vel reos
vel non reos ſe
eſſe dicerent.
Thomas Fordus, 16
Alexander Bri-
antus, Joannes
Shertus, Guliel-
mus Filbæus,
Laurentius Ri-
chardſonus, Jo-
annes Colinto-
nus, Joannes
Hartus Preſ-
byteri; eodem
planè modo ju-
dicibus præſen-
tati, in carce-
res

Menſ.
Die.

Mens. Die.

res reducuntur. Edmundus Cam-
20 *pianus cum prædictis septem sociis iterum ad judicium perductus, licet nunquam antea se invicem cognovissent, nec unquam omnes in eodem se loco vidissent; de eisdē tamē conspirationem criminibus, qui eodem in loco eodemque tempore facta fuisse fingebantur, subornatis testibus, omnes condēnabantur, mortisque sententiam acceperunt.*

21 *Postero die Thomas Fordus cum omnibus sociis (excepto Colintono) eodē modo morti fuerūt adjudicati. Colintonus verò cùm esset condemnandus, nobilis quidam in Anglia illum se vidisse testabatur eodem illo tēpore, quo hæc conspiratio Romæ & Rhemis facta dicebatur, quo testimonio judex coactus est mortis eum sententiâ liberare, licet contra omnem judicii Anglicani formam, eundē iterū carceribus mancipandum adjudicaverit.*

Mens. Die.

Mens. Die.

Poterāt alii nonnulli idem pro
21 *se, quod Colintonus, dixisse; præsertim Fordus, quia diutiùs in Anglia quàm Colintonus fuerat, sed noluerunt, homines Dei, martyrium suū impedire.*

22 *Gulielmum Filbæum ad mortem condemnatum, quòd hilarior ac constantior videretur, manicis ferreis, ad diem usque transitûs afflixerunt. Alexandro verò Brianto, quòd coronam sibi secretò rasisset, ut more sacerdotis compareret in judicio, crucemque ligneam sibi cōposuisset, quā secum palàm ad judicium ferret, post condemnationem, compedes ferreos ad biduum injecerunt.*

Mens. Die.

Dec. *Edmundus Cam-*
1 *pianus Societatis Jesu, Rodulphus Cervinus Collegij Romani, Alexander Briantus Seminarij Rhemensis Presbyteri, Reginæ jussu è Turri educti, & vimineis cratibus ad patibulum pertracti, glorioso martyrio vitā finierūt*

An-

Mens. Die.

Anno Domini 1582.

Ian. 11 *Joannes Hartus Presbyter quòd nè post condemnationem hæreticis ulla in re accommodare se vellet, in Lacum dimissus est ad novem dies.*

23 *Edovardus Yeatus nobilis laicus, qui cum Campiano captus fuerat, è turri in alium carcerem dimittitur.*

Feb. 7 *Georgius Haddocus & Arturus Pittus Presbyteri comprehensi, quorum posterior in lacum conjectus est ad quinque dies.*

Mens. Die.

Mar. 15 *Antonius Fugatius Lusitanus nobilis, insignis pro fide catholica zelator, post duorum annorum incarcerationem & gravissimos equulei toleratos cruciatus, cùm morti esset propinquus, (senex enim erat & tormentis diffractus) lectica clã emissus, paucissimis post diebus animam Christo reddidit.*

23 *Robertus Coplæus laicus, in lacu ad dies 7. constitutus.*

30 *Joannes Paynus*

31 *Presbyter judicibus exhibitus,*

&

Mens. Die.

& postero item die mendacissima quadam criminatione cōficta, quod Reginam occidere voluisset, mortis damnationem accepit.

Apr. 2 Joannes Paynus Presbyter Lōdino eductus præclaro martyrio coronatur.

7 Gulielmus Hildesleus laicus fidejussoribus datis, è carcere dimittitur.

Eisdem ferè conditionibus, Joannes Stonerus & Joannes Cottonus nobiles laici liberantur.

Thomas Alfildus Presbyter capitur.

Lucas Kirbæus &
Thomas Fordus
Presbyteri ad 29
mortem condē-
nati, dum mortem expectant, compedibus ferreis per triginta dies vinciuntur.

Mens. Die.

Stephanus Rousa- Maij
mus Presbyter 19
& Thomas Burnus Laicus, cōprehendūtur & in Turrim adducuntur.

Thomas Fordus, 28
Joannes Shirtus & Robertus Jōsonus Presbyteri martyrio afficiuntur.

Gulielmus Filbæ- 30
us, Lucas Kirbæus, Laurentius Richardsonus, & Thomas

Cot-

Mens. Die.		
	Cottamus Presbyteri eandem martyrij palmam morte cõsecuti sunt.	
Jul. 19	*Gulielmus Carterus laicus, librorum impressor, post aliquot annorum afflictiones in aliis carceribus, in Turrim deducitur.*	
23	*Richardus Slackus Presbyter capitur, & compedibus per dies 23. oneratur, deinde in lacum ad duos menses compingitur.*	
Aug. 14	*Joannes Getterus juvenis laicus ex Gallia rediens capitur.*	
	Stephanus Rousa-	

	Mens. Die.
mus Presbyter in Litilesio cõpingitur, ubi mansit decem & octo mensibus ac diebus 13.	
Prædictus Joannes Getterus postquã Scavingeri filia cruciatus fuisset, in lacum ad dies octo demittitur; deinde eductus ad Equuleum, gravissimè torquetur ad diliquium ferè animæ, in quo sũmo cruciatu cũ jam animam efflaturus videbatur, insigni vultûs lætitia Jesu nomen invocabat & tortoribus illudebat.	Sept. 1

 Gu-

Mens. Die.			Mens. Die.
16	*Gulielmus Hartleius Presbyter, & Joannes Jacobus, Joannes Harvæus, Joañes Harrisius, & Joãnes Tuckerus laici ex Turri in alios carceres dimittuntur.*	Anno Domini 1583.	
20	*Rodulphus Letherborus Mercator, Rothomago veniens, propter fidem in Turrim coniicitur.*	*Joannes Mundinus Presbyter capitur & compedibus ferreis ad dies viginti stringitur.*	Feb. 16
Dec. 1	*Joannes Hartus Presbyter ad mortem condẽnatus viginti dierum compedibus castigatur, eò quòd cuidam Reinaldo ministro consentire nollet.*	*Joannes Hartus prædictus propter eandem offensionẽ per quadraginta quatuor dies in lacum coniicitur.*	Jun. 19
		Stephanus Brinckleus nobilis laicus, intercessione amicorum & fidejussoribus datis, post duorum annorum incarcerationem dimittitur.	24
		Joannes Somervilus nobilis lai-	Oct. 30

cus

Mens. Die.

cus Edovardi
Ardeni clari vi-
ri gener, cùm
esset catholicus,
ea criminatio-
ne in Turrim
coniicitur, quòd
animum habu-
isset occidendi
Reginam.
Nov. 4 *Hugo Hall⁹ Pres-*
byter Someruili
cõfessarius, tri-
duo post & idem
Edovardus.
7 *Ardenus Socer ea-*
dem de causa cõ-
prehenduntur.
13 *Franciscus Trog-*
mortonus præ-
clarissimarũ do-
tum juvenis, D.
Joannis Thorg-
mortoni Equitis
aurati primoge-
nitus, accusatus
quod pro Regina
Scotiæ nonnulla
tractâsset com-
prehenditur &
primo die in li-
tilesio custodie-
batur.
Maria Ardena, 16
& Margarita
ejusdem filia,
uxores præno-
minatorum E-
dovardi Ardeni
& Joannis So-
mervili; Eli-
zabetha etiam
Someruila virgo
soror germana
ejusdem Joan-
nis, in Turrim
coniiciuntur.
Georgius Throg- 17
mortonus præ-
dicti Domini
Francisci frater
comprehẽditur.
Dom. Franciscus 23
Trogmorton⁹ e-
quu-

Mens. Die.

Mens. Die.

quuleo gravissimè torquetur & eodem die in lacum dimittitur; eodem etiã die D. Edovardus Ardenus eidem equulei cruciatui subiicitur.

24 *Hugo Hallꝰ Presbyter Equuleo etiã torquetur.*

Dec.
2 *Dom. Franciscus Throgmortonus iterum Equuleo subiicitur bis eodem die.*

16 *Dom. Edovardus Ardenus & Joannes Somerui-lus, nobiles laici, Hugo Hallus Presbyter, Maria etiã Ardena Edovardi uxor, ad mortem condemnãtur.*

Mens. Die.

Joannes Someruilus cùm vix sanæ mentis esset, è turri in alium carcerẽ traducitur, nocteque sequenti in carcere strangulatus inventus est, an à se vel ab aliis, non ita constat. 21

Dom. Edovardus Ardenus ad patibulum eductus suspendio interemptus est, protestatus se innocentissimum esse in iis omnibus quorum insimulabatur, præterquàm quatenus religiõis catholicæ 22

Mens. Die.			Mens. Die.
	licæ professio cri-	*geri filiam bis*	
	men esset.	*passus est.*	
	Anno Domini	*Georgius Haddo-*	5
	1584.	*cus, Joannes*	
Jan.	*Gulielmus Car-*	*Mundinus, Ja-*	
11	*terus laicus ob*	*cobus Fennus,*	
	libri catholici	*Thõas Hemer-*	
	impressionẽ mar	*fordus, & Jo-*	
	tyrio affectus.	*annes Nutterus*	
18	*Gulielmus Shel-*	*Presbyteri sen-*	
	lejus vir clarus	*tentiam mortis*	
	& nobilis, Ger-	*acceperunt, quo-*	
	vasius itẽ Per-	*rum posteriores*	
	pointus nobilis	*tres in lacu post*	
	ad Turrim per-	*condemnationẽ*	
	ducti.	*ad dies sex com-*	
Feb.	*Robertus Nutte-*	*pedibus ferreis*	
2	*rus Presbyter*	*onerati jacue-*	
3	*capitur, & post*	*runt, quousque*	
4	*biduum in la-*	*omnes martyrio*	10
	cum ad dies 47	*afficerentur.*	
	conjectus, com-	*Thomas Steven-*	
	pedes ad dies 43.	*sonus Presbyter*	13
	gessit, die autem	*comprehenditur*	
	quarto & sexto	*& humi cubans*	
	post apprehẽsio	*sine lecto dies*	
	nem, schavin-	*27. compedes*	
		etiam	

Mens. Die.

etiam gessit ad dies 30.

13 Georgius Godsalvus, & Stephanus Rousamus Presbyteri ex Turri in alios carceres mittuntur.

22 Gulielmus Crum-
23 lūmus & Franciscus Ardenus nobiles laici capiuntur.

Jul. Dom. Franciscus
10 Throgmortonus nobilis laicus, morte afficitur, eodem ipso die sparso contra illum per hæreticos ignominioso libello.

13 Thomas Laytonus nobilis laicus capitur ac in lacū truditur.

Thomas Vorthingtonus Presbyter capitur, & 19
in lacu detinetur ad menses duos, dies tres.

Thomas Barnus Aug.
Presbyter com- 24
prehensus.

Gulielmus Aprici- 27
us nobilis laicus, in Turrim coniicitur, & statim post in lacum, ad dies 23.

Gervasius Perpo- Sep.
intus nobilis lai- 13
cus fidejussoribus datis dimittitur, sed mēse sequente iterum comprehēditur.

Gulielmus Crito- 16
nus societatis Jesu, & Patricius. Abdæus Pre-

Mens. Die.

Presbyteri Scoti, cum in Scotiam proficiscerentur, contra omne jus gentium ex mari in Angliam trahuntur ad carceres.

24 *Gulielmus Apricius iterum in lacũ coniicitur ad dies 48.*

Oct. 16 *Gulielmus Crumlummus in lacum traditur ad menses duos, dies vero 24.*

Nov. 10 *Robertus Nutterus iterum in lacum compingitur mensibus duobus & diebus 14.*

Anno Domini 1585.

Jan. 4 *Patricius Addæus*

Presbyter Scotus in lacum dimittitur ad dies 4. idem fit Gulielmo Crũlummo iterum ad dies 7. Mens. Die. 7

Gaspar Hayvodus, Jacobus Bosgravius & Joannes Hartus Societatis IESU Presbyteri, Christophorus etiam Tomsonus, Arturus Pittus, Robertus Nutterus, Thomas Stevensonus, Richardus Slackus, Thomas Barnus, Thomas Vorthingtonus, decemque alij sacerdotes, & unus laicus (eramus 12.

Mens. Die. | Mens. Die.

mus enim numero viginti & unus) cùm nihil tale expectaremus, præcepto Reginæ in navim impositi, inviti planè in littus Normannicum ejecti fuimus, & non lõgè post quinquaginta alij, eodem exilij genere consecuti nos sunt, impositâ nobis omnibus expressâ capitis pœnâ, si unquàm in patriam reverteremur.

Laus Deo.

ELIGIOSORUM ET SACERDO-
um nomina qui pro defenſione Primatûs omanæ Eccleſiæ, per martyrium conſummati ſunt, ſub Henrico VIII. Angliæ Rege, præter laicos & quamplurimos alios qui pro eadem cauſa bello & aliis modis ſublati ſunt.

oannes Roffenſis Card.
bbas Barlinghenſis.
bbas Colceſtrenſis.
bbas Fontanenſis.
bbas Glaſconienſis.
bbas Gervienſis.
bbas Riverius.
bbas Redingenſis.
bbas Saulienſis.
bbas Whallienſis.
dovardus Bochingus.
oannes Deringus.
ugo Richeus.
ichardus Risbeus.
ichardus Maſterus.
enricus Goldus.
obertus Laurentius Prior Carthuſianus.
Auguſtinus Webſterus Prior Carthuſianus.
Laurentius Cochus Prior Dancaſtrenſis monaſterij, & tres monachi, cum illo eadem de cauſa.
Joannes Mayrus.
D. Reginaldus.
Haylus Presbyter.
Joannes Rocheſterus.
Humfredus Middlemorus.
Guilielmus Exmeus.
Jacobus Warnettus.
Sebaſtianus Nudigatus.
Richardus Berus.
Thomas Greneus.
Joannes Davis.

Tho-

Thomas Jonſonus.
Guilielmus Grenuodus.
Thomas Scrivanus.
Robertus Salteus.
Gualterus Perſonus.
Thomas Redingus.
Gulielmus Hornus.
Gulielmus Onionus.
Joannes Ruggus.
Rector Parochiæ Wandeſvorti.
Antonius Brorbeus.
Thomas Belchiamus.
Thomas Cortus.
32. alij Franciſcani in varios carceres conjecti ubi mortui ſunt.
Joannes Foreſtus.
Thomas Abelus.
Edovardus Povellus.
Richardus Fetherſtonus.
D. Larcus.
Joannes Irelandus.
Duo Sacerdotes quorum nomina non extant.

Laici.

Thomas Morus ante Cancellarius Regni.
Margarita Comitiſſa Sarisburienſis.
Aegidius Heronus.
Clemens Philpottus.
Germanus Gardinerus.
Ashbeus.

Nomina Presbyterorum qui ſub Elizabetha Henrici filia, pro Eccleſiæ Romanæ Primatu, glorioſo martyrio conſummati ſunt.

Thomas Wodoſius.
Cuthbertus Maynus.
Ioannes Nelſonus.
Everardus Hanſeus.
P. Edmundus Campian.
Rodulphus Cervinus.
Alexander Briantus.
Thomas Fordus.
Ioannes Shertus.
Robertus Ionſonius.
Gulielmus Philbeus.
Lucas Chirbeus.

Lau.

Laurentius Richarsonus.
Thomas Cottamus.
Ioannes Painus.
Guil. Lacius.
Richardus Kirkmanus.
Iacobus Thomsonus.
Guilielmus Hartus.
Richardus Threlkellus.
Ioannes Nutterus.
Ioannes Mundinus.
Georgius Haddocus.
Iacobus Fennus.
Thomas Emerfordus.
Thomas Alfeldus.
Iacobus Bellus.
Edovardus Transamus.
Hugo Talerus.
Woodsinus.

Laici pro eadem causa mortui.

Thomas Perceus Northumbriæ Comes.
Ioannes Storeus I.v. Doct.
Ioannes Feltonus Nobilis.
Thomas Shervodus.
Iacobus Laburnus nobilis.
Ioannes Finchius.
Richardus Vitus.
Ioannes Bodeus.
Ioannes Slaidus.
Thomas Webleius.
Gulielmus Carterus.
Marmaducus Bous nobilis.

NOMINA EPISCOPORUM QUI IN carcere vel in exilio pro eadem causa mortui sunt.

Nicolaus Hethus Archiepiscopus Eboracensis & Angliæ Cancellarius.
Edmundus Bonerus Londinensis.
Joannes Vitus Vintoniensis.
Cuthbertus Tunstallus Dunelmiensis.
Ogolthorpus Carliolensis.

Richardus Pateus Vigornienſis.
Rodulphus Bainus Lichfeldenſis.
Thomas Thurlebejus Elienſis.
Joannes Polus Petroburgenſis.
Burnus Bathonienſis.
Cuthbertus Scottus Ceſtrenſis.
Thomas Vatſonus Lincolnenſis.
Turbervillus Exonienſis.
Thomas Goldueilus Aſſapheuſis.

His addi poſſunt.

Joannes Fecnamus Abbas Weſtmonaſterienſis.
Mauritius Chaceus Carthuſianorum Prior.
Catharina Palmera monialium S. Brig. Prioriſſa.
Elizabetha Creſnera moniāliū S. Domin. Prior.
Item decem Cathedralium Eccleſiarum Decani, & totidem Archidiaconi, & infinitus penè numerus omnium ordinum, ætatum, atq́ue ſexuum, qui vel domi per carceres, vel foris per exilium extincti atq́ue conſumpti ſunt.

INDEX

INDEX RERUM PRÆCIPUARUM QUÆ IN HOC OPERE CONTINENTUR.

A

 ple-

Hiber-

Mira-

quare